

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

«ΝΕΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ
ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

Υπεύθυνες φοιτήτριες: Αρβανιτάκη Αθηνά
Σαρμανιώτη Βασιλική

Εποπτεύων καθηγητής: κ. Δρ. Αρίστας Ιωάννης

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΛΗΨΗ ΤΟΥ ΠΤΥΧΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ
ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΠΑΤΡΩΝ.

ΠΑΤΡΑ 2004

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΓΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

.....

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Μετά την ολοκλήρωση της πτυχιακής μελέτης έχουμε την υποχρέωση να εκφράσουμε τις εγκάρδιες ευχαριστίες μας, καταρχήν στον εποπτεύων καθηγητή κ. Δρίτσα Ιωάννη για τη καθοριστική και ουσιαστική συμβολή του στην διεκπεραίωση της μελέτης, μέσα από την παροχή των εξειδικευμένων γνώσεών του στο θέμα αλλά και της ηθικής στήριξης. Επίσης, καθοριστικής συμβολής στη δόμηση του περιεχομένου της μελέτης, απέβησαν τόσο τα στοιχεία που μας παραχωρήθηκαν από τον κ. Γιαννακόπουλο Δ.- Επιμελητή Ανηλίκων Αμαλιάδας και Εργαστηριακό Συνεργάτη του Α.Τ.Ε.Ι. Πατρών, από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Αθηνών και τη Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών όσο και η συμμετοχή στην Ερευνητική Διαδικασία των Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Αθηνών, Πατρών και Λάρισας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Το θεωρητικό μέρος της πτυχιακής μελέτης εστιάζεται στην παρουσίαση των νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων της ανήλικης παραβατικότητας, κάνοντας συγχρόνως αναφορά στο θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων στην Ελλάδα και Διεθνώς. Το ερευνητικό μέρος της μελέτης στοχεύει στη διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων.

Αναλυτικότερα στο πρώτο κεφάλαιο, της εισαγωγής, αναλύεται ο σκοπός της μελέτης, ο οποίος τίθεται υπό τη σκέπη της έγερσης ερωτηματικών, σχετικά με την ταυτότητα και την πορεία του Συστήματος Δικαιοσύνης των Ανηλίκων στη χώρα μας. Στο ίδιο κεφάλαιο δίδονται οι ορισμοί των όρων ανήλικος, θεραπεία, εγκληματικότητα και παραβατικότητα. .

Στο δεύτερο κεφάλαιο, παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης παραβατικών ανηλίκων στην Ελλάδα και Διεθνώς, ενώ γίνεται αναφορά των επίσημων φορέων κοινωνικού ελέγχου (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, Εισαγγελέας – Δικαστής Ανηλίκων, Ιδρύματα Αγωγής, και στατιστικών στοιχείων από την Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών και την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων της Αθήνας).

Στην Α' ενότητα του τρίτου κεφαλαίου παρουσιάζεται η εξέλιξη της ερευνητικής αξιολογητικής μεθοδολογίας των κλινικών παρεμβάσεων. Περισσότερα από 50 χρόνια ερευνών έχουν δείξει ότι η τιμωρία μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή συμπεριφοράς μόνο κάτω από ορισμένες συνθήκες, όπως όταν αυτή η τιμωρία είναι αναπόφευκτη και άμεσα επιβαλλόμενη, και όταν το άτομο παραβάτης μπορεί να έχει τη δυνατότητα επιλογής άλλων (μη παραβατικών) εναλλακτικών συμπεριφορών. Στην πραγματικότητα όμως αυτές οι συνθήκες δύσκολα απαντώνται στο περίπλοκο κόσμο της Ποινικής Δικαιοσύνης. Κατ' αρχάς ένα μικρό ποσοστό από το συνολικό αριθμό παραβατών συλλαμβάνονται και τιμωρούνται. Ακόμη και όταν αυτό συμβαίνει έχει ήδη υπάρξει μια καθυστέρηση αρκετών μηνών ή και ετών μετά το αδίκημα, η δε ποινή συχνά έχει ελάχιστη σχέση με τη σοβαρότητα και τη φύση του αδικήματος. Τέλος με δεδομένο το γεγονός ότι αρκετοί από τους κατ' εξακολούθηση παραβάτες διαθέτουν περιορισμένα μέσα, είναι μάλλον απίθανο ότι άλλες νομικές εναλλακτικές συμπεριφορές είναι διαθέσιμες σε αυτούς.

Στην Β' ενότητα, γίνεται σύντομη αναφορά στα χαρακτηριστικά αποτελεσματικότητας των κλινικών παρεμβάσεων. Πολλές ερευνητικές μελέτες παρουσιάζουν την αποτελεσματικότητα ορισμένων θεραπευτικών τύπων και υπηρεσιών για τη νεολαία που συμπεριλαμβάνονται στο σύστημα της δικαιοσύνης των ανηλίκων. Δεδομένου ότι οι ανήλικοι παραβάτες δεν είναι μια μοναδική, ομοιογενής ομάδα, καμιά θεραπευτική μορφή δεν είναι η αποτελεσματικότερη για κάθε νεολαία. Είναι δυνατό, εντούτοις, να διατυπωθούν ορισμένες γενικές προτάσεις για την αποτελεσματική θεραπευτική αντιμετώπιση, προσεγγίζοντας τα λειτουργικά και δυσλειτουργικά μέρη των θεραπευτικών προγραμμάτων.

Στην τελευταία ενότητα του τρίτου κεφαλαίου πραγματοποιείται η κριτική αξιολόγηση των κλινικών παρεμβάσεων. Συμπερασματικά, αν και η ποιότητα των αξιολογητικών ερευνών που αφορούν στην αποτελεσματικότητα της κλινικής θεραπείας της νεανικής παραβατικότητας προς το παρόν επιτρέπει αμφισβητήσεις και ερωτηματικά σε επιμέρους ζητήματα, παρ' όλα αυτά τα νεότερα δεδομένα αποτελούν την αντηρίδα όσων θεωρούν ότι η θεραπεία κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και για συγκεκριμένο πληθυσμό μπορεί να είναι αποτελεσματική.

Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται αρχικά, ανάλυση των τριών πιο διαδεδομένων θεραπευτικών προσεγγίσεων της ανήλικης παραβατικότητας, της γνωστικής-συμπεριφοριστικής, της πολυσυστημικής προσέγγισης και της επανορθωτικής δικαιοσύνης. Παρουσιάζεται, η ιστορική αναδρομή και η φιλοσοφία των τριών θεραπευτικών προσεγγίσεων, οι στόχοι και οι σκοποί, τα θεραπευτικά προγράμματα. Η γνωστικό - συμπεριφοριστική προσέγγιση είναι βασισμένη στη θεωρία του καθορισμού της συμπεριφοράς και των συναισθημάτων από τις σκέψεις και τις πεποιθήσεις. Δηλαδή ο τρόπος αξιολόγησης και πρόσληψης μιας κατάστασης επηρεάζει την συναισθηματική και συμπεριφοριστική στάση. Η γνωστικό-συμπεριφοριστική προσέγγιση είναι αποτελεσματική για τη νεολαία στο σύστημα δικαιοσύνης των ανηλίκων καθώς είναι ιδιαίτερα δομημένη και εστιάζει στην αποδιοργανωτική ή επιθετική συμπεριφορά τους. Στην πολυσυστημική αντιμετώπιση, ο θεραπευτής συνεργαζόμενος με την οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα εξετάζει τους παράγοντες κοινωνικής απόκλισης των νέων, των απορρεόντων προβλημάτων και καθορίζει τη θεραπευτική γραμμή παρεμβάσεων. Οι τελευταίοι στόχοι της πολυσυστημικής θεραπείας είναι η προετοιμασία της οικογένειας στην αντιμετώπιση των προκλήσεων ανατροφής των παιδιών που εμφανίζουν συμπεριφοριστικά και συναισθηματικά προβλήματα χωρίς να δημιουργηθούν

προβλήματα στην οικογένεια, το σχολείο, τη γειτονιά. Ο στόχος του μοντέλου της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης είναι η επανόρθωση ή η αποκατάσταση της βλάβης που έχει υποστεί το θύμα και η τοπική κοινότητα σαν αποτέλεσμα της παραβατικής πράξης και ενίσχυση της προσωπικής ευθύνης του θύτη, δίνοντας παράλληλα ευκαιρία στους άμεσους πρωταγωνιστές (θύτης και θύμα, οικογένειές τους και εκπρόσωποι της τοπικής κοινότητας) να συμμετάσχουν ενεργητικά στην όλη διαδικασία αντιμετώπισης και διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης όσο και στην τελική μορφή αποκατάστασης της βλάβης.

Στην τέταρτη ενότητα γίνεται μια σύντομη ανάλυση των κλινικών παρεμβάσεων αντιμετώπισης των νέων -ψυχοθεραπεία, κοινωνική εξέταση κατά περίπτωση, θεραπεία πραγματικότητας, ανάλυση συναλλαγών, επαγγελματική συμβουλή παροχών, θεραπεία συμπεριφοράς, συμπεριφοριστικές συμβάσεις, επέμβαση κρίσης, συμβουλευτική ατόμων και ομάδων, θεραπεία ομάδας, εργασία κοινωνικής ομάδας, ψυχοθεραπεία ομάδας, εργοθεραπεία, καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας, θεραπεία περιβάλλοντος, επέμβαση με τις οικογένειες, προληπτικές μέθοδοι επέμβασης - που χρησιμοποιούνται και στα προγράμματα πρόληψης και αποκατάστασης, καθώς επίσης και στα προγράμματα παρεκτροπής όπως και από τους υπευθύνους που ασχολούνται με την υψηλού κινδύνου νεολαία της κοινότητας. Είναι στρατηγικές που επιχειρούν να μετατρέψουν εκείνες τις συνθήκες που θεωρούνται αιτιολογικοί παράγοντες στη νεανική εγκληματικότητα.

Το πέμπτο κεφάλαιο αποτελεί το ερευνητικό μέρος της πτυχιακής μελέτης και περιλαμβάνει τους σκοπούς και στόχους της έρευνας, την μεθοδολογία, την πιλοτική έρευνα - προέρευνα, την επιμέλεια, την κωδικοποίηση και τα αποτελέσματα της έρευνας. Σκοπός της ερευνητικής προσέγγισης αποτέλεσε η διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων. Η ερευνητική στρατηγική που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της ερευνητικής μελέτης είναι η επισκόπηση ή διερευνητική έρευνα. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων στην παρούσα ερευνητική μελέτη είναι η συνέντευξη εις βάθος και το ερωτηματολόγιο, ενώ το δείγμα μη πιθανοτήτων, του υπό μελέτη πληθυσμού αποτέλεσαν οι Επιμελητές Ανηλίκων των πόλεων Αθηνών, Πάτρας και Λάρισας. Μέσα από την ερευνητική προσέγγιση της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, καταδείχθηκαν, ενδεικτικά, τόσο τα προβλήματα και η αυξητική τάση της

ανήλικης παραβατικότητας όσο κι αναγκαιότητα αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στην χώρα μας.

Στο έκτο κεφάλαιο περιλαμβάνονται τα συμπεράσματα της πτυχιακής μελέτης και οι εισηγήσεις. Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση της μελέτης αναλύθηκαν τόσο το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων στη Ελλάδα και διεθνώς όσο και οι νέες θεραπευτικές προσεγγίσεις της ανήλικης παραβατικότητας που λαμβάνουν χώρα στο εξωτερικό. Αναμφισβήτητα η παραβατικότητα αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο με κοινωνικές προεκτάσεις που ο σχεδιασμός της αντιμετώπισής του, θα πρέπει αναμφισβήτητα να θεμελιωθεί σε έναν δημόσιο διάλογο όλων των εμπλεκομένων στο Σύστημα, των εξειδικευμένων επιστημόνων στο θέμα, του συγκερασμού της θεωρητικής βάσης και της πρακτικής εμπειρίας, της ενημέρωσης και αξιολόγηση των διεθνών τάσεων.

Στο παράρτημα, τέλος, περιλαμβάνονται τα έντυπα του Ερωτηματολογίου και της Συνέντευξης εις βάθους, που σχεδιάστηκαν για την διεξαγωγή της Ερευνητικής Διαδικασίας, το Ατομικό δελτίο του Ανήλικου που συμπληρώνεται από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων και το έντυπο της Εφημερίδας της Κυβέρνησης με τον Νόμο της Αναμόρφωσης της Ποινικής Νομοθεσίας των Ανηλίκων.

**ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ
ΠΕΡΙΛΗΨΗ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

-ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
1.1. Σκοπός της μελέτης	3
1.2. Ορισμοί όρων	4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

**-ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ**

Πρόλογος	7
2.1. Φορείς κοινωνικού ελέγχου	7
2.1.1. Υπουργείο δικαιοσύνης	7
2.1.2. Εταιρίες προστασίας ανηλίκων	8
2.1.3. Υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων	9
- Ανάλυση στατιστικών δεδομένων	10
2.1.4. Εισαγγελέας – Δικαστής ανηλίκων	21
2.1.5. Ιδρύματα αγωγής	22
2.1.6. Αστυνομία	24
- Ανάλυση στατιστικών δεδομένων	25
2.2. Νέες τάσεις στην ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων στη χώρα μας	29
2.3. Διεθνείς τάσεις στην ποινική δικαιοσύνη των ανηλίκων	34

2.4. Πρότυπο Πρόνοιας, Πρότυπο Δικαιοσύνης και οι Κανόνες του Πεκίνου	41
--	-----------

Επίλογος	44
-----------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΛΙΝΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ

Πρόλογος	46
-----------------------	-----------

3.1. Εξέλιξη της ερευνητικής αξιολογητικής μεθοδολογίας των κλινικών παρεμβάσεων	46
---	-----------

3.2.Χαρακτηριστικά αποτελεσματικών κλινικών παρεμβάσεων	50
--	-----------

3.3. Κριτική αξιολόγηση κλινικών παρεμβάσεων.....	54
--	-----------

Επίλογος	57
-----------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

-ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ

ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Πρόλογος	59
-----------------------	-----------

4.1. Γνωστική συμπεριφοριστική προσέγγιση	60
--	-----------

4.1.1. Ιστορική αναδρομή- Φιλοσοφία	60
--	-----------

4.1.2. Γενικά χαρακτηριστικά των μεθόδων γνωστικής- συμπεριφοριστικής θεραπείας	60
--	-----------

4.1.3. Η γνωστική-συμπεριφοριστική θεραπεία στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας	61
--	-----------

4.1.4. Προσεγγίσεις της γνωστικής-συμπεριφοριστικής θεραπείας	64
--	-----------

4.1.4.α. Θεραπεία Ηθικής Επαναδραστηριοποίησης	64
4.1.4.β. Θεραπεία Μείωσης της Υποτροπής	66
4.1.4.γ. Τεχνικά Προγράμματα για Ανήλικους Παραβάτες που έχουν τεθεί υπό Σωφρονισμό.....	67
4.1.5. Λύσεις βασισμένες στη γνώση: σύντομο περιεχόμενο δεξιοτήτων	69
4.1.6. Γνωστικές δεξιότητες: Ένα γνωστικό κινητήριο πρόγραμμα για τους παραβάτες στη φυλακή και τους παραβάτες υπό αστυνομική επιτήρηση	74
4.2. Πολυσυστημική προσέγγιση	81
Εισαγωγή	81
4.2.1. Εννοιολογικό πλαίσιο	82
4.2.2. Σκοποί και μετρήσιμοι στόχοι	82
4.2.3. Συνοπτική περιγραφή της επέμβασης	86
4.2.4. Πληθυσμός – στόχος	87
4.2.5. Θεωρία θεραπείας	88
4.2.6. Προδιαγραφή θεραπείας και κλινικές διαδικασίες	89
4.2.7. Στοιχεία προγράμματος πυρήνων της πολυσυστημικής θεραπείας και οι οχτώ αρχές τους	93
4.2.8. Πρακτικές διαβουλεύσεων	97
4.2.9. Ο ρόλος του θεράποντος και της οικογένειας στην πολυσυστημική θεραπεία	99
4.2.10. Εκβάσεις προγράμματος	100
4.2.11. Στοιχεία αποτελεσματικότητας του προγράμματος	101
4.3. Επανορθωτική δικαιοσύνη	102
4.3.1. Φιλοσοφικό υπόβαθρο και αξίες της επανορθωτικής δικαιοσύνης	102
4.3.2. Αρχές Διαμόρφωσης των Θεμελίων της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης	105
4.3.3. Τρόπος λειτουργίας	105
4.3.4. Προγράμματα επανορθωτικής δικαιοσύνης	106
4.3.4.α. Προγράμματα συναντήσεων διαμεσολάβησης	107

4.3.4.β. Προγράμματα συναντήσεων οικογενειακών ομάδων	108
4.3.4.γ. Προγράμματα συσκέψεων	108
4.3.4.δ. Προγράμματα Κύκλων	110
4.3.4.ε. Προγράμματα βοήθειας θυμάτων	112
4.3.4.στ. Προγράμματα βοήθειας πρώην-παραβατών.....	113
4.3.4.ζ. Προγράμματα Αποκατάστασης	114
4.3.4.η. Προγράμματα κοινοτικών υπηρεσιών	115
4.4. Άλλες Κλινικές παρεμβάσεις.....	117
4.4.1. Ψυχοθεραπεία	118
4.4.2.Κοινωνική εξέταση κατά περίπτωση	118
4.4.3. Θεραπεία πραγματικότητας	118
4.4.4. Ανάλυση συναλλαγών	119
4.4.5. Επαγγελματική παροχή συμβουλών	120
4.4.6. Θεραπεία συμπεριφοράς	120
4.4.7. Συμπεριφοριστικές συμβάσεις	121
4.4.8. Επέμβαση κρίσης	121
4.4.9. Συμβουλευτική ατόμων και ομάδων	122
4.4.10. Θεραπεία ομάδας	122
4.4.11. Εργασία κοινωνικής ομάδας	123
4.4.12. Ψυχοθεραπεία ομάδας	124
4.4.13. Εργοθεραπεία	124
4.4.14. Καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας	124
4.4.15. Θεραπεία περιβάλλοντος	125
4.4.16. Επέμβαση με τις οικογένειες	125
4.4.17. Προληπτικές μέθοδοι επέμβασης	126
Επίλογος	126

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Πρόλογος	129
5.1. Σκοποί-Στόχοι έρευνας	129
5.1.1. Ερευνητική υπόθεση – Ερευνητικά ερωτήματα	130
5.2. Μεθοδολογία	130
5.2.3. Πληθυσμός (-στόχος) έρευνας	132
5.2.4. Δείγμα	133
5.2.5. Πιλοτική έρευνα	133
5.2.6. Επιμέλεια	134
5.3. Κωδικοποίηση	134
5.4. Αποτελέσματα – Συζήτηση	154
Επίλογος	159

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ – ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	161
Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού	163

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

- Έντυπα Ερωτηματολογίου και Συνέντευξης εις βάθους

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

- Ατομικό δελτίο Ανήλικου παραβάτη της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

- Έντυπο Νόμου Αναμόρφωσης της Ποινικής Νομοθεσίας των Ανηλίκων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1**-ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

Το θέμα της κατεύθυνσης του συστήματος Δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας καθώς και της επάρκειάς του να αντιμετωπίσει τη συνεχώς αυξανόμενη νεανική παραβατικότητα έχει επανειλημμένα προκαλέσει ποικίλες αντιδράσεις. Κάποιοι θεωρούν ότι το φαινόμενο απαιτεί αυστηρότερες ποινές, ενώ άλλοι επαναλαμβάνουν την ανάγκη για μια επιστημονικά αξιόπιστη θεραπευτική προσέγγιση των νεαρών παραβατών.

Νομικά και θεσμικά το Δικαστήριο Ανηλίκων και η Υπηρεσία Επιμελητών έχουν την ευθύνη όχι μόνο για την αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας, με την έννοια της επιβολής του νόμου και της συνεπαγόμενης τιμωρίας, αλλά και για την διερεύνηση των αιτιών της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων, των προσωπικών αναγκών και προβλημάτων των παραβατών. Μέσω του Υπουργείου Δικαιοσύνης προβάλλεται το «πρότυπο δικαιοσύνης» που αποβλέπει στην δίκαιη μεταχείριση των ανηλίκων για τους οποίους πρέπει να ληφθούν κρατικά μέτρα για να συμμορφωθούν προς τους νόμους. Με το Π.Δ. 278/1988 (α.7) ιδρύθηκε μια νέα αρχή, η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η οποία ασχολείται με την πρόληψη και τη μέριμνα της εγκληματικότητας των ανηλίκων καθώς και την καταστολή αυτών. Επίσης, μελετά, εφαρμόζει, θεσπίζει και υλοποιεί μέτρα κατάλληλης αγωγής. Ασχολείται με την παρακολούθηση και άρση της διοικητικής επιμέλειας των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο καθώς και με την οργάνωση και λειτουργία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και τη μέριμνα για συγκρότηση των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και των Ιδρυμάτων Αγωγής. Η Ελληνική ποινική νομοθεσία ανηλίκων αναμορφώθηκε τον Οκτώβρη του 2003, προσαρμόζοντας ουσιαστικά το Δίκαιο Ανηλίκων της Ελλάδας με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου και των Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού, επιφέροντας έτσι αλλαγές σύγκλισης.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία των ετών 1998-2003 της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών και των ετών 2001-2003 της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών καθώς και τα στοιχεία που προέκυψαν από το ερευνητικό μέρος της μελέτης (ερευνητική προσέγγιση της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων), ο αριθμός των ανηλίκων που διαπράττουν αδικήματα, οδηγούνται στο εδώλιο και καταδικάζονται,

είναι αυξητικός με ιδιαίτερη έμφαση στη χρήση ναρκωτικών ουσιών και τις κλοπές. Αυτό που διαφαίνεται από την καθημερινή επαφή των Λειτουργών της Υπηρεσίας Επιμελητών με τους ανήλικους και ειδικά σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου δεν είναι σαφή τα κίνητρα ή δεν υπάρχει συνειδητότητα από την πλευρά του δράστη, είναι η δυσαρμονία μεταξύ του έσω και του έξω, ήτοι η δοκιμασία των κοινωνικοποιητικών μηχανισμών προς το περιβάλλον. Αυτή η «δοκιμασία» περνά μέσα από τη σημερινή κρίση της οικογένειας, η οποία όχι μόνο εδράζεται στην ευρύτερη κρίση της κοινωνίας, αλλά και η ίδια η οικογένεια αναπαράγει την κρίση της συνολικής κοινωνίας.

Η αυξητική τάση της ανήλικης παραβατικότητας, σε συνδυασμό με τη συνεχιζόμενη έλλειψη πόρων και την ελλιπή υποστήριξη του έμψυχου δυναμικού της Υπηρεσίας έχουν συντελέσει στην δημιουργία συνθηκών αβεβαιότητας όσον αφορά το παρόν και το μέλλον του συστήματος. Σύντομα και κάτω από την πίεση γεγονότων, όπως η αλματώδης ποσοτική και ποιοτική αύξηση της παραβατικότητας και η συνεπαγόμενη ανησυχία της κοινής γνώμης από τα αυξανόμενα κρούσματα παραβάσεων, θα οδηγήσει στην επανεξέταση των ερωτηματικών και εναλλακτικών προτάσεων, σχετικά με το παρόν και το μέλλον του Συστήματος Δικαιοσύνης Ανηλίκων. Μάλιστα η εμπειρία από άλλες χώρες, υπενθυμίζει ότι παρόμοια φαινόμενα συχνά μπορεί να οδηγήσουν σε καταστάσεις όπου η προσοχή μετατοπίζεται μονοδιάστατα στην τιμωρία του ενόχου και όχι στην ουσιαστική επανένταξη και δίκαιη αποκατάσταση τόσο του παραβάτη όσο και της βλάβης και σύγκρουσης μεταξύ των εμπλεκόμενων (Δρίτσας, 2003, σελ.8).

Ο προβληματισμός στον οποίο εστιάζει η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στο φαινόμενο της νεανικής παραβατικότητας και την κατεύθυνση του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας, μέσα από την παρουσίαση και κριτική αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων που λαμβάνουν χώρα στο εξωτερικό καθώς και την ερευνητική προσέγγιση της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων. Το ερώτημα το οποίο τίθεται είναι εάν απαιτούνται αυστηρότερες ποινές ή η ανάγκη για μια επιστημονικά αξιόπιστη θεραπευτική προσέγγιση των νεαρών παραβατών. Εάν είναι δυνατό να αντιμετωπιστούν οι νέες μορφές παραβατικότητας με τρόπους οι οποίοι όχι μόνο δίνουν ένα σωστό μήνυμα προσωπικής ευθύνης στον παραβάτη για τις πράξεις του μαζί με την ευκαιρία να αποκαταστήσει προσωπικές δυσλειτουργίες και προβλήματα, αλλά και παράλληλα αντιμετωπίζουν την αδιαφορία

του κοινού και ενισχύουν τη συνοχή της τοπικής κοινότητας και την παραδοσιακή της ικανότητα να διαπραγματεύεται και να επανορθώνει συγκρούσεις μεταξύ των μελών της.

1.1. Σκοπός Μελέτης

Η παρούσα μελέτη στοχεύει στη δημιουργία ερωτηματικών αναφορικά με την ταυτότητα και την πορεία του συστήματος δικαιοσύνης των ανηλίκων στη χώρα μας, μέσα από την παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων στην Ελλάδα και διεθνώς, των νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων και την Ερευνητική προσέγγιση της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων. Ως επιμέρους στόχοι ορίζονται:

- Η παρουσίαση του θεσμικού πλαισίου αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων τόσο στην Ελλάδα όσο και διεθνώς.
- Των νέων τάσεων στην ποινική αντιμετώπιση των ανηλίκων στη χώρα μας.
- Των διεθνών τάσεων στην ποινική δικαιοσύνη των ανηλίκων.
- Των Προτύπων Πρόνοιας και Δικαιοσύνης και των Κανόνων του Πεκίνου.
- Της εξέλιξης της ερευνητικής αξιολογητικής μεθοδολογίας των κλινικών παρεμβάσεων.
- Των κλινικών παρεμβάσεων, Γνωστικής-Συμπεριφοριστικής, Πολυσυστημικής προσέγγισης και Επανορθωτικής Δικαιοσύνης.
- Της ερευνητικής προσέγγισης της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων.

1.2. Ορισμοί Όρων

Θεραπευτική προσέγγιση - θεραπεία: ως θεραπευτικές προσεγγίσεις της ανήλικης παραβατικότητας στην προκειμένη μελέτη νοούνται στρατηγικές προσέγγισης που επιχειρούν να μετατρέψουν εκείνες τις συνθήκες που θεωρούνται αιτιολογικοί παράγοντες στην νεανική εγκληματικότητα. Γενικά υπάρχουν δύο βασικές θεραπευτικές προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση των παραβατικών νέων: η εργασία με το άτομο και η εργασία με την ομάδα. Ειδικότερα αναλύονται η *γνωστική-συμπεριφοριστική θεραπευτική προσέγγιση*, η οποία αποτελεί μια διδακτική προσέγγιση που περιλαμβάνει την εκμάθηση της σύνδεσης των σκέψεων – συναισθημάτων – συμπεριφορών με τις πράξεις των παιδιών, στοχεύοντας στην τροποποίηση των σκέψεων για την καλύτερη προσαρμοστική συμπεριφορά σε προκλητικές καταστάσεις- η *πολυσυστημική θεραπεία*, στόχο της οποίας αποτελεί η ενδυνάμωση τόσο της οικογένειας, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει τις συναισθηματικές και συμπεριφοριστικές δυσκολίες του παραβάτη, όσο και του τελευταίου στην αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο και στις σχέσεις με τους συνομηλίκους - και το μοντέλο της *επανορθωτικής δικαιοσύνης*, στόχος του οποίου είναι η επανόρθωση ή η αποκατάσταση της βλάβης που έχει υποστεί το θύμα και η τοπική κοινότητα σαν αποτέλεσμα της παραβατικής πράξης και η ενίσχυση της προσωπικής ευθύνης του θύτη.

Ανήλικος- Δίκαιο Ανηλίκων: σύμφωνα με το α. 121 της Ποινικής Νομοθεσίας των ανηλίκων με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης έχουν ηλικία μεταξύ του όγδοου και δεκατουόγδοου έτος της ηλικίας των συμπληρωμένων. Το δίκαιο ανηλίκων με γενική ευρεία έννοια, σύμφωνα με την Σπινέλλη (1992, σελ.35), «είναι ένα σύνολο κανόνων δικαίου που ρυθμίζουν τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και την προστασία των ανηλίκων αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, στο μέτρο που η διατήρηση και η εξέλιξή της συναρτάται με τη διαφύλαξη των νεότερων μελών της. Με την ευρεία έννοια το δίκαιο ανηλίκων περιλαμβάνει κανόνες τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημοσίου δικαίου.

Εγκληματικότητα: με την έννοια της εγκληματικότητας νοείται το σύνολο των εγκληματικών πράξεων που διαπράττονται σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Όμως η χρήση των όρων «έγκλημα» και «εγκληματίας» ενοχλούσε από παλιά στο ποινικό

δίκαιο, όταν τέτοιοι όροι αναφέρονταν σε ανήλικους. Πραγματικά, δεδομένου ότι οι εν λόγω όροι έχουν ορισμένο κατά το νόμο περιεχόμενο, δύσκολα ταίριαζαν σε ανήλικους δράστες πράξεων τις οποίες το ποινικό δίκαιο χαρακτήριζε ως «εγκλήματα». Τούτο συνέβαινε, όπως είναι γνωστό, επειδή από πολύ νωρίς στην εξέλιξη του ποινικού δικαίου είχε γίνει δεκτό ότι στους ανήλικους λείπει η ικανότητα για καταλογισμό, που θεωρείται ότι αποτελεί στοιχείο της έννοιας του εγκλήματος. Στον ελλαδικό χώρο εδώ και λίγα χρόνια υπήρξε μια τάση αντικατάστασης του όρου «εγκληματικότητα ανηλίκων» με τον όρο «παραβατικότητα ανηλίκων». Αυτή η τάση απέκτησε τόσο στέρεες βάσεις, ώστε να περάσει στην πανεπιστημιακή και άλλη βιβλιογραφία, σε λιγότερο ή περισσότερο επιστημονικού χαρακτήρα εκδηλώσεις και να επηρεάσει ακόμη και τον ποινικό νομοθέτη (Φαρσεδάκης, 2004). Επιπροσθέτως, αντικαταστάθηκε ο τίτλος του Ποινικού Κώδικα «Ανήλικοι εγκληματίες» με τον πιο δόκιμο «Ειδικές διατάξεις για ανήλικους». Ο όρος «εγκληματίας» απαλείφθηκε, διότι πρόκειται για απαξιωτικό χαρακτηρισμό, που τονίζει τον τιμωρητικό χαρακτήρα των σχετικών διατάξεων, κάτι όμως που δε συνάδει με τη φιλοσοφία του Δικαίου Ανηλίκων, που είναι κατ' εξοχήν δίκαιο προστασίας και πρόληψης και όχι καταστολής και στιγματισμού (άρθρο1, ν. 3189/2003).

Παραβατικότητα: η παραβατικότητα είναι μια μορφή κοινωνικής παρέκκλισης η οποία υπερβαίνει τα όρια των κοινωνικά παραδεκτών πράξεων και εκτείνεται εντός των ορίων της παραβίασης των κοινωνικών κανόνων. Οι παραβατικές πράξεις είναι εκδηλώσεις ιδιαίτερων συμπεριφορών που βλάπτουν ατομικά, συλλογικά ή κοινωνικά αγαθά, αξίες ή δικαιώματα. Η παραβατική συμπεριφορά δεν εμπεριέχει μόνο στοιχεία πρόκλησης προς τους άλλους αλλά και προς την ίδια την αξία της ζωής αυτού του παραβατικού ανήλικου. Ο παραβατικός ανήλικος είναι επικίνδυνος όχι μόνο για τους άλλους αλλά και για τον ίδιο του τον εαυτό. Οι παραβατικές συμπεριφορές προσδιορίζονται ως παραβατικές στο βαθμό και στο μέτρο που οι εκάστοτε νομοθετικές διατάξεις θεωρούν ότι επιφέρουν βλάβη σε όσους αποτελούν στόχο αυτών των συμπεριφορών, είτε σε επίπεδο ψυχικό ή σωματικό, είτε σε επίπεδο αξιών, είτε, τέλος, σε επίπεδο αγαθών. Προσδιορίζεται δηλαδή από το νομοθετικό πλαίσιο ότι αυτές οι συγκεκριμένες δραστηριότητες βρίσκονται εκτός των αποδεκτών ορίων και ότι υπερβαίνουν το σύνηθες επίπεδο ανοχής όσον αφορά στην παραβίαση των κοινωνικών κανόνων που ισχύουν. Εάν θελήσουμε να περιγράψουμε την παραβατικότητα, θα πρέπει, επίσης, να προσδιορίσουμε κατά περίπτωση και την

κοινωνία μέσα στην οποία λειτούργησε και εκφράστηκε μια συγκεκριμένη παραβατική συμπεριφορά. (Μάντης, 2001, σελ.318-319).

Τα βασικά επιχειρήματα, που προβάλλονται για την υποστήριξη της καθιέρωσης του όρου «ανήλικοι παραβάτες» είναι τα παρακάτω:

- ✓ Ενώ στο εξωτερικό έχει καθιερωθεί ειδικός όρος για την απόδοση της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων (στις Η.Π.Α. παραδείγματος χάριν αποκαλείται Juvenile Delinquency), στη χώρα μας η περιορισμένη έκταση του προβλήματος της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων εξηγεί την
- ✓ έλλειψη στην ελληνική νομική επιστήμη ενός όρου που να αποδίδει όσο το δυνατό καλύτερα τον όρο «ανήλικη εγκληματικότητα». Η εξεύρεση, λοιπόν, και καθιέρωση ενός ελληνικού όρου που να καλύπτει τις περιπτώσεις των «αδικοπραγούντων» ανηλίκων πηγάζει από την ανάγκη μιας τυπικής προσαρμογής προς αρκετές από τις σύγχρονες ξένες νομοθεσίες.
- ✓ Επιπλέον, η προτεινόμενη αλλαγή έχει και ουσιαστική σημασία. Η απάλειψη του όρου «ανήλικοι εγκληματίες» μπορεί να θέσει τις βάσεις για μια ορθότερη αλλά και με περισσότερες προοπτικές αντιμετώπιση των «παραβατικών» σύμφωνα με σύγχρονα κοινωνικοψυχολογικά κριτήρια.
- ✓ Προστίθεται, επίσης, ότι η «αποποινικοποίηση» της αντικοινωνικής συμπεριφοράς των ανηλίκων (που θα επιφέρει η πιο πάνω αλλαγή της ορολογίας) ενδέχεται αλυσιδωτά να επιδράσει ευνοϊκά πρώτα στους ίδιους τους ανήλικους και μετά στο κοινωνικό περιβάλλον τους, ώστε να επιτευχθεί τελικά η απάλειψη των όρων «έγκλημα», «ενοχή», «καταδίκη» και η αντικατάστασή τους με άλλους όρους λιγότερο αρνητικά φορτισμένους, που δεν θα στιγματίζουν και δεν θα αποκάρδιωναν (Αλεξιάδη, 1986, σελ. 113-116).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

- ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Πρόλογος

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί, παρουσιάζεται το θεσμικό πλαίσιο στην Ελλάδα και διεθνώς. Στην Α' ενότητα, αναλύονται οι επίσημοι φορείς κοινωνικού ελέγχου- το Υπουργείο Δικαιοσύνης, οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων, ο Εισαγγελέας και Δικαστής Ανηλίκων, τα Ιδρύματα Αγωγής και η Αστυνομία. Παρουσιάζονται στατιστικά στοιχεία της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών των ετών 1998-2003 και της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Αθηνών, των ετών 2001-2003. Στη Β' ενότητα του ίδιου κεφαλαίου παρουσιάζονται οι νέες τάσεις στην Ποινική αντιμετώπιση των Ανηλίκων στη χώρα μας καθώς και μια σύντομη αξιολόγηση της Ποινικής αναμόρφωσης. Στη Γ' ενότητα, αναλύονται οι διεθνείς τάσεις στην Ποινική Δικαιοσύνη των Ανηλίκων ενώ στην Δ' τα Πρότυπα «Πρόνοιας» και «Δικαιοσύνης» και οι Κανόνες του Πεκίνου

2.1. Επίσημοι Φορείς Κοινωνικού Ελέγχου

2.1.1. Υπουργείο Δικαιοσύνης

Με το Π.Δ. 278/1988 (α.7) ιδρύεται μια νέα αρχή, η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, το οποίο έρχεται σαν «σανίδα σωτηρίας» για το δίκαιο ανηλίκων καθώς ως τότε με τον Α.Ν. 2724/1940 το Υπουργείο Δικαιοσύνης είχε την δυνατότητα να αποφασίσει τον εγκλεισμό ή όχι του ανήλικου σε κάποιο ίδρυμα αγωγής.

Η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής των ανηλίκων ασχολείται με την πρόληψη και τη μέριμνα της εγκληματικότητας των ανηλίκων καθώς και την καταστολή αυτών. Επίσης, μελετά, εφαρμόζει, θεσπίζει και υλοποιεί μέτρα κατάλληλης αγωγής. Ασχολείται με την παρακολούθηση και άρση της διοικητικής επιμέλειας των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο καθώς και με

την οργάνωση και λειτουργία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και τη μέριμνα για συγκρότηση των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και των Ιδρυμάτων Αγωγής.

Μέσω του Υπουργείου Δικαιοσύνης προβάλλεται το «πρότυπο δικαιοσύνης» που αποβλέπει στην δίκαιη μεταχείριση των ανηλίκων για τους οποίους πρέπει να ληφθούν κρατικά μέτρα για να συμμορφωθούν προς τους νόμους (Τρωιανού-Λουλά, 1995, σελ.110-123).

2.1.2. Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων (Ε.Π.Α.)

Οι Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων (Ε.Π.Α.) ιδρύθηκαν με τον ν.2724/1940, είναι νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου εποπτευόμενα από τον Υπουργό Δικαιοσύνης και διοικούνται από συμβούλιο τα μέλη του οποίου προσφέρουν τις υπηρεσίες τους χωρίς μισθό. Ως σκοπός τους αρχικά ήταν η διενέργεια κοινωνικών ερευνών στους ανήλικους παραβάτες που επρόκειτο να δικαστούν από το Δικαστήριο Ανηλίκων, ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή αντιμετώπιση. Οι έρευνες γίνονταν από εθελοντές που διερευνούσαν και ενημέρωναν το Δικαστή Ανηλίκων για την προσωπικότητα, τις κοινωνικοοικονομικές και οικογενειακές συνθήκες του ανήλικου παραβάτη.

Παράλληλα, τα εθελοντικά στελέχη των Ε.Π.Α. φροντίζουν ώστε οι ανήλικοι να έχουν δικαστηριακή υποστήριξη και γενικότερα φροντίζουν να εξασφαλίζουν την κοινωνική τους ένταξη (τοποθετώντας τους για παράδειγμα σε διάφορες εργασίες ή φροντίζοντας να τους εξασφαλίσουν μια θετή οικογένεια σε περίπτωση που την στερούνται, είναι ανεπαρκής ή προβληματική). Επίσης, φροντίζουν για την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη και έχουν ιδιαίτερη μέριμνα ως προς τη στέγη και διατροφή τους όταν βγαίνουν από τα αναμορφωτικά και σωφρονιστικά ιδρύματα και μέχρις ότου επιστρέψουν στα σπίτια τους και βρουν δουλειά.

Ακόμα, οι Ε.Π.Α. στο α.11 του παραπάνω νόμου έχουν τη δυνατότητα να ιδρύουν Σταθμούς Φιλοξενίας Ανηλίκων εφόσον έχουν εξασφαλίσει δικούς τους οικονομικούς πόρους (εισφορές μελών, δωρεές, κληροδοτήματα, κλπ). Ανάμεσα στα καθήκοντα των Ε.Π.Α. είναι η οργάνωση διατάξεων και η συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές. Πολλές από αυτές τις αρμοδιότητες που προαναφέρθηκαν και προσδιόριζαν την ταυτότητα των Ε.Π.Α. πέρασαν με τον ν.3811/1958 στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων που ιδρύθηκαν και καθιερώθηκαν ως κύριος κρατικός φορέας αντεγκληματικής πολιτικής των ανηλίκων. Σήμερα το έργο τους επικεντρώνεται στην

πρόληψη παραβατικών καταστάσεων από ανήλικους (Γεωργούλας, 2000, σελ.365-367).

2.1.3. Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων

Από το Β.Δ. της 30-6-1954 ως το Π.Δ. 49/1979 «περί λειτουργίας Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων» και του ν.1868/1986 τα καθήκοντα των επιμελητών αποτελούν τον πιο σημαντικό ίσως φορέα επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το έργο των επιμελητών είναι τόσο προληπτικό όσο και κατασταλτικό. Λέγοντας προληπτικό εννοούμε την «ανακάλυψη» περιπτώσεων ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο και λέγοντας κατασταλτικό εννοούμε την αντιμετώπιση φαινομένων παραβατικότητας τόσο κατά τη διάρκεια της κρίσης όσο και μετά από αυτήν (μέσω της αποκατάστασης).

Ο τρόπος δουλειάς των επιμελητών ανηλίκων είναι ο εξής: ο επιμελητής μαθαίνει μια περίπτωση ενός παραβατικού ανηλίκου, στη συνέχεια διεξάγει κοινωνική έρευνα, συλλέγει τις πληροφορίες που χρειάζεται για την προσωπικότητα του ανηλίκου και τελικά παραδίδει τη γνωμάτευσή του στο δικαστή ο οποίος θα αποφασίσει για το μέτρο που θα ακολουθηθεί. Η παραπάνω διαδικασία συντάσσεται σαν έκθεση από τον επιμελητή ανηλίκων και είναι απόρρητη. Δεν διαβάζεται από κανέναν άλλον παρά μόνο από τον δικαστή ανηλίκων και απαγορεύεται η ενσωμάτωσή της στη δικογραφία.

Οι εκθέσεις των επιμελητών ανηλίκων θα πρέπει να περιλαμβάνουν :

1. Στοιχεία σχετικά με την υγεία του ανηλίκου.
2. Στοιχεία σχετικά με τις γραμματικές του γνώσεις.
3. Στοιχεία σχετικά με την προσωπικότητά του.
4. Στοιχεία σχετικά με την εμφάνισή του.
5. Στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες διαβίωσής του καθώς και της οικογένειάς του.
6. Στοιχεία σχετικά με την στάση του απέναντι στην οικογένειά του, αλλά και στοιχεία σχετικά με την στάση της οικογένειάς του απέναντί του.

Ταυτόχρονα, ο επιμελητής θα πρέπει να εξετάζει όλες τις αναπτυξιακές φάσεις από τις οποίες έχει περάσει ο ανήλικος (Γεωργούλας, 2000, σελ.175-192).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών, παρατίθενται τα παρακάτω στατιστικά δεδομένα.

Σύγκριση δικαστικών ετών 2001-2002 και 2002-2003

1. Ως προς τις αποφάσεις παρατηρείται μείωση κατά 11%.
2. Ως προς τους εισαχθέντες παρατηρείται μείωση κατά 13,6%.
3. Ως προς τους καταδικασθέντες παρατηρείται μείωση κατά 13,1%.
4. Ως προς τις αξιόποινες πράξεις παρατηρείται:
 - ναρκωτικά: μείωση 5%
 - κλοπές: αύξηση 45%
 - ληστείες: αύξηση κατά 50%.

Πίνακας Α – Αποφάσεις μονομελούς και τριμελούς δικαστηρίου

Συγκεντρωτικά Στοιχεία	Μονομελές	Τριμελές
▪ Δημοσιευθείσες Αποφάσεις	3672	190
▪ Αθωωτικές Αποφάσεις	919	21
▪ Καταδικαστικές Αποφάσεις	1657	46
▪ Άλλης φύσεως	1096	123

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

- Στον πίνακα Α', στις αποφάσεις παρατηρείται:

α. Στο Μονομελές Δικαστήριο Ανηλίκων οι καταδικαστικές αποφάσεις αποτελούν το 45,12% του συνόλου των δημοσιευθεισών και είναι διπλάσιες από τις αθωωτικές (25,03%) και

β. Στο Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων οι καταδικαστικές αποφάσεις είναι το 24,21% του συνόλου.

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Πίνακας Β – Φύλο και ηλικία παραβατών

Αγόρια	Μονομελές	Τριμελές
7-12 ετών	96	0
13-17 ετών	2282	110
18-21 ετών	1652	129
Σύνολα	4030	239
Αγόρια Σύνολο	4269	
Κορίτσια	Μονομελές	Τριμελές
7-12 ετών	17	0
13-17 ετών	37	3
18-21 ετών	65	8
Σύνολα	119	11
Κορίτσια Σύνολο	130	

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

- Στον πίνακα Β' παρατηρείται:

α. Και στα δύο δικαστήρια τα αγόρια αποτελούν το 96,8 %, ενώ τα κορίτσια το 3,2%.

β. Οι ηλικίες των 7-12 ετών αντιπροσωπεύουν το 5,36% του συνόλου των ανηλίκων.

γ. Οι ηλικίες των 13-17 αποτελούν το 54,25% του συνόλου των ανηλίκων, ενώ οι ηλικίες 18-21 αποτελούν το 40,39%.

δ. Τα αγόρια αποτελούν συντριπτική πλειοψηφία.

Πίνακας Γ – Αποφάσεις μονομελούς και τριμελούς δικαστηρίου

Καταδικασθέντες Ανήλικοι	Μονομελές	Τριμελές
Επιπλήξεις	328	1
Επιμ. Γονέων	1125	17
Επιμέλειες Υπηρεσίας	177	20
Ι.Α.Α. Βόλου	16	0
Ποιν. Σωφρ. Αγόρια	63	15
Ποιν. Σωφρ. Κορίτσια	1	0
Φυλάκιση	170	19
Σύνολο	1880	72
Τελικό Σύνολο	1952	

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

- Στον πίνακα Γ' παρατηρείται ότι το σύνολο των καταδικασθέντων στο Μονομελές και Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων ανέρχεται στους 1.952, ενώ οι καταδικασθέντες σε αναμορφωτικά μέτρα αποτελούν το 85,45%.

Πίνακας Δ – Συσχετισμός χωρών και αποφάσεων

Χώρα	Επιπλ. ήξεις	Υπεύθ. Επιμέλ. Γονέων	Επιμέλεια Υπηρεσ. Επιμελητ.	Ι.Α.Α. Βόλου	Ποινι κ. Σωφρ ονισμ.	Φυλά κιση	Σύνολ
Ελλάδα	216	506	143	42	35	127	1035
Αλβανία	94	498	46	44	38	56	738
Ιράκ	3	49	1	1	1	0	54
Καζακστάν	3	27	2	0	0	2	34
Ρωσία	9	16	3	4	2	5	37
Σερβία	1	6	0	0	0	0	7
Ισραήλ	1	9	0	0	0	0	10
Βουλγαρία	0	5	2	0	0	1	8

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

- Στον πίνακα Δ' παρατηρείται μια πλουραλιστική συμμετοχή των ανηλίκων από πλευράς εθνικότητας στην επιβολή των αναμορφωτικών μέτρων. Στα συγκριτικά αποτελέσματα ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι Αλβανοί σε σχέση με τους Έλληνες και τις άλλες εθνικότητες, αφού οι Έλληνες παραβάτες ανέρχονται στους 865, ενώ οι Αλβανοί στους 638. Επίσης, στις αποφάσεις που αφορούν στην εισαγωγή σε κάποιο ίδρυμα (Ίδρυμα Αγωγής Ανηλίκων Αρρένων Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Βόλου και Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα) οι Έλληνες είναι 43 και οι Αλβανοί 44. Επομένως, στις αξιόποινες πράξεις που εμπεριέχουν απαξία για τη ζωή και την περιουσία οι Αλβανοί, αν και μειονότητα, έχουν ξεπεράσει τους Έλληνες.

Πίνακας Ε – Μετατροπές αποφάσεων

Αποφάσεις	Μονομελές	Τριμελές
Άρσεις	27	7
Δεκτές	27	7
Απορριπτικές	0	0
Μετατροπές	21	8
α. δεκτές	21	8

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

β. απορριπτικές	0	0
γ. επιπλήξεις	0	0
δ. Επιμέλειες γονέων	3	0
ε. Ε.Υ.Ε.	10	0
στ. Ι.Α.Α.Α. Βόλου	0	0
ζ. ποινικός σωφρονισμός	0	0
η. φυλάκιση	8	8

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

- Στον πίνακα Ε' επισημαίνεται ότι γίνονται δεκτές η συντριπτική πλειοψηφία των μετατροπών, δεδομένου ότι πρυτανεύει η αναμόρφωση και επανένταξη ανηλίκων.

Πίνακας ΣΤ – Ποσοστά υποτροπής ανηλίκων

Καταδικασθέντες	1952
Πρωτοεισαχθέντες	1720
Υπότροποι για κλοπές	116
Υπότροποι για Κ.Ο.Κ.	107
Υπότροποι για ναρκωτικά	9
Σύνολο Υποτροπών	232

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

- Στον πίνακα ΣΤ' παρατηρείται ότι τα ποσοστά υποτροπής των ανηλίκων στην τέλεση των αξιόποινων πράξεων είναι μάλλον χαμηλά. Θα μπορούσε να επισημανθεί ότι το χαμηλό ποσοστό υποτροπής στη χρήση ουσιών είναι μάλλον πλασματικό, δεδομένου ότι πολλοί παράγοντες επενεργούν, όπως η μακρόχρονη παρακολούθηση προγραμμάτων απεξάρτησης, το γεγονός ότι οι εξαρτημένοι ανήλικοι κάνουν χρήση χωρίς να εντοπίζεται από τα διοικητικά όργανα ως και η θέληση του ανηλίκου να κινητοποιηθεί, να αλλάξει τρόπο ζωής.

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Πίνακες Ζ – Η - Αποφάσεις, φύλο, υπηκοότητα ανηλικών παραβατών του νόμου
περί ναρκωτικών

1. Το σύνολο των καταδικασθέντων ανηλικών για παράβαση του Νόμου «περί ναρκωτικών» ανέρχεται σε 107. Από αυτούς οι 78 καταδικάστηκαν από Μ.Δ.Α.Α. και οι 29 από Τ.Δ.Α.Α.
2. Τα καταδικασθέντα αγόρια είναι 88 και τα κορίτσια 19.
3. Τα αναμορφωτικά μέτρα ή οι ποινές που επεβλήθησαν είναι:

Μέτρα	Μονομελές	Τριμελές
Επιπλήξεις	7	0
Επιμέλειες γονέων	34	7
Ε.Υ.Ε.	30	8
Ποιν. Σωφρονισμός	4	6
Φυλάκιση	3	8
Σύνολο	78	29

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών των Δικαστηρίων Ανηλικών της Αθήνας)

Θάνατοι ανήλικων χρηστών	5
Υπότροποι ανήλικοι για ναρκωτικά	9
Αγόρια	7
Κορίτσια	2
Φύλο χρηστών	
Αγόρια	88
Κορίτσια	19
Σύνολο	107
Υπηκοότητα χρηστών	
Έλληνες	103
Αιγύπτιοι	1
Αλβανοί	2
Ρώσοι	1
Σύνολο	107

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών των Δικαστηρίων Ανηλικών της Αθήνας)

- Στους πίνακες Ζ - Η παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των καταδικασθέντων ανηλικών για παράβαση του Νόμου περί Ναρκωτικών . Συγκεκριμένα επισημαίνεται ότι: α) Οι ανήλικοι εξαρτημένοι – χρήστες αντιμετωπίζονται ως ασθενείς, άρα σημαντικό ρόλο παίζει η ατομική θέληση του καθενός να απεξαρτηθεί και β) η

**ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ**

πραγματική απεξάρτηση λαμβάνει χώρα μετά από μακρό χρονικό διάστημα, παρακολουθώντας κάποιο πρόγραμμα απεξάρτησης του ΚΕ.ΘΕ.Α., Ο.ΚΑ.ΝΑ., κλπ. Επίσης, παρατηρείται ότι το 82,25% των ανηλικών παραβατών για Ναρκωτικά είναι αγόρια και το 17,75% κορίτσια. Θα μπορούσε να λεχθεί ότι τα κορίτσια παρουσιάζονται πιο ώριμα από τα αγόρια και επομένως έχουν περισσότερες αντιστάσεις στους πειρασμούς. Άλλωστε τα αγόρια μπορούν πιο γρήγορα να διεκδικήσουν την αυτονομία τους από το οικογενειακό τους περιβάλλον και συνεπώς παγιδεύονται εύκολα από τους επιτήδειους εμπόρους ή παρέες, επειδή τους λείπει η ολοκληρωμένη αγωγή και κρίση. Επίσης, το 69,15% των ανηλικών παραβατών για ναρκωτικά προέρχονται από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ενώ μόλις το 7,4% είναι αγράμματοι. Συνεπώς, η μόρφωση δεν αποτελεί προϋπόθεση για την πρόληψη και την αντιμετώπιση των ναρκωτικών. Η υπόθεση αυτή άπτεται περισσότερο της αγωγής, του τρόπου ζωής που υιοθετούν οι ανήλικοι και των κοινωνικών συνθηκών που διευκολύνουν ή εμποδίζουν την πρόσβαση στις ουσίες, ως και του χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού επιπέδου, κλπ. Άλλα χαρακτηριστικά είναι:

- Το 16,82% των ανηλικών εργάζονται και παρακολουθούν μέση εκπαίδευση.
- Το 35,51% των ανηλικών είναι άνεργοι.
- Το 78,50% των γονέων συμβιώνουν αρμονικά.
- Τα γνήσια τέκνα αποτελούν το 97,19%.
- Ως προς τον τόπο διαμονής ή τέλεσης της αξιόποινης πράξης το 53,27% κατοικεί στη Δ. Αττική και το 32,71% στην Αθήνα. Επίσης, το κέντρο της Αθήνας σε ποσοστό 84,11% λειτουργεί ως τόπος προμήθειας, κατοχής ή χρήσης ουσιών.

Πίνακας Θ – Αξιόποινες πράξεις

Αξιόποινες πράξεις	Μονομελές	Τριμελές	Σύνολο	Ποσοστό
Ανθρωποκτονίες	4	1	5	0,3%
Απειλή-απάτη	5	0	5	0,3%
Αποπλάνηση ανηλικού	1	1	2	0,1%

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Εμπρησμός	3	0	3	0,2%
Κλοπές	335	0	335	19,6%
Ληστείες	2	58	60	3,5%
Ναρκωτικά	81	13	94	5,5%
Παράβαση Ν. 1646/86	4	0	4	0,2%
Παράβαση Ν. 1975/91 & επαιτεία	205	0	205	12,0%
Παράβαση Ν. 2696/99, 2170/93	925	0	925	54,3%
Παράβαση Ν. περί όπλων	8	0	8	0,5%
Παραχάραξη νομίσματος	3	0	3	0,2%
Πλαστά έγγραφα	8	0	8	0,5%
Σύσταση & συμμορία	0	3	3	0,2%
Σωματικές βλάβες	24	0	24	1,4%
Φθορά ξεν. Ιδιοκτησίας	21	0	21	1,2%
Σύνολο καταδικαστικών αποφάσεων	1629	76	1705	100,0%

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών των Δικαστηρίων Ανηλικών της Αθήνας)

Στον πίνακα Θ' ομαδοποιώντας αξιόποινες πράξεις προκύπτουν τα εξής: α. Οι αξιόποινες πράξεις που εμπεριέχουν βία, ήτοι σωματική, ψυχολογική, σεξουαλική, ανέρχονται στο 5,8%. Εδώ πιστεύεται ότι οι ανήλικοι είναι υπάρξεις ευάλωτες και ευαίσθητες σε επιρροές, όπως παραδείγματος χάριν η τηλεόραση, με συνέπεια να προβαίνουν σε τέλεση αξιόποινων πράξεων, αγνοώντας τις συνέπειές τους. β. Οι αξιόποινες πράξεις κατά της ατομικής και κοινωνικής ιδιοκτησίας ανέρχονται στο 21,2%. Τούτο σημαίνει έλλειψη αγωγής και γνώσης του συστήματος των αξιών της κοινωνίας μας από τους ανήλικους παραβάτες. γ. Οι παραβάσεις του Νόμου Περί Ναρκωτικών ανέρχονται στο 6%. Οι λόγοι της εμφάνισης χαμηλού ποσοστού αναφέρθηκαν παραπάνω σε παρατηρήσεις των πινάκων Ζ-Η. δ. οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ. ανέρχονται στο 54%, υψηλό ποσοστό που εξηγείται από την έλλειψη οδικής αγωγής στο σχολείο, τη ελλιπή αστυνόμευση, την έλλειψη ελέγχου από το σπίτι, την ανάγκη των εφήβων για επίδειξη, παραδοχή. ε. Η παράνομη είσοδος στη χώρα και η επαιτεία καταλαμβάνουν ποσοστό 12%. Δράστες είναι οι μετανάστες από άλλες

χώρες, λόγω έλλειψης οργανωμένης υποδομής ελέγχου των συνόρων ή υποδοχής των μεταναστών, προκειμένου να αξιοποιηθούν ως εργατικό δυναμικό.

ΆΛΛΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Α. Γενικές παρατηρήσεις

Η καθημερινή πρακτική των επιμελητών ανηλίκων, καθ' όσον προϋποθέτει τη θεωρητική συγκρότηση του αντικειμένου, που τροφοδοτείται από τη ζωντανή αλληλεπίδραση με τον ανήλικο, δύναται να αποτελεί την κύρια πηγή ανάλυσης του φαινομένου της παραβατικότητας των ανηλίκων, καθώς δεικνύει εκείνες τις διαμεσολαβήσεις που δεν μπορούν να αποτυπωθούν στη στατιστική. Έτσι αυτό που διαφαίνεται από την καθημερινή επαφή με τους ανηλίκους και ειδικά σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου δεν είναι σαφή τα κίνητρα ή δεν υπάρχει συνειδητότητα από την πλευρά του δράστη, είναι η δυσαρμονία μεταξύ του έσω και του έξω, ήτοι η δοκιμασία των κοινωνικοποιητικών μηχανισμών προς το περιβάλλον. Είναι σαφές ότι αυτή η «δοκιμασία» περνά μέσα από τη σημερινή κρίση της οικογένειας, η οποία κατά την άποψή μας όχι μόνο εδράζεται στην ευρύτερη κρίση της κοινωνίας, αλλά και η ίδια η οικογένεια αναπαράγει την κρίση της συνολικής κοινωνίας.

Β. Παράγοντες «εγκληματογένεσης»

1. Ανεργία σε συνδυασμό με την αντίφαση για απαγόρευση εργασίας στους ανηλίκους (έλλειψη επαρκούς θεσμικού - νομοθετικού πλαισίου, αλλά και εφικτών προγραμμάτων επαγγελματικής απασχόλησης).
2. Εγκατάλειψη σχολείου.
3. Αλλαγή δομών οικογένειας (αύξηση διαζυγίων, αύξηση μονογονεϊκών οικογενειών).
4. Εκφυλισμός ηθικών αξιών.
5. Η χρήση αλκοόλ, καπνού, καφέ, κ.λ.π. ως προβαλλόμενα πρότυπα ανδρισμού/ θηλυκότητας ή ταυτότητας ή ως έννοιες του «ανήκειν» σε μια ομάδα διεγείρουν την προσωπικότητα των ανηλίκων και σε συνδυασμό με τον εκφυλισμό των ηθικών αξιών οδηγούν σε ακραίες επιθετικές συμπεριφορές.

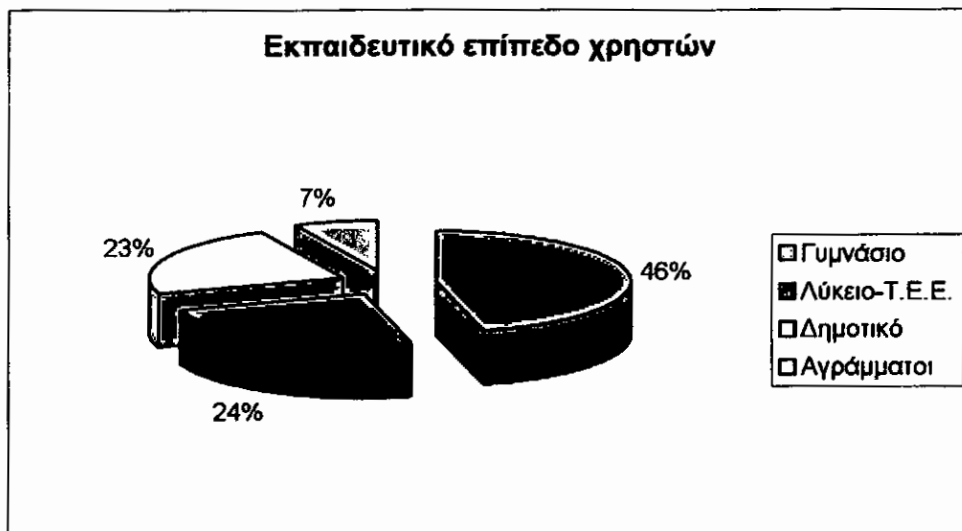
6. Η έλλειψη ουσιαστικού ενδιαφέροντος από πλευράς της εκπαιδευτικής πολιτικής προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης της καλλιεργούμενης ανταγωνιστικότητας, όπως αυτή προκύπτει από την εκπαιδευτική δομή του σχολείου, έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται άγχος στα παιδιά και σε συνδυασμό με άλλες παραμέτρους (1,3,4,5,7,8,9) τα οδηγεί σε ακραίες συμπεριφορές ή στην τέλεση αξιόποινων πράξεων: οι ανήλικοι βιάζονται να μεγαλώσουν υιοθετώντας πρότυπα και ρόλους που δεν τους αντιστοιχούν.
7. Τα Μ.Μ.Ε. (τηλεόραση, περιοδικά, τύπος, κλπ) και το σύγχρονο Life Style, όπως προκύπτει από τον παγκοσμιοποιημένο δυτικό πολιτισμό, προβάλλουν και καλλιεργούν τις αξίες του ανταγωνισμού και της ατομικότητας παράλληλα με αυτές του υλικού πολιτισμού, δημιουργώντας σύγχυση στους ανηλίκους. Επίσης, οι συνεχής ανεξέλεγκτη προβολή σκηνών βίας δημιουργούν μια απάθεια στους ανηλίκους απέναντι στις ηθικές αξίες και ως εκ τούτου αντιμετωπίζουν τόσο τη ζωή όσο και άλλες αξίες εντελώς επιπόλαια.
8. Η χαλαρότητα και ανοχή που επιδεικνύουν τόσο οι θεσμοποιημένοι όσο και οι μη θεσμοποιημένοι μηχανισμοί της κοινωνίας μας συντείνουν στην εύκολη υιοθέτηση ακραίων προτύπων, όπως αυτά προβάλλονται σε παγκόσμια κλίμακα (ομοφυλοφιλία, κάπνισμα, ναρκωτικά, αλκοόλ, κλπ).
9. Η έλλειψη ελεύθερου χρόνου σε συνδυασμό με την καλλιέργεια του ανταγωνισμού, όπως αυτή προκύπτει από το εκπαιδευτικό σύστημα, οδηγεί σε μια πρώιμη ενηλικίωση και υιοθέτηση ακραίων συμπεριφορών ως αντιστάθμισμα στην εξωτερικά παραγόμενη εσωτερική υπερδιέγερση της εφηβείας.
10. Η ανάγκη των γονέων για επιβίωση στη σύγχρονη καταναλωτική ζωή, αλλά και οι αυξημένες καταναλωτικές επιλογές, πραγματικές ή πλασματικές, τους οδηγούν στην αγορά εργασίας, στο κυνήγι της επιτυχίας ή καταξίωσης, με αποτέλεσμα να μην έχουν το χρόνο ούτε τη διάθεση να ασχοληθούν με τη διαπαιδαγώγηση – κοινωνικοποίηση των παιδιών τους και ως εκ τούτου δραστηριοποιούνται μόνο όταν έρθουν αντιμέτωποι με το πρόβλημα (το κυνήγι της επαγγελματικής ή βιοποριστικής επιτυχίας ή καταξίωσης δεν συνάδει με την οικογενειακή ισορροπία).

Γ. Ναρκωτικά

1. Παρατηρείται πλασματική μείωση των καταδικασθέντων ανήλικων τόσο λόγω των σκόπιμων αναβολών για παρακολούθηση της πορείας τους όσο και των ιδιαίτερων κοινωνικών – πολιτικών συνθηκών όπως π.χ. συλλήψεις τρομοκρατικών ομάδων, εκλογές, έλεγχος γηπέδων, κλπ., που δεν ενεργοποίησαν τους μηχανισμούς καταστολής στη διενέργεια συστηματικών ελέγχων – συλλήψεων ανήλικων οι όποιοι αποβαίνουν σωτήριοι για τους ανήλικους μας γιατί όπως έχει παρατηρηθεί όταν η παρέμβαση γίνει έγκαιρα, στην αρχή της χρήσης, αφυπνίζεται ο ανήλικος και η οικογένεια, συνειδητοποιείται ο κίνδυνος και ανακόπτεται η χρήση. Η προαναφερόμενη θέση, περί πλασματικής μείωσης εδράζεται στο γεγονός ότι, από τις επισκέψεις των Επιμελητών Ανηλίκων στους χώρους διαβίωσης των ανήλικων που έχουν σχέση με το οικογενειακό περιβάλλον, σχολικό, εργασιακό και ευρύτερο κοινωνικό, διαπιστώνεται όλο και μεγαλύτερη εμπλοκή αυτών στη χρήση ουσιών.
2. Αναφορικά με τα θεσμικά πλαίσια πρόληψης, ενημέρωσης, απεξάρτησης, εκτιμάται ότι ακολουθείται ένα θετικιστικό και ατομοκεντρικό πλάνο (πράξη εξατομικευμένη ή παθολογία δράστη) αξιολόγησης των χρηστών, παραγνωρίζοντας τους συστημικούς παράγοντες ώθησης στις ουσίες, όπως είναι η αυξημένη ανεργία ανήλικων και η κρίση των αξιών και ιδιαίτερα του θεσμού της οικογένειας.
3. Στην πλασματικότητα των στατιστικών αναφορικά με παραβάσεις του Νόμου περί Ναρκωτικών συντείνουν τα πρόσφατα στατιστικά στοιχεία που δημοσιεύθηκαν στον τύπο τόσο από το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας όσο και από τις κατά καιρούς έρευνες που διενεργούνται στα σχολεία από ειδικούς επιστήμονες και τα οποία αναφέρονται σε ραγδαία αύξηση.

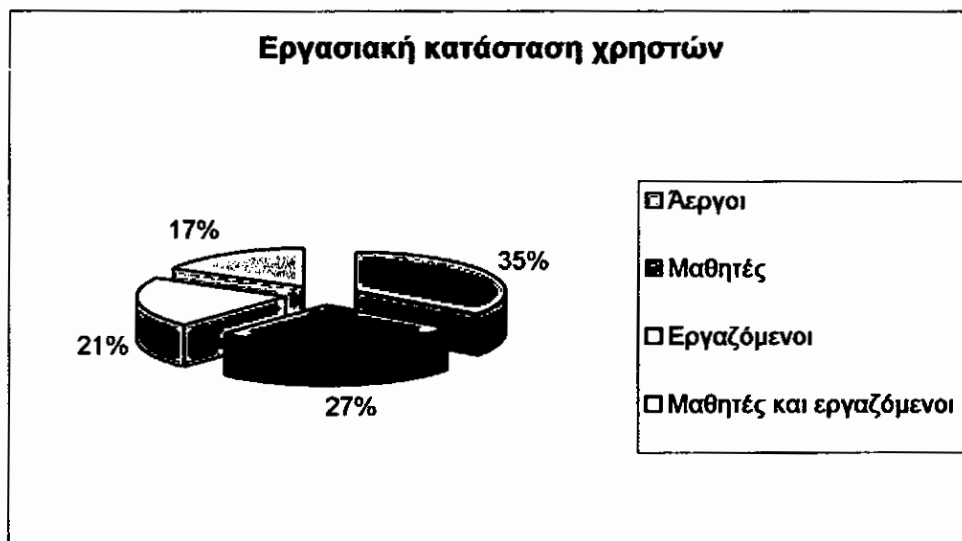
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Παραστατική απεικόνιση 1- Εκπαιδευτικό επίπεδο χρηστών

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

Παραστατική απεικόνιση 2- Οικογενειακή κατάσταση χρηστών

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

Παραστατική απεικόνιση 3- Εργασιακή κατάσταση χρηστών

*(πηγή: Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Ανηλίκων της Αθήνας)

2.1.4. Εισαγγελέας – Δικαστής Ανηλίκων

Ο Δικαστής Ανηλίκων είναι αυτός που θα αποφασίσει αν ένας ανήλικος πρέπει να υποβληθεί στο καθεστώς του εγκλεισμού σε κάποιο ίδρυμα ή στην επιμέλεια από τον επιμελητή ανηλίκων (ν.2298/1995). Γενικά το Δικαστήριο Ανηλίκων έχει την ευθύνη όχι μόνο την αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας (μέσω της επιβολής των νόμων), αλλά και την διεύρυνση των προσωπικών αναγκών και προβληματισμών των ανήλικων παραβατών καθώς και την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών. Ο Δικαστής ασκεί έναν από τους πιο σημαντικούς ρόλους στην αντιμετώπιση ενός «προπαραβατικού» και για αυτό το λόγο η νομοθεσία προβλέπει κάποια ειδικά προσόντα για αυτούς, όπως: νομικές γνώσεις, γνώσεις ψυχολογίας, βιολογίας, παιδαγωγικής, ψυχιατρικής, κλπ. Στην ουσία το έργο του είναι περισσότερο κοινωνικό παρά δικαστικό (Σπινέλη –Τρωιάννου, 1995, σελ.110-123).

Ο Εισαγγελέας είναι και αυτός ένας σημαντικός θεσμός στο θέμα της παραβατικότητας ανηλίκων. Σύμφωνα με το α.43 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας ο Εισαγγελέας πλημμελειοδικών πρέπει να ασκεί ποινική δίωξη κατόπιν μηνύσεως ή

αναφοράς (εφόσον στηρίζεται στο νόμο ή είναι βάσιμη στην ουσία της ή επιδεκτική δικαστικής εκτίμησης, ειδάλλως την αρχειοθετεί και υποβάλλει αντίγραφο στον εισαγγελέα εφετών ο οποίος με τη σειρά του έχει δικαίωμα είτε να παραγγείλει προκαταρκτική εξέταση είτε να κινηθεί η ποινική δίωξη). Όμως, αν εκείνη τη στιγμή ο Εισαγγελέας και ανεξάρτητα από τη βασιμότητα της μήνυσης ή της αναφοράς, κρίνει ότι ο ανήλικος έχει την ανάγκη βοήθειας, τον προωθεί για αποκατάσταση μέσω των Ε.Π.Α. ή των Επιμελητών Ανηλίκων ή αν είναι σοβαρή η κατάσταση διαβιβάζει την υπόθεση στον δικαστή. Ακόμα, ο Εισαγγελέας μπορεί να παρίσταται στα αστικά δικαστήρια και να ζητά την αφαίρεση της γονικής μέριμνας από τους γονείς αν κρίνεται από τον ίδιο απαραίτητο (Σπινέλη –Τρωιάννου, 1995, σελ.110-123, Κώδ. Ποινικής Δικονομίας, α.43, 2004).

2.1.5. Ιδρύματα Αγωγής

Με το ν.2298/1995 καθορίζονται οι λειτουργίες των ιδρυμάτων αγωγής. Έτσι, σύμφωνα με αυτόν, όταν εισέρχεται ο ανήλικος στο ίδρυμα αγωγής πρέπει να εξακριβώνονται τα στοιχεία της προσωπικότητάς του, οι κλίσεις και οι δεξιότητές του, η εκπαίδευσή του, οι πολιτιστικές και κοινωνικές του δραστηριότητες καθώς και οι ψυχαγωγικές – συναισθηματικές του κλίσεις.

Σκοπός τους είναι η αναμόρφωση των ανηλίκων, οι οποίοι λόγω κακών έξεων που απόκτησαν ένεκα εγκατάλειψης ή άλλων λόγων δίνουν αποδείξεις ηθικής παρεκτροπής ή αξιόποινων πράξεων και έχουν την ανάγκη ειδικής αγωγής για βελτίωση (Τζέρμπη, 1989, σελ.251).

Σύμφωνα με τα παραπάνω και με βάση τον κανονισμό του ιδρύματος καταρτίζεται ο προσωπικός φάκελος του ανηλίκου και το προσωπικό πρόγραμμα αγωγής του. Κατά την διάρκεια που ο ανήλικος βρίσκεται στο ίδρυμα, υπάρχει και δελτίο καταγραφής της πορείας του. Όσον αφορά στην απόλυση του ανηλίκου από το ίδρυμα, αυτό συμβαίνει οποτεδήποτε ανακληθεί η αίτηση ή η συναίνεση των προσώπων που είχαν την γονική μέριμνα του ανηλίκου ή μετά από έκθεση του διευθυντή του ιδρύματος αγωγής (α.17 παρ.13 ν.2298/1995).

Τα νεοεισερχόμενα στο Ίδρυμα παιδιά διακατέχονται συνήθως από φόβο καθώς και άρνηση, όμως σε συνεργασία ο κοινωνικός λειτουργός με τον ψυχολόγο προσπαθούν να καθησυχάσουν και να εξηγήσουν στο παιδί τον τρόπο λειτουργίας του ιδρύματος ώστε να δημιουργηθεί το αίσθημα ασφάλειας και σιγουριάς. Όταν οι λόγοι που

οδήγησαν τον νεαρό στο ίδρυμα αγωγής αρχίσουν να αμβλύνουν, τότε η υπηρεσία δίνει άδειες εξόδου με σκοπό την αποκατάσταση των σχέσεων του παιδιού με το οικογενειακό του περιβάλλον καθώς και την κοινωνική του επανένταξη. Το παιδί πρέπει να παραμείνει για τουλάχιστον 8 μήνες στο ίδρυμα και στη συνέχεια μπορεί να του χορηγηθεί δοκιμαστική άδεια (3-6 μήνες ή ακόμα και 1 χρόνο), αν έχει οικογενειακό περιβάλλον το οποίο θα μπορεί να αναλάβει την συνέχεια της αναμόρφωσής του. Βεβαίως σε αυτή τη χρονική στιγμή θα παίζει πολύ σημαντικό ρόλο η συμπεριφορά και ο χαρακτήρας του κάθε παιδιού. Το παιδί το οποίο βρίσκεται στο ίδρυμα αγωγής μεριμνάται ώστε να ψυχαγωγείται, να μορφωθεί αλλά και να αποκατασταθεί επαγγελματικά (Τζέρμπη, 1998, σελ.252).

Σύμφωνα με το Μαδιανό (1989, σελ.313), τα περισσότερα παιδιά που εισήχθησαν σε ιδρύματα αγωγής προέρχονταν από διαλυμένες οικογένειες και παραπέμφθηκαν από τους γονείς τους.

Τελευταίως αμφισβητείται η αναμορφωτική πολιτική των ιδρυμάτων λόγω της παθητικότητας που προκαλεί ο εγκλεισμός σε ίδρυμα, αλλά και η αβεβαιότητα μετά την έξοδο από αυτό, αφού οδηγείται ο νεαρός παραβάτης σε «ιδρυματοποίηση». Κάποιες έρευνες μάλιστα, αναφέρουν πως οι πρώην τρόφιμοι ιδρυμάτων παρουσιάζουν υψηλότερους δείκτες αποτυχίας σε σχέση με εκείνους στους οποίους επιβλήθηκε ένα άλλο διαφορετικό είδος εξωιδρυματικής μεταχείρισης (Μόσχος, 1990, σελ.149).

Η θεσμική ανάπτυξη των Αναμορφωτικών Καταστημάτων / Ιδρυμάτων Αγωγής δεν μπόρεσε να ακολουθήσει την πολιτισμική επιτάχυνση και ανάγκη για τη δημιουργία ενός εκπαιδευτικού σχήματος που να λειτουργεί ως μηχανισμός ένταξης των ανηλίκων που έχουν αναπτύξει προ-παραβατική ή παραβατική συμπεριφορά στην κοινωνική πραγματικότητα, με αποτέλεσμα να καταρριφθεί ο μύθος δημιουργίας ενός θεσμού (επαν)εκπαιδευτικής πρακτικής με σκοπό την κοινωνική επαν-ένταξη ανήλικων παραβατών του νόμου ή ανήλικων που παρουσιάζουν δυσχέρειες κοινωνικής προσαρμογής.

Ο θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων / Ιδρυμάτων Αγωγής έφθασε σε ένα καίριο χρονικό σημείο για τη συνέχεια της ύπαρξής του μέσα από την πολλαπλή απόδειξη της αδυναμίας της κοινωνικής επανένταξης του ανήλικου παραβάτη του νόμου. Και αυτό, σύμφωνα με τις Σπινέλλη-Τρωιάννου (1995, σελ.118), συνέβη επειδή η εκπαιδευτική λειτουργία του θεσμού, η οποία στάθηκε το άλλοθι ενός επίσημου κοινωνικού ελέγχου για συμπεριφορές «αποδοκιμαζόμενες»

κοινωνικά, αχρηστεύθηκε μέσα από τη λειτουργία του πολιτικού και κοινωνικού ελέγχου. Συνολικά, γίνεται λόγος για αμφισβήτηση της ιδρυματικής αγωγής ανηλίκων. Ωστόσο, η εξάλειψη της ιδρυματικής αγωγής είναι ουτοπία με τις σημερινές κοινωνικές και ιδεολογικές δομές, και αγγίζει μάλλον εξεζητημένες θεωρητικές κατασκευές. Γι' αυτό το λόγο δίδεται έμφαση στη μείωση της ιδρυματικής αγωγής μέσα από εναλλακτικές προτάσεις εκπαιδευτικού και κοινωνικού χαρακτήρα (Ιωαννίδη-Ψυχογιού, 2001).

2.1.6. Αστυνομία

Η αστυνομία είναι ο πρώτος φορέας που θα έρθει σε επαφή με τον ανήλικο όταν αυτός εκδηλώσει αντικοινωνική συμπεριφορά και θα την καταστείλει. Καθήκον της αστυνομίας είναι :

1. Σύλληψη των ανήλικων δραστών.
2. Κράτηση των ανήλικων σε ιδιαίτερους ασφαλείας χώρους.
3. Η συνεργασία με τις αρμόδιες δικαστικές αρχές ανηλίκων και άλλες υπηρεσίες ανηλίκων.
4. Η μεταγωγή ανηλίκων στους αρμόδιους φορείς.
5. Άμεσες ενέργειες απομάκρυνσης των ανηλίκων σε περιπτώσεις καταγγελιών, κακοποίησης ή απειλής.
6. Διεξαγωγή περιπολιών (πρόληψη παραβατικής συμπεριφοράς ανηλίκων)

(Κουράκη, Μηλιώνη, 1995, σελ.65-99).

Η αστυνομία ασκεί και προληπτικό έργο. Στην Ελλάδα συγκεκριμένα, το έργο της πρόληψης της ανήλικης παραβατικότητας, έχει αναλάβει το Τμήμα Ανηλίκων της Διεύθυνσης Ασφάλειας της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής. Τα πρωτεύοντα καθήκοντα του τμήματος αφορούν στην επέμβαση σε περιστατικά για τα οποία έχει ενημερωθεί από τα κατά τόπους τμήματα ασφαλείας καθώς και τις άμεσες ενέργειες σε καταγγελίες κακοποίησης ή απειλής κατά των ανηλίκων. Οι καταγγελίες προέρχονται είτε άμεσα από ενδιαφερόμενα πρόσωπα είτε έμμεσα από τα τμήματα ασφαλείας και τους αρμόδιους φορείς για την προστασία του ανήλικου. Στα πλαίσια της δράσης της αστυνομίας στον τομέα της πρόληψης, το τμήμα διεξάγει περιπολίες, κάνει προσαγωγές υπόπτων και διενεργεί κοινωνικές έρευνες (Μπεζέ Λ.,1990,σελ. 256).

Γενικότερα, όμως τόσο το προληπτικό έργο της αστυνομίας όσο και το κατασταλτικό έχει δεχθεί κριτικές για την αναποτελεσματικότητά του. Στον αντίποδα βέβαια όλης αυτής της κριτικής μπορούν να αντιπαρατεθούν κάποιες έρευνες που επιβεβαιώνουν μια θετική αλλαγή στη στάση του κοινού απέναντι στις αστυνομικές αρχές (Γεωργούλας, 2000. σελ.175-192, Μπουμπιώτη – Παπαδάτος, 1990, σελ. 223).

ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Στον πίνακα 1 και στην παραστατική 1 που ακολουθούν παρουσιάζονται τα αδικήματα και ο αριθμός των δραστών ανά αδικήματα που εισήλθαν στην Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών από 01/01/1998 – 31/12/2002 . Στη συνέχεια, στον πίνακα 2 που ακολουθεί εμφανίζονται τα είδη των αδικημάτων, τα διαπραχθέντα, τα εξιχνιασθέντα καθώς και τα συλληφθέντα άτομα ανά αδικήματα, τα οποία εισήλθαν στην Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών κατά τη διάρκεια του έτους 2003 και πιο συγκεκριμένα από 01/01/2003 – 31/12/2003.

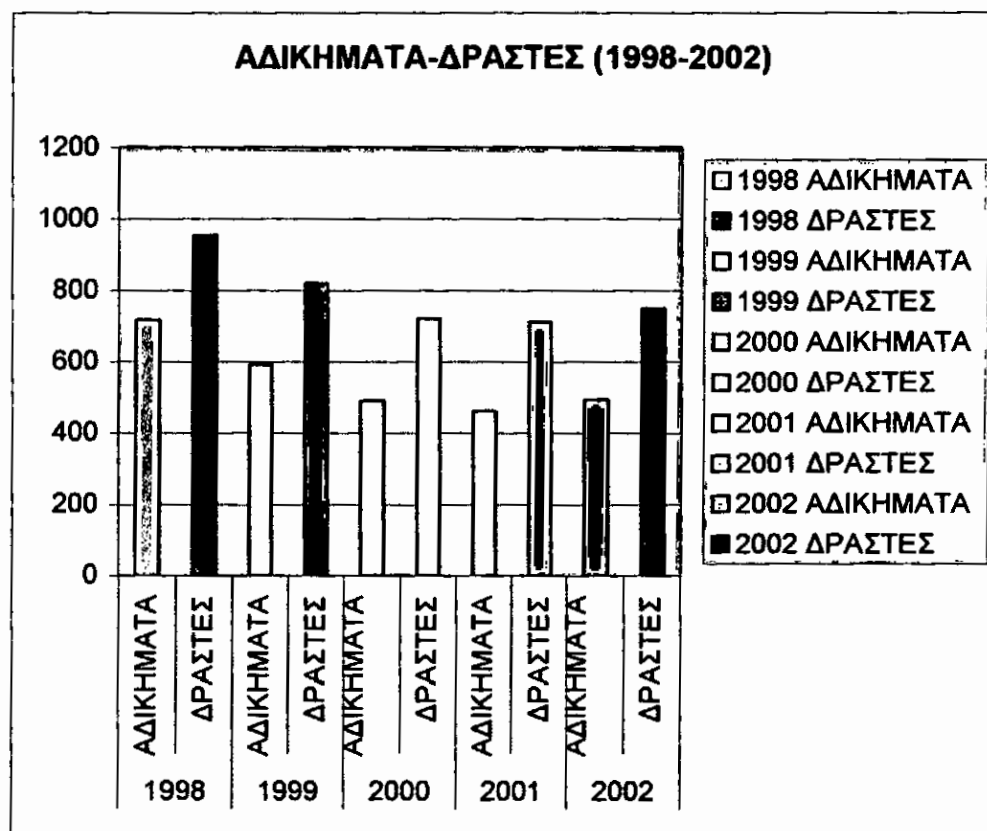
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Πίνακας 1 – Αδικήματα- δράστες (1998-2002)

1998		1999		2000		2001		2002	
ΑΔΙΚ.	ΔΡΑΣΤ.	ΑΔΙΚ.	ΔΡΑΣΤ.	ΑΔΙΚ.	ΔΡΑΣΤ.	ΑΔΙΚ.	ΔΡΑΣΤ.	ΑΔΙΚ.	ΔΡΑΣΤ.
11	24	11	13	8	11	8	11	14	24
239	301	197	259	138	178	123	180	131	213
2	2	2	1	1	1	12	11	12	11
1	10	3	12	1	3	-	-	3	5
8	9	23	25	29	38	21	40	10	20
239	347	208	340	176	311	161	298	210	320
5	5	2	2	14	14	6	6	12	13
1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
2	3	-	-	2	2	1	1	-	-
1	1	-	-	5	5	12	11	11	11
1	1	1	1	1	2	-	-	-	-
14	15	8	10	2	7	4	8	5	5
2	3	1	1	2	3	5	4	1	2
29	31	22	23	3	3	1	1	-	-
3	8	1	1	1	1	-	-	1	1
35	42	33	35	39	41	6	6	26	37
4	4	5	6	3	3	1	1	1	1
1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
3	4	1	1	2	6	1	1	3	3
1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
114	140	62	73	46	55	73	91	27	33
-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
-	-	2	2	2	3	5	9	3	5
-	-	1	2	1	1	1	7	-	-
-	-	2	6	3	18	1	3	2	9
-	-	1	1	1	1	1	1	4	4
-	-	-	-	5	7	3	3	1	1
-	-	-	-	1	1	1	1	3	4
-	-	-	-	2	3	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	5	5	3	5
-	-	-	-	-	-	5	5	-	-
-	-	-	-	2	2	-	-	-	-
-	-	1	1	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
-	-	-	-	-	-	1	1	5	6
-	-	-	-	-	-	2	2	3	10
-	-	-	-	-	-	-	-	2	5
-	-	-	-	-	-	1	2	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	1	1
717	954	591	819	490	720	462	711	494	749

*(πηγή: Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών)

Παραστατική απεικόνιση 1- Αδικήματα- δράστες (1998-2002)

*(πηγή: Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών)

- Στον πίνακα 1 παρουσιάζονται τα καταγραφέντα αδικήματα και οι δράστες οι οποίοι προσήλθαν στην Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών από το 1998 μέχρι και το 2002. Από το έτος 1998 μέχρι και το 2001 παρατηρείται μια σταδιακή μείωση τόσο των αδικημάτων που διεπράχθησαν, όσο και των δραστών οι οποίοι συνελήφθησαν. Συγκεκριμένα, το 1998, τα αδικήματα ήταν 717 και οι δράστες 954, το 1999, τα αδικήματα ανέρχονταν σε 591 και οι δράστες σε 819, το 2000, τα αδικήματα ήταν 490 και οι δράστες έφτασαν τους 720, τέλος, το 2001 τα αδικήματα ήταν 462 και οι δράστες 711. Το έτος 2002 παρουσιάστηκε μια αύξηση των αδικημάτων καθώς και των δραστών. Τα αδικήματα από 462 που ήταν την προηγούμενη χρονιά αυξήθηκαν σε 494 και οι δράστες από 711 σε 749, παρατηρείται δηλαδή μια αύξηση της τάξεως του 6,9% για τα αδικήματα και μια αύξηση της τάξεως του 5,3% για τους δράστες.

**ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ**

Πίνακας 2 – Στατιστικά στοιχεία αδικημάτων (2003)

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΤΟΥΣ 2003

Α/Α	ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ	ΣΥΛΛΗΦΘ		
		ΔΙΑΠΡΑΧ ΘΕΝΤΑ	ΕΞΙΧΝΙΑ ΣΘΕΝΤΑ	ΕΝΤΑ ΑΤΟΜΑ
1	ΒΙΑΣΜΟΣ	26	23	11
2	ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΝΘΡΩΠΟΚΤΟΝΙΑΣ	3	3	4
3	ΜΑΣΤΡΩΠΕΙΑ	2	2	3
4	ΑΠΟΠΛΑΝΗΣΗ	14	19	6
5	ΑΡΠΑΓΗ ΑΝΗΛΙΚΟΥ	4	3	4
6	ΕΚΘΕΣΗ ΑΝΗΚΛΙΚΟΥ	4	3	5
7	ΑΣΕΛΓΕΙΑ	1	-	-
8	ΑΚΔ. ΕΠ'ΑΜΟΙΒΗ ΠΡΟΣΩΠΑ	7	7	8
9	ΠΡΟΣΒΟΛΗ ΓΕΝ. ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ	6	1	-
10	ΠΡΟΚΛΗΣΗ ΣΚΑΝΔΑΛΟΥ	2	2	2
11	ΠΕΡΙ ΑΣΕΜΝΩΝ	2	2	2
12	ΠΕΡΙ ΤΥΠΟΥ-ΜΑΣΤΡΩΠΕΙΑ	2	2	2
13	ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΒΛΑΒΗ ΑΝΗΛΙΚΟΥ	9	9	6
14	ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ	1	1	1
15	ΠΕΡΙ ΟΠΛΩΝ	6	6	6
16	ΛΗΣΤΕΙΑ	5	5	6
17	ΚΛΟΠΗ	152	162	210
18	ΠΑΡ.ΑΠΟΤΡ. ΕΠΑΓΓΕΙΑ	40	40	56
19	ΠΕΡΙ ΥΙΟΘΕΣΙΑΣ	1	1	4
20	ΠΛΑΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ	3	3	3
21	ΠΑΡΑΜΕΛΗΣΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ ΑΝΗΛΙΚΟΥ	4	4	5
22	ΦΘΟΡΑ ΞΕΝΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ	5	5	9
23	ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ	18	18	25
24	ΑΠΑΤΗ	2	2	2
25	ΕΠΑΓΓΕΙΑ	142	142	249
26	ΠΕΡΙ ΕΞΩΣΧ. ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ	20	20	24
27	ΨΕΥΔΗ ΑΝΩΜΟΤΗ ΚΑΤΑΘΕΣΗ	2	2	2
28	Β.Δ. 29/71	6	6	6
29	Π.Δ. 36/94 ΚΑΙ 458 Π.Κ.	17	17	-
30	ΠΕΡΙ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ Π.Δ.62 ΜΕΤΡΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΝΕΩΝ	28	28	28
31	ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ	1	1	1
32	ΠΕΡΙ Κ.Ο.Κ.	1	1	1
33	ΠΕΡΙ ΤΕΛΩΝ. ΚΩΔΙΚΑ	1	1	2
34	ΠΟΙΝΕΣ ΠΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΑΝΑΣΤΟΛΗΣ	1	1	1
ΣΥΝΟΛΟ:		538	542	694

*(πηγή: Γενική Αστυνομική Διεύθυνση Αθηνών)

- Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται τα αδικήματα τα οποία διεπράχθησαν καθώς και αυτά τα οποία εξιχνιάστηκαν κατά την διάρκεια του έτους 2003. Επίσης στον ίδιο πίνακα καταγράφονται και τα συλληφθέντα άτομα ανά κατηγορία αδικημάτων την

ίδια χρονιά. Τα συλληφθέντα άτομα ανήλθαν στους 694. Όσον αφορά στα διαπραχθέντα αδικήματα αυτά που εμφανίζεται με μεγαλύτερη συχνότητα είναι η κλοπή και η επαιτεία, το ίδιο ισχύει όσον αφορά στα εξιχνιασθέντα αδικήματα, καθώς αυτά που εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα είναι και πάλι η κλοπή και η επαιτεία. Όσον αφορά στα συλληφθέντα άτομα ισχύει και εδώ το ίδιο, δηλαδή τα αδικήματα από τα οποία συνελήφθησαν τα περισσότερα άτομα ήταν η επαιτεία και η κλοπή.

2.2. Νέες Τάσεις στην Ποινική Αντιμετώπιση των Ανηλίκων στη Χώρα μας

Η Ελληνική ποινική νομοθεσία των ανηλίκων αναμορφώθηκε τον Οκτώβρη του 2003 (Εφημερίδα Κυβερνήσεως, 2003, ΦΕΚ 243). Τα άρθρα του Ποινικού κώδικα αντικαθίσταται ή τροποποιούνται ως εξής:

Στον Ελληνικό ποινικό κώδικα με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που, κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του όγδοου και του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας τους, συμπληρωμένων. Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα και σε ποινικό σωφρονισμό. Τα αναμορφωτικά μέτρα είναι (Ποινικός Κώδικας, άρθρο 122):

- α) η επίπληξη του ανηλίκου
- β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του
- γ) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια
- δ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων
- ε) η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης
- στ) η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο
- ζ) η παροχή κοινωφελούς εργασίας από τον ανήλικο
- η) η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς

θ) η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαίδευσης ή κατάρτισης

ι) η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής

ια) η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων

ιβ) η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

Σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορεί να επιβληθούν επιπλέον υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή τη διαπαιδαγώγησή του. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται η μέγιστη διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου.

Προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητά τους είναι και η εφαρμογή τους με βάση την κλιμάκωση από τα ελαφρότερα στα βαρύτερα με προτίμηση να προηγηθούν τα πρώτα. Εάν δεν αποδώσουν τα τρία πρώτα που θεωρούνται ηπιότερα και χαρακτηρίζονται από την εξωιδρυματική μεταχείριση ή, σπανιότατα, θεωρηθούν εξαρχής απρόσφορα, τότε το δικαστήριο καταφεύγει στην ιδρυματική.

Τα παραπάνω μέτρα δεν είναι τιμωρητικού αλλά διαπαιδαγωγικού και κοινωνικοπροληπτικού χαρακτήρα και τόσο η λήψη τους που βασίζεται στη συλλογή των στοιχείων κατά τη διενέργεια της κοινωνικής έρευνας όσο και η άσκησή τους έχει άμεση σχέση με τον επιμελητή ανηλίκων. Συγκεκριμένα η πρώτη διερευνητική φάση της διαγνώσεως και η δεύτερη αναμορφωτική της ασκήσεως έχει ανατεθεί από το νόμο στο δημόσιο αυτό παράγοντα της ποινικής διαδικασίας, ως φορέα αγωγής. Η θετική επίδραση και η τελική απόδοση των αναμορφωτικών μέτρων εξαρτάται από πολλούς παράγοντες (τρόπος χειρισμού κατά την άσκηση, σωστή επιλογή βοηθητικών μέσων, ύπαρξη οικογενειακού περιβάλλοντος διάθεση συνεργατικότητας, κ.ά.). ο τρόπος ασκήσεως των αναμορφωτικών μέτρων – σωφρονιστικής υφής- δεν αναφέρεται στον Ποινικό Κώδικα, αλλά σε άλλους ειδικούς νόμους και συνεπάγεται από το όλο πνεύμα του δικαίου των ανηλίκων και τις σύγχρονες επιστημονικές κατευθύνσεις των ειδικών κλάδων. Συγκεκριμένα βασίζεται στην ψυχολογία, στις αρχές της κοινωνικής εργασίας κατά περίπτωση και στην παιδαγωγική (Σπινέλλ.- Τρωϊανού., 1992, σελ.295-302).

Ως θεραπευτικά μέτρα (Ποινικός Κώδικας, άρθρο 123):

1. Εάν η κατάσταση του ανηλικού απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οιοπνευματώδων ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει:
 - α) την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλικού στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια
 - β) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλικού σε προστατευτικές εταιρίες ή σε επιμελητές ανηλίκων
 - γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο
 - δ) την παραπομπή του ανηλικού σε θεραπευτικό ή άλλο κατάσταση
2. Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι κατά περίπτωση υπάγονται σε Μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή σε ιατρικά κέντρα υγείας ή σε κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα.
Τα παραπάνω μέτρα περιλαμβάνει τη δεύτερη κατηγορία των μέτρων που λαμβάνονται για την καταστολή της εγκληματικότητας των ανηλίκων, και αναφέρεται σε όσους έχουν ανάγκη από θεραπευτική αγωγή. Στα θεραπευτικά μέτρα επιβάλλεται ο ανήλικος 7-17 ετών που νοσεί και τέλεσε κακούργημα ή πλημμέλημα με δόλο ή αμέλεια. Η περιορισμένη αναφορά στα θεραπευτικά μέτρα από τη νομολογία οφείλεται στη σπάνια λήψη τους, αλλά και στις δυσκολίες που υπάρχουν προκειμένου να προταθούν (α. λόγω έλλειψης ειδικών ιδρυμάτων, β. λόγω άρνησης των διευθυντών των ειδικών σχολείων να φιλοξενήσουν τους ανήλικους παραβάτες). Η εκτέλεση δικαστικής αποφάσεως που επιβάλλει θεραπευτικά μέτρα πραγματοποιείται μόνο στο Κρατικό Θεραπευτήριο Ψυχικών Παθήσεων (Δημόσιο Ψυχιατρείο), που για τους ανήλικους διαθέτει ένα τμήμα «παιδιών», ενώ οι έφηβοι εισάγονται στα κοινά τμήματα ενηλίκων (Σπινέλλη- Τρωϊανού, 1992, σελ. 302-305).
Τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως, όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας. Το δικαστήριο μπορεί να παρατείνει τα μέτρα το πολύ μέχρι τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου

έτους της ηλικίας. Τα θεραπευτικά μέτρα επιτρέπεται να παραταθούν και μετά το δέκατο όγδοο έτος, ύστερα από γνωμοδότηση, το πολύ όμως μέχρι τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους.

Ποινικώς ανεύθυνοι είναι οι ανήλικοι από οκτώ έως δεκατριών ετών. Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη χωρίς να έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας, του επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα. Ως ποινικώς υπεύθυνοι ανήλικοι, ορίζονται όσοι έχουν συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας τους και καταδικάζονται σε περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων μετά από έρευνα των περιστάσεων υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και της όλης προσωπικότητας του ανηλίκου. Αν η πράξη που τέλεσε ο ανήλικος συνιστά πταίσμα, εφαρμόζονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα. Η απόλυση υπό όρο δεν μπορεί να χορηγηθεί αν ο ανήλικος δεν έχει παραμείνει σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων για χρονικό διάστημα ίσο με το ένα τρίτο της ποινής που έχει επιβληθεί.

Ποινές στερητικές της ελευθερίας είναι:

- α) η κάθειρξη,
- β) η φυλάκιση,
- γ) ο περιορισμός σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων,
- δ) ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάσταση και
- ε) η κράτηση.

Η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων δεν υπερβαίνει τα είκοσι ούτε είναι μικρότερη από πέντε έτη, αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί ποινή στερητικής της ελευθερίας ανώτερη από δέκα έτη. Σε κάθε άλλη περίπτωση το ελάχιστο όριο διάρκειας του περιορισμού είναι έξι μήνες και το ανώτερο δέκα έτη. Όποιος, ενώ έχει υποχρέωση εποπτείας ανηλίκου νεότερου από δεκαοχτώ ετών παραλείπει να τον παρεμποδίσει από την τέλεση αξιόποινης πράξης ή από το επιδίδεται στην πορνεία, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους, αν δεν συντρέχει περίπτωση να τιμωρηθεί αυστηρότερα (Εφημερίδα της κυβέρνησης της Ελληνικής Δημοκρατίας, 2003, σελ.4315-4318)

Συμπεράσματα-Σύγκριση με το προηγούμενο νομοσχέδιο

Μέσω του Υπουργείου Δικαιοσύνης προβάλλεται το «πρότυπο δικαιοσύνης» που αποβλέπει στην δίκαιη μεταχείριση των ανηλίκων για τους οποίους πρέπει να ληφθούν κρατικά μέτρα για να συμμορφωθούν προς τους νόμους.

Το νέο νομοσχέδιο για τους ανήλικους παραβάτες, προσάρμοσε το Δίκαιο Ανηλίκων της Ελλάδας με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου και των Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού, επιφέροντας αλλαγές σύγκλισης. Συγκεκριμένα υπήρξε μια προσαρμογή στα ζητήματα της ηλικίας, δηλαδή πλέον θεωρούνται ανήλικοι όσοι έχουν ηλικία 8 έως 18 χρόνων, ενώ στον προηγούμενο νόμο ίσχυαν οι ηλικίες από 7-17 χρόνων.

Η δεύτερη προσαρμογή έχει γίνει στα αναμορφωτικά μέτρα. Στο προηγούμενο νομοσχέδιο ήταν τέσσερα: επίπληξη, ανάθεση της επιμέλειας στους γονείς, (οι γονείς παίρνουν εκτός της γονεϊκής επιμέλειας, επιπρόσθετα την ευθύνη για τις πράξεις του παιδιού), επιμέλεια σε επιμελητή ανηλίκων ή σε άλλο δημόσιο φορέα και το τέταρτο εισαγωγή σε αναμορφωτικά καταστήματα, δηλαδή σε εγκλεισμό. Σήμερα λοιπόν, αυξάνουν τα αναμορφωτικά μέτρα, αναγνωρίζουν την κοινωνική εργασία, τη συνάντηση θύτη θύματος, την παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων κ.α. Δεν καταργούνται οι φυλακές ανηλίκων και επομένως δεν υπάρχουν εναλλακτικές μορφές. Αυξάνεται επίσης από τα 12 στα 13 η προσαγωγή του ανήλικου στα δικαστήρια.

Υπάρχει ακόμη μια σειρά μέτρων, καθώς αρχίζουν να μπαίνουν στοιχεία της αναλογικότητας της πράξης και της ποινής. Συνήθως στους ανήλικους, οι διαδικασίες λειτουργούν σε όφελος τους. Πολλές φορές όμως, στερεότυπα, στιγματισμοί (σκουλαρίκια, μακριά μαλλιά κλπ) φέρνουν άλλο αποτέλεσμα σε μια δίκη. Αυτό έχει να κάνει με την αρχή της αναλογικότητας όπου η συμπεριφορά, η εικόνα, η προσωπικότητα, δεν μετρούν τόσο, όσο η πράξη αυτή καθ' αυτή. Οι αλλαγές αφορούν κυρίως λοιπόν στους ορισμούς και στις ηλικίες, στα αναμορφωτικά μέτρα, καθώς υιοθετούνται παρατηρήσεις και αιτήματα χρόνων.

Το νέο νομοσχέδιο αποκαθιστά μεγάλες εκκρεμότητες της χώρας οι οποίες αποτελούν χρόνια αιτήματα. Όλα αυτά όμως δεν μπορούν να αφορούν ένα μόνο υπουργείο. Παραδείγματος χάριν το υπουργείο Δικαιοσύνης εμπλέκεται από τη στιγμή της τέλεσης της πράξης, αλλά υπάρχει και ένα υπουργείο που έχει την

πρόληψη. Χρειάζονται λοιπόν διυπουργικές αποφάσεις. Σύμφωνα με την Κοινωνική Λειτουργό κ.Πλούτου Κ. ιδρυτικό μέλος της μη κυβερνητική οργάνωση - Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων «Άρσις», η πρόληψη, η παιδαγωγική, δεν μπορεί να είναι υπόθεση του υπουργείου Δικαιοσύνης, καθώς το 12% των 13χρονων βγαίνει από την εκπαιδευτική διαδικασία, έχοντας χάσμα ανάμεσα στο δημοτικό και στο γυμνάσιο, υποδηλώνοντας ότι τα συστήματα πρόληψης, ενίσχυσης και κοινωνικής παρουσίας δεν μπορούν να έρχονται όταν υπάρχει μια ποινή, δεν μπορεί να έρχονται εκ των υστέρων... Προηγούνται άλλες διαδικασίες. Έτσι, είναι επόμενο ότι από αυτό τον μεγάλο πληθυσμό, ένα τμήμα του θα πάει στο σύστημα ποινικής μεταχείρισης, καθότι δεν υπάρχει καμία άλλη πρόταση, καμία θεσμοθετημένη διέξοδος. Δεν μπορούν, επίσης, να παραγνωριστούν τα μεγάλα ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού όπως και το γεγονός ότι πληθυσμιακές ομάδες όπως τσιγγάνοι, μουσουλμάνοι, μετανάστες, δεν συμμετέχουν ουσιαστικά στην οικονομική και κοινωνική διαδικασία.

2.3. Διεθνείς Τάσεις στην Ποινική Δικαιοσύνη των Ανηλίκων

Στην **Αγγλία και Ουαλία**, ως όριο ηλικίας του ατόμου που είναι νομικά ανεύθυνο ορίζεται το 10^ο έτος. Κατά συνέπεια, δεν μπορεί να ασκηθεί ποινική δίωξη για οποιοδήποτε αδίκημα σε βάρος ενός παιδιού που δεν έχει συμπληρώσει την ηλικία αυτή. Οι νέοι ηλικίας 10 έως 17 ετών ονομάζονται «έφηβοι» [juveniles] και παραπέμπονται για να δικαστούν στο Δικαστήριο Ανηλίκων. Πολύ συχνά, ωστόσο, δεν ασκείται ποινική δίωξη σε βάρος των νέων που ανήκουν σε αυτήν την ηλικιακή κατηγορία, αλλά τους επιβάλλεται η ποινή της επίπληξης ή προειδοποίησης από την αστυνομία. Πρόκειται για επίσημη επίπληξη η οποία εγγράφεται στο ποινικό μητρώο και προϋποθέτει ομολογία του ίδιου του ανηλίκου ότι τέλεσε την πράξη που του αποδίδεται. Η ποινή της επίπληξης επιβάλλεται στην πλειοψηφία των νεαρών εφήβων και μπορεί να τους επιβληθεί περισσότερες από μία φορές. Οι πιθανότητες όμως να ασκηθεί ποινική δίωξη αυξάνονται καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν ή στις περιπτώσεις που ο ίδιος ο ανήλικος έχει τιμωρηθεί πολλές φορές με επίπληξη (Anderson, 1995, σελ.53-55).

Το Δικαστήριο Ανηλίκων συγκροτείται από λαϊκούς δικαστές [magistrates] οι οποίοι προσφέρουν τις υπηρεσίες τους εθελοντικά, συχνά για 20 μόνο μέρες το χρόνο, και στους οποίους έχει παρασχεθεί σύντομη εκπαίδευση. Ένας έμπειρος

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

δικηγόρος, που ονομάζεται «υπάλληλος του δικαστηρίου» τους συμβουλεύει σε νομικά θέματα. Οι προβλεπόμενες ποινές διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

Στην πρώτη κατηγορία ανήκουν η *χρηματική ποινή* και η *απαλλαγή*. Η απαλλαγή διακρίνεται στην απλή και την απαλλαγή υπό όρο που συνοδεύεται από τον προσδιορισμό ενός χρονικού διαστήματος μέσα στο οποίο ο ανήλικος πρέπει να απέχει από την τέλεση νέων παραβατικών πράξεων.

Η δεύτερη κατηγορία ποινών ενδιάμεσης βαρύτητας είναι οι *ποινές έκτισης μέσα στην κοινότητα*, οι οποίες περιλαμβάνουν την επίβλεψη του νέου από έναν επιμελητή ανηλικών ή κοινωνικό λειτουργό. Παράλληλα με την σχέση που αναπτύσσει με τον κοινωνικό λειτουργό ή τον επιμελητή, ο ανήλικος εξακολουθεί να μένει στο σπίτι του, να πηγαίνει στο σχολείο και να δουλεύει κανονικά. Η απόφαση του δικαστηρίου μπορεί να του επιβάλλει την παροχή κοινωφελούς εργασίας στην τοπική κοινότητα, την συμμετοχή σε νεανικές δραστηριότητες με γενικότερο χαρακτήρα ή την ένταξη σε μικρές ομάδες εργασίας, σχεδιασμένες ειδικά για παραβάτες στις οποίες αντιμετωπίζονται άμεσα τα ζητήματα παραβατικής συμπεριφοράς.

Και τρίτον, οι *ποινές εγκλεισμού* σε σωφρονιστικό κατάστημα. Στους ανήλικους ηλικίας 10 έως 18 ετών που τελούν σοβαρά εγκλήματα μπορεί να επιβληθεί ποινή φυλάκισης ίσης διάρκειας με την ποινή που προβλέπεται για τους ενηλικούς που τελούν αντίστοιχα εγκλήματα. Όταν η παραβατική πράξη δεν ανήκει στην κατηγορία αυτή των πολύ σοβαρών εγκλημάτων, δεν μπορεί να επιβληθεί ποινή φυλάκισης σε ανήλικους κάτω των 15 ετών. Η ελάχιστη διάρκεια κράτησης για νέους παραβάτες άνω των 15 ετών, είναι 2 μήνες, ενώ η μέγιστη 1 έτος. Το σωφρονιστικό κατάστημα ονομάζεται *Ίδρυμα Κράτησης Νέων Παραβατών* [Young Offenders Institution] και σε αυτό κρατούνται, όπως και στην Ελλάδα, νέοι ηλικίας έως 21 ετών (Anderson, 1995, σελ.53-55).

Το **Γαλλικό** ποινικό δίκαιο διακρίνει τους ποινικά υπεύθυνους ανήλικους, στους ηλικίας 13 έως 16 και 16 έως 18 ετών. Τους κάτω των 13 ετών του θεωρεί ανεύθυνους. Προβλέπονται: Ποινή φυλάκισης ή αναμορφωτικά και εκπαιδευτικά μέτρα ανάλογα με την ηλικία. Η επιλογή για το ένα ή το άλλο είδος της ποινής γίνεται από δικαστή ανηλικών που ανήκει στην τακτική δικαιοσύνη. Σε ότι αφορά την ποινή φυλάκισης, υπάρχει τεκμήριο ανευθυνότητας [presumption d' irresponsabilité] στην μεταχείριση του υπαίτιου ανάλογα με την κατηγορία ηλικίας. Ειδικότερα, ο ανήλικος των 16 έως 18 ετών κρίνεται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τους ενηλικούς, με τη διαφορά ότι τους επιβάλλεται μειωμένη ποινή, που μπορεί να φτάσει

στο χαμηλότερο όριο του είδους απειλούμενης της ποινής. Η επιβολή της μειωμένης ποινής είναι, υποχρεωτική για το δικαστήριο, αν ο ανήλικος είναι 13 με 16 ετών, προαιρετική δε για του ηλικίας 16-18 ετών. Για τους κάτω των 13 ετών, οι ανήλικοι κηρύσσονται μεν ένοχοι, δεν τους επιβάλλεται όμως φυλάκιση και δεν διατάσσονται αναμορφωτικά ή εκπαιδευτικά μέτρα (Frederique Minault-Rallie, 1992, σελ.106-108).

Στο Γαλλικό σύστημα με την έννοια αυτή κυριαρχεί η ποινική λογική. Τα δικαστήρια που κρίνουν τις πράξεις των ανηλίκων είναι το μονομελές δικαστήριο, το τριμελές και το κακουργιοδικείο. Τα δικαστήρια των ανηλίκων για να επιβάλλουν τα μέτρα τους λαμβάνουν υπόψη την προσωπικότητα του ανηλίκου και όχι τη σοβαρότητα της πράξης του. Προσωπικότητα για την οποία ενημερώνεται ο δικαστής δια μέσου:

- Της κοινωνικής έρευνας
- Της ιατρικής εξέτασης για τη σωματική υγεία του και αν χρειαστεί γίνεται και ψυχιατρική εξέταση
- Της τοποθέτησης ενδεχομένως του ανηλίκου σε κέντρο υποδοχής ή παρακολούθησης.

Τα μέτρα που προβλέπονται και λαμβάνονται είναι:

- Επίπληξη
- Θέση του παιδιού στην επιμέλεια των γονιών, κηδεμόνων ή αξιόπιστο άτομο
- Τοποθέτηση σε ίδρυμα δημόσιο ή ιδιωτικό, επαγγελματικής μάθησης
- Τοποθέτηση σε ιατρικό ή ιατροπαιδαγωγικό ίδρυμα
- Ανάθεση στα όργανα κοινωνικής βοήθειας της νεολαίας (Alde Sociale a' L' Enfance)
- Τοποθέτηση του ανηλίκου ηλικίας έως 16 ετών σε ειδικό σχολικό οικοτροφείο (internat)
- Τοποθέτηση για τους δυσπροσάρμοστους ανήλικους ηλικίας 13-18 ετών σε δημόσιο ίδρυμα αναμορφωτικών υπηρεσιών

(Frederique Minault-Rallie, 1992, σελ.106-108).

Στη **Γερμανία** έφηβοι είναι τα άτομα ηλικίας 14 έως 18 ετών. Ένας είναι ποινικά υπεύθυνος « όταν κατά τον χρόνο της πράξης σύμφωνα με την ηθική και πνευματική του ανάπτυξη ήταν αρκετά ώριμος ώστε να αντιληφθεί το άδικο της πράξης (ικανότητα αντίληψης) και να ενεργήσει σύμφωνα με την αντίληψη (ικανότητα δράσης). Αντίθετα, στο Ελληνικό ποινικό Δίκαιο Ανηλίκων δεν προβλέπεται σχετική ρύθμιση (Πιτσελά, 2001, σελ.307).

Για τους ανήλικους παραβάτες προβλέπονται τρία είδη κυρώσεων :

α) Μέτρα αγωγής ή διαπαιδαγώγησης που περιλαμβάνουν:

- Την παροχή οδηγιών δηλαδή την υποβολή του ανηλίκου σε θεραπευτική αγωγή από έναν ειδήμονα ή την υποβολή του σε θεραπεία απεξάρτησης.
- Την παραμονή του ανηλίκου σε ίδρυμα αγωγής καθ' όλη τη μέρα και τη νύχτα ή σε μια διαφορετική μορφή διαβίωσης υπό επιμέλεια.

β) Μέτρα σωφρονισμού που περιλαμβάνουν:

- Την επίπληξη.
- Την επιβολή όρων ή υποχρεώσεων όπου ο δικαστής μπορεί να επιβάλλει στον ανήλικο να επανορθώσει τη ζημιά που προξένησε η πράξη του, να ζητήσει συγγνώμη από το θύμα, να επιδοθεί σε εργασίες ή να πληρώσει ένα χρηματικό ποσό.
- Την εφηβική κράτηση δηλαδή την κράτηση ελεύθερου χρόνου, τη βραχεία κράτηση ή τη διαρκή κράτηση. Η εφηβική κράτηση πραγματοποιείται σε ειδικά ιδρύματα κράτησης εκτός του κοινού σωφρονιστικού συστήματος.

γ) Εφηβική ποινή, δηλαδή η κράτηση του ανηλίκου σε σωφρονιστικό κατάστημα.

Όταν η πράξη είναι κακούργημα, η μεγαλύτερη ποινή που μπορεί να επιβληθεί, είναι δέκα έτη κράτηση σε σωφρονιστικό κατάστημα. Η πιο βασική και κεντρική ιδέα του ποινικού Δικαίου Ανηλίκων είναι η διαπαιδαγώγηση, δηλαδή η εφαρμογή κάποιων μέτρων ειδικής αγωγής ή μέτρων σωφρονισμού ώστε να αντικαθίσταται η ποινή της στέρησης της ελευθερίας (Πιτσελά, 2001, σελ.313-319).

Σύμφωνα με το **Ελβετικό Δίκαιο** ανηλίκων, «με καταλογισμό μπορεί να πράξει μόνο ο ανήλικος ο οποίος είναι ικανός να αντιληφθεί τον άδικο χαρακτήρα της πράξης του και να ενεργήσει με βάση αυτή την αντίληψη» (Πιτσελά, 2001, σελ.461).

Οι κυρώσεις που εφαρμόζονται είναι:

α) Μέτρα προστασίας που περιλαμβάνουν:

- Την επιτήρηση του ανηλίκου από τους γονείς ή τους κηδεμόνες ή από ένα άλλο κατάλληλο άτομο ή μια υπηρεσία.
- Την προσωπική επιμέλεια (εφόσον δεν αρκεί η επιτήρηση) σύμφωνα με την οποία καθορίζεται ένα κατάλληλο άτομο για να υποστηρίξει

τους γονείς στο καθήκον της διαπαιδαγώγησης και να αναλάβει την επιμέλεια προσωπικά.

- Την εξωιδρυματική μεταχείριση (όταν πρόκειται για ανήλικους που είναι ψυχικά διαταραγμένοι ή έχουν υποστεί βλάβη στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους ή είναι εξαρτημένοι).
- Την τοποθέτηση σε ιδιώτες ή σε εγκαταστάσεις διαπαιδαγώγησης.

β) Ποινές που περιλαμβάνουν:

- Την επίπληξη
- Την προσωπική εργασία.
- Τα πρόστιμα.
- Την στέρηση της ελευθερίας.

Σημαντικό είναι να αναφερθεί πως αν ένας ανήλικος, πριν από την ολοκλήρωση του 15 έτους, τελέσει αξιόποινη πράξη, δεν διώκεται ποινικά (Πιτσελά, 2001, σελ.475).

Οι βασικότεροι στόχοι του Πολωνικού Δικαίου ανηλίκων είναι:

1) Η αντιμετώπιση της «ηθικής κατάπτωσης» (της δυσκοινωνικής αποπροσαρμοστικότητας) και της παραβατικότητας των ανηλίκων και η δημιουργία των προϋποθέσεων για την επιστροφή στον ομαλό βίο.

2) Η ενίσχυση της μέριμνας και των παιδαγωγικών λειτουργιών της οικογένειας και της συναίσθησης της ευθύνης για την ανατροφή των παιδιών.

Οι εφαρμόσιμες κυρώσεις χωρίζονται σε πέντε κατηγορίες:

α) Μέτρα αγωγής ή διαπαιδαγώγησης που περιλαμβάνουν:

- Επίπληξη.
- Υποχρέωση για συγκεκριμένες ενέργειες (π.χ. αποκατάσταση ζημιάς, αίτηση συγγνώμης κα.)
- Ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή τους κηδεμόνες.
- Ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε μια οργάνωση ή σε κάποιο αξιόπιστο άτομο.
- Ανάθεση τής επιμέλειάς του σε επιμελητή.
- Ανάθεση της επιμέλειάς του σε κέντρο κοινωνικής πρόνοιας.
- Απαγόρευση της οδήγησης οχημάτων.
- Τοποθέτηση του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια.

- Τοποθέτησή του, σε ίδρυμα αγωγής ή σε κάποιο άλλο παιδαγωγικό ίδρυμα.
- Τοποθέτησή του, σε ίδρυμα ή οργανισμό που παρέχει επαγγελματική εκπαίδευση.
- Δήμευση των αντικειμένων που αποκτήθηκαν σε σχέση με την τέλεση της πράξης.

β) Εισαγωγή σε κατάσταση σωφρονισμού (για ανηλίκους ηλικίας 13-17 ετών)

γ) Θεραπευτικά ή θεραπευτικό – παιδαγωγικά μέτρα, δηλαδή τοποθέτηση του ανηλίκου σε ψυχιατρικό κατάστημα ή σε άλλο νοσηλευτικό ίδρυμα ανηλικών δραστών.

δ) Ποινές.

ε) Μέτρα εναντίον των γονέων ή κηδεμόνων, δηλαδή να βελτιώσουν τους όρους διαπαιδαγώγησης και υγείας ή τις βιοτικές συνθήκες του ανήλικου, να συνεργασθούν με το σχολείο ή να επανορθώσουν τη ζημιά που έχει κάνει ο ανήλικος.

Το Πολωνικό Δικαστήριο ανηλικών παίρνει αποφάσεις έχοντας ως γνώμονα τις προσωπικές ανάγκες διαπαιδαγώγησης του κάθε ανηλίκου και γι' αυτό εκείνο που γίνεται πρώτα απ' όλα, είναι η διερεύνηση της προσωπικότητας του δράστη (Πιτσελά, 2001, σελ.412-413).

Ο νόμος στα δικαστήρια ανηλικών της **Αυστρίας** εφαρμόζεται στα άτομα ηλικίας 14-19 ετών, οπότε τα παιδιά κάτω των 14 ετών δεν υποβάλλονται στις κυρώσεις του νόμου και είναι απολύτως ανεύθυνα για τις πράξεις τους. Στον Αυστριακό ποινικό κώδικα, αναφέρεται ρητά ότι η μετεφηβική ηλικία του δράστη αποτελεί λόγο μετριασμού της ποινής του. Επιπλέον, δεν προβλέπεται η επιβολή της ισόβιας ποινής κατά της ελευθερίας για τα άτομα, που κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης δεν είχαν συμπληρώσει το 20ο έτος της ηλικίας τους. Εκτός από τις κυρώσεις που μπορεί να έχει ένας ανήλικος παραβάτης του νόμου (όπως δηλαδή η χρηματική ποινή και η ποινή κατά της ελευθερίας) στον Αυστριακό ποινικό κώδικα εφαρμόζεται η κήρυξη της ενοχής χωρίς επιβολή ποινής, οπότε η εγγραφή στο ποινικό μητρώο διαγράφεται μετά από τρία έτη. Επίσης προβλέπεται και η κήρυξη ενοχής με επιφύλαξη ποινής, όπου το δικαστήριο κηρύσσει προσωρινά την ενοχή και επιφυλάσσεται ως προς την επιβολή της ποινής, για χρόνο δοκιμασίας από ένα ως τρία έτη (Πιτσελά, 2001, σελ.498).

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

Το 1988 εφαρμόστηκε ο θεσμός της «εξωδικαστηριακής διευθέτησης της πράξης», προκειμένου να παρακαμφθεί η ποινική διαδικασία. Αυτός ο θεσμός αποτελεί τη σημαντικότερη καινοτομία του νόμου για τα δικαστήρια ανηλίκων της Αυστρίας και ξεκίνησε ως πιλοτικό πρόγραμμα με το όνομα «ρύθμιση της σύγκρουσης». Έτσι, εφόσον ο δράστης και το θύμα βρουν μια λύση που να ικανοποιεί και τις δυο πλευρές, δεν απαγγέλλεται στον ανήλικο σε περιπτώσεις μικρής βλάβης (Πιτσελά, 2001, σελ.514).

Στον **Τσεχικό** ποινικό κωδικό, ποινικά ανεύθυνοι είναι οι ανήλικοι έως 15 χρόνων, ενώ ποινικά υπεύθυνοι είναι οι ανήλικοι από 15-18 ετών. Σε ανήλικους από 12-15 ετών, επιβάλλεται συχνά η τοποθέτηση σε κλειστό ή ημιελεύθερης μορφής ίδρυμα αγωγής με σκοπό την εξασφάλιση της σωστής διαπαιδαγώγησης. Το Τσεχικό ποινικό Δίκαιο ανηλίκων δεν προβλέπει εξωιδρυματικά αναμορφωτικά μέτρα, δηλαδή την επίπληξη, την ανάθεση επιμέλειας κ.α. τα οποία επιτρέπουν στον ανήλικο να παραμείνει στο οικογενειακό του περιβάλλον αλλά εφαρμόζει κυρίως την ποινή κατά της ελευθερίας. Ειδικότερα, το ανώτερο όριο ποινής κατά της ελευθερίας είναι τα πέντε έτη ενώ το κατώτερο είναι το ένα έτος (Πιτσελά, 2001, σελ.529-530).

Σύμφωνα με τον **Ουγγρικό** ποινικό κώδικα, ανήλικος είναι όποιος κατά την τέλεση της πράξης είναι 14 αλλά όχι ακόμη 18 ετών. Οι ανήλικοι δεν διαχωρίζονται σε ποινικά ανεύθυνους και υπεύθυνους αλλά θεωρούνται ανεξάρτητα από το βαθμό ανάπτυξης και ωριμότητάς τους ποινικά υπεύθυνοι. Το εξωιδρυματικό μέτρο της δοκιμαστικής ελευθερίας του ανηλίκου μπορεί να επιβληθεί σε κάθε ανήλικο ανεξάρτητα από τη βαρύτητα της πράξης του. Το μέτρο αυτό επιτρέπει στον ανήλικο να περάσει μια δοκιμαστική φάση η οποία διαρκεί από ένα έως δύο έτη (Πιτσελά, 2001, σελ.552,554).

Η καθιέρωση ενός προοδευτικού συστήματος μέσα στο σωφρονιστικό κατάστημα έχει σαν αποτέλεσμα τη μείωση του αριθμού των πειθαρχικών παραβάσεων. Αυτό το μέτρο σχετίζεται με την ύπαρξη χώρων ημιελεύθερης διαβίωσης και ανοιχτές πτέρυγες (γι' αυτούς που εκτίουν ηπιότερα την ποινή τους) καθώς και κλειστές και ημιελεύθερης διαβίωσης πτέρυγες (γι' αυτούς που έχουν βαρύτερες κατηγορίες). Οι κρατούμενοι έχουν τη δυνατότητα να «προάγονται» ή να «υποβιβάζονται» από τη μια πτέρυγα στην άλλη ανάλογα με τη διαγωγή τους (Πιτσελά, 2001,σελ.560).

2.4. Πρότυπο Πρόνοιας, Πρότυπο Δικαιοσύνης και οι Κανόνες του Πεκίνου

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος που κατευθύνεται προς τους ανήλικους οι οποίοι παραβιάζουν ποινικές διατάξεις παρουσιάζει, φυσικά, ιδιαιτερότητες σε κράτη με διαφορετικές κοινωνικές και οικονομικές δομές. Ωστόσο, σύμφωνα με την κ. Σπινέλλη (1998, σελ.173-175), οι μελετητές του δικαίου ανηλικών, επικεντρώνοντας τη συγκριτική τους έρευνα περισσότερο στις ομοιότητες και τις κοινές αρχές και διαδικασίες παρά στις διαφορές στον τρόπο λειτουργίας των οργάνων που έχουν θεσμοθετηθεί σε διάφορες χώρες για την αντιμετώπιση αυτών των ανηλικών, διακρίνουν τρεις «ιδεοτύπους» ή τρία πρότυπα παρέμβασης: το «πρότυπο πρόνοιας», το «πρότυπο δικαιοσύνης» και το «πρότυπο συμμετοχής».

Τα δύο πρώτα πρότυπα ακολουθούν δυο ακραίες μορφές δομής και λειτουργίας του δικαστηρίου ανηλικών ή κάποιου ανάλογου θεσμού (π.χ. επιτροπής ή συμβούλιο). Στο «πρότυπο πρόνοιας» χρησιμοποιείται συνήθως ένας ευρύς και ευέλικτος ορισμός μορφών συμπεριφοράς οι οποίες εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του (λ.χ. από «σκασιαρχείο» ως ανθρωποκτονία). Η διαδικασία που ακολουθείται στο πρότυπο αυτό αποκλίνει από τους ποινικούς δικονομικούς κανόνες με σκοπό να δημιουργηθεί μια σχέση οιονεί γονική μεταξύ δικαστή (αν πρόκειται για δικαστήριο ανηλικών) ή ιεραρχικά προϊστάμενου (αν πρόκειται για διοικητική επιτροπή πρόνοιας) και ανηλικού. Η σχέση αυτή αποβλέπει τόσο στη διερεύνηση των αναγκών του ανηλικού (η παράβασή του είναι μόνο σύμπτωμα) όσο και στην αναζήτηση του αποτελεσματικότερου τρόπου μεταχείρισης του για να ενταχθεί στο κοινωνικό σύνολο ως δημιουργικό άτομο. Για την επίτευξη των στόχων αυτών συνεργάζονται απαραίτητα κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι και άλλοι επιστήμονες ανθρώπινης συμπεριφοράς. Με άλλα λόγια, πρόκειται για ένα μοντέλο υπηρεσίας «πρόνοιας» ή «*parens patriae*» σύμφωνα με το οποίο ένας κρατικός φορέας απονέμει κοινωνική δικαιοσύνη στα πρόσωπα που παραπέμπονται σε αυτόν χρησιμοποιώντας κυρίως κοινωνικοπρονοιακές μεθόδους για τη λήψη αποφάσεων και εφαρμόζοντας ανάλογα μέτρα.

Το «πρότυπο δικαιοσύνης», από την άλλη πλευρά αποβλέπει καταρχήν σε μια δίκαιη μεταχείριση των ανηλικών για τους οποίους πρέπει να ληφθούν κρατικά μέτρα, για να συμμορφωθούν προς τους ποινικούς νόμους. Για αυτό, ο νομοθέτης περιορίζει και προσδιορίζει τόσο το είδος της συμπεριφοράς των ανηλικών, η οποία νομιμοποιεί την

κρατική παρέμβαση όσο και τις εφαρμοζόμενες διαδικασίες, ώστε να μην έχουν οι ανήλικοι παραβάτες λιγότερες συνταγματικές προστασίες από ότι οι ενήλικοι κατηγορούμενοι. Πρόκειται, δηλαδή, για ένα μοντέλο σύμφωνα με το οποίο η εκδίκαση περιπτώσεων που αφορούν ανήλικους οι οποίοι παραβιάζουν ποινικές διατάξεις διέπεται από ουσιαστικούς και δικονομικούς κανόνες που εγγυώνται μια δίκαιη διαδικασία.

Το «πρότυπο συμμετοχής» τέλος, αποτελεί μια εναλλακτική λύση. Βασίζεται στην μεγιστοποίηση της συμμετοχής όλων – και των πολιτών – στην αντιμετώπιση των συγκρούσεων και κοινωνικών προβλημάτων που δημιουργούν οι ανήλικοι και στην ελαχιστοποίηση της συγκεντρωτικής κρατικής παρέμβασης του σύγχρονου κράτους. Επομένως, το πρότυπο αυτό λειτουργεί σε μακρο-επίπεδο και συναντάται σήμερα σε αναπτυσσόμενες χώρες, όπως παλιότερα στις παραδοσιακές προβιομηχανικές κοινωνίες της Ευρώπης, αλλά αναδημιουργείται πρόσφατα και στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες.

Τα τρία αυτά πρότυπα, προβάλλουν μια παραστατική, αν και υπεραπλουστευμένη, εικόνα της δομής και λειτουργίας των Δικαστηρίων Ανηλίκων ή ανάλογων θεσμών σε διάφορες χώρες. Το «πρότυπο πρόνοιας» λ.χ. ακολουθούν οι σκανδιναβικές επιτροπές παιδικής πρόνοιας, τα σοβιετικά συμβούλια νεότητας ή τα αγγλικά δικαστήρια ανηλίκων όταν δικάζουν ως πολιτικά δικαστήρια ανήλικους κάτω των 14 ετών «που έχουν ανάγκη από φροντίδα και προστασία». Τα γαλλικά, βελγικά και ελληνικά δικαστήρια ανηλίκων τείνουν προς το «πρότυπο δικαιοσύνης», ενώ τα αγγλικά δικαστήρια ανηλίκων όταν δικάζουν ως ποινικά δικαστήρια ανηλίκων, άτομα ηλικίας 14-18 ετών, εναντίον των οποίων έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, λειτουργούν εντελώς ως πρότυπα δικαιοσύνης (Σπινέλλη, 1990, σελ.173-175).

Σταθμίζοντας τα οφέλη που προσφέρει στον ανήλικο το «πρότυπο πρόνοιας» από τη μια μεριά, και από την άλλη το κόστος που συνεπάγεται η ενδεχόμενη άσκοπη ή αναποτελεσματική ή και βλαπτική κρατική παρέμβαση με την πρόφαση των ενεργειών του «καλού γονέα», η λύση βρίσκεται στη «ρεαλιστική εξισορρόπηση» μεταξύ «πρόνοιας» και «δικαιοσύνης». Ο συγκερασμός μάλιστα των τριών προτύπων φαίνεται να είναι ένας από τους στόχους των «Στοιχειωδών Κανόνων για την Απονομή της Δικαιοσύνης στους Νέους» του Ο.Η.Ε. ή των Κανόνων του Πεκίνου.

Οι κανόνες αυτοί υιοθετήθηκαν στις 29 Νοεμβρίου 1985 από την Γενική Συνέλευση του Ο.Η.Ε. είχαν όμως γίνει αποδεκτοί προηγουμένως στο Μιλάνο κατά

τη διάρκεια του Εβδόμου Συνεδρίου των Ηνωμένων Εθνών για την Πρόληψη της Εγκληματικότητας και την Μεταχείριση των Εγκληματιών.

Οι «Κανόνες του Πεκίνου», ονομάστηκαν έτσι γιατί ένα μέρος της επεξεργασίας τους σε μορφή τελειωτικού Σχεδίου έγινε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας με ευρεία συμμετοχή επιστημόνων από χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού. Φυσικά, ένα σημαντικό τμήμα της εργασίας έγινε στο «Διεθνές Κέντρο» των Η.Ε. στην Βιέννη με συμμετοχή ειδικών από πολλά δυτικά κράτη. Οι Κανόνες αυτοί αποτελούν επομένως καταστάλαγμα απόψεων, πρακτικής εμπειρίας και ερευνών που προέρχονται κυριολεκτικά από τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα. Ωστόσο χαρακτηρίζονται καταρχήν ως «Στοιχειώδεις Κανόνες για την Απονομή Δικαιοσύνης στους Νέους» γιατί και οι Κανόνες αυτοί, όπως και «Στοιχειώδεις Κανόνες για την Μεταχείριση των Κρατουμένων» αποτελούν κατευθυντήριες γραμμές για τους νομοθέτες ή για τους εφαρμοστές των ισχυουσών σχετικών διατάξεων.

Οι «Κανόνες του Πεκίνου» αποτελούνται από έξι μέρη και τριάντα άρθρα που συνοδεύονται από ισάριθμα σχόλια τα οποία συνιστούν αναπόσπαστο τμήμα του όλου κειμένου. Ακρογωνιαίοι λίθοι για την κατάρτιση των τριάντα άρθρων ήταν :

1. Η Παγκόσμια Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, η Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού και άλλα συναφή διεθνή κείμενα, και
2. Πορίσματα ερευνών από τα οποία απορρέει μια σειρά από δυσμενείς διαπιστώσεις που αφορούν ανηλίκους.

Επιγραμματικά σε ορισμένα από αυτά τα πορίσματα επισημαίνονται από την μια μεριά, οι γνωστές αλλά ανυπολόγιστες επιπτώσεις που προέρχονται από την απομάκρυνση των ανηλικών δραστών από το φυσικό, κοινωνικό τους περιβάλλον, και τον εγκλεισμό τους σε ιδρύματα. Από την άλλη τονίζονται οι αρνητικές συνέπειες που συνοδεύουν τον εξαστισμό, την εξάπλωση του εμπορίου ναρκωτικών, την εκμετάλλευση και θυματοποίηση των ανηλικών, την ανεργία, την έλλειψη θετικών διεξόδων για τον ελεύθερο χρόνο των νέων και γενικά τη μη συμμετοχή τους σε δημιουργικές δραστηριότητες και εργασίες που να νοηματίζουν τη ζωή τους.

Στο πρώτο Μέρος των «Κανόνων» που τιτλοφορείται «Γενικές αρχές» τονίζεται, μεταξύ άλλων, η ανάγκη να λαμβάνονται θετικά μέτρα για τους ανηλίκους. Να κινητοποιούνται δηλαδή η οικογένεια, το σχολείο, η κοινότητα και διάφορες εθελοντικές οργανώσεις για να προάγεται η προσωπική ευημερία των νέων και να αποφεύγεται η ανάγκη παρέμβασης των εφαρμοστών του νόμου. Κι όταν πάλι η προσφυγή στη δικαιοσύνη κρίνεται απαραίτητη, η μεταχείριση των ανηλικών πρέπει

να είναι αποτελεσματική, δίκαιη και ανθρωπιστική. Το δεύτερο μέρος αναφέρεται στην «ανάκριση και δίωξη» και διαπνέεται από την αρχή της μη εμπλοκής στο σύστημα δικαιοσύνης. Στο τρίτο μέρος που τιτλοφορείται «εκδίκηση και διευθέτηση» περιέχονται σημαντικότερα δικαιώματα που αφορούν τη βοήθεια συνηγόρου, την παρουσία των γονέων, την ταχεία διεξαγωγή της διαδικασίας, τη διενέργεια κοινωνικής έρευνας, την αποφυγή των μέτρων που στερούν την ελευθερία, το δικαίωμα άσκησης έφεσης και το δικαίωμα για μεταχείριση από ειδικά εκπαιδευμένο προσωπικό. Τέλος το έκτο και τελευταίο μέρος περιέχει διατάξεις για ερευνητικές μελέτες και αξιολογήσεις. Στα πορίσματα αυτών των μελετών πρέπει να στηρίζεται ο σχεδιασμός και η διαμόρφωση πολιτικής για τη πρόληψη και αντιμετώπιση της δραστηριότητας των ανηλικών παραβατών (Σπινέλλη,1990, σελ.176-178).

Επίλογος

Συμπερασματικά η αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας στην Ελλάδα διεξάγεται από:

- Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων: πρόληψη - προστασία
- Υπηρεσίες Επιμελητών των Δικαστηρίων ανηλίκων: πρόληψη-καταστολή
- Ιδρύματα αγωγής: εκτέλεση του αναμορφωτικού μέτρου της εισαγωγής σε Ίδρυμα
- Σωφρονιστικά καταστήματα: ποινικός σωφρονισμός.

Μέσω του Υπουργείου Δικαιοσύνης προβάλλεται το «πρότυπο δικαιοσύνης» που αποβλέπει στην δίκαιη μεταχείριση των ανηλικών για τους οποίους πρέπει να ληφθούν κρατικά μέτρα για να συμμορφωθούν προς τους νόμους. Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία των ετών 1998-2003 της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών και των ετών 2001-2003 της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών ,οι ηλικίες των 13-17 αποτελούν το 54,25% του συνόλου των ανηλικών ενώ τα αγόρια αποτελούν συντριπτική πλειοψηφία. (96,8 %). Παρατηρείται μια πλουραλιστική συμμετοχή των ανηλικών από πλευράς εθνικότητας στην επιβολή των αναμορφωτικών μέτρων .Οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ. ανέρχονται στο 54%, ενώ παρατηρείται πλασματική μείωση των καταδικασθέντων ανηλικών για ναρκωτικά τόσο λόγω των σκόπιμων αναβολών για παρακολούθηση της πορείας τους όσο και των ιδιαίτερων κοινωνικών – πολιτικών συνθηκών.

Το νέο νομοσχέδιο για τους ανήλικους παραβάτες, προσάρμοσε το Δίκαιο Ανηλίκων της Ελλάδας με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου και των Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού, επιφέροντας αλλαγές σύγκλισης. Συγκεκριμένα υπήρξε μια προσαρμογή στα ζητήματα της ηλικίας, δηλαδή πλέον θεωρούνται ανήλικοι όσοι έχουν ηλικία 8 έως 18 χρόνων, ενώ στον προηγούμενο νόμο ίσχυαν οι ηλικίες από 7-17 χρόνων. Η δεύτερη προσαρμογή έχει γίνει στα αναμορφωτικά μέτρα. Σήμερα λοιπόν, αυξάνουν τα αναμορφωτικά μέτρα, αναγνωρίζουν την κοινωνική εργασία, τη συνάντηση θύτη θύματος, την παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων κ.α. Δεν καταργούνται οι φυλακές ανηλίκων και επομένως δεν υπάρχουν εναλλακτικές μορφές. Αυξάνεται επίσης από τα 12 στα 13 η προσαγωγή του ανήλικου στα δικαστήρια. Υπάρχει ακόμη μια σειρά μέτρων, καθώς αρχίζουν να μπαίνουν στοιχεία της αναλογικότητας της πράξης και της ποινής

Οι μελετητές του δικαίου ανηλίκων, επικεντρώνοντας τη συγκριτική τους έρευνα περισσότερο στις ομοιότητες και τις κοινές αρχές και διαδικασίες παρά στις διαφορές στον τρόπο λειτουργίας των οργάνων που έχουν θεσμοθετηθεί σε διάφορες χώρες για την αντιμετώπιση αυτών των ανηλίκων, διακρίνουν τρεις «ιδεοτύπους» ή τρία πρότυπα παρέμβασης: το «πρότυπο πρόνοιας», το «πρότυπο δικαιοσύνης» και το «πρότυπο συμμετοχής». Τα τρία αυτά πρότυπα σύμφωνα με την κ.Σπινέλλη Κ., προβάλλουν μια παραστατική, αν και υπεραπλουστευμένη, εικόνα της δομής και λειτουργίας των Δικαστηρίων Ανηλίκων ή ανάλογων θεσμών σε διάφορες χώρες. Το «πρότυπο πρόνοιας» λ.χ. ακολουθούν οι σκανδιναβικές επιτροπές παιδικής πρόνοιας, τα σοβιετικά συμβούλια νεότητας ή τα αγγλικά δικαστήρια ανηλίκων όταν δικάζουν ως πολιτικά δικαστήρια ανήλικους κάτω των 14 ετών «που έχουν ανάγκη από φροντίδα και προστασία». Τα γαλλικά, βελγικά και ελληνικά δικαστήρια ανηλίκων τείνουν προς το «πρότυπο δικαιοσύνης», ενώ τα αγγλικά δικαστήρια ανηλίκων όταν δικάζουν ως ποινικά δικαστήρια ανηλίκων, άτομα ηλικίας 14-18 ετών, εναντίον των οποίων έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, λειτουργούν εντελώς ως πρότυπα δικαιοσύνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

-ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΛΙΝΙΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ**Πρόλογος**

Το κεφάλαιο III περιλαμβάνει δύο ενότητες. Στην Α' ενότητα παρουσιάζεται η Εξέλιξη της Ερευνητικής Αξιολογητικής Μεθοδολογίας των Κλινικών Παρεμβάσεων ενώ στην Β' ενότητα παρουσιάζονται κάποια χαρακτηριστικά αποτελεσματικών κλινικών παρεμβάσεων τα οποία βέβαια δεν αποτελούν με κανένα τρόπο τα αποκλειστικά χαρακτηριστικά αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Απλά αντιπροσωπεύουν τα πλέον συνεπή ευρήματα των μετα-αναλυτικών ερευνών. Στην Γ' ενότητα τέλος, πραγματοποιείται η κριτική αξιολόγηση των κλινικών παρεμβάσεων.

3.1. Εξέλιξη Ερευνητικής Αξιολογητικής Μεθοδολογίας Κλινικών Παρεμβάσεων

Κατά τις δεκαετίες του '70 και του '80 η θεραπευτική αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας χαρακτηριζόταν από απογοήτευση και απαισιοδοξία σχετικά με την αποτελεσματικότητα των κλινικών παρεμβάσεων. Η κυρίαρχη αιτιολογία της παραβατικής συμπεριφοράς τη δεκαετία του '60 ήταν το αποτέλεσμα άλυτων ενδοψυχικών συγκρούσεων και ανεπαρκούς ενόρασης. Ψυχοδυναμικές προσεγγίσεις της εποχής ισχυρίζονταν ότι ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν αυτές τις ελλείψεις και να επαναπροσαρμόσουν τον παραβάτη στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Επιπλέον η σχετική βιβλιογραφία συμπεριλάμβανε ελάχιστες αποδείξεις της αποτελεσματικότητας της θεραπείας, ενώ φαινόταν να υπάρχει μια γενική συμφωνία μεταξύ των επαγγελματιών ότι η αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών τους ήταν αυταπόδεικτη.

Από τα μέσα της επόμενης δεκαετίας, εμπειρικές έρευνες άρχισαν να αμφισβητούν αυτή τη νοοτροπία. Μία από τις πλέον γνωστές και ολοκληρωμένες έρευνες της εποχής εκείνης πραγματοποιήθηκε από τον Fischer (1978) με κύριο στόχο τη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας της ψυχοδυναμικής παρέμβασης. Ο συγγραφέας συγκέντρωσε στοιχεία από δεκαεπτά προγράμματα, τα οποία έκαναν

χρήση πειραματικών ομάδων και ομάδων ελέγχου και όπου τις υπηρεσίες τις παρείχαν επαγγελματίες θεραπευτές. Αλλαγές τόσο στην αυτοεικόνα, όσο και στη συμπεριφορά των παραβατών συγκρίνονται με αλλαγές εκείνων που δεν συμμετείχαν ή οι οποίοι έλαβαν μέρος σε λιγότερο εντατικά προγράμματα από μη επαγγελματίες. Σε δεκατρείς από τις μελέτες δεν ευρέθησαν διαφορές ή συμπεριφοριστικές βελτιώσεις μεταξύ των ασθενών, ενώ τέσσερις από αυτές θεωρήθηκαν αναξιόπιστες λόγω ερευνητικών παραλείψεων ή ελλιπών πληροφοριών (Becker, 2000).

Συνολικά λοιπόν, οι επαγγελματικές παρεμβάσεις δεν ήταν καλύτερες από τις παρεμβάσεις των μη επαγγελματιών. Ακόμη χειρότερα, σε τουλάχιστον οκτώ από τις μελέτες η συμπεριφορά των ασθενών στις πειραματικές ομάδες εμφανιζόταν χειρότερη. Έκπληξη μάλιστα αποτέλεσε το γεγονός ότι οι επαγγελματίες θεραπευτές είχαν ειδική εκπαίδευση, εποπτεία και μειωμένο αριθμό ασθενών. Η εξήγηση του Fischer ήταν ότι οι ειδικοί εφάρμοζαν ψυχοδυναμικά μοντέλα που έδιναν έμφαση στην ενόραση και την ενδοσκόπηση, παραμελώντας έτσι την ανάπτυξη συγκεκριμένων δεξιοτήτων και δικτύων υποστήριξης καθώς και ευρύτερες κοινωνικές αλλαγές (Becker, 2000).

Το 1978 σε μια άλλη γνωστή έρευνα, ο Denis Roming παρουσίασε τα συνοπτικά αποτελέσματα δέκα ερευνητικών εργασιών, σε αυτές τις εργασίες, τρεις χιλιάδες νεαρά άτομα είχαν δεχτεί εντατικές υπηρεσίες Κοινωνικής Εργασίας κατά Περίπτωση για δύο χρόνια. Ξανά τα αποτελέσματα ήταν αρνητικά. Δεκαοχτώ μήνες μετά το τέλος του προγράμματος, οι ερευνητές διαπίστωσαν ότι σύμφωνα με τα αρχεία των σχολείων και της αστυνομίας, τα αποτελέσματα ήταν χειρότερα για την ομάδα θεραπείας παρά για την ομάδα ελέγχου. Ο Roming έφθασε στο συμπέρασμα ότι οι γενικές μη εστιασμένες μέθοδοι συμβουλευτικής τείνουν να αποτυγχάνουν, ενώ οι μέθοδοι που έχουν σαφείς στόχους επιτυγχάνουν καλύτερα αποτελέσματα.

Οι έρευνες όμως, οι οποίες μάλιστα συντέλεσαν καθοριστικά στην εγκαθίδρυση της νοοτροπίας ότι «τίποτα δεν έχει αποτέλεσμα» στη θεραπευτική αντιμετώπιση της παραβατικότητας πραγματοποιήθηκαν από τον Martinson (1975) στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Brody (1976) στο Ηνωμένο Βασίλειο. Ο Martinson εξέτασε 231 μελέτες, οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί μεταξύ του 1957 και 1967. Ο ερευνητής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα δεδομένα δεν μας επιτρέπουν να λέμε ότι έχουμε ανακαλύψει ένα σίγουρο τρόπο να μειώσουμε την παραβατικότητα. Ομοίως ο Brody, στηλιτεύοντας τα μεθοδολογικά προβλήματα των σχετικών ερευνών κατέληξε στο συμπέρασμα ότι όσον αφορά στις μεθοδολογικά επαρκείς μελέτες, απουσιάζουν

οι αποδείξεις ότι οι παρεμβάσεις είναι αποτελεσματικές. Βέβαια και οι δύο ποτέ δεν χρησιμοποίησαν τη φράση ότι «τίποτα δεν έχει αποτέλεσμα», αλλά αυτήν ήταν η ερμηνεία που δόθηκε στα συμπεράσματά τους από όσους υποστήριζαν τη γρήγορη λύση της φυλάκισης και της τιμωρίας σε βάρος της κλινικής θεραπείας και επανένταξης. Αυτή η άποψη συνεπικουρούμενη από κοινωνιολογικές και πολιτικές επιρροές της εποχής επηρέασαν ακαδημαϊκούς και επαγγελματίες από τη δεκαετία του '80.

Ειδικότερα η έμφαση στην «ατομική θεραπεία» του παραβάτη ήταν σε σύγκρουση με απόψεις σημαντικού αριθμού ακαδημαϊκών κύκλων και φιλελεύθερων ιδεολόγων της εποχής ότι η αντιμετώπιση της παραβατικότητας για να έχει αποτέλεσμα δεν πρέπει να στοχεύει στην τροποποίηση της συμπεριφοράς του ατόμου παραβάτη, αλλά στη βελτίωση των ευρύτερων οικονομικών συνθηκών και στην πολιτική αλλαγή που, κατά την άποψη αυτή, αποτελούν το εκκολαπτήριο για την εκδήλωση της παραβατικότητας. Το ίδιο χρονικό διάστημα η στροφή των ψηφοφόρων σε συντηρητικά πολιτικά κόμματα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Ηνωμένο Βασίλειο και τμήματα της Ευρώπης προκάλεσε ευρύτερες αλλαγές στα αντίστοιχα συστήματα δικαιοσύνης, βασισμένες όχι στις φιλελεύθερες ιδέες της επανένταξης και θεραπείας αλλά στις αρχές του Νέο-Συντηρητισμού σύμφωνα με τις οποίες πρωταρχική σημασία είχε η εφαρμογή των κανόνων δικαιοσύνης και η τιμωρία των ενόχων (Gendreau and Coggin, 1996).

Ο συνδυασμός αυτών των παραγόντων και συνθηκών οδήγησε στην επικράτηση της άποψης ότι καθώς η θεραπευτική προσέγγιση δεν μπορεί να επηρεάσει τη συμπεριφορά των νεαρών παραβατών, άλλες πρακτικές τιμωρητικού χαρακτήρα μπορούν να οδηγήσουν σε μείωση των παραβατικών συμπεριφορών. Όταν όμως ερχόμαστε να εξετάσουμε την αποτελεσματικότητα της τιμωρίας στη μείωση της παραβατικότητας αντιλαμβανόμαστε ότι τα ερευνητικά δεδομένα κάθε άλλο παρά επιβεβαιώνουν αυτή την άποψη (Lloyd et al., 1994, Gendreau and Coggin, 1996, Gendreau et al., 1999). Αυτό μπορεί να γίνει κατανοητό τόσο σε συμπεριφοριστικό όσο και σε γνωσιακό επίπεδο.

Περισσότερα από 50 χρόνια ερευνών έχουν δείξει ότι η τιμωρία μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή συμπεριφοράς μόνο κάτω από ορισμένες συνθήκες, όπως όταν αυτή η τιμωρία είναι αναπόφευκτη και άμεσα επιβαλλόμενη, και όταν το άτομο παραβάτης μπορεί να έχει τη δυνατότητα επιλογής άλλων (μη παραβατικών) εναλλακτικών συμπεριφορών. Στην πραγματικότητα όμως αυτές οι συνθήκες

δύσκολα απατώνται στο περίπλοκο κόσμο της Ποινικής Δικαιοσύνης. Κατ' αρχάς ένα μικρό ποσοστό από το συνολικό αριθμό παραβατών συλλαμβάνονται και τιμωρούνται. Ακόμη και όταν αυτό συμβαίνει έχει ήδη υπάρξει μια καθυστέρηση αρκετών μηνών ή και ετών μετά το αδίκημα, η δε ποινή συχνά έχει ελάχιστη σχέση με τη σοβαρότητα και τη φύση του αδικήματος. Τέλος, με δεδομένο το γεγονός ότι αρκετοί από τους κατ' εξακολούθηση παραβάτες διαθέτουν περιορισμένα μέσα, είναι μάλλον απίθανο ότι άλλες νομικές εναλλακτικές συμπεριφορές είναι διαθέσιμες σε αυτούς.

Σε γνωσιακό επίπεδο, μελέτες σχετικά με το τι οι παραβάτες σκέπτονται λίγο πριν την παράβαση, οι περισσότεροι δηλώνουν ότι δεν υπολογίζουν τις συνέπειες των πράξεών τους, ούτε ότι θα συλληφθούν και θα τιμωρηθούν, παραμένοντας σύμφωνα με τον Nigel Walker (1991) σε κατάσταση μη αποτρεπτικής διάθεσης. Άσχετα από το συγκεκριμένο και προς διάπραξη αδίκημα, η πιθανότητα σύλληψης και τιμωρίας ελάχιστα περνάει από το μυαλό του παραβάτη. Με εγκληματολογικούς όρους αυτή είναι η θεωρία της περιορισμένης λογικής (Carroll and Weaver, 1986). Προς επίρρωσιν, μια μελέτη, έχοντας αναλύσει επιμέρους έρευνες της σχέσης μεταξύ τιμωρίας και ποσοστών υποτροπής, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι διάφορες μορφές τιμωρίας, όπως συχνός εγκλεισμός και προγράμματα με ιδιαίτερη έμφαση στην πειθαρχία και στην αυστηρότητα προκαλούν μεγαλύτερο αριθμό υποτροπών. Το ίδιο συμβαίνει και με παραβάτες που υπηρετούν μεγαλύτερες ποινές φυλάκισης (Gendreau et al, 1999).

Ενώ λοιπόν κάποιες τιμωρητικές ποινές μπορούν να λειτουργήσουν αποτρεπτικά για κάποια άτομα, για παράδειγμα, η αυξανόμενη πιθανότητα τιμωρίας έχει μεγαλύτερο αποτέλεσμα στη μείωση της παραβατικότητας παρά ο βαθμός σοβαρότητας της τιμωρίας. Το στάδιο εξέλιξης των σχετικών αξιολογητικών με τα αντιφατικά αποτελέσματα και τη γενίκευση των συμπερασμάτων δεν επιτρέπει σαφέστερα συμπεράσματα (Δρίτσας, 2003, σελ.199-201).

Πάντοτε υπήρχαν συγγραφείς οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι η θεραπεία των παραβατών δεν ήταν ένας απραγματοποίητος στόχος (Kirby, 1954, Logan, 1972, Roming, 1978, Gendreau & Ross, 1980). Όμως ένα από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν αυτοί οι υποστηρικτές της αποτελεσματικής θεραπείας ήταν το γεγονός ότι η νεανική παραβατικότητα όχι μόνο είναι πολυδιάστατο και πολύ-παραγοντικό φαινόμενο, αλλά και η θεραπεία έχει πολλές μορφές, διεξάγεται σε διαφορετικές συνθήκες, για διαφορετικούς πληθυσμούς και υπάρχουν πολλαπλά

κριτήρια της «αποτελεσματικότητας». Τη δεκαετία του '90, η ανάπτυξη της στατιστικής τεχνικής της μετά-ανάλυσης έχει σε κάποιο βαθμό αντιμετωπίσει αυτές τις δυσκολίες, καθώς επιτρέπει την παρουσίαση μιας συνολικής και τυποποιημένης εικόνας ενός μεγάλου αριθμού εμπειρικών ερευνών. Δύο από τις μεγαλύτερες έρευνες που επιβεβαιώνουν την αποτελεσματικότητα ορισμένων κλινικών παρεμβάσεων σε συγκεκριμένες προϋποθέσεις πραγματοποιήθηκαν από τον Andrews (1990) και τον Lipsey (1998). Σήμερα υπάρχουν τουλάχιστον 18 μετά-αναλυτικές ομαδοποιημένες έρευνες που περιλαμβάνουν περισσότερες από 2.000 αξιολογήσεις για το χρονικό διάστημα 1985-2000. Οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί στη Βόρεια Αμερική και αφορούν ανήλικους παραβάτες ηλικίας 14-21 ετών, ενώ το δείγμα των γυναικών παραβατών περιορίζεται στο 3%. (Δρίτσας, 2003, σελ.202-203).

3.2. Χαρακτηριστικά Αποτελεσματικότητας Κλινικών Παρεμβάσεων

Το National Mental Health Association (2004, πηγή διαδικτύου), είναι υπέρμαχο της θεραπευτική αντιμετώπισης των νέων στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων. Οι θεραπευτικές λειτουργίες αλλαγής της πορείας ζωής των νέων στοχεύουν στην αποτροπή της παραβατικής συμπεριφοράς και της δικαστικής εμπλοκής. Πολλές ερευνητικές μελέτες παρουσιάζουν την αποτελεσματικότητα ορισμένων θεραπευτικών τύπων και υπηρεσιών για τη νεολαία που συμπεριλαμβάνονται στο σύστημα της δικαιοσύνης των ανηλίκων. Γενικά, ανεξαρτήτως από τον τύπο προγράμματος ή τη νεολαία, τα ποσοστά υποτροπής μεταξύ εκείνων που συμμετείχαν σε θεραπευτικά προγράμματα είναι τουλάχιστον 25% χαμηλότερα από εκείνους που δεν συμμετείχαν στις ομάδες ελέγχου. Η καλύτερη ερευνητική βάση στα θεραπευτικά προγράμματα, μπορεί να μειώσει την υποτροπή από 25% σε 80%. Δεδομένου ότι οι ανήλικοι παραβάτες δεν είναι μια μοναδική, ομοιογενής ομάδα, καμιά θεραπευτική μορφή δεν είναι η αποτελεσματικότερη για κάθε νεολαία. Είναι δυνατό, εντούτοις, να διατυπωθούν ορισμένες γενικές προτάσεις για την αποτελεσματική θεραπευτική αντιμετώπιση, προσεγγίζοντας τα λειτουργικά και δυσλειτουργικά μέρη των θεραπευτικών προγραμμάτων.

Τα θεραπευτικά αποτελεσματικά προγράμματα είναι δομημένα, εντατικά, με στόχο την μετατροπή των ιδιαίτερων συμπεριφορών. Τα αποτελεσματικότερα προγράμματα περιλαμβάνουν χαρακτηριστικά, εντατικές τεχνικές εκπαίδευσης ή τροποποίησης της συμπεριφοράς που στοχεύει στη μείωση των παραγόντων κινδύνου

της δικαστικής εμπλοκής των ανηλίκων. Για παράδειγμα, τα προγράμματα που εστιάζουν στη βελτίωση των διαπροσωπικών δεξιοτήτων, της αυτοδιαχείρισης, της αντιμετώπισης του θυμού και την αντίστασης στην κατάχρηση ουσιών, σχεδιάστηκαν με στόχο τη μείωση της υποτροπής κατά τουλάχιστον 50%. Θεραπευτικές προσεγγίσεις μεγαλύτερης χρονικής διάρκειας, περιλαμβάνοντας περισσότερες θεραπευτικές ώρες, συνδέονται με καλύτερα αποτελέσματα από τα προγράμματα που είναι βασισμένα στις τοποθετήσεις σε ίδρυμα. Τα καλύτερα δε αποτελέσματα συνδέονται με την προσφορά διανοητικών ιατρικών υπηρεσιών. Γενικά, τα αποτελεσματικότερα προγράμματα είναι ιδιαίτερα δομημένα, υπογραμμίζουν την αύξηση των βασικών κοινωνικών δεξιοτήτων, και παρέχουν το μεμονωμένο όφελος της συμβουλευτικής που εξετάζει αμέσως τη συμπεριφορά, τις τοποθετήσεις, και τις αντιλήψεις (Blaske, Borduin, Henggeler & Mann 1989).

Το επίπεδο των θεραπευτικών προγραμμάτων στην κοινότητα είναι ανώτερο από τα προγράμματα σε ιδρυματική βάση. Πολλές έρευνες στηρίζουν την άποψη της μεγαλύτερης αποτελεσματικότητας των κοινοτικών προγραμμάτων από τις ιδρυματικές τοποθετήσεις, με εντατικότητα σε κοινοτικό επίπεδο και επικέντρωση στην επέμβαση στην οικογένεια. Ακόμα κι αν για κάποιους νέους είναι απαραίτητη η ιδρυματική θεραπεία, μπορούν να αντιμετωπισθούν καλύτερα στην κοινότητα, όπου η συμπεριφορά τους εξετάζεται σε κοινωνικό πλαίσιο.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό για τις αρχές της δικαιοσύνης να περιλαμβάνουν τα μέλη της οικογένειας στην αντιμετώπιση και την αποκατάσταση των παιδιών τους. Οι θεραπευτικές παρεμβάσεις στην οικογένεια έχουν επιφέρει θετικά αποτελέσματα στο παιδί και την οικογένεια, την παραβατική συμπεριφορά και την υποτροπή. Όπως ένας γονέας επισημαίνει, «οι οικογένειες, οι γονείς των παιδιών, τους διδάσκουν τρόπους ελέγχου της συμπεριφοράς και επίδειξης σεβασμού». Τα προγράμματα της δικαιοσύνης των ανηλίκων πρέπει να λειτουργήσουν για την ενδυνάμωση της αρμονικής και λειτουργικής συνεργασίας και συμβίωσης της οικογένειας και της κατ' οίκον παρακολούθησης των παιδιών τους. Στις οικογένειες παρέχεται πλούτος πληροφοριών για τις ανάγκες και την αλληλεπίδρασή τους με τους νέους, ο οποίος θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται στα θεραπευτικά αναπτυξιακά σχέδια, τα εξατομικευμένα σχέδια εκπαίδευσης και τον σχεδιασμό της παρακολούθησης των παιδιών τους. Στις οικογένειες πρέπει επίσης να παρέχονται εκθέσεις όλης της προόδου των εκπαιδευτικών και ιατρικών υπηρεσιών που

λαμβάνουν οι νέοι και της διανοητικής τους υγείας (Bickman, Summerfelt, Firth & Douglas, 1997).

Η ολοκληρωμένη πολύμορφη θεραπευτική προσέγγιση είναι απαραίτητη. Πολλά παιδιά στα συστήματα της δικαιοσύνης των ανηλίκων συμπεριλαμβάνονται και σε άλλα συστήματα, όπως της διανοητικής υγείας, της ευημερίας των παιδιών, ή της ειδικής εκπαίδευσης. Αυτά τα παιδιά αντιμετωπίζονται καλύτερα όταν ακολουθείται η συντεταγμένη της ολοκληρωμένης παρακολούθησης, της υποστήριξης και της εξατομικευμένης παρακολούθησης της οικογένειας και του παιδιού. Οι αξιολογήσεις παρουσιάζουν μειώσεις μέχρι 61% του αριθμού εγκλημάτων που διαπράττονται από τη νεολαία που συμπεριλαμβάνεται στα προγράμματα "των συστημάτων της προσοχής". Οι πολύμορφες ή πολλές συστατικές επεμβάσεις που περιλαμβάνονται στο δικαστικό σύστημα είναι αποτελεσματικότερες για τη νεολαία από τα λεπτομερή προγράμματα. Η κατάχρηση των ουσιών και η θεραπεία της διανοητικής υγείας αποτελούν σημεία εξέτασης της κατάστασης προόδου για την νεολαία.

Η ομοφωνία των ειδικών Harland, 1996, Nuttall et al., 1998, Hollin, 1999, καταδεικνύει τα παρακάτω χαρακτηριστικά των κλινικών παρεμβάσεων, που έχουν καλύτερα αποτελέσματα στη μείωση των υποτροπών (Δρίτσας, 2003, σελ.203-204).

- **Θεωρητική επάρκεια.** Οι κλινικές παρεμβάσεις βασίζονται σ' ένα άρτιο θεωρητικό μοντέλο σχετιζόμενο με τα αίτια της παραβατικής συμπεριφοράς, το οποίο επιβεβαιώνεται από τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα, αξιοποιώντας γνώσεις από την Κοινωνική Εργασία, την Ψυχολογία και συναφείς κοινωνικές επιστήμες.
- **Εκτίμηση της πιθανότητας ή του ρίσκου της υποτροπής.** Μια αποτελεσματική κλινική παρέμβαση πρέπει να διακρίνει τους παραβάτες με υψηλό ρίσκο και εκείνους με πιθανότητα υποτροπής. Για αυτούς της πρώτης ομάδας απαιτούνται εντατικές παρεμβάσεις ενώ για τους δεύτερους πολύ λιγότερη ή και ανύπαρκτη παρέμβαση. Μάλιστα, οι διαθέσιμες έρευνες παρέχουν ενδείξεις αυξανόμενης παραβατικής συμπεριφοράς στην περίπτωση αυξανόμενων παροχών υπηρεσιών στην δεύτερη κατηγορία.
- **Διάκριση μεταξύ εγκληματογόνων και μη αναγκών.** Εγληματογόνες είναι οι ανάγκες, η βελτίωση των οποίων οδηγεί σε μείωση της

παραβατικότητα. Για παράδειγμα, η κατάχρηση ουσιών, οι δυσκολίες στην επικοινωνία, η έλλειψη κατάλληλης εκπαίδευσης και η ανεργία, αποτελούν θεραπευτικούς στόχους, η επίτευξη των οποίων μπορεί να μειώσει την παραβατικότητα. Το άγχος και η αυτοεκτίμηση αποτελούν παραδείγματα μη εγκληματογόνων αναγκών μη συνδεδεμένων με μελλοντική παραβατικότητα.

- **Συγκεκριμένη μεθοδολογία.** Κατά κανόνα, γνωστικές και συμπεριφοριστικές κλινικές παρεμβάσεις είναι πιο αποτελεσματικές από άλλες μορφές θεραπείας (π.χ. ψυχοδυναμικές, πελατοκεντρικές). Αυτές οι παραδοσιακές θεραπείες, θεωρούν ως προϋπόθεση την ικανότητα του πελάτη να λεκτικοποιήσει τις ανάγκες του και να κατέχει ήδη ένα επαρκές επίπεδο κοινωνικών δεξιοτήτων. Πολλοί νεαροί παραβάτες όμως είναι ιδιαίτερα ανεπαρκείς λεκτικά και επιπλέον χαρακτηρίζονται από συγκεκριμένες γνωσιακές ανεπάρκειες, όπως σε θέματα αξιών, λήψης αποφάσεων και αντιμετώπισης κοινωνικών διλημάτων στον τρόπο που αντιλαμβάνονται και χειρίζονται τις ανθρώπινες σχέσεις. Βέβαια, επανέρχονται οι υποστηρικτές αυτών των παρεμβάσεων - απαραίτητη προϋπόθεση είναι ότι η γνωσιακή θεραπεία στοχεύει σε συγκεκριμένες εγκληματογόνες ανάγκες σε συνδυασμό με το βαθμό επικινδυνότητας ή ρίσκου.
- **Δομημένες παρεμβάσεις** με στόχο την αλλαγή συγκεκριμένων συμπεριφορών, όπου ειδικά εκπαιδευμένοι θεραπευτές, εφαρμόζουν αυστηρά δομημένες συνεδρίες. Προγράμματα τα οποία στοχεύουν στη βελτίωση δεξιοτήτων επικοινωνίας και αντίδρασης στη χρήση ουσιών, διαχείρισης του θυμού και αυτοελέγχου μπορούν να μειώσουν τις υποτροπές μέχρι και 50%.
- **Εξωιδρυματικές παρεμβάσεις.** Αρκετοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι παρεμβάσεις εκτός ιδρυματικών πλαισίων, οι οποίες μάλιστα συμπεριλαμβάνουν την οικογένεια, υπερτερούν εκείνων που πραγματοποιούνται μέσα σε φυλακές ή σε κλειστά σωφρονιστικά ιδρύματα. Οι οικογένειες παρέχουν ένα πλούτο πληροφοριών σχετικά με τα πλεονεκτήματα και τις ανάγκες του παραβάτη και γι' αυτό θα

πρέπει να συμμετέχουν ενεργητικά στην ανάπτυξη των εφαρμογών του ευρύτερου θεραπευτικού πλάνου.

- **Ακεραιότητα προγράμματος.** Αυτές οι κλινικές παρεμβάσεις θα πρέπει να εφαρμόζονται από ειδικά εκπαιδευμένο και εποπτευόμενο προσωπικό, το οποίο χρησιμοποιώντας κατά γράμμα συγκεκριμένα βιβλία ασκήσεων, τεχνικών και δομημένων συνεδριών, παρακολουθεί στη συνέχεια και αξιολογεί την πιστότητα μεταξύ μακροπρόθεσμων στόχων και καθημερινής πρακτικής.

Όσα προηγήθηκαν δεν αποτελούν με κανένα τρόπο τα αποκλειστικά χαρακτηριστικά αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Απλά αντιπροσωπεύουν τα πλέον συνεπή ευρήματα των μετα-αναλυτικών ερευνών. Υπάρχουν πάρα πολλές μεταβλητές που εμπλέκονται στην εκδήλωση της παραβατικής συμπεριφοράς, χωρίς να συμπεριληφθούν καν στα δυναμικά των Οργανώσεων και Υπηρεσιών όπου εφαρμόζονται τέτοιες παρεμβάσεις και που θα πρέπει να διερευνηθούν εκτενέστερα στο μέλλον. Παρ' όλα αυτά, τα ανωτέρω αποτελούν Καθοδηγητικές Αρχές στην κλινική πρακτική, κάτι που απουσίαζε ακόμη και πριν μερικά χρόνια (Δρίτσας, 2003, σελ.203-204).

3.3. Κριτική Αξιολόγηση Κλινικών Παρεμβάσεων

Η νεανική παραβατική συμπεριφορά αποτελεί απόρροια και σύμπτωμα πολλαπλών παραγόντων και κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών. Αυτός καθ' αυτός ο όρος παραβατικότητα συμπεριλαμβάνει πλήθους επιμέρους κατηγοριών, για παράδειγμα, ψυχιατρικούς ασθενείς που, εκτός των άλλων, παρουσιάζουν και παραβατικότητα, άτομα που προέρχονται από στερημένες οικονομικά και κοινωνικά κοινότητες και οικογένειες και για τους οποίους οι νόμιμες ευκαιρίες είναι περιορισμένες, σεξουαλικούς παραβάτες, και εκείνους που ναι μεν έχουν υψηλό επίπεδο διαβίωσης, αλλά για λόγους προσωπικής και οικογενειακής δυσλειτουργίας παραβιάζουν το νόμο. Ένα λοιπόν τόσο πολυσύνθετο φαινόμενο απαιτεί πολυδιάστατη αντιμετώπιση και σύμφωνα με τον Δρίτσας (2003, σελ.205-206), είναι η πρώτη φορά που το κλινικό θεραπευτικό πλαίσιο λαμβάνει σοβαρά υπ' όψιν του και προσπαθεί να αντιμετωπίσει εγκληματογόνες ανάγκες, όπως έλλειψη εκπαίδευσης, ανεργία και κατάχρηση ουσιών. Μάλιστα ο Palmer (1992) αναγνωρίζει το γεγονός ότι οι παραβάτες αντιμετωπίζουν πολλαπλά προβλήματα

προσέθεσε ένα ακόμη χαρακτηριστικό αποτελεσματικών προγραμμάτων, αυτό του εύρους των θεραπευτικών στόχων, δηλαδή της αναγκαιότητας να περιλαμβάνουν τα κλινικά προγράμματα πολλαπλές ομάδες στόχων παρέμβασης. Για παράδειγμα, μια ομάδα στόχων προσπαθεί να αντιμετωπίσει δυσκολίες στον εκπαιδευτικό, επαγγελματικό και διαπροσωπικό τομέα, μια άλλη ομάδα στοχεύει στη βελτίωση της οικογένειας και των κοινοτικών δικτύων υποστήριξης, ενώ μια τρίτη ομάδα ασχολείται με δυσλειτουργίες σε γνωσιακό και συμπεριφοριστικό επίπεδο. Αυτή η ολιστική προσέγγιση αποφεύγει το μονοδιάστατο ιατρικό μοντέλο και την ετικετοποίηση της παραβατικής συμπεριφοράς ως απόρροια και μόνον της ψυχοπαθολογίας του ανήλικου, αναγνωρίζοντας την πολλαπλότητα των παραγόντων, οι οποίοι συντελούν στην εμφάνιση τέτοιων συμπεριφορών. Αυτή βέβαια η τάση αντιμετώπισης του παραβατικού προβλήματος μέσα στο κοινωνικο-οικονομικό περιεχόμενο και μικρόκοσμο (πέραν των όποιων χαρακτηριστικών και γνωσιακών δυσλειτουργιών) του ατόμου δεν χαρακτηρίζει όλα τα θεραπευτικά προγράμματα πολλά εκ των οποίων δεν συμπεριλαμβάνουν καν την οικογένεια του παραβάτη. Αυτή η τάση προς μια ολιστική αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς, σύμφωνα με τον Δρίτσας (2003, σελ.206), έρχεται να δικαιώσει τον άμεσα εμπλεκόμενο θεραπευτή (κλινικό κοινωνικό λειτουργό ή ψυχολόγο), ο οποίος δίκαια αναρωτιέται πόσο αποτελεσματική μπορεί να π.χ. η γνωσιακή θεραπευτική παρέμβαση όταν μετά το τέλος της ο νεαρός παραβάτης επιστρέφει σε μια γειτονιά όπου βρίθκει ανεργίας, χαμηλού μορφωτικού επιπέδου και μιας ευρύτερης κουλτούρας ανομίας και απαξίωσης των κανόνων κοινωνικής συμπεριφοράς του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Για παράδειγμα, πόσο αποτελεσματικό μπορεί να είναι ένα πολυθεματικό τρίμηνο πρόγραμμα ενίσχυσης δεξιοτήτων επικοινωνίας, αντιμετώπισης του θυμού και ενισχυτικής διδασκαλίας σε ένα νεαρό τσιγγάνο ή μετανάστη που θα επιστρέψει στον κοινωνικά αποκλεισμένο καταυλισμό του, έχοντας να αντιμετωπίσει σε καθημερινή βάση την έλλειψη ευκαιριών, την προκατάληψη και την εκμετάλλευση από άλλες κοινωνικές ομάδες; Και ίσως ένα παράδειγμα (βασισμένο στο Μοντέλο των Αλληλοσυμπληρούμενων Συστημάτων Κοινωνικής Φροντίδας) μιας πιο ολιστικής προσέγγισης στην αντιμετώπιση της νεανικής παραβατικότητας αποτελούν οι ομάδες κατά της παραβατικότητας στο Ηνωμένο Βασίλειο (multi agency youth offending teams) στις οποίες εκπρόσωποι διαφορετικών κοινωνικών υπηρεσιών συνεργάζονται για να αντιμετωπίσουν την

ατομική παραβατικότητα μέσα στο κοινωνικό και πολιτιστικό της περιεχόμενο και υποσύστημα (Clarke, 1995).

Όσον αφορά στην ερευνητικά υποστηριζόμενη αποτελεσματικότητα των προτεινομένων κλινικών παρεμβάσεων και εδώ εγείρονται ερωτηματικά. Δεν είναι λίγες οι φωνές της κριτικής που αναφέρονται σε μεθοδολογικά ερευνητικά προβλήματα, όπως προκατειλημμένη επιλογή όσων συμμετέχουν σε τέτοια προγράμματα. Δηλαδή, πρώτον, ως κριτήριο υποτροπής θεωρείται η επανακαταδίκη από δικαστήριο και όχι η διάπραξη αξιόποινης πράξης και δεύτερον, οι πλέον συνεργάσιμοι παραβάτες επιλέγονται για θεραπεία, ενώ οι λιγότερο κινητοποιημένοι στέλνονται στη φυλακή. Αυτές οι μεθοδολογικές ατέλειες όχι μόνο δεν επιτρέπουν τη σύγκριση μεταξύ θεραπείας και τιμωρητικών ποινών, αλλά και ενθαρρύνουν τους επικριτές (Fraser, 2002) των κλινικών παρεμβάσεων να ισχυρίζονται ότι οι μειωμένες επανακαταδίκες και υποτροπές αντανakλούν την αυξημένη κινητοποίηση όσων συμμετείχαν και όχι τα θεραπευτικά αποτελέσματα της παράβασης. Βέβαια οι υποστηρικτές των κλινικών παρεμβάσεων διατείνονται ότι οι αξιολογήσεις τέτοιων κλινικών παρεμβάσεων θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν εκτός των όποιων διαφορών στα ποσοστά υποτροπών μεταξύ θεραπείας και τιμωρητικών ποινών και άλλα κριτήρια, όπως αν ο χαρακτήρας αυτών των υποτροπών είναι λιγότερο σοβαρός και σε ποιόν βαθμό η κλινική παρέμβαση επηρεάζει θετικά αντικοινωνικές και δυσλειτουργικές πεποιθήσεις, σκέψεις και κατά συνέπεια συμπεριφορά μακροπρόθεσμα (Δρίτσας, 2003, σελ.206).

Ένα άλλο σημείο που θα πρέπει να τονισθεί είναι το γεγονός ότι καθώς οι αξιολογητικές έρευνες είναι πολύ γενικές για να επιτρέψουν συμπεράσματα του είδους γιατί οι κλινικές θεραπείες είναι αποτελεσματικές, για ποιόν και σύμφωνα με ποιόν μηχανισμό, θα πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στο ποια προγράμματα είναι πάντοτε κατάλληλα. Το επίπεδο ωριμότητας και κινητοποίησης για αποχή από την παραβατικότητα είναι σημαντικοί παράγοντες στα νεαρά άτομα και σύμφωνα με το Μοντέλο Αλλαγής της Συμπεριφοράς των Prochaska and DiClemente η γνωσιακή θεραπεία μπορεί να είναι χρήσιμη σε κάποιο στάδιο αυξημένης κινητοποίησης, ενώ εναλλακτικές στρατηγικές όπως η επανορθωτική δικαιοσύνη ή ήπια υποστηρικτική επίβλεψη, μπορεί να είναι αποτελεσματικότερες σε άλλα στάδια ή σε άλλους παραβάτες.

Συμπερασματικά, αν και η ποιότητα των αξιολογητικών ερευνών που αφορούν την αποτελεσματικότητα της κλινικής θεραπείας της νεανικής παραβατικότητας προς το παρόν επιτρέπει αμφισβητήσεις και ερωτηματικά σε επιμέρους ζητήματα, παρ' όλα αυτά τα νεότερα δεδομένα αποτελούν την αντηρίδα όσων θεωρούν ότι η θεραπεία κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και για συγκεκριμένο πληθυσμό μπορεί να είναι αποτελεσματική. Το μήνυμα είναι ότι αυτή καθ' αυτή η συγκεκριμένη κλινική παρέμβαση με τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά και πλαισιωμένη από παράλληλες δράσεις στον κοινωνικο-οικολογικό μακρόκοσμο του νεαρού παραβάτη όχι μόνο επαναφέρει την πίστη στη δυνατότητα αποτελεσματικής θεραπείας, αλλά και καταδεικνύει την αναγκαιότητα μιας ολιστικής αντιμετώπισης του φαινομένου (Δρίτσας, 2003, σελ.206-207).

Επίλογος

Στην Α' ενότητα του τρίτου κεφαλαίου παρουσιάστηκε η Εξέλιξη της Ερευνητικής Αξιολογητικής Μεθοδολογία στις Κλινικές Παρεμβάσεις. Περισσότερα από 50 χρόνια ερευνών έχουν δείξει ότι η τιμωρία μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή συμπεριφοράς μόνο κάτω από ορισμένες συνθήκες, όπως όταν αυτή η τιμωρία είναι αναπόφευκτη και άμεσα επιβαλλόμενη, και όταν το άτομο παραβάτης μπορεί να έχει τη δυνατότητα επιλογής άλλων (μη παραβατικών) εναλλακτικών συμπεριφορών. Στην πραγματικότητα όμως αυτές οι συνθήκες δύσκολα απατώνται στο περίπλοκο κόσμο της Ποινικής Δικαιοσύνης. Στην Β' ενότητα παρουσιάστηκαν κάποια χαρακτηριστικά αποτελεσματικών κλινικών παρεμβάσεων, όπως η θεωρητική επάρκεια, η εκτίμηση της πιθανότητας ή του ρίσκου της υποτροπής, η διάκριση μεταξύ εγκληματογόνων και μη αναγκών, η συγκεκριμένη μεθοδολογία, οι δομημένες παρεμβάσεις, οι εξωιδρυματικές παρεμβάσεις και η ακεραιότητα προγράμματος. Τα χαρακτηριστικά αυτά δεν αποτελούν με κανένα τρόπο τα αποκλειστικά χαρακτηριστικά αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Απλά αντιπροσωπεύουν τα πλέον συνεπή ευρήματα των μετα - αναλυτικών ερευνών.

Συμπερασματικά, αν και η ποιότητα των αξιολογητικών ερευνών που αφορούν στην αποτελεσματικότητα της κλινικής θεραπείας της νεανικής παραβατικότητας προς το παρόν επιτρέπει αμφισβητήσεις και ερωτηματικά σε επιμέρους ζητήματα, παρ' όλα αυτά τα νεότερα δεδομένα αποτελούν την αντηρίδα όσων θεωρούν ότι η θεραπεία

κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις και για συγκεκριμένο πληθυσμό μπορεί να είναι αποτελεσματική.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

-ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Πρόλογος

Στο κεφάλαιο που ακολουθεί παρουσιάζονται οι πλέον διαδεδομένες θεραπευτικές προσεγγίσεις της ανήλικης παραβατικότητας: α. Γνωστική-Συμπεριφοριστική προσέγγιση, β. Πολυσυστημική προσέγγιση και γ. η θεραπευτική προσέγγιση της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης. Στην πρώτη ενότητα παρουσιάζεται η Γνωστική-Συμπεριφοριστική προσέγγιση, η ιστορική αναδρομή και η φιλοσοφία της, τα χαρακτηριστικά των μεθόδων, οι προσεγγίσεις της ανήλικης παραβατικότητας και τα θεραπευτικά προγράμματα. Στη δεύτερη ενότητα παρουσιάζεται η Πολυσυστημική προσέγγιση, οι σκοποί και οι στόχοι της, οι επιπτώσεις των παραγόντων κινδύνου, ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνεται, τα χαρακτηριστικά της και ο ρόλος του θεράποντος και της οικογένειας στην θεραπεία. Τέλος, στην τρίτη ενότητα παρουσιάζεται η επανορθωτική Δικαιοσύνη, το φιλοσοφικό της υπόβαθρο και οι αξίες της, οι αρχές διαμόρφωσης των θεμελίων της, ο τρόπος λειτουργίας της καθώς και τα προγράμματά της.

Στην τέταρτη ενότητα, τέλος, παρατίθενται συγκεκριμένες θεραπευτικές μέθοδοι αντιμετώπισης των νέων, που χρησιμοποιούνται και στα προγράμματα πρόληψης και αποκατάστασης, καθώς επίσης και στα προγράμματα παρεκτροπής όπως και από τους υπευθύνους που ασχολούνται με την υψηλού κινδύνου νεολαία της κοινότητας. Πρόκειται για στρατηγικές που επιχειρούν να μετατρέψουν εκείνες τις συνθήκες που θεωρούνται αιτιολογικοί παράγοντες στη νεανική εγκληματικότητα.

4.1. Γνωστική - Συμπεριφοριστική Προσέγγιση

4.1.1. Ιστορική αναδρομή-Φιλοσοφία

Η Συμπεριφοριστική και Γνωσιακή θεραπεία αναπτύχθηκε τα τελευταία 30 χρόνια (John Watson 1876-1958), ενώ στην Ελλάδα έγινε γνωστή τα τελευταία 20 χρόνια. Η γενική ιδέα πίσω από τις γνωστικές-συμπεριφοριστικές παρεμβάσεις συνεπάγεται την επίγνωση του χαρακτήρα και τη γνώση της αιτιολογίας της αντίδρασης σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Η θεωρία ασχολείται με τις σκέψεις που υποκινούν τις πράξεις αλλά και τις συνέπειες αυτών. Μελέτες έδειξαν ότι η συμπεριφορά κάποιου επηρεάζεται από τον τρόπο που σκέφτεται και ότι η εγκληματική συμπεριφορά είναι συχνά αποτέλεσμα ενός λανθασμένου τρόπου σκέψης. Η Γνωστική συμπεριφοριστική εκπαίδευση μπορεί να προκαλέσει αλλαγές στον εγκληματικό τρόπο σκέψης, προωθώντας μια κοινωνικά πιο αποδεκτή συμπεριφορά (Sullivan, Cognitive Behavioral Interventions – Changing Offender Behavior, πηγή διαδικτύου, Dobson, Shaw & Vallis, 1985).

Η Γνωστική -Συμπεριφοριστική προσέγγιση θεωρεί ότι η συμπεριφορά ενός ατόμου είναι αποτέλεσμα μάθησης που έγινε σε προηγούμενα στάδια ζωής. Βάσει αυτού του ισχυρισμού η προβληματική συμπεριφορά εκλαμβάνεται ως «μαθημένη δυσπροσαρμοστική αντιμετώπιση» που καθορίζεται από προσωπικές εμπειρίες όπως σχέσεις του ατόμου με το κοινωνικό, πολιτισμικό, οικογενειακό και εργασιακό περιβάλλον του. Καθώς κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της οποιασδήποτε συμπεριφοράς παίζει η μάθηση, το συμπεριφοριστικό μοντέλο αποσκοπεί, χρησιμοποιώντας τους νόμους της μάθησης, στην τροποποίηση της συμπεριφοράς ή στη διδαχή νέων τρόπων συμπεριφοράς (Αλεξοπούλου,σελ.87).

4.1.2. Γενικά Χαρακτηριστικά των Μεθόδων Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής Θεραπείας

Ο Robinson Ken, (MRT Treatment Significantly Reduces Recidivism, πηγή διαδικτύου), σημειώνει επτά χαρακτηριστικά των μεθόδων της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας :

1. Οι προσεγγίσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας βασίζονται στις επιστημονικές αρχές της μάθησης.

2. Οι προσεγγίσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας στοχεύουν στην αλλαγή του τρόπου σκέψης και δράσης του πελάτη. Η επικέντρωση γίνεται στα πιστεύω και στην συμπεριφορά του και όχι στα συναισθήματα.

3. Οι παρεμβάσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας αναφέρονται ξεκάθαρα στα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει ο πελάτης. Οι θεραπευτές δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στην παρούσα συμπεριφορά του πελάτη και δεν αναζητούν άλλα συμπτώματα.

4. Οι προσεγγίσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας είναι συστηματικές. Όλες οι μέθοδοι που βασίζονται σ' αυτήν την θεωρία έχουν γίνει με μια προσχεδιασμένη σειρά από παρεμβάσεις, σε καθορισμένο χρόνο και κάτω από συγκεκριμένες οδηγίες.

5. Οι προσεγγίσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας είναι μικρής χρονικής διάρκειας, συγκριτικά με άλλες προσεγγίσεις.

6. Οι προσεγγίσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας, χρησιμοποιούν ως εργαλεία διάφορες ασκήσεις, όπως δουλειές για το σπίτι (πραγματοποίηση στόχων), εργασίες και δράσεις για ανάπτυξη. Τονίζουν τα ενεργητικά συστατικά της θεραπείας έναντι τη παθητικής στάσης. Όλες οι δραστηριότητες της θεραπείας στοχεύουν στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο πελάτης.

7. Οι επαγγελματίες που ασχολούνται με την Γνωστική – Συμπεριφοριστική θεραπεία διεξάγουν ερευνητικά αποτελέσματα. Τονίζουν και βασίζονται πάνω σε στοιχεία επιστημονικών ερευνών σε αντίθεση με τις περισσότερες προσεγγίσεις αποκατάστασης οι οποίες κατηγορούν τον πελάτη για τις αποτυχίες του, αγνοώντας τα συμπεράσματα των ερευνών.

4.1.3. Η Γνωστική – Συμπεριφοριστική Θεραπεία στην Αντιμετώπιση της Παραβατικότητας

Σύμφωνα με ερευνητικά στοιχεία (Fabiano, Porporino, Robinson , Rehabilitation Trough Clearer Thinking : A Cognitive Model of Correction Intervention, πηγή διαδικτύου), έχει διαπιστωθεί ότι πολλοί παραβάτες δεν έχουν αποκτήσει έναν

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

μεγάλο αριθμό από γνωστικές ικανότητες που είναι απαραίτητες για την κοινωνική προσαρμογή τους. Πολλοί από τους παραβάτες :

- Δεν έχουν αυτοέλεγχο και αυτοεκτίμηση, αποτυγχάνουν στην ρύθμιση της συμπεριφοράς τους και ελέγχονται εξ' ολοκλήρου από τις ορμές τους.
- Συχνά φαίνονται ανίκανοι να δουν την πραγματικότητα με τον τρόπο που την αντιμετωπίζει ένα άτομο με μη παραβατική συμπεριφορά, ενώ δυσκολεύονται να διαχωρίσουν τα προσωπικά τους συναισθήματα και τις σκέψεις τους.
- Στερούνται των ικανοτήτων για επίλυση διαπροσωπικών προβλημάτων.
- Δεν έχουν αποκτήσει ικανοποιητικά τις ικανότητες κριτικής σκέψης και σχεδιασμού.
- Στερούνται αξιών και πεποιθήσεων. Τους είναι ιδιαίτερα δύσκολο να σκέπτονται τα προβλήματα τους και να υπολογίζουν τις συνέπειες των πράξεών τους.

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι η παγίδευση των παραβατών σ' ένα φαύλο κύκλο λανθασμένων σκέψεων. Το πιο σύνηθες σφάλμα στο οποίο υποπίπτουν είναι να μεταθέτουν τις εσφαλμένες πράξεις τους σε άλλους ανθρώπους και κατά συνέπεια να θεωρούν ότι άλλοι φταίνε για τη δική τους συμπεριφορά.

Το γνωστικό μοντέλο επιχειρεί, μέσω της κοινωνικής μάθησης και της εκπαίδευσης, να διδάξει στους παραβάτες ικανότητες όπως, το να σκέφτονται λογικά, αντικειμενικά και με επιχειρήματα, χωρίς αοριστίες και γενικεύσεις και χωρίς να επιρρίπτουν τις ευθύνες τους σε άλλους. Επειδή το μοντέλο στοχεύει απευθείας στον τρόπο σκέψης, που φαίνεται να είναι υπεύθυνος για την διατήρηση της εγκληματικής συμπεριφοράς, εκτιμάται ότι είναι ένα μοντέλο πολλά υποσχόμενο για την ανάπτυξη της αποδοτικότητας του σωφρονισμού.

Από το 1980, γνωστικές προσεγγίσεις χρησιμοποιούνταν για τους παραβάτες σε μια προσπάθεια ν' αλλάξουν την διαδικασία σκέψης και τον τρόπο με τον οποίο έπαιρναν αποφάσεις. Οι περισσότεροι παραβάτες, (περίπου 2 στους 3) είχαν διαγνωσθεί ως αντικοινωνικοί, γεγονός το οποίο κατέστησε τις παραδοσιακές θεραπείες ακατάλληλες και προέβαλε επιτακτικά την ανάγκη για καινοτομίες στο χώρο της θεραπείας (Robinson Ken, MRT Treatment Significantly Reduces Recidivism, πηγή διαδικτύου).

Τα προγράμματα που βασίζονται στην Γνωστική – Συμπεριφοριστική Προσέγγιση προσφέρουν στους παραβάτες την ευκαιρία να αλλάξουν τον τρόπο

σκέψης τους, ο οποίος στο παρελθόν τους οδήγησε σε παραβατική συμπεριφορά. Η Γνωστική – Συμπεριφοριστική Εκπαίδευση χρησιμοποιείται στη διαδικασία αποκατάστασης της παραβατικής συμπεριφοράς, έχοντας ως σκοπό να βοηθήσει τους παραβάτες να κατανοήσουν τις στάσεις τους και τις προσδοκίες τους καθώς και τις κοινωνικές προοπτικές τους. παράλληλα όμως η εκπαίδευση πάνω στις γνωστικές – συμπεριφοριστικές ικανότητες βοηθά τους παραβάτες να κατανοήσουν εκτός από τα αίτια και τις συνέπειες των προσβλητικών τους πράξεων. Όλες οι παραπάνω γνωστικές διαδικασίες αποσκοπούν στην αλλαγή της συμπεριφοράς του παραβάτη μέσω της συνειδητοποίησης α) των σκέψεων που προηγούνται των παραβατικών τους πράξεων αλλά και β) των συνεπειών που έχουν αυτές τόσο για τους ίδιους όσο και για τους άλλους (Sullivan, Nicole, Cognitive Behavioral Interventions – Changing Offender Behavior, πηγή διαδικτύου).

Δυο κυρίως γνωσιακές κλινικές προσεγγίσεις στοχεύουν στην αντιμετώπιση των γνωσιακών δυσλειτουργιών που χαρακτηρίζουν τους νεαρούς παραβάτες (Δρίτσας, 2003, σελ.204-205):

Εκπαίδευση στην ενίσχυση της επικοινωνίας και στην αναδόμηση του συστήματος αξιών. Η βασική υπόθεση εδώ είναι ότι η δυσπροσάρμοστη συμπεριφορά αποτελεί συνέπεια δυσλειτουργικών τρόπων σκέψης και συναισθημάτων που με τη σειρά τους απορρέουν από ένα σύστημα αξιών και πεποιθήσεων αντίθετο από τα αντίστοιχα συστήματα της πλειονότητας του κοινωνικού συνόλου. Οι νεαροί παραβάτες ενθαρρύνονται να διερευνήσουν τις προσωπικές τους πεποιθήσεις, αξίες και στάσεις που καταλήγουν σε εξωπραγματικές αξιώσεις (π.χ. «η ζωή αξίζει μόνο αν έχεις πολλά λεφτά» ή «έτσι και αλλιώς μόνο οι πονηροί επιβιώνουν»). Στη συνέχεια διδάσκονται να αναγνωρίζουν αρνητικές σκέψεις ή εκείνες που μπορεί να τους οδηγήσουν σε σύγκρουση με το νόμο, και μαθαίνουν να χρησιμοποιούν εναλλακτικούς τρόπους σκέψης.

Εκπαίδευση στη λύση προβλημάτων και στη λήψη αποφάσεων σε καθημερινές καταστάσεις. Τέτοιες προσεγγίσεις βασισμένες στη δουλειά των Spivack et al. (1978) εστιάζουν στη σφαιρική επεξεργασία κοινωνικών προβλημάτων και διλημμάτων. Αυτή η θεραπευτική πρακτική συμπεριλαμβάνει την αναγνώριση διαφορετικών διαστάσεων του προβλήματος και την εκπαίδευση σε μια σειρά τεχνικών, όπως η εναλλακτική σκέψη και η διαδικασία λήψης αποφάσεων λαμβάνοντας υπ' όψη τις πιθανές συνέπειες για τον παραβάτη και τα σχετιζόμενα πρόσωπα, διαφορετικούς τρόπους αιτιολόγησης ενός δεδομένου προβλήματος.

Ερευνητικά αποτελέσματα δηλώνουν ότι σημαντικός αριθμός των θεραπευομένων μπορεί να χρησιμοποιήσει αυτές τις δεξιότητες σε γενικότερα διλήμματα για μεγάλο χρονικό διάστημα.

Ένα ιδιαίτερα αντιπροσωπευτικό πρόγραμμα για ανήλικους παραβάτες είναι αυτό των Ross et al. (1988) από τον Καναδά. Οι 36 δίωρες και δομημένες συνεδρίες στοχεύουν στην ενίσχυση γνωστικών δεξιοτήτων προχωρώντας τους παραβάτες στα στάδια της αλλαγής (Prochaska and Di Clemente, 1994), όπως αποδοχή της ύπαρξης του προβλήματος, αποφασίζοντας ποια θεραπευτική παρέμβαση είναι κατάλληλη, πειραματική εφαρμογή της υπό μάθηση νέας συμπεριφορά, διατήρηση και σταδιακή επέκταση τη συμπεριφοράς και τέλος, πρόληψη των υποτροπών μέσα από μια εκπαιδευτική διαδικασία αυτοελέγχου των γνωσιακών διεργασιών σε νέες καταστάσεις. Άλλα παρόμοια και νεότερα προγράμματα είναι το « Σκέψου πρώτα» του James McGuire, το «Ένας προς έναν παραβατική συμπεριφορά» του Philip Priestley στις Ηνωμένες Πολιτείες, και το «Εκπαίδευση στην αντιμετώπιση της επιθετικότητας» του Arnold Goldstein στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Παρακάτω αναφέρονται κάποια προγράμματα τα οποία βασίζονται στη γνωσιακή συμπεριφοριστική προσέγγιση και τα οποία εφαρμόζονται στον χώρο της θεραπείας της παραβατικότητας σε χώρες του εξωτερικού. Μπορούμε να επισημάνουμε την αποτελεσματικότητα των συγκεκριμένων προγραμμάτων, όχι όμως και την αποκλειστικότητα της αποτελεσματικότητάς τους.

4.1.4. Προσεγγίσεις της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής Θεραπείας

4.1.4.α. Θεραπεία Ηθικής Επαναδραστηριοποίησης - Moral Reconciliation Therapy

Η Θεραπεία Ηθικής Επαναδραστηριοποίησης (Θ.Η.Ε.), ήταν η πρώτη συστηματική γνωστική – συμπεριφοριστική προσέγγιση πλήρως εφαρμοσμένη σε μεγάλα θεραπευτικά προγράμματα. Στην προσπάθεια να δώσουμε έναν ελληνικό ορισμό στο συγκεκριμένο πρόγραμμα το ονομάσαμε Θεραπεία Ηθικής Επαναδραστηριοποίησης. Η προσέγγιση αυτή αναπτύχθηκε στις αρχές του 1985 σε μια κλειστή θεραπευτική κοινότητα, τύπου στρατοπέδου συγκεντρώσεως, χωρητικότητας 40 ατόμων στο Κρατικό Σωφρονιστικό Κέντρο του Shelby, στο Memphis του Tennessee.

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η Θ.Η.Ε. επικεντρώνεται στην αλλαγή του τρόπου σκέψης και της διαδικασίας λήψης αποφάσεων των θεραπευόμενων. Οι θεραπευτικές αρχές της Θ.Η.Ε. είναι:

- Αντιμετώπιση και εκτίμηση της προσωπικότητας του πελάτη: αναφέρεται στην αναγνώριση και εκτίμηση από τον θεραπευτή, των ατομικών πιστεύω, των ικανοτήτων, της συμπεριφοράς και των αμυντικών μηχανισμών του πελάτη.
- Εκτίμηση των παρόντων διαπροσωπικών σχέσεων: εκτιμούνται οι παρούσες διαπροσωπικές σχέσεις του πελάτη και δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στην αποκατάσταση των δυσλειτουργικών διαπροσωπικών σχέσεων.
- Ενδυνάμωση της υπευθυνότητας και της ηθικής συμπεριφοράς: επιδιώκεται η μετάθεση της σκέψης σε πιο ηθικά επίπεδα.
- Τόνωση της αυτοεκτίμησης: σύνηθες στοιχείο στην προσωπικότητα των παραβατών, είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση και ο αυτοέλεγχος. Βασική αρχή της Θ.Η.Ε. είναι η αλλαγή στον τρόπο σκέψης των θεραπευμένων για τον εαυτό τους.
- Μείωση της ευχαρίστησης: διδάσκεται στους θεραπευόμενους να μάθουν να ελέγχουν την διαδικασία αναζήτησης της ευχαρίστησης που πηγάζει από την τέλεση των παραβατικών πράξεων.
- Ωθηση των παραβατών για κοινωνική σκέψη: προωθείται η αύξηση του ενδιαφέροντος για τα κοινωνικά συστήματα και η κοινωνική ευαισθησία.

Οι θεραπευτές συνήθως πραγματοποιούν τις συνεδριάσεις δύο φορές την εβδομάδα. Η κάθε ομάδα αποτελείται από 8 με 15 μέλη. Οι παραβάτες ολοκληρώνουν τα στάδια της Θ.Η.Ε., με εξατομικευμένες ασκήσεις και θεραπείες είτε ατομικά είτε ομαδικά. Η Θ.Η.Ε. έχει διαχωρίσει το σχέδιο δράσης για τους παραβάτες που σχετίζονται με τα ναρκωτικά και για τους παραβάτες των υπολοίπων κατηγοριών. Η Θ.Η.Ε. αναπτύσσεται και αναπροσαρμόζεται, σύμφωνα με τα αποτελέσματα των ερευνών στους παραβάτες που την ολοκλήρωσαν. Τα στάδια και οι εργασίες της Θ.Η.Ε. έχουν σχεδιασθεί με βάση τα συμπεράσματα των ερευνών, σε ότι αφορά την επανασύλληψη, την παραίτηση, την φθορά και τις επιδράσεις επάνω στην προσωπικότητα. Ουσιαστικής σημασίας έννοιες για την Θ.Η.Ε. είναι η αίσθηση του σκοπού, η ηθική σκέψη και το αίσθημα της επιδίωξης.

Κατά την διάρκεια των δύο πρώτων χρόνων λειτουργίας του Κρατικού Σωφρονιστικού Κέντρου του Shelby, στο Memphis του Tennessee, διερευνήθηκαν διεξοδικά τα προ-θεραπευτικά κα μετά-θεραπευτικά αποτελέσματά της Θ.Η.Ε., σε διαφορετικές προσωπικότητες. Μέσα στα δύο αυτά πρώτα χρόνια, η εφαρμογή της Θ.Η.Ε. αύξησε σημαντικά τη συμμετοχή των ανηλικών παραβατών, μείωσε τις παραιτήσεις από το πρόγραμμα και αύξησε τις αλλαγές στην προσωπικότητα του κάθε παραβάτη. Επιπρόσθετα και άλλες έρευνες πάνω στην ίδια θεραπευτική προσέγγιση έδειξαν ότι, τα επίπεδα υποτροπής μετά από 5 χρόνια αποφυλάκισης των παραβατών που συμμετείχαν στην Θ.Η.Ε. ήταν κατά ένα τρίτο χαμηλότερα από τα επίπεδα υποτροπής των παραβατών που είχαν λάβει μέρος σε άλλες μη θεραπευτικές ελεγχόμενες ομάδες.

Λόγω της αποτελεσματικότητας της Θ.Η.Ε. πολλά προγράμματα την εφάρμοσαν, ενσωματώνοντας την στις ήδη υπάρχουσες προγραμματισμένες μεθόδους. Η Θ.Η.Ε. συνήθως χρησιμοποιείται στο πρόγραμμα των Ανώνυμων Αλκοολικών (Α.Α.), σε εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προγράμματα, στη ρύθμιση της συμπεριφοράς, στις φιλοσοφίες που είναι βασισμένες στην πειθαρχία (boot camp philosophies) ή σε πιο παραδοσιακά συστήματα δικαστικής επιτήρησης. Η χρήση της Θ.Η.Ε. εδραιώθηκε σε διάφορες υπηρεσίες και προγράμματα συμπεριλαμβανομένων των προγραμμάτων Δικαιοσύνης στην Washigton, Connecticut, Oklahoma, Tennessee, Delaware, Florida, Montana, Indiana, Ohio, California, όπως επίσης και στο Puerto Rico, Bermuda και Canada. Λόγω της ευκολίας της εφαρμογής των

προγραμμάτων που βασίζονται στην Θ.Η.Ε. η Oklahoma, Montana και Washigton, παρέχουν πλέον ένα συνεχές δίκτυο φροντίδας, βασιζόμενο στο πρόγραμμα της Θ.Η.Ε. Έχει υπολογιστεί ότι με την Θ.Η.Ε. έχουν θεραπευτεί περίπου 20.000 άτομα (Robinson Ken, MRT Treatment Significantly Reduces Recidivism, πηγή διαδικτύου).

4.1.4.β. Θεραπεία Μείωσης της Υποτροπής – Relapse Prevention Therapy

Η Θεραπεία Μείωσης της Υποτροπής (Θ.Μ.Υ.), αποτελεί μια προσέγγιση της Γνωστικής – Συμπεριφοριστικής θεραπείας, που στοχεύει στη μείωση της υποτροπής των παραβατών. Στην προσπάθεια να αποδώσουμε το συγκεκριμένο πρόγραμμα στα ελληνικά δώσαμε τον τίτλο Θεραπεία Μείωσης της Υποτροπής.

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Οι στρατηγικές επέμβασής της Θ.Μ.Υ., μπορούν να ομαδοποιηθούν σε τρεις κατηγορίες: α) εκπαίδευση των παραβατών στην αφομοίωση ικανοτήτων, β) γνωστική θεραπεία, γ) αλλαγή του τρόπου ζωής. Η εκπαίδευση στην αφομοίωση των ικανοτήτων περιλαμβάνει συμπεριφοριστικές γνωστικές τεχνικές. Οι μέθοδοι της γνωστικής θεραπείας στοχεύουν στην τροποποίηση της συνήθειας. Οι στρατηγικές της αλλαγής του τρόπου ζωής, όπως η περισυλλογή, η φυσική και πνευματική άσκηση συμπεριλήφθηκαν έτσι ώστε να ενισχύσουν τη συνολική ικανότητα των πελατών.

Η Θεραπεία Μείωσης της Υποτροπής:

- Κατανοεί την υποτροπή ως μια διαδικασία.
- Αναγνωρίζει και αντιμετωπίζει αποτελεσματικά τις καταστάσεις υψηλού κινδύνου.
- Αντιμετωπίζει τις ορμές και τις επιθυμίες.
- Εφαρμόζει τις διαδικασίες έλεγχου των προβλημάτων κατά την διάρκεια μιας περιόδου, με στόχο την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών,
- Οι παραβάτες και μετά την υποτροπή παραμένουν συνδεδεμένοι με την θεραπευτική διαδικασία.
- Οι παραβάτες μαθαίνουν πώς να αποκτήσουν ένα πιο ισορροπημένο τρόπο ζωής.

Οι παραπάνω στρατηγικές υποστηρίζονται και σταθεροποιούνται από τα ενθαρρυντικά αποτελέσματα ερευνών στην αποτελεσματικότητα της Θ.Μ.Υ. (Parks G., Marlatt A., Relapse Prevention Therapy: A Cognitive-Behavioral Approach, πηγή διαδικτύου).

4.1.4.γ. Τεχνικά Προγράμματα για Ανήλικους Παραβάτες που έχουν τεθεί υπό Σωφρονισμό – Arts Programs for Juvenile Offenders in Detention and Corrections.

Σύμφωνα με το άρθρο Arts Programs for Juvenile Offenders in Detention and Corrections, το πρόγραμμα αυτό λαμβάνει χώρα τα τελευταία χρόνια σε πολιτείες των Η.Π.Α. Μελέτες που έγιναν σε νέους ανθρώπου, οι οποίοι πέτυχαν κοινωνικά παρ' ότι προέρχονταν από περιβάλλοντα υψηλού κινδύνου, τονίζουν τις ικανότητες της ώριμης αντιμετώπισης ακόμη και των πιο δύσκολων καταστάσεων. Τα θετικά αποτελέσματα αυτής της έρευνας αντανακλούν την ευεργετική επίδραση των

δημιουργικών τεχνών στην νεολαία. Μέσω των δημιουργικών τεχνών ενισχύονται όλες οι πτυχές των κοινωνικών ικανοτήτων, η ενσυναίσθηση, η κοινωνική ευαισθησία, η επικοινωνία, οι δεξιότητες επίλυση προβλημάτων, η αίσθηση της προσωπικής ταυτότητας και αξίας, του αυτοσκοπού.

Τα προγράμματα βασισμένα στην τέχνη, εμφανίζονται ιδιαίτερα αποτελεσματικά στην θετική εξέλιξη των νέων. Οι Ross και Fabiano μελέτησαν μια έρευνα σχετιζόμενη με τις σωφρονιστικές παρεμβάσεις, για μια περίοδο 18 ετών, εξετάζοντας τα συστατικά των αποτελεσματικών προγραμμάτων. Τα αποτελέσματα της μελέτης έδειξαν ότι σε πολλές περιπτώσεις οι παραβάτες καθυστερούσαν στην απόκτηση γνωστικών ικανοτήτων. Συνδυάζοντας τις καλύτερες τεχνικές από τα πιο αποτελεσματικά προγράμματα, οι Ross και Fabiano δημιούργησαν ένα μοντέλο, στο μικροσκόπιο του οποίου θέτουν τις κοινωνικές ικανότητες, τις διαπροσωπικές σχέσεις και την διαδικασία επίλυσης προβλημάτων, την δημιουργική και κριτική σκέψη, την ενδυνάμωση των ηθικών αξιών και τον έλεγχο των συναισθημάτων (Parks G., Marlatt A., *Relapse Prevention Therapy: A Cognitive-Behavioral Approach*, πηγή διαδικτύου).

Μέσω των δημιουργικών τεχνών οι νέοι διδάσκοντα πολύτιμες τεχνικές, όπως η λογική σκέψη, η οργανωτική ομαδική εργασία και υπομονή καθώς και την σημασία της αποτυχίας στην ανακάλυψη και την εκμάθηση. Οι μελέτες από το Εθνικό Ερευνητικό Κέντρο Εκμάθησης Τεχνών αποδεικνύουν ότι η ενσωμάτωση των δημιουργικών τεχνών σε όλη την εμπειρία της εκμάθησης ενισχύουν την προσωπική και κοινωνική ανάπτυξη του ατόμου (Linehan, 1993).

Οι συντονιστές των προγραμμάτων των ανήλικων παραβατών έχουν σημειώσει τα θετικά οφέλη από την συμμετοχή των νέων σε προγράμματα τεχνών και την θετική επίδραση στην αυτοεικόνα και την αυτοεκτίμηση τους. Τα προγράμματα αποτελούν μια καλή ευκαιρία ώθησης των νέων για έκφραση. Η επαφή με τις τέχνες προσφέρει ένα θετικό ερέθισμα για να διακόψει ο νέος τον αρνητικό τρόπο ζωής.

Οι Calabrese και Adams (1990) σημείωσαν τα μεγαλύτερα επίπεδα ολοκληρωτικής αλλοτρίωσης, απομόνωσης και συναισθηματικής ικανότητας των έγκλειστων ανήλικων παραβατών σε σύγκριση με τους μη έγκλειστους εφήβους. Τεκμηρίωσαν ότι τα πραγματοποιηθέντα μέσα στη φυλακή προγράμματα που βασίζονται στην τέχνη, μειώνουν το μέγεθος της βίας των τροφίμων και συντελούν στη μείωση της υποτροπής. Ο Hillman (1993) επιχειρώντας να εφαρμόσει τα προγράμματα που βασίζονται στην τέχνη, στις υπηρεσίες κράτησης και σωφρονισμού

των ανήλικων παραβατών, συμπέρανε ότι οι συντονιστές έχουν αντιληφθεί τα οφέλη της συμμετοχής σε τέτοια προγράμματα. Σημειώνει επίσης τα θετικά ερεθίσματα της διαντίδρασης των νέων με τους εκπαιδευτικούς που συμβάλλει στην αποφυγή της ολίσθησης προς τον αρνητικό τρόπο ζωής (Linehan, 1993).

Στόχοι της εφαρμογής των προγραμμάτων τεχνικής εκπαίδευσης στις υπηρεσίες σωφρονισμού είναι:

- Η ενίσχυση της γλωσσικής, κοινωνικής, γνωστικής και πολιτισμικής ανάπτυξης των υπό κράτηση ανήλικων παραβατών.
- Η προαγωγή των τεχνικών προγραμμάτων στην κοινότητα ώστε να καταστεί δυνατή η επαγγελματική αποκατάστασή τους ή η απασχόλησή τους.

(Dobson, Shaw & Vallis, 1985, σελ.295-300).

4.1.5. Λύσεις βασισμένες στη γνώση : σύντομο περιεχόμενο δεξιοτήτων

Η αποκατάσταση γνωστικών λειτουργιών είναι, για αρκετές δεκαετίες ένα μέρος της ποινικής δικαιοσύνης. Οι πρόσφατες εργασίες των Arnold Goldstein, Aaron Beck, Judith Beck, Ross, Fabiano & Ross και του National Institute of Corrections έχουν επαναφέρει τις γνωστικό-συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις στο προσκήνιο (Kazdin, Siegel, & Bass, 1992).

Είναι σχεδόν παγκοσμίως αναγνωρισμένη η σύνδεση της έλλειψης κοινωνικών δεξιοτήτων με τα ποινικά αδικήματα. Οι παραβάτες είτε δεν έμαθαν ποτέ αυτές τις δεξιότητες είτε έμαθαν μη λειτουργικές δεξιότητες. Αυτές οι δεξιότητες πρέπει να προσδιοριστούν με στόχο την μείωση της ενδεχόμενης παραβατικότητας. Οι βασισμένες στη γνώση λύσεις για την ικανοποίηση αυτού του στόχου, έχουν αναπτύξει και εφαρμόσει τις γνωστικό-συμπεριφοριστικές προσεγγίσεις.

Οι Quick Skills σχεδιάζουν εκπαιδευτικά προγράμματα βασισμένα σε 12 μορφές δεξιοτήτων. Κάθε σειρά μαθημάτων μπορεί να ολοκληρωθεί σε έναν μήνα. Οι σειρές μαθημάτων μπορούν να διδαχθούν ανεξάρτητα ή σε συνδυασμό για τη διαμόρφωση περιεκτικότερων θεραπευτικών μονάδων. Οι παραβάτες μπορούν να παρακολουθήσουν έως δύο κεφάλαια σ' ένα μήνα ανάλογα με το προγραμματικό σχέδιο. Οι σειρές μαθημάτων σχεδιάζονται προσεκτικά με στόχο οι παραβάτες να

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

αποκτήσουν ή να επαναποκτήσουν δεξιότητες. Ακολουθεί μια συνοπτική περιγραφή του περιεχομένου κάθε εκπαιδευτικού προγράμματος (Kazdin, Siegel & Bass, 1992).

Επίλυση προβλήματος: οι παραβάτες μαθαίνουν να συγκεντρώνονται και να σκέφτονται πριν προβούν σε δράσεις, να προσδιορίζουν το πρόβλημα, να επιδιώκουν τις εναλλακτικές λύσεις και να προγραμματίζουν ένα σχέδιο δράσης.

1. τι είναι ένα πρόβλημα
2. αναζητώντας το πρόβλημα
3. καθορισμός ενός προβλήματος
4. αμφίπλευρη εξέταση του προβλήματος
5. αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων
6. στοχεύοντας σε συγκεκριμένες εναλλακτικές λύσεις
7. πρόβλεψη-πρόληψη

Γνωστικές παγίδες: οι παραβάτες μαθαίνουν να προσδιορίζουν και να αντιδρούν στην πριν την παράβαση, αυτοματική σκέψη.

1. το πρότυπο των σκέψεων «παγίδα»
2. αναλογισμός των σκέψεων
3. προσδιορισμός των καταγραφών της σκέψης
4. αξιολόγηση και μετατροπή των καταγραφών
5. ειδικές καταγραφές σκέψεων των παραβατών

Αντικατάσταση της επιθετικής συμπεριφοράς: οι παραβάτες διδάσκονται τη διαφορά μεταξύ της διεκδίκησης και της επιθετικότητας. Η επιθετική συμπεριφορά αντικαθίσταται με τεσσάρων μηνών καταγγελιών.

1. μορφές συσχετισμού, τρόποι επικοινωνίας
2. αποτελεσματική επικοινωνία
3. παραγωγή μιας καταγγελίας 4 μερών
4. προετοιμασία για μια αγχωτική κατάσταση
5. ενασχόληση με την σύγκρουση
6. ενασχόληση με τις κατηγορίες
7. ενασχόληση με την αποτυχία
8. ενασχόληση με την πρόκληση

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Έλεγχος του θυμού: περιλαμβάνει συγκαλυμμένα συνθήματα, ωθήσεις και τη γνωστική δομή του θυμού. Επίδοση στην εκμάθηση μετρίωσης του προκλητικού παράγοντα και της έντασης του θυμού.

1. αναλύοντας την αντίδραση του θυμού
2. τα συνθήματα πρόκλησης του θυμού
3. τον παράγοντα πρόκλησης του θυμού
4. την διαδικασία παραγωγής της αντίδρασης του θυμού
5. τον χρόνο αποχής
6. τους ενισχυτικούς παράγοντες του θυμού
7. τις μορφές θυμού

Πατερναλιστικές δεξιότητες: οι πελάτες αναπτύσσουν και εξασκούν τις κατάλληλες ηλικιακά πατρικές δεξιότητες από την γέννηση ως την εφηβεία.

1. σχέσεις με το παιδί
2. βοηθώντας το παιδί στην ανάπτυξη αυτοεκτίμησης
3. εναλλαγή συμπεριφοράς και αντιμετώπισης ανάλογα με την ηλικία του παιδιού
4. κατανόηση της διαμορφωμένης συμπεριφοράς
5. δημιουργία ενός περιβάλλοντος ενθαρρυντικού της επιτυχίας του παιδιού
6. παρακολουθώντας και συμβουλευοντας το παιδί
7. εκπαιδευοντας τα παιδιά στην επίλυση των διαφωνιών

Οικονομική διαχείριση: οι πελάτες εκπαιδεύονται στην καθιέρωση και διαχείριση του προϋπολογισμού για την τροφή, την κατοικία, των αναγκών, του ελεύθερου χρόνου, των πιστώσεων και της διαχείρισης των χρημάτων.

1. σχέδιο πληρωμών
2. προϋπολογισμός σπιτιού
3. προϋπολογισμός τροφίμων
4. ανάπτυξη και χρησιμοποίηση ενός προϋπολογισμού
5. πιστωτικό κόστος

Δεξιότητες απασχόλησης: περιλαμβάνεται ένας πρακτικός και αποτελεσματικός οδηγός για την αναζήτηση εργασίας, αιτήσεις απασχόλησης, δεξιότητες συνέντευξης και διατήρησης μιας καλής εργασίας.

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

1. ανάδειξη δεξιοτήτων
2. έρευνα των πιθανών εργοδοτών
3. προσωπική προετοιμασία
4. προβολή της προσωπικής αξίας
5. επίδειξη της αξίας

Εξέταση των δύσκολων καταστάσεων: οι πελάτες μαθαίνουν να εξετάζουν την πίεση, την αμηχανία, και την πρόκληση

1. εκμάθηση των βασικών τεχνικών
2. εξέταση της πρόκλησης
3. εξέταση των κατηγοριών
4. εξέταση της αποτυχίας και της μη αποδοχής
5. εξετάζοντας τα προκληθέντα συναισθήματα από την απόρριψη και την στενοχώρια
6. εξέταση των αντιφατικών μηνυμάτων

Προσωπικοί ισχυρισμοί: η σειρά μαθημάτων διδάσκει τους παραβάτες να είναι κατηγορηματικοί χωρίς επιθετική συμπεριφορά. Παρατίθεται ευρισκόμενο υλικό στην αντικατάσταση της επιθετικότητας.

1. μορφές συσχετισμού, τρόποι επικοινωνίας
2. αποτελεσματική επικοινωνία
3. παραγωγή μιας καταγγελίας 4 μερών
4. προετοιμασία συμμετοχής σε αγχωτική συνομιλία
5. έξι βήματα για την κατάκτηση της συμπεριφοράς της διεκδίκησης
6. διαπραγμάτευση

Εξέταση των συναισθημάτων: οι παραβάτες μαθαίνουν να αναγνωρίζουν, να προσδιορίζουν, και να καταλαβαίνουν τα συναισθήματα.

1. γνώση των συναισθημάτων
2. έκφραση των συναισθημάτων
3. αναγνώριση των συναισθημάτων του άλλου
4. κατανόηση των συναισθημάτων του άλλου
5. εξέταση του θυμού

6. εξέταση του θυμού του άλλου
7. έκφραση της αγάπης
8. εξέταση του φόβου
9. εξέταση της πλήξης

Βασικές δεξιότητες εκμάθησης: μια βασική εισαγωγή στις δεξιότητες της εκμάθησης. Η σειρά μαθημάτων καλύπτει ένα ευρύ φάσμα της εκμάθησης των δεξιοτήτων από την θεωρία στην ακολουθία των κατευθύνσεων. Η σειρά μαθημάτων είναι "θεραπευτικής" φύσης.

1. παρακολούθηση θεωρητικού μέρους
2. υποβολή ερωτήσεων
3. προετοιμασία και ολοκλήρωση των αναθέσεων
4. εφαρμογή των οδηγιών
5. συμμετοχή στις συζητήσεις

6. προσφορά βοήθειας
7. αγνόηση των αποσπάσεων της προσοχής

Βασικές κοινωνικές δεξιότητες: μια βασική εισαγωγή στις κοινωνικές δεξιότητες. Η σειρά μαθημάτων καλύπτει όλες τις βασικές κοινωνικές δεξιότητες από τις εισαγωγές στην ενεργητική παρακολούθηση. Η σειρά μαθημάτων είναι "θεραπευτικής" φύσης.

1. παρουσίαση του εαυτού
2. έναρξη και ενεργητική συμμετοχή σε μια συνομιλία
3. απόσπαση εύνοιας
4. προσφορά της βοήθειας
5. συμμετοχή
6. δόσιμο και αποδοχή των φιλοφρονήσεων
7. συγγνώμη και μοίρασμα (Kazdin, Siegel & Bass, 1992, Knowledge Based Solutions, Quick Skills Contents, πηγή διαδικτύου).

4.1.6. Γνωστικές Δεξιότητες : Ένα γνωστικό κινητήριο πρόγραμμα για τους παραβάτες στη φυλακή και στους υπό αστυνομική επιτήρηση.

Ιστορική Αναδρομή

Το 1994 η σουηδική κυβέρνηση φυλακών και δοκιμασίας (Swedish Prison and Probation Administration, SPPA) εισήγαγε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα επαναπροσδιορισμού των αποκαλούμενων γνωστικών δεξιοτήτων. Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε στον Καναδά στα μέσα της δεκαετίας του '80 από τους Elizabeth Fabiano και Robert Ross. Στον Καναδά το πρόγραμμα τιτλοφορείται επιμορφωτικό πρόγραμμα συλλογισμού και αποκατάστασης (Reasoning and Rehabilitation Training Programme, R & R) και αυτό οργανώνεται τώρα από τους Elizabeth Fabiano και Frank Porporino. Το πρόγραμμα αναπτύχθηκε σε απάντηση των επικρατούντων στη δεκαετία του '80, λιγότερο επιτυχόντων θεραπευτικών προγραμμάτων, στην καναδική κυβέρνηση φυλακών και δοκιμασίας. Έναν επιπλέον αιτιολογικό παράγοντα δημιουργίας του προγράμματος αποτέλεσε η όλο και περισσότερο σαφή ένδειξη των θετικών επιδράσεων της σκέψης, του συλλογισμού και της ερμηνείας των κοινωνικών δεδομένων, στα συναισθήματα και τη συμπεριφορά

Οι διάφορες μελέτες και οι δοκιμές σε έξι καναδικές φυλακές έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες στα προγράμματα μπορούσαν να απορροφήσουν τα μισά από αυτά που είχαν διδαχθεί. Αρχική αιτία ήταν εκτός από την ανεπαρκή προσαρμογή στους κοινωνικούς κανόνες, οι συμπεριφοριστικές και μαθησιακές δυσκολίες. Ο σκοπός του προγράμματος συλλογισμού και αποκατάστασης (Reasoning and Rehabilitation Training Programme, R & R) ήταν ο προσδιορισμός των αιτιολογικών παραγόντων των γνωστικών ελλείψεων και η ανάπτυξη νέων γνωστικών μεθόδων διατήρησης της γνώσης. Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας παρατίθενται ,μαζί με ένα εννοιολογικό πρότυπο προγραμμάτων αποκατάστασης της παραβατικής συμπεριφοράς, βασισμένων στη γνώση, ένα βιβλίο των Ross & Fabiano's (Time to Think, 1985) που παρέχει τη βάση του προγράμματος γνωστικών δεξιοτήτων .

Το πρόγραμμα Γνωστικών Δεξιοτήτων (Cognitive Skills) στις Σκανδιναβικές χώρες

Μετά την επιτυχή εφαρμογή του προγράμματος στον Καναδά, η εφαρμογή του εξαπλώθηκε σ' όλη τη χώρα. Τα θετικά αποτελέσματα διαδόθηκαν γρήγορα σε διάφορες χώρες, συμπεριλαμβανομένων των Η.Π.Α., της Βενεζουέλας, της Ισπανίας, της Αγγλίας, της Σκοτίας και της Αυστραλίας. Το 1990, ένα διεθνές σεμινάριο

θεραπευτικών προγραμμάτων για παραβάτες έλαβε χώρα στον Καναδά. Ένας εκ των συμμετεχόντων ήταν σουηδός εκπρόσωπος του προγράμματος συλλογισμού και αποκατάστασης (Reasoning and Rehabilitation Training Programme, R & R), ο οποίος έδειξε ενδιαφέρον για τα παρουσιασθέντα αποτελέσματα. Μετά από συζητήσεις με τις άλλες Σκανδιναβικές χώρες λήφθηκε η απόφαση εφαρμογής του προγράμματος γνωστικών δεξιοτήτων (Cognitive Skills, το διεθνές όνομα του προγράμματος που χρησιμοποιείται σε όλες τις χώρες εκτός από τον Καναδά). Από το 1994 έως το 1997, λήφθηκαν άδειες εφαρμογής του προγράμματος Γνωστικών δεξιοτήτων, από τη Σουηδία, τη Δανία, τη Νορβηγία, τη Φινλανδία και τη Γερμανία. Διάφορες άλλες χώρες έχουν επιδείξει ενδιαφέρον για την εισαγωγή του προγράμματος (www.kbsolutions.com., πηγή διαδικτύου).

Πιλοτικά Σχέδια στη Σουηδία

Το 1994 εφαρμόστηκε ένα πιλοτικό πρόγραμμα στις περιοχές Malmo και Gothenburg της Σουηδίας. Κατά την διάρκεια του πρώτου χρόνου εκπαιδεύτηκαν δώδεκα υπεύθυνοι προγραμμάτων, δέκα από τον τομέα των φυλακών του καν Δώδεκα ηγέτες προγράμματος wert εκπαιδευσαν στο πρώτο έτος: δέκα από τον τομέα των φυλακών της σουηδική κυβέρνηση φυλακών και δοκιμασίας (Swedish Prison and Probation Administration, SPPA) και δύο από την υπηρεσία δοκιμασίας. Όταν εγκαινιάστηκαν τα προγράμματα για του παραβάτες, ένας ερευνητής ασχολήθηκε εξ' αρχής με την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων του προγράμματος σε σχετιζόμενες με παραβατικό πληθυσμό περιοχές. Η αξιολόγηση περιελάμβανε παρατηρήσεις των υπευθύνων για την πριν και μετά δοκιμασία των συμμετεχόντων και συνεντεύξεις μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. Τέσσερις από τους αρχικούς δώδεκα ηγέτες προγραμμάτων, έγιναν εκπαιδευτές νέων υπευθύνων προγραμμάτων και κατά την διάρκεια του πιλοτικού προγράμματος αυτοί οι εκπαιδευτές έθεσα σε εφαρμογή εκπαιδευτικό πρόγραμμα υπευθύνων, για 20 μέλη προσωπικού των φυλακών της σουηδική κυβέρνηση φυλακών και δοκιμασίας (Swedish Prison and Probation Administration, SPPA).

Το πιλοτικό έργο διάρκεσε από το 1994 έως το 1996, με την συμμετοχή 73 παραβατών στο πρόγραμμα γνωστικών δεξιοτήτων. Η αξιολογική έκθεση του έργου έχει παρουσιάσει τέτοια θετικά αποτελέσματα που η σουηδική κυβέρνηση φυλακών και δοκιμασίας (Swedish Prison and Probation Administration, SPPA) έχει

αποφασίσει να διατηρήσει το γνωστικό πρόγραμμα δεξιοτήτων ως μόνιμο μέρος της θεραπευτικής στρατηγικής της.

Εξέλιξη Μέχρι το Έτος 2000

Από το 1994 πάνω από 100 ηγέτες προγράμματος έχουν εκπαιδευθεί. Εργάζονται σε ζευγάρια σε 25 από τις 37 αρχές φυλακών και δοκιμασίας, οι οποίες περιλαμβάνουν 16 φυλακές, 12 περιοχές δοκιμασίας, και 3 φυλακές παραπομπής. Κατά τη διάρκεια του 1999 συνολικά 28 σειρές μαθημάτων γνωστικών δεξιοτήτων για τους παραβάτες ολοκληρώθηκαν. Ένα θετικό στοιχείο του προγράμματος είναι η συνεχής έρευνα της αποτελεσματικότητάς του. Η τρίτη ερευνητική έκθεση έδειξε σαφώς την θετική αποτελεσματικότητα των 27 σειρών μαθημάτων που δόθηκαν το 1998. Υπάρχει μια προοπτική πως οι αξιολογήσεις θα θέσουν τα θεμέλια μιας μακροπρόθεσμης αξιολογικής βάσης των επαναπαραβατών μετά από μια πενταετή περίοδο .

Σκανδιναβικό - Καναδική συνεργασία

Η οργάνωση του προγράμματος γνωστικών δεξιοτήτων είναι παρόμοια σε όλες τις Σκανδιναβικές χώρες. Πραγματοποιείται συνάντηση συντονιστών, ερευνητών και εκπαιδευτικών ανά έτος με σκοπό την ανταλλαγή εμπειριών και την εξέλιξη της μεθοδολογίας του προγράμματος. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι δημιουργοί του προγράμματος, Elizabeth Fabiano και Frank Porporino, συμμετέχουν επίσης. Αυτό είναι ένα μέρος της συνεχούς συμμετοχής τους στην περαιτέρω ανάπτυξη του προγράμματος Γνωστικών δεξιοτήτων, με νέο υλικό για το σκελετό του προγράμματος και τα παραρτήματά του. Η συνεχής συμμετοχή των δημιουργών του προγράμματος εγγυάται υψηλή ποιότητα τόσο για το ίδιο το πρόγραμμα όσο και για τους χρήστες του (www.state.id.us/crimevictim.- πηγή διαδικτύου)

Κύριες Απαιτήσεις του Προγράμματος Γνωστικών Δεξιοτήτων

Οι βασικές απαιτήσεις των μαθημάτων είναι οι ακόλουθες:

- Στρατολόγηση και κατάρτιση του κατάλληλου προσωπικού με επίδειξη ιδιαίτερου ενδιαφέροντος στην απόκτηση ηγετικής θέσης στο πρόγραμμα.

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- Η συμμετοχή δύο ηγετών προγράμματος στην εργασία με ομάδες των 6 έως 8 παραβατών ο καθένας.
- Ένα χρονικό πλαίσιο 36 δώρων μαθημάτων, τρεις φορές εβδομαδιαίως για τρεις μήνες.
- Χρονικές δαπάνες έξι ωρών ανά σειρά ημερησίων μαθημάτων για τους ηγέτες προγράμματος.
- Προσεκτική επιλογή των συμμετεχόντων στο πρόγραμμα
- Παραβάτες με τουλάχιστον απομείναντα χρόνο τριών μηνών για ην εξυπηρέτηση των προτάσεών τους.
- Παραβάτες με επαρκή κατανόηση και δυνατότητα έκφρασης στη Σουηδική γλώσσα.
- Τη συνεχή επίβλεψη των ηγετών προγραμμάτων και την απόκτηση άδειας μετά από διοργάνωση εγκεκριμένων σειρών μαθημάτων.

Ομάδα - Στόχος

Το πρόγραμμα Γνωστικών Δεξιοτήτων είναι κατάλληλο για ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού παραβατών. Το σημαντικότερο κριτήριο για την αποδοχή στο πρόγραμμα είναι η παρουσίαση του παραβάτη σαφών ενδείξεων ριζωμένων εγκληματικών σχεδίων σκέψης και συμπεριφοράς. Αυτό απαραίτητως δεν σημαίνει ότι ο παραβάτης έχει καταδικαστεί στη φυλακή ή τη δοκιμασία. Ένα παράδειγμα θα ήταν μια ανήλικη εγκληματίας που καταδικάζεται σε επίβλεψη υπό την αιγίδα των κοινωνικών αρχών. Ο ηγέτης προγράμματος λαμβάνει μια απόφαση για το ποιος πρόκειται να γίνει αποδεκτός στο πρόγραμμα μετά από μια σε βάθος συνέντευξη με τον παραβάτη. Το πρόγραμμα ενδείκνυται και για τα δύο φύλα.

Περιεχόμενο του Προγράμματος

Το πρόγραμμα αποτελείται από επτά ιδιαίτερα δομημένες ενότητες με σαφείς οδηγίες όπως πού, πώς και πότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Αυτό σημαίνει ότι η ζήτηση στους ηγέτες προγράμματος είναι πολύ υψηλή: πρέπει να έχουν την προγενέστερη εμπειρία της εργασίας ομάδας και να είναι σε θέση να προσεγγίσουν τα προβλήματα και τις συγκρούσεις κατά τρόπο λογικό και εκπαιδευτικό.

1. επίλυση – προβλήματος

Αυτή η ενότητα περιλαμβάνει ορισμούς της έννοιας του προβλήματος, του τρόπου εύρεσης εναλλακτικών λύσεων και τις συνέπειες των παραπάνω. Οι συμμετέχοντες επιδίδονται στην διαχώριση των γεγονότων και των απόψεων, στον τρόπο εκμάθησης επιπρόσθετων ικανοτήτων για την καλύτερη λειτουργικότητα και θέση σε διάφορες καταστάσεις. Επιπρόσθετα δίνεται βαρύτητα στη λεκτική και μη-λεκτική επικοινωνία.

2. κοινωνικές δεξιότητες

Πρακτική ενημέρωση των καθημερινών πτυχών της ζωής και εκμάθηση νέων τρόπων συμπεριφοράς που οδηγεί σε λιγότερα μελλοντικά προβλήματα.

3. δεξιότητες διαπραγμάτευσης

Σε αυτήν την ενότητα, οι συμμετέχοντες μαθαίνουν να δέχονται τους συμβιβασμούς, να αποφεύγουν τις συγκρούσεις στην καθημερινή ζωή, και όταν βρίσκονται αντιμέτωποι με μια επιλογή να βρίσκουν εναλλακτικά σχέδια δράσης μέσω της ανάλυσης των διαφορετικών συνεπειών.

4. εξέταση των συναισθημάτων

Αυτή η ενότητα αντιμετωπίζει ζητήματα σχετικά με τις μορφές συναισθημάτων κατά την διάρκεια έναρξης ενός προβλήματος, την αιτία πρόκλησης της συναισθηματικής αναταραχής και της πρόκλησης του θυμού. Οι διάφορες τεχνικές εστιάζουν στο χειρισμό των ισχυρών συγκινήσεων. Οι συμμετέχοντες καταγράφουν τις καταστάσεις που προκαλούν το θυμό.

5. δημιουργική σκέψη

Ο σκοπός αυτής της ενότητας είναι η ανάπτυξη της δημιουργικής σκέψης των συμμετεχόντων για την αποφυγή των απλών λύσεων των προβλημάτων που έδιναν μέχρι πρότινος. Οι συμμετέχοντες χρησιμοποιούν επτά "μεθόδους" για τον υπολογισμό όσο το δυνατόν περισσότερων παραγόντων και συνεπειών πριν τις ενέργειές τους.

6. αξίες

Σε αυτήν την ενότητα οι συμμετέχοντες εξετάζουν τη διαφορετική σκέψη των ανθρώπων και την ευρύτητα της διαφορετικότητας των αξιών. Παρέχεται εξάσκηση στην ενεργητική συμμετοχή, τις συζητήσεις και στην ευρύτητα της σκέψης για την αποδοχή των άλλων.

7. κριτική σκέψη

Οι συμμετέχοντες εκπαιδεύονται στη λεπτομερή και λογική σκέψη. Σκοπός είναι η συνειδητοποίηση της ικανότητας αξιολόγησης των προσωπικών ιδεών όσο και των άλλων, διαθέτοντας ευρύτητα πνεύματος και επιδεικνύοντας ενεργητική συμμετοχή. Οι συμμετέχοντες μαθαίνουν όχι μόνο να αξιολογούν τις ιδέες, τις στάσεις και τις ενέργειές αλλά και να βελτιώνονται στην κρίση της αξιοπιστίας των πληροφοριών που λαμβάνουν.

Η Εκπαιδευτική Φιλοσοφία του Προγράμματος Γνωστικών Δεξιοτήτων

Ο υπεύθυνος του προγράμματος παρουσιάζει αρχικά την εισαγωγή του θέματος του ημερησίου μαθήματος και των συγκεκριμένων περιεχομένων του. Προκειμένου να καταστεί το θέμα πιο σχετικό με τις συνθήκες της πραγματικής ζωής, το μάθημα περιλαμβάνει πρακτικές ασκήσεις και υπόδυση ρόλων. Ο σκοπός αυτής της διαδικασίας είναι η εμπέδωση των περιεχομένων του μαθήματος με τη συνακόλουθη θετική επιρροή στη συμπεριφορά και τις στάσεις. Οι συμμετέχοντες αποκτούν έτσι τη δυνατότητα εγκατάλειψης της άκαμπτης σκέψης, της παρορμητικής συμπεριφοράς και αναπτύσσουν μια λειτουργικότερη κοινωνική προσαρμογή

Η αλλαγή της συμπεριφοράς επιτυγχάνεται με την τροποποίηση του περιεχομένου και του τρόπου σκέψης. Η συμπεριφορά, τα συναισθήματα και οι σκέψεις συνδέονται πάντα με κάποιο τρόπο. Εάν μεταβληθεί ένας από αυτούς τους παράγοντες, επηρεάζονται και οι τρεις. Η εργασία με τις γνωστικές μεθόδους εστιάζεται στη διαδικασία σκέψης, ως ευπρόσιτου παράγοντα για την επίτευξη της αλλαγής..

Οι μέθοδοι περιλαμβάνουν επίσης τη συνόψιση των γεγονότων του ημερησίου μαθήματος για τον προσωπικό έλεγχο των πληροφοριών. Χρησιμοποιείται επίσης ως συμπληρωματικό εργαλείο, τηλεοπτική μηχανή (camera), τόσο για την δυνατότητα επίβλεψης του έργου των υπευθύνων του προγράμματος, όσο και για την αυτοπαρατήρηση των συμμετεχόντων στη υπόδυση ρόλων (role- playing). Με την χρήση της τηλεοπτικής μηχανής, οι υπεύθυνοι των προγραμμάτων έχουν τη δυνατότητα να παρουσιάσουν στους συμμετέχοντες τη λεκτική και μη λεκτική στάση τους, τις κοινωνικές δεξιότητες στις οποίες εκπαιδεύονται, το χειρισμό του θυμού και άλλες συμπεριφορές (Patterson, Reid & Dishion, 1992).

Τι Επιφυλάσσει το Μέλλον

Στις προσπάθειές του να μειώσει την υποτροπή, το SPPA λειτουργεί με τις διαφορετικές μεθόδους για τους παραβάτες. Μεταξύ των μεθόδων είναι τα "national programs". Οι γνωστικές δεξιότητες είναι το πρώτο πρόγραμμα που συμπεριλαμβάνεται σε αυτήν την κατηγορία, δεδομένου ότι έχει αξιολογηθεί και έχει επιφέρει θετικά αποτελέσματα. Το πρόγραμμα Γνωστικών Δεξιοτήτων, μπορεί να θεωρηθεί ως βασικό πρόγραμμα ουδέτερης παρακίνησης των συμμετεχόντων στην συνέχιση άλλων προγραμμάτων ή θεραπειών (Elliott, D.S.,1994). Αρκετά από τα "national programs" που δρομολογούνται στο εγγύς μέλλον είναι βασισμένα στις γνωστικές θεωρίες, με αποτέλεσμα να καθίστανται «συμβατά» με το πρόγραμμα Γνωστικών Δεξιοτήτων. Η συνδυασμένη εμπειρία παρέχει αυξανόμενη γνώση και μεγαλύτερες δυνατότητες για μια εποικοδομητική ανάπτυξη του προγράμματος που προσφέρεται από το SPPA.

Το προσωπικό των εκπαιδευτών του προγράμματος Γνωστικών Δεξιοτήτων, προέρχεται από διάφορες περιοχές της Σουηδίας. Πρώτιστος στόχος αποτελεί η διασφάλιση της ποιότητας του προγράμματος μέσω της επίβλεψης και της ανάπτυξης του αριθμού των υπεύθυνων προγράμματος.

Κατά τη διάρκεια του έτους 2000 θα αναπτυχθεί μια "συνέχεια", ή μια αναθεώρηση του προγράμματος, βασισμένη στο παρόν υλικό, σε απάντηση της ανάγκης αναθεώρησης ή επανεξέτασης του προγράμματος και την αίτηση της υπό όρους αποφυλάκισης ορισμένων παραβατών.

Το γνωστικό πρότυπο δεξιοτήτων έχει χρησιμοποιηθεί για την κατάρτιση προσωπικού σε διάφορες άλλες χώρες, ένα ζήτημα που έχει αντιμετωπιστεί επίσης στη Σουηδία (Kazdin, Siegel & Bass,1992, σελ.733-747).

4.2. Πολυσυστημική Θεραπεία

Εισαγωγή

Η Πολυσυστημική Θεραπεία αναπτύχθηκε προς το τέλος της δεκαετίας του '70 και σχεδιάστηκε από τον ψυχολόγο Scott Henggeler του Πανεπιστημίου της Νότια Καρολίνα για να εξετάσει διάφορους περιορισμούς των υπάρχουσών διανοητικών και υγειονομικών υπηρεσιών για τους ανήλικους παραβάτες. Αυτοί οι περιορισμοί περιλαμβάνουν την ελάχιστη αποτελεσματικότητα, τη χαμηλή υπευθυνότητα των φορέων παροχής υπηρεσιών και το υψηλό κόστος.

Γενικά, οι θεραπευτικές προσπάθειες, έχουν αποτύχει στην εξέταση της πολυπλοκότητας των διαφορετικά προσανατολιζόμενων αναγκών της νεολαίας. Λαμβάνοντας υπόψη τα συντριπτικά εμπειρικά στοιχεία, τα οποία φανερώνουν ότι η σοβαρή αντικοινωνική συμπεριφορά καθορίζεται από την αλληλεπίδραση του ατόμου, της οικογένειας, του φύλου, του σχολείου και της γειτονιάς, δεν είναι εκπληκτικό ότι οι θεραπευτικές διαδικασίες της σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς είναι κατά ένα μεγάλο μέρος ατελέσφορες. Κάποιες περιοριστικές διαδικασίες, όπως η κατ' οίκον θεραπεία, η εισαγωγή σε ψυχιατρικό νοσοκομείο και η φυλάκιση, αποτυγχάνουν να εξετάσουν τους γνωστούς καθοριστικούς παράγοντες της σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Επιπλέον, οι φορείς ψυχικής υγείας και οι αρχές δικαιοσύνης των ανήλικων δεν είχαν ουσιαστικά καμία υπευθυνότητα για την έκβαση των περιπτώσεων των ανήλικων παραβατών. Η αναποτελεσματικότητα των διαδικασιών, όπως της κατ' οίκον θεραπείας, που περιλαμβάνει εξαιρετικά υψηλές δαπάνες, έχει οδηγήσει πολλούς συνηγόρους της νεολαίας στην αναζήτηση βιώσιμων εναλλακτικών λύσεων. Η πολυσυστημική θεραπεία είναι μια πρότυπη θεραπεία, με μια καλά τεκμηριωμένη δυνατότητα εξέτασης των προαναφερθέντων δυσκολιών, για την παροχή αποτελεσματικών υπηρεσιών στους ανήλικους παραβάτες (Borduin, Mann, Cone, Henggeler, Fucci, Blaske & Williams, 1995, σελ.569-578).

1.2.1. Εννοιολογικό πλαίσιο

Σύμφωνα με τα κοινωνικά - οικολογικά πρότυπα της συμπεριφοράς και των συμπερασμάτων των αιτιωδών μελετών διαμόρφωσης της εγκληματικότητας και της χρήσης ναρκωτικών, η πολυσυστημική προσέγγιση σημειώνει τη σύνδεση της νεανικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς με τα χαρακτηριστικά της νεολαίας και της οικογένειας, της όμοιας ομάδας, του σχολείου και των κοινοτικών πλαισίων. Υπό αυτήν την προϋπόθεση, οι επεμβάσεις της πολυσυστημικής θεραπείας στοχεύουν στη μείωση των παραγόντων κινδύνου, στηριζόμενες στις δυνάμεις της νεολαίας και των οικογενειών (προστατευτικοί παράγοντες) σε ιδιαίτερα εξατομικευμένη και περιεκτική βάση. Η παροχή υπηρεσιών (βασισμένων στο σπίτι) παρακάμπτει τα εμπόδια της προσβασιμότητας των υπηρεσιών που αντιμετωπίζουν συχνά οι οικογένειες των ανήλικων παραβατών. Η έμφαση στη γονική ενδυνάμωση για την τροποποίηση του φυσικού -κοινωνικού δικτύου των παιδιών, συμβάλει στη διατήρηση των θεραπευτικών οφελών (Henggeler, Borduin, Melton, Mann, Smith, Hall, Cone & Fucci, 1991, σελ.40-51).

4.2.2. Σκοποί και μετρήσιμοι στόχοι

Οι αρχικοί στόχοι της πολυσυστημικής θεραπείας είναι: 1.να μειώσει την εγκληματική δραστηριότητα της νεολαίας, 2.να μειώσει άλλους τύπους αντικοινωνικών συμπεριφορών, όπως η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών, και 3. να επιτύχει αυτές τις εκβάσεις με τη μείωση του κόστους και με τη μείωση των ποσοστών φυλάκισης και θεραπευτικών μεθόδων όπως της εισαγωγής σε ψυχιατρικό νοσοκομείο. Ακόμα, επιδιώκει την επίτευξη αυτών των στόχων μέσω μιας θεραπείας που να εξετάζει τους παράγοντες κινδύνου σε μια εξατομικευμένη, περιεκτική και ενσωματωμένη στην κοινωνία βάση (Henggeler, Melton & Smith, 1992, σελ.953-961).

Παράγοντες κινδύνου και προστατευτικοί παράγοντες.

Η εμπειρική πρακτική και η βιβλιογραφία, στηρίζουν την κοινωνική-οικολογική άποψη (Bronfenbrenner, 1979) της αντικοινωνικής συμπεριφοράς παιδιών και εφήβων. Η κεντρική αρχή αυτής της άποψης είναι, ότι η συμπεριφορά είναι απόρροια της αμοιβαίας αλληλεπίδρασης του παιδιού και του κοινωνικού δικτύου του, συμπεριλαμβανομένης της οικογένειας, των συνομηλίκων, του σχολείου, της γειτονιάς, και άλλων κοινωνικών υπόβαθρων. Σύμφωνα με αυτήν την προοπτική, έχει παρατηρηθεί συσχετισμός μεταξύ των διαφόρων μορφών αντικοινωνικής συμπεριφοράς και των βασικών χαρακτηριστικών (δηλ., κίνδυνος και προστατευτικοί παράγοντες) των μεμονωμένων νεολαιών και των κοινωνικών συστημάτων στα οποία ενσωματώνονται (δηλ., οικογένεια, φίλοι, σχολείο, γειτονιά). Γενικά, αυτοί οι παράγοντες κινδύνου και οι προστατευτικοί παράγοντες είναι σχετικά σταθεροί, εάν η διαγνωσμένη αντικοινωνική συμπεριφορά περιλαμβάνει προβλήματα συμπεριφοράς, εγκληματικότητα ή κατάχρηση ουσιών. Παρατίθενται ένας γενικός κατάλογος παραγόντων κινδύνου και προστατευτικών παραγόντων (Henggeler, Melton, Smith, Schoenwald & Hanley, 1993).

Πίνακας 1- Παράγοντες κινδύνου και Προστατευτικοί παράγοντες

ΠΛΑΙΣΙΟ	ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΙΝΔΥΝΟΥ	ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ
ΑΤΟΜΟ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ευνοϊκή στάση απέναντι στην αντικοινωνική συμπεριφορά ➤ Ψυχιατρική συμπτωματολογία ➤ Γνωστική προκατάληψη (μετάθεση εχθρικών προθέσεων σε άλλους) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Νοημοσύνη ➤ Εύκολη ιδιοσυγκρασία ➤ Συμβατικές τοποθετήσεις ➤ Δεξιότητες επίλυσης προβλήματος
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Έλλειψη ελέγχου ατελέσφορη πειθαρχία ➤ Ανυπαρξία συναισθηματικής 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Επικοινωνία με τους γονείς ➤ Ενθαρρυντικό οικογενειακό περιβάλλον

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

	<ul style="list-style-type: none"> κάλυψης ➤ Συγκρούσεις ➤ Γονεϊκές δυσκολίες (π.χ. εξαρτήσεις, ψυχιατρικά προβλήματα, εγκληματικότητα) 	➤ Συζυγική αρμονία
ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΙ	➤ Σύνδεση με παραβατικούς ανηλίκους	➤ Σύνδεση με μη παραβατικούς συνομηλίκους

(πηγή: Henggeler, Melton, Smith, Schoenwald & Hanley, 1993)

Ο πίνακας 1 παρουσιάζει τους παράγοντες κινδύνου και τους προστατευτικούς παράγοντες που απορρέουν από το άτομο, την οικογένεια και τους συνομηλίκους. Παράγοντες κινδύνου που συνδέονται με το ίδιο το άτομο, αποτελούν τόσο η ευνοϊκή στάση απέναντι στην παραβατικότητα όσο και η ψυχιατρική συμπτωματολογία ενώ ως προστατευτικοί παράγοντες ορίζονται η ευέλικτη ιδιοσυγκρασία του παιδιού, οι δεξιότητες επίλυσης προβλημάτων και η νοήμων σκέψη. Παράγοντες κινδύνου που απορρέουν από την οικογένεια, αποτελεί η ανυπαρξία γενικότερης οικογενειακής ατμόσφαιρας, επικοινωνίας και οργάνωσης, συνοδευμένη από γονεϊκά προβλήματα. Οικογενειακούς προστατευτικούς παράγοντες αποτελούν η ύπαρξη υποστηρικτικού και ενθαρρυντικού οικογενειακού περιβάλλοντος θεμελιωμένο στη συζυγική αρμονία και την ύπαρξη επικοινωνίας. Τέλος, αναφορικά με τους συνομηλίκους, παράγοντας κινδύνου αποτελεί η σύνδεση με παραβατικούς νέους, ενώ η αντίθετη σύνδεση (με μη παραβατικούς νέους) προμηνύει προστατευτικό παράγοντα.

Τουλάχιστον είκοσι ερευνητικές ομάδες έχουν πραγματοποιήσει περίπλοκες αιτιώδεις μελέτες διαμόρφωσης της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, λαμβάνοντας υπ' όψη τους γνωστούς καθοριστικούς παράγοντες της αντικοινωνικής συμπεριφοράς, σε μία προσπάθεια περιγραφής των αμοιβαίων σχέσεων αυτών των συστατικών. Τα συμπεράσματα από τους τομείς της εγκληματικότητας και της κατάχρησης ουσιών είναι σχετικά σαφή. Κατ' αρχάς, οι συσχετισμοί με τους παρεκκλίνοντες συνομηλίκους είναι ουσιαστικά πάντα ισχυρός προάγγελος της αντικοινωνικής συμπεριφοράς. Δεύτερον, οι οικογενειακές σχέσεις μπορούν να αποτρέψουν την αντικοινωνική συμπεριφορά, αλλά και να την ενισχύσουν. Τρίτον, οι σχολικές δυσκολίες μπορούν να οδηγήσουν στην ένωση με τους παρεκκλίνοντες συνομηλίκους. Τέταρτο, τα χαρακτηριστικά ενίσχυσης της γειτονιάς και της

κοινότητας μπορούν είτε να συμβάλλουν στην αποτροπή της αντικοινωνικής συμπεριφοράς ή και στην ενίσχυση. Οι μελέτες, παρά την ιδιαίτερη παραλλαγή στις ερευνητικές μεθόδους και τις μετρήσεις, έχουν σημειώσει ότι η αντικοινωνική συμπεριφορά της νεολαίας συνδέεται άμεσα ή έμμεσα με τους παράγοντες κινδύνου και τους προστατευτικούς παράγοντες καθώς και με τα συστήματα αλληλεπίδρασης (Henggeler, Melton, Smith, Schoenwald & Hanley, J.1993).

Επιπτώσεις των παραγόντων κινδύνου και των προστατευτικών παραγόντων για την θεραπεία.

Οι κλινικές επιπτώσεις αυτών των συμπερασμάτων φαίνονται σχετικά απλές. Εάν ο αρχικός στόχος της θεραπείας είναι να βελτιώσει την πιθανότητα των μειωμένων ποσοστών αντικοινωνικής συμπεριφοράς, τότε οι θεραπευτικές προσεγγίσεις πρέπει να έχουν την ευελιξία να μειώσουν τους πολλαπλάσιους γνωστούς καθοριστικούς παράγοντες της αντικοινωνικής συμπεριφοράς (δηλ., παράγοντες κινδύνου), ενισχύοντας τους προστατευτικούς παράγοντες. Δηλαδή η αποτελεσματική θεραπεία πρέπει να έχει την ικανότητα να επέμβει περιεκτικά, στο άτομο, την οικογένεια, το φιλικό περιβάλλον, το σχολείο και ενδεχομένως ακόμη και στο επίπεδο της γειτονιάς (Henggeler, 1999, σελ.126-159).

Όσον αφορά στην πολυσυστημική θεραπεία ειδικότερα, οι επεμβάσεις έχουν ως σκοπό να εξετάσουν εκείνους τους παράγοντες κινδύνου και τους προστατευτικούς παράγοντες που είναι πιο κοντά στους προσδιορισμένους στόχους θεραπείας. Κατά συνέπεια, σε οποιαδήποτε περίπτωση, η πολυσυστημική μέθοδος θα εξετάσει ένα εξατομικευμένο υποσύνολο του κινδύνου και των προστατευτικών παραγόντων. Λόγω του ευρέως φάσματος του ενδεχομένου υψηλού κινδύνου και των προστατευτικών παραγόντων, στην πολυσυστημική θεραπεία θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη μια ευρεία και περιεκτική σειρά των σχετικών μεταβλητών. Συνεπώς, ο προσδιορισμός των βασικών μεταβλητών σε μια ιδιαίτερη περίπτωση είναι ο σημαντικότερος στόχος της αξιολόγησης της πολυσυστημικής θεραπείας (Henggeler, Melton, Smith, Schoenwald, Hanley, 1993, σελ.283-293).

4.2.3. Συνοπτική περιγραφή της επέμβασης

Η πολυσυστημική θεραπεία είναι μια προσανατολισμένη στην θεραπεία μέθοδος, που στοχεύει συγκεκριμένα σε εκείνους τους παράγοντες του κοινωνικού δικτύου κάθε νεολαίας που συμβάλλουν στην αντικοινωνική συμπεριφορά του. Συνεπώς, οι επεμβάσεις της, στοχεύουν χαρακτηριστικά στο να βελτιώσουν την προσφορά βοήθειας, τις πρακτικές πειθαρχίας, να ενισχύσουν τις οικογενειακές συναισθηματικές σχέσεις, να μειώσουν τη σχέση της νεολαίας με τους παρεκκλίνοντες συνομηλίκους, να αυξήσουν τη σχέση της νεολαίας με τους μη παραβατικούς ανηλίκους, να βελτιώσουν τη σχολική ή την επαγγελματική απόδοση, να προωθήσουν τη νεολαία στις νόμιμες ψυχαγωγικές εξόδους και να αναπτύξουν ένα γηγενές δίκτυο υποστήριξης των εκτεταμένων οικογενειών και γειτονιών, καθώς και των φίλων ώστε να ενισχύσουν τα κέντρα προσφοράς βοήθειας στην επιτυχία διατήρησης τέτοιων αλλαγών. Οι συγκεκριμένες τεχνικές θεραπείας που χρησιμοποιούνται για να ενισχύσουν αυτά τα οφέλη είναι ενσωματωμένες σε θεραπείες με εμπειρική υποστήριξη, όπως γνωστικές –συμπεριφοριστικές θεραπείες και θεραπείες οικογενειών. Οι υπηρεσίες της πολυσυστημικής θεραπείας παραδίδονται στο φυσικό περιβάλλον (π.χ., σπίτι, σχολείο, κοινότητα). Το σχέδιο επεξεργασίας σχεδιάζεται σε συνεργασία με τα οικογενειακά μέλη και είναι, επομένως, οικογένεια που οδηγείται παρά το θεράποντα. Ο τελευταίος στόχος της πολυσυστημικής θεραπείας είναι η ενδυνάμωση των «υγιών» σχέσεων της οικογένειας, μέσω της κινητοποίησης του παιδιού, της οικογένειας και της κοινότητας. Η χαρακτηριστική διάρκεια των υπηρεσιών της πολυσυστημικής (που βασίζονται στο σπίτι) είναι περίπου 4 μήνες, με τις πολλαπλάσιες οικογενειακές -θεραπευτικές επαφές που λαμβάνουν χώρα κάθε εβδομάδα (Henggeler & Borduin, 1990).

Αν και η πολυσυστημική θεραπεία, είναι μία οικογενειακή θεραπεία βασισμένη στο πρότυπο επεξεργασίας που έχει τις ομοιότητες με άλλες προσεγγίσεις οικογενειακής θεραπείας, ουσιαστικές διαφορές είναι εμφανείς. Κατ' αρχάς, η πολυσυστημική, δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στους παράγοντες κινδύνου, την οικογένεια και στα κοινωνικά δίκτυα εφήβων που συνδέονται με την αντικοινωνική συμπεριφορά. Ως εκ τούτου, οι προτεραιότητες της πολυσυστημικής περιλαμβάνουν παραδείγματος χάριν, την απομάκρυνση των παραβατών από τις παρεκκλίνουσες

όμοιες ομάδες, την ενίσχυση της σχολικής ή της επαγγελματικής απόδοσης και την ανάπτυξη ενός γηγενούς δικτύου υποστήριξης της οικογένειας ώστε να διατηρηθούν τα θεραπευτικά οφέλη. Δεύτερον, τα προγράμματά της έχουν μια εξαιρετικά ισχυρή δέσμευση για την κατάργηση των εμποδίων στην πρόσβαση υπηρεσιών (βλ. π.χ., το σπίτι-βασισμένο πρότυπο της παροχής υπηρεσιών). Τρίτον, οι υπηρεσίες της είναι εντατικότερες από την παραδοσιακή οικογενειακή θεραπεία (π.χ., αρκετές ώρες θεραπείας την εβδομάδα εναντίον 50 λεπτών). Τέταρτον και σημαντικότερο, έχει τις καλά τεκμηριωμένες μακροπρόθεσμες εκβάσεις με τους εφήβους που παρουσιάζουν τη σοβαρή αντικοινωνική συμπεριφορά και με τις οικογένειές τους. Η ισχυρότερη υποστήριξη για την αποτελεσματικότητα της πολυσυστημικής προέρχεται από τις ελεγχόμενες μελέτες που εστίασαν στους βίαιους και χρόνια ανήλικους εγκληματίες. Τα αποτελέσματα από αυτές τις μελέτες έδειξαν ότι οι εκβάσεις της πολυσυστημικής ήταν παρόμοιες για την νεολαία πέρα από την εφηβικής ηλικίας (δηλ., 12-17 έτη), τόσο για τα αγόρια και τα κορίτσια, όσο και για Αμερικοαφρικανούς εναντίον των λευκών νεολαίων και των οικογενειών τους (Borduin, Mann, Cone, Henggeler, Fucci, Blaske & Williams, 1995, σελ.569-578).

4.2.4. Πληθυσμός - στόχος

Η πολυσυστημική θεραπεία έχει εφαρμοστεί σε 4 τυχαίες κλινικές δοκιμές με πάνω από 300 ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειές τους. Έτσι, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της εφαρμογής της πολυσυστημικής θεραπείας, η πλειοψηφία των νέων στους οποίους εφαρμόζεται η πολυσυστημική μέθοδος είναι αρσενικού φύλου και μέλη μονογονεϊκών οικογενειών με χαμηλό εισόδημα. Με εξαίρεση ένα από αυτά τα προγράμματα, οι αμερικανοαφρικανοί νέοι έχουν ξεπεράσει αριθμητικώς τους λευκούς παραβάτες. Επιπλέον, οι ελεγχόμενες αξιολογήσεις και τα προγράμματα διάδοσης που χρησιμοποιεί η πολυσυστημική, είναι αυτήν την περίοδο εν εξελίξει σε δώδεκα κράτη και τον Καναδά με άλλους πληθυσμούς νέων, που παρουσιάζουν σοβαρά κλινικά προβλήματα (π.χ., η πολυσυστημική ως εναλλακτική λύση της εισαγωγής σε νοσοκομείο έκτακτης ανάγκης των παιδιών που παρουσιάζουν ψυχιατρικά προβλήματα). Οι στόχοι των προγραμμάτων είναι τόσο η μείωση του κόστους των συνηθισμένων παρεχόμενων υπηρεσιών όσο και η καλύτερη αντιμετώπιση των ανήλικων παραβατών και των οικογενειών τους (Clarke, 1995, σελ.718-725).

4.2.5. Θεωρία θεραπείας

Η "θεωρία της θεραπείας" υπογραμμισμένη από την πολυσυστημική θεραπεία βασίζεται στις αιτιώδεις μελέτες διαμόρφωσης των θεωριών σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς και κοινωνικών-οικολογικών και οικογενειακών συστημάτων της συμπεριφοράς. Το κοινωνικό-οικολογικό πρότυπο (Bronfenbrenner, 1979) απεικονίζει τη διαδικασία της ανθρώπινης ανάπτυξης ως αμοιβαία ανταλλαγή μεταξύ του ατόμου και των "τοποθετημένων ομόκεντρων δομών" (π.χ. οικογένεια, συνομήλικοι, σχολείο) που επηρεάζουν αμοιβαία το ένα το άλλο. Τα συστήματα εκτός οικογένειας, όπως το σχολείο, η εργασία, οι συνομήλικοι, ακόμη και τα κοινοτικά και πολιτιστικά ιδρύματα θεωρείται πως συνδέονται και αλληλεπιδρούν με το άτομο και την οικογένειά του (Henggeler, Brondino, Pickrel, Donkervoet, Penman & Rowland, 1996). Επομένως, αυτή η οικολογική άποψη ότι η συμπεριφορά είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων υποστηρίζεται έντονα από τις αιτιώδεις μελέτες διαμόρφωσης της συμπεριφοράς. Ανακεφαλαιώνοντας, οι μελέτες δείχνουν ότι ένας συνδυασμός, ατόμου (με προκατειλημμένες, αντικοινωνικές συμπεριφορές και απόδοση), οικογένειας (ζεστασιά, σύγκρουση, χαμηλή κοινωνική υποστήριξη), φίλων (επαφές με τους παρεκκλίνοντες συνομηλίκους), σχολείου (μη βοηθητική οικογένεια - σχολική σύνδεση, προβλήματα με την ακαδημαϊκή και κοινωνική απόδοση) και γειτονιάς (αποδιοργάνωση, εγκληματική υποομάδα), συνδέεται με τη σοβαρή αντικοινωνική συμπεριφορά των εφήβων. Η προβληματική συμπεριφορά μπορεί να είναι μια λειτουργική δυσκολία μέσα σε οποιαδήποτε από αυτά τα συστήματα ή και δυσκολία που χαρακτηρίζει τις δι-επαφές μεταξύ αυτών των συστημάτων (π.χ., οικογένεια - σχολικές σχέσεις, σχέσεις οικογένειας - γειτονιάς). Κατά συνέπεια, σύμφωνα με τους εμπειρικά καθοριστικούς παράγοντες της σοβαρής αντικοινωνικής συμπεριφοράς και με την κοινωνική-οικολογική θεωρία, το πεδίο των επεμβάσεων της πολυσυστημικής θεραπείας δεν περιορίζεται στο μεμονωμένο έφηβο ή το οικογενειακό σύστημα, αλλά περιλαμβάνει τις δυσκολίες μεταξύ άλλων συστημάτων όπως το οικογενειακό - σχολικό και το οικογενειακό - συνομηλίκων (Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, πηγή διαδικτύου).

4.2.6. Προδιαγραφή θεραπείας και κλινικές διαδικασίες

Ένα κεντρικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του προτύπου λειτουργίας της πολυσυστημικής θεραπείας, είναι η ολοκλήρωσή των εμπειρικών θεραπευτικών προσεγγίσεων, οι οποίες έχουν εστιάσει ιστορικά σε μια περιορισμένη πτυχή της κοινωνικής οικολογίας των νέων (π.χ., η μεμονωμένη νεανικότητα, οικογένεια), σε μία ευρεία βάση οικολογικού πλαισίου που εξετάζει μια σειρά σχετικών παραγόντων σε ολόκληρη την οικογένεια, το φύλο, το σχολείο και τα κοινοτικά πλαίσια. Η επιλογή της μορφής που χρησιμοποιείται για την εξέταση ενός ιδιαίτερου προβλήματος είναι βασισμένη κατά ένα μεγάλο μέρος στην εμπειρική βιβλιογραφία αναφορικά με την αποτελεσματικότητα της θεραπείας. Υπό αυτήν τη μορφή, οι επεμβάσεις της πολυσυστημικής θεραπείας προσαρμόζονται συνήθως και ενσωματώνονται από τις πραγματικές, εστιασμένες το πρόβλημα θεραπείες που έχουν τουλάχιστον κάποια εμπειρική υποστήριξη. Αυτές περιλαμβάνουν τη στρατηγική της οικογενειακής θεραπείας, της δομικής οικογενειακής θεραπείας, της συμπεριφοριστικής κατάρτισης γονέων και της γνωστικής θεραπείας συμπεριφοράς. Επιπλέον και ανάλογα με την περίπτωση, οι βιολογικές αιτίες στα προσδιορισμένα προβλήματα προσδιορίζονται και η ψυχολογική-φαρμακευτική θεραπεία είναι ενσωματωμένη στην ψυχοκοινωνική θεραπεία.

Σύμφωνα με την ολοκλήρωση των εμπειρικών προσεγγίσεων της θεραπείας, μια κρίσιμη πτυχή της πολυσυστημικής θεραπείας είναι η έμφασή της στην προώθηση της αλλαγής συμπεριφοράς στο φυσικό περιβάλλον των νέων. Υπό αυτήν τη μορφή, ο εξαιρετικά σημαντικός στόχος της πολυσυστημικής θεραπείας είναι να εξουσιοδοτηθούν οι γονείς με τις δεξιότητες και τους πόρους που απαιτούνται για να εξετάσουν ανεξάρτητα τις αναπόφευκτες δυσκολίες που προκύπτουν στην ανατροφή των εφήβων και να εξουσιοδοτήσουν τη νεολαία να αντιμετωπίσει την οικογένεια, το συνομήλικο, το σχολείο και τα προβλήματα της γειτονιάς. Ο γονέας και η οικογένεια γενικότερα, ενισχύονται για να αναλάβουν τον ανήλικο. Μέσα σε ένα πλαίσιο υποστήριξης και ικανότητας, ο θεράπων τοποθετεί εξελικτικά τις κατάλληλες απαιτήσεις στον έφηβο και την οικογένεια για την ανάλογη συμπεριφορά. Σε αυτό το σημείο τοποθετούνται επίσης και οι γονείς – φύλακες οι οποίοι προσπαθούν ώστε να μην καταστρατηγούνται οι κανόνες λειτουργίας που έχουν επιβληθεί από τους αρμόδιους θεράποντες.

Οι αρχικές σύνοδοι θεραπείας προσδιορίζουν τις δυνάμεις και τις αδυναμίες του εφήβου, της οικογένειας και των συναλλαγών τους με τα εκτός οικογένειας συστήματα (π.χ., συνομήλικοι, φίλοι, σχολείο, εργασιακός χώρος). Τα προβλήματα που προσδιορίζονται από κοινού από τα οικογενειακά μέλη και το θεράποντα στοχεύουν ρητά στην αλλαγή, και οι δυνάμεις κάθε συστήματος χρησιμοποιούνται για να επιτύχουν την αλλαγή. Αν και οι συγκεκριμένες δυνάμεις και οι αδυναμίες μπορούν να ποικίλουν ευρέως από οικογένεια σε οικογένεια, διάφορες προβληματικές περιοχές προσδιορίζονται χαρακτηριστικά για τους ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειές τους.

Στο οικογενειακό επίπεδο, οι γονείς και οι έφηβοι εκδηλώνουν συχνά υψηλά ποσοστά σύγκρουσης και χαμηλά ποσοστά αρμονικής συμβίωσης και συναισθηματικής κάλυψης. Ομοίως, οι γονείς - φύλακες συχνά σημειώνουν αρνητικά τις στρατηγικές πειθαρχίας των γονέων και την επίδραση των προσωπικών τους προβλημάτων (π.χ., κατάχρηση ουσιών, κατάθλιψη) στην ικανότητα επίδειξης βοηθητικής και ενισχυτικής στάσης αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς. Οι οικογενειακές επεμβάσεις της πολυσυστημικής θεραπείας προσπαθούν συχνά να παρέχουν στο γονέα τους «πόρους» που απαιτούνται για την αποτελεσματική ανάπτυξη των αναγκών της οικογενειακής δομής και συνοχής. Τέτοιες επεμβάσεις όπως ο συστηματικός έλεγχος, η ανταμοιβή και τα συστήματα πειθαρχίας, προτρέπουν τους γονείς να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά ο ένας με τον άλλον για τα εφηβικά προβλήματα και τις καθημερινές συγκρούσεις και να αναπτύξουν τα γηγενή κοινωνικά δίκτυα υποστήριξης με τους φίλους, την εκτεταμένη οικογένεια, μέλη εκκλησιών και ούτω καθ' εξής. Στο ίδιο επίπεδο, ένας άλλος στόχος της θεραπείας είναι η μείωση της συχνότητας των επαφών του εφήβου με εγκληματικά «στοιχεία», η απεξάρτηση και η ενδυνάμωση των συσχετίσεων με μη παραβατικούς νέους (π.χ. ομάδες νεολαιών, αθλητισμός, σχολικές δραστηριότητες). Οι επεμβάσεις για αυτόν το λόγο διευθύνονται βέλτιστα από τους γονείς των νέων που παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά, με την καθοδήγηση των θεραπόντων, και κάποιες φορές συμμετέχουν οργανώσεις με νεαρούς οι οποίοι δεν παρουσιάζουν παραβατική συμπεριφορά και υποστηρίζουν τους γονείς ενεργά (π.χ. παρέχουν τη μεταφορά) και αποθαρρύνουν οργανώσεις με παρεκκλίνοντες συνομήλικους (Henggeler, Rowland, Randall, Ward, Pickrel, Cunningham, Miller, Edwards, Zealberg, Hand & Santos, 1999, σελ.48-53, 69-170).

Επεμβάσεις της πολυσυστημικής θεραπείας:

- ✓ *Στο οικογενειακό επίπεδο*, πρέπει να παρέχονται στο γονέα οι πόροι που απαιτούνται για την αποτελεσματική ανάπτυξη αυξανόμενων αναγκών της οικογενειακής δομής και συνοχής.
- ✓ *Στο όμοιο επίπεδο*, ένας συχνός στόχος της θεραπείας είναι να μειωθεί η σχέση της νεολαίας με τους εγκληματίες και να ενισχυθεί η κοινωνική δικτύωση με τους μη παραβατικούς ανηλίκους.
- ✓ *Στο σχολικό επίπεδο*, έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη μιας επικοδομητικής σχέσης μεταξύ των γονέων και του σχολικού προσωπικού για την προώθηση των ακαδημαϊκών προσπαθειών.

Επιπλέον, κάτω από την καθοδήγηση του θεράποντος, οι γονείς αναπτύσσουν στρατηγικές ελέγχου και ενίσχυσης της χολικής απόδοσης της νεολαίας και της επαγγελματικής λειτουργίας. Χαρακτηριστικά, περιλαμβάνονται σε αυτόν τον τομέα στρατηγικές για τη δημιουργία θετικής επικοινωνίας στοχεύοντας στην προώθηση των ακαδημαϊκών προσπαθειών. Έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη μιας σχέσης συνεργασίας, μεταξύ των γονέων και του σχολικού προσωπικού. Τέλος, αν και η έμφαση της θεραπείας δίδεται στη συστημική αλλαγή, υπάρχουν επίσης καταστάσεις στις οποίες οι μεμονωμένες επεμβάσεις μπορούν να διευκολύνουν τη συμπεριφοριστική αλλαγή στον έφηβο ή τους γονείς. Οι επεμβάσεις σε αυτές τις καταστάσεις εστιάζουν γενικά στη χρησιμοποίηση της γνωστικής θεραπείας συμπεριφοράς, για την τροποποίηση κοινωνικών προοπτικών, λαμβάνοντας υπόψη τις δεξιότητες και την προσωπικότητα του ατόμου (Henggeler, Rodick, Borduin, Hanson, Watson, & Urey, 1986, σελ.132-141).

Θεωρητικά και εμπειρικά θεμέλια της πολυσυστημικής θεραπείας

Η πολυσυστημική θεραπεία είναι βασισμένη σε έναν κοινωνικό - οικολογικό θεωρητικό πρότυπο (Bronfenbrenner, 1979), βάση του οποίου η λανθάνουσα παραβατική συμπεριφορά διαφοροποιείται μέσα από την κινητοποίηση του ίδιου του ατόμου, της οικογένειας, του σχολείου, των φίλων και των κοινοτικών συστημάτων με τα οποία ο νέος διασυνδέεται και αλληλεπιδρά. Σύμφωνα με το κοινωνικό -

οικολογικό πρότυπο, (α) η συμπεριφορά γίνεται κατανοητή καλύτερα όταν αντιμετωπίζεται μέσα στο φυσικό εμφανιζόμενο πλαίσιο της και (β) για να μεγιστοποιήσουν την πιθανότητα της επίτευξης της αλλαγής, οι θεραπείες πρέπει να έχουν την ικανότητα να εξετάσουν τα διάφορα υποσύνολα των παραγόντων που συμβάλλουν στα προσδιορισμένα προβλήματα. Κατά συνέπεια, το πεδίο των επεμβάσεων της πολυσυστημικής θεραπείας δεν περιορίζεται στο μεμονωμένο έφηβο ή το οικογενειακό σύστημα αλλά περιλαμβάνει τις δυσκολίες μεταξύ άλλων συστημάτων, όπως το σύστημα οικογένεια-σχολείο και το σύστημα οικογένεια-συνομήλικοι. Αυτή η προοπτική είναι σύμφωνη με τα εμπειρικά στοιχεία, αναφορικά με τον πολλαπλάσιο κίνδυνο και τους προστατευτικούς παράγοντες που συνδέονται με την ανάπτυξη των συναισθηματικών και συμπεριφοριστικών προβλημάτων στη νεολαία. Συνοψίζοντας, τα στοιχεία από τις πολλές δι-ατομικές μεταβλητές και διαχρονικές μελέτες- ένας συνδυασμός ατόμου (προκατειλημμένες ή αντικοινωνικές συμπεριφορές), οικογένειας (προβλήματα προσωπικότητας γονέων, κοινωνική προέλευση, ικανότητα επικοινωνίας και συναισθηματικής διαντίδρασης με το παιδί), φίλων, σχολείου (προβλήματα με την ακαδημαϊκή και κοινωνική απόδοση) και οι παράγοντες γειτονιάς (αποδιοργάνωση, εγκληματική υποομάδα) – συνδέεται με τη σοβαρή αντικοινωνική συμπεριφορά στους εφήβους (Costello, Angold, Burns & Behar, 1998, Mash & Dozois, 1996, Quinn & Epstein, 1998).

Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του προτύπου επεξεργασίας της πολυσυστημικής θεραπείας είναι η ολοκλήρωση των εμπειρικών θεραπευτικών προσεγγίσεων (π.χ., στρατηγικές και λειτουργικές προσεγγίσεις οικογενειακής θεραπείας, συμπεριφοριστική κατάρτιση γονέων, γνωστική θεραπεία συμπεριφοράς), οι οποίες εστιάζουν σε μια περιορισμένη πτυχή της κοινωνικής οικολογίας της νεολαίας (π.χ., οι δεξιότητες επίλυσης προβλήματος της μεμονωμένης νεολαίας οι στρατηγικές πειθαρχίας ενός γονέα) σε ένα οικολογικό πλαίσιο που εξετάζει τους σχετικούς παράγοντες σε ολόκληρη την οικογένεια, το συνομήλικο, το σχολείο και τα κοινοτικά πλαίσια. Επιπλέον και ανάλογα με την περίπτωση, προσδιορίζεται η συμμετοχή των βιολογικών παραγόντων στα προβλήματα και η ψυχοφαρμακολογική θεραπεία ενσωματώνεται στην ψυχοκοινωνική επεξεργασία. Σε όλη την διάρκεια της θεραπείας, οι επεμβάσεις επιλέγονται στρατηγικά και ενσωματώνονται στη σκέψη τρόπων μεγιστοποίησης της αλληλεπίδρασης που προκαλείται από τη συνεργασία. Αν και οι τεχνικές είναι εξατομικευμένες στις δυνάμεις και τις ανάγκες κάθε νεολαίας και οικογένειας, οι αρχές της πολυσυστημικής θεραπείας περιορίζουν τη σειρά των

επιλογών που ένας νοσοκομειακός γιατρός μπορεί να εξετάσει. Κατά συνέπεια, ένα μεγάλο μέρος της εκλεκτικής πρακτικής που χαρακτηρίζει τους επαγγελματίες σε κοινοτικό επίπεδο είναι απαγορευμένο στην πολυσυστημική θεραπεία (Henggeler, Melton & Smith, 1992, σελ.953-961).

4.2.7. Στοιχεία προγράμματος πυρήνων πολυσυστημικής θεραπείας και οι οχτώ αρχές τους.

Όπως σημειώνεται παραπάνω, οι επεμβάσεις της πολυσυστημικής θεραπείας απευθύνονται στα άτομα, στις δυαδικές σχέσεις, στις οικογενειακές σχέσεις, στις φιλικές σχέσεις, τη σχολική απόδοση και άλλα κοινωνικά συστήματα που περιλαμβάνονται στα προσδιορισμένα προβλήματα. Το σχέδιο και η εφαρμογή των επεμβάσεων της πολυσυστημικής είναι βασισμένα σε οχτώ αρχές πυρήνων της πολυσυστημικής θεραπείας. Αυτές οι αρχές χρησιμεύουν να καταστήσουν λειτουργική την πολυσυστημική θεραπεία ενώ οι αξιολογήσεις της θεραπείας είναι βασισμένες στις εκτιμήσεις των συμμετεχόντων (δηλ., γονέας, νέοι, θεράπων) και της επιμονής των θεραπόντων σε αυτές τις αρχές. Πράγματι, πρόσφατα έχει αποδειχτεί ότι η επιμονή στις αρχές της πολυσυστημικής θεραπείας προβλέπει ευνοϊκές μακροπρόθεσμες εκβάσεις για τους βίαιους και χρόνιους ανήλικους παραβάτες, ενώ η μη λήψη υπόψη αυτών των αρχών προβλέπει τα υψηλά ποσοστά φυλάκισης. Λαμβάνοντας υπόψη αυτά τα συμπεράσματα - η ιδιαίτερη κατάρτιση, εποπτικοί και συμβουλευτικοί πόροι συσχετίζονται με την μεγιστοποίηση της επιμονής των θεραπόντων στις ακόλουθες αρχές επεξεργασίας της πολυσυστημικής θεραπείας.

Παρακάτω παρατίθενται οι συνοπτικές περιλήψεις των οχτώ αρχών της πολυσυστημικής θεραπείας (Henggeler, Schoenwald et Al) ακολουθούν:

- **Αρχή 1: Ο αρχικός σκοπός της αξιολόγησης είναι να γίνει κατανοητή η συσχέτιση των προσδιορισμένων προβλημάτων και του ευρύτερου συστημικού πλαισίου τους.**

Ο στόχος της αξιολόγησης της πολυσυστημικής θεραπείας είναι να γίνει κατανοητή η συσχέτιση των προσδιοριζόμενων προβλημάτων με το κοινωνικό οικολογικό πλαίσιο της νεολαίας. Ως εκ τούτου, ο θεράπων ενσωματώνει τις πληροφορίες που λαμβάνονται από τα οικογενειακά μέλη, τους δασκάλους, τις πηγές

παραπομπής και ούτω καθ' εξής για τον καθορισμό των παραγόντων (άτομο, οικογένεια, συνομήλικοι, σχολείο, γειτονιά) που συμβάλλουν στα προβλήματα. Οι στόχοι των επεμβάσεων καθορίζονται έπειτα από τις υποθέσεις που διατυπώνονται, λαμβάνοντας υπόψη τα στοιχεία αξιολόγησης. Αυτές οι υποθέσεις επιβεβαιώνονται στη συνέχεια ή αντικρούονται μέσω των εκβάσεων των επεμβάσεων. Όταν οι υποθέσεις αντικρούονται από την αναποτελεσματικότητα μιας επέμβασης, ο θεράπων αναζητά νέες πληροφορίες ή ενσωματώνει τα «μαθήματα» από την αποτυχημένη επέμβαση για την διατύπωση νέων υποθέσεων και αντίστοιχων επεμβάσεων. Κατά συνέπεια, η αξιολόγηση της πολυσυστημικής θεραπείας είναι μια συνεχής διαδικασία που εξελίσσεται έως ότου επιτευχθούν οι στόχοι της επεξεργασίας.

- **Αρχή 2: Οι θεράποντες πρέπει να υπογραμμίσουν τα θετικά στοιχεία και να χρησιμοποιήσουν τις συστημικές δυνάμεις ως μοχλούς για την αλλαγή.**

Οι θεράποντες πρέπει να εστιάσουν στα θετικά στοιχεία για να εξασφαλίσουν την συνεργασία με την οικογένεια. Χωρίς την σημαντική, οικογενειακή συνεργασία, οι στόχοι της θεραπείας θα είναι πολύ δύσκολο να επιτευχθούν. Η εστίαση στις οικογενειακές δυνάμεις έχει πολυάριθμα πλεονεκτήματα, που περιλαμβάνουν: την μείωση των αρνητικών επιδράσεων μέσα από την καλλιέργεια ελπιδοφόρων συναισθημάτων και θετικών προσδοκιών, προσδιορίζοντας τους παράγοντες κινδύνου που μειώνουν τις πιθανότητες επίλυσης του προβλήματος. Κατά συνέπεια, οι θεράποντες της πολυσυστημικής θεραπείας εστιάζουν στην ανάδειξη των δυνάμεων του συστήματος και στην ανάπτυξη και διατήρηση αυτών.

- **Αρχή 3: Οι επεμβάσεις πρέπει να έχουν ως σκοπό την προώθηση της υπεύθυνης συμπεριφοράς και την μείωση της ανευθυνότητας μεταξύ των οικογενειακών μελών.**

Οι θεραπευτικές παρεμβάσεις της πολυσυστημικής προσέγγισης, στοχεύουν στην ενίσχυση της υπεύθυνης συμπεριφοράς των γονέων και των νέων. Οι γονικές ευθύνες περιλαμβάνουν την παροχή της οικογενειακής δομής και της πειθαρχίας, την έκφραση της αγάπης και την ενστάλαξη αρχών, την ικανοποίηση των βασικών φυσικών αναγκών. Η δέουσα συμπεριφορά των νέων περιλαμβάνει π.χ. την σχολική

απόδοση και την ενεργητική συμμετοχή στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή. Η επισήμανση αυτών των ευθυνών και συμπεριφορών, με την αποδοχή των συμμετεχόντων οικογενειακών μελών, συμβάλλουν στην επιλογή της θεραπευτικής διαδικασίας. Επιπλέον, η ενίσχυση της αρμόδιας συμπεριφοράς δημιουργεί ελπιδοφόρα μηνύματα για την αλλαγή.

- **Αρχή 4: Οι επεμβάσεις πρέπει να είναι εστιασμένες στο παρόν και προσανατολισμένες στη δράση, απευθυνόμενες στα συγκεκριμένα και καθορισμένα με σαφήνεια προβλήματα.**

Σκοπός αυτής της θεραπευτικής αρχής είναι η ενθάρρυνση των οικογενειακών συναλλαγών που αποβαίνουν βοηθητικές στις συγκεκριμένες εκβάσεις της κλινικής διαδικασίας. Παραδείγματος χάριν, όπως εκτίθεται λεπτομερώς από τους Henggeler, Schoenwald et Al, αυτή η αρχή επιτρέπει σε όλους τους συμμετέχοντες θεραπειών να γνωρίζουν πλήρως την κατεύθυνση της θεραπείας και τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται για να αξιολογήσουν την επιτυχία. προσδοκάται η ενεργή συμμετοχή των οικογενειακών μελών προς την επίτευξη των στόχων. Οι σαφείς στόχοι επιτρέπουν στα μέλη, τους θεράποντες και τις οικογένειες την σκιαγράφηση των κριτηρίων λήξης της θεραπείας.

- **Αρχή 5: Οι επεμβάσεις πρέπει να στοχεύουν στα πολλαπλάσια συστήματα που διατηρούν τα προσδιορισμένα προβλήματα.**

Αυτή η αρχή υπογραμμίζει ότι η θεραπεία στοχεύει: (α) στους τρόπους με τους οποίους οι μεταβαλλόμενες οικογενειακές αλληλεπιδράσεις προωθούν την αρμόδια συμπεριφορά και (β) στην προώθηση των οικογενειακών συνδέσεων με υποστηρικτικά συστήματα, όπως του σχολείου, των φίλων, της τοπικής κοινότητας και της εκκλησίας. Σύμφωνα με τις θεωρίες συμπεριφοράς των οικογενειακών συστημάτων και μέσω της πολυσυστημικής προσέγγισης της συμπεριφοράς, οι απόψεις της πολυσυστημικής προσέγγισης, η αλλαγή των διαπροσωπικών συναλλαγών παιδιού και περιβάλλοντος (οικογενειακό, κοινωνικό κτλ.), αποτελεί το κλειδί βελτίωσης προβλημάτων συμπεριφοράς.

- **Αρχή 6: Οι επεμβάσεις πρέπει να ανταποκρίνονται στις αναπτυξιακές ανάγκες της νεολαίας.**

Η φύση των επεμβάσεων πρέπει να ποικίλει, ανάλογα με το αναπτυξιακό επίπεδο της νεολαίας και της οικογένειας. Παραδείγματος χάριν, στις οικογένειες με τους εφήβους που παρουσιάζουν σοβαρή αντικοινωνική συμπεριφορά, οι επεμβάσεις θα εστιαστούν συνήθως στην ανάπτυξη των κατάλληλων και αποτελεσματικών γονικών στρατηγικών. Για τους νέους 18 ετών, οι επεμβάσεις μπορούν να εστιαστούν στην ανάπτυξη της ικανότητας για ανεξαρτησία. Ομοίως, έμφαση δίδεται στην ικανότητα, των υπό διαμόρφωση χαρακτήρων των εφήβων, ανάπτυξης διαφυλικών σχέσεων και ακαδημαϊκών και επαγγελματικών δεξιοτήτων που θα προωθήσουν μια επιτυχή μετάβαση στην ενηλικίωση.

- **Αρχή 7: Η αποτελεσματικότητα της επέμβασης αξιολογείται συνεχώς συσχετιζόμενη με τις προοπτικές και τις δυνατότητες της επιτυχημένης θεραπευτικής έκβασης.**

Η ακρίβεια των θεραπευτικών υποθέσεων, οι προσπάθειες των οικογενειακών μελών και η βιωσιμότητα των επεμβάσεων αξιολογούνται αναφορικά με τις επιθυμητές εκβάσεις. Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της επέμβασης είναι ουσιαστικό να παρέχει την έγκαιρη ανατροφοδότηση αυτών των παραγόντων. Όταν οι επεμβάσεις παράγουν τα επιθυμητά αποτελέσματα, ο θεράπων μπορεί λογικά να σκεφτεί ότι οι υποθέσεις είναι ακριβείς, τα οικογενειακά μέλη εργάζονται και οι επεμβάσεις είναι κατάλληλες. Αφ' ετέρου, όταν δεν παράγουν οι επεμβάσεις τα επιθυμητά αποτελέσματα, ο θεράπων πρέπει αυστηρά να εξετάσει κάθε έναν από τους τρεις παράγοντες και να λάβει άμεσα διορθωτικά μέτρα.

- **Αρχή 8: Οι επεμβάσεις πρέπει να έχουν ως σκοπό τη μακροπρόθεσμη συντήρηση της θεραπευτικής αλλαγής.**

Κρίσιμó σημείο αποτελεί η διατήρηση των θεραπευτικών οφελών μετά τη λήξη της θεραπείας. Για την επίτευξη της διατήρησης, μέσω της πολυσυστημικής θεραπείας οι οικογένειες ενθαρρύνονται στην εξέταση μελλοντικών προβλημάτων με

την υποστήριξη ενός γηγενούς κοινωνικού δικτύου φίλων, γειτόνων και εκτεταμένης οικογένειας. Κατά συνέπεια, οι θεράποντες αποφεύγουν να εμπλακούν σ' αυτό το σημείο. Σε αντίθεση με τις περισσότερες επεμβάσεις ψυχικής υγείας, οι αλλαγές γίνονται πρώτιστα από τα οικογενειακά μέλη με τους θεράποντες να ενεργούν ως σύμβουλοι και συνήγοροι (Fraser, M.W., Nelson, K.E., & Rivard, J.C., 1997, σελ.138-153).

4.2.8. Πρακτικές διαβουλεύσεων πολυσυστημικής θεραπείας

Οι διαβουλεύσεις της πολυσυστημικής θεραπείας έχουν ως σκοπό να υποστηρίξουν τον θεράποντα και την εποπτική διαδικασία κατά την διάρκεια επεξεργασίας της πολυσυστημικής θεραπείας. Για αυτόν τον λόγο, οι εβδομαδιαίες διαβουλεύσεις μ' έναν εμπειρογνώμονα της πολυσυστημικής θεραπείας είναι ένα κεντρικό συστατικό της διαδικασίας, εξασφάλισης ποιοτικότερης εφαρμογής. Αν και μια επαρκής κατανόηση της φύσης του παιδιού και των οικογενειακών συμπεριφορών και των προβλημάτων είναι σημαντική, η διαδικασία διαβουλεύσεων κατευθύνεται περισσότερο στη συμπεριφορά των θεραπευτών και των εποπτών απ' ό,τι στη συμπεριφορά της νεολαίας και των οικογενειών που βρίσκονται στα προγράμματα της πολυσυστημικής θεραπείας (Henggeler, Melton, Smith, Schoenwald, Hanley, 1993).

Στόχοι πρακτικών διαβουλεύσεων :

Οι γενικότεροι στόχοι των ειδικών διαβουλεύσεων της πολυσυστημικής θεραπείας είναι οι ακόλουθοι:

- Να διευκολύνουν την εκπαίδευση θεραπευτών και την εφαρμογή των αρχών της πολυσυστημικής θεραπείας στις περιπτώσεις όπου οι θεραπευτές και ο επιτόπιος επόπτης είναι αρχάριοι όσον αφορά στην εφαρμογή της πολυσυστημικής θεραπείας.
- Να διευκολύνουν τη λογική και κριτική σκέψη σε όλη την τρέχουσα διαδικασία αξιολόγησης και επέμβασης, όπως απεικονίζεται στην αναλυτική διαδικασία της πολυσυστημικής θεραπείας.
- Να ελέγξουν την συνέπεια θεραπευτών και εποπτών στις αρχές της πολυσυστημικής θεραπείας.

- Να προγυμνάσουν τους επόπτες στην αποτελεσματική χρήση του πρωτοκόλλου επίβλεψης της πολυσυστημικής θεραπείας (Henggeler & Schoenwald, 1998) και να ελέγξουν τη συνέπεια των εποπτικών πρακτικών τους με αυτό το πρωτόκολλο.
- Να παρέχουν οδηγίες στους θεραπευτές και τους επόπτες για την ενσωμάτωση των συγκεκριμένων μορφών επεξεργασίας στα σχέδια επέμβασης της πολυσυστημικής θεραπείας.
- Να παρέχουν ενημερωτικές πληροφορίες στην έρευνα της πολυσυστημικής θεραπείας, τις εμπειρικά υποστηριζόμενες επεξεργασίες που εντάσσονται μέσα στην πολυσυστημική θεραπεία και την αιτιολογία των προβλημάτων των πληθυσμών στόχων της πολυσυστημικής θεραπείας (Henggeler, Melton, Smith, Schoenwald, Hanley, 1993).

Δομή πρακτικών διαβουλεύσεων

Όπως συμβαίνει π.χ. με την επίβλεψη, έτσι και οι διαβουλεύσεις οργανώνονται σ' ένα μικρό σχήμα ομάδας. Ο σκοπός του μικρού σχήματος ομάδας διαβουλεύσεων είναι η δημιουργία ευκαιριών έκφρασης των μελών των περιπτώσεων. Μέσω της γνώμης όλων των περιπτώσεων και των συστάσεων που υποβάλλονται από το σύμβουλο, μπορούν να αυξηθούν οι διαθέσιμες δυνατότητες επίλυσης του εκάστοτε προβλήματος και να παρασχεθεί, η σύμφωνα με τις εποπτικές συστάσεις των διαβουλεύσεων, υποστήριξη των ατόμων. Κάθε ομάδα τριών έως τεσσάρων νοσοκομειακών γιατρών ή θεραπευτών και ο επιτόπιος επόπτης πραγματοποιούν τις διαβουλεύσεις σε εβδομαδιαία βάση για 1 ώρα. Όλα τα μέλη ομάδων παρευρίσκονται σε κάθε σύνοδο.

Με την έναρξη των προγραμμάτων πολυσυστημικής θεραπείας, οι θεραπευτές έχουν χαρακτηριστικά, τον αριθμό εγγράφων, μόνο μιας ή δύο οικογενειών για αρκετές εβδομάδες, έως ότου αρχίζουν να αυξάνονται οι παραπομπές στο νέο πρόγραμμα. Αυτός ο χαμηλός αριθμός των εγγράφων επιτρέπει στους συμβούλους την ευκαιρία να αφιερώσουν περισσότερο χρόνο ανάλυσης των δεσμεύσεων, των αξιολογήσεων και των στρατηγικών επέμβασης, κατά τη διάρκεια αυτών των πρόωρων εβδομάδων λειτουργίας του προγράμματος. Εντούτοις, καθώς οι αριθμοί

των εγγράφων αυξάνουν, δίδεται βαρύτητα στην εξέταση των σημαντικότερων τομέων ανησυχίας σε κάθε περίπτωση. Η ευθύνη για τη διαχείριση της ώρας διαβουλεύσεων, σταδιακά συναποφασίζεται με τον επόπτη και τους θεραπευτές, δεδομένου ότι η ομάδα αποκτά περισσότερη εμπειρία με τις περιπτώσεις της πολυσυστημικής, την επιτόπια επίβλεψή της, και το ρόλο των διαβουλεύσεων (Henggeler, Pickrel, & Brondino, 1999, σελ.171-184).

4.2.9. Ο ρόλος του θεράποντος και της οικογένειας στην πολυσυστημική θεραπεία

Η πολυσυστημική θεραπεία εφαρμόζεται στο φυσικό περιβάλλον (π.χ., σπίτι, σχολείο, κοινότητα). Τα οικογενειακά μέλη συμμετέχουν στη σχεδίαση του θεραπευτικού προγράμματος, μια συμμετοχή που εξασφαλίζει ότι η θεραπεία θα καθοδηγείται από την οικογένεια παρά από τον θεράποντα. Οι θεράποντες είναι αρμόδιοι για τη συμμετοχή της οικογένειας και άλλων βασικών συμμετεχόντων στο περιβάλλον της νεολαίας (π.χ., δάσκαλοι, σχολικοί διοικητές, κοινοτικά μέλη). Ομοίως, οι θεράποντες είναι υπεύθυνοι για την επίτευξη της αλλαγής και για τις θετικές εκβάσεις της περίπτωσης. Για τους θεράποντες της πολυσυστημικής, η θεραπεία είναι μια τρέχουσα διαδικασία "τακτοποίησης" των προσδιορισμένων προβλημάτων και του ευρύτερου συστημικού πλαισίου τους. Οι θεράποντες εξετάζουν τη συμπεριφορά των οικογενειακών μελών μέσα από τη λογική των οικογενειακών μελών. Η εργασία του θεράποντος είναι να καταλάβει την συμπεριφορά και να επινοήσει τις στρατηγικές που βοηθούν στην κάλυψη των αναγκών των μελών.

Με την υποστηρικτική ικανότητα του θεράποντος, τοποθετούνται εξελικτικά οι κατάλληλες απαιτήσεις από τον έφηβο και την οικογένεια για την επίτευξη της υπεύθυνης συμπεριφοράς. Οι θεράποντες υπογραμμίζουν τα θετικά στοιχεία των μελών και χρησιμοποιούν τις δυνάμεις της οικογένειας ή του ατόμου για να επιφέρουν την αλλαγή. Οι επεμβάσεις στοχεύουν πάντα στα συγκεκριμένα, καθορισμένα με σαφήνεια προβλήματα, εστιάζουν στους παρόντες όρους και είναι προσανατολισμένες στη δράση. Η πολυσυστημική προσέγγιση αντιλαμβάνεται τα άτομα σαν να περιβάλλονται από ένα δίκτυο διασυνδεδεμένων συστημάτων που καλύπτουν το άτομο, την οικογένεια και τους πρόσθετα οικογενειακούς

(συνομήλικοι, σχολείο) παράγοντες και αναγνωρίζουν ότι οι επεμβάσεις μπορούν να είναι απαραίτητες σε οποιοδήποτε σύστημα ή συνδυασμό αυτών των συστημάτων για την επίτευξη της επιθυμητής αλλαγής (Hogue, Liddle, Rowe, 1996, σελ.332-345).

4.2.10. Εκβάσεις προγράμματος

Οι αξιολογήσεις της πολυσυστημικής θεραπείας έχουν καταδείξει:

- μειωμένα μακροπρόθεσμα ποσοστά εγκληματικής συμπεριφοράς στους σοβαρά ανήλικους παραβάτες,
- εκτενείς βελτιώσεις στην οικογένεια,
- μειωμένα προβλήματα ψυχικής υγείας για τους σοβαρά ανήλικους παραβάτες,
- ευνοϊκές εκβάσεις στη μείωση κόστους σε σύγκριση με τις συνηθισμένες υπηρεσίες ψυχικής υγείας και δικαιοσύνης ανηλίκων

Αναπτυξιακή και πολιτιστική καταλληλότητα.

Η πολιτιστική και αναπτυξιακή καταλληλότητα της πολυσυστημικής θεραπείας υποστηρίζεται με διάφορους τρόπους. Πρώτος και σημαντικότερος, είναι τα συμπεράσματα από τις τυχαίες δοκιμές της θεραπείας με τους βίαιους και χρόνια ανήλικους παραβάτες, όπου έδειξε ότι τα ευνοϊκά αποτελέσματα της πολυσυστημικής θεραπείας δεν επηρεάστηκαν από το νεανικό έθνος (Αμερικανοαφρικανοί εναντίον των λευκών) ή την ηλικία. Κατά συνέπεια, η πολυσυστημική θεραπεία είναι εξίσου αποτελεσματική τόσο με τις Αμερικανοαφρικανικές οικογένειες όσο και με τις λευκές οικογένειες, αλλά τόσο με την νεότερη γενιά εφήβων όσο και με την παλαιότερη. Αυτές οι εκβάσεις αποτελούν τα εμπειρικά στοιχεία της πολιτιστικής και αναπτυξιακής καταλληλότητας της πολυσυστημικής θεραπείας.

Δεύτερον, οι θεράποντες βλέπουν τα οικογενειακά μέλη ως κανονικούς συνεργάτες στη διαδικασία προγραμματισμού, με τους στόχους επεξεργασίας να τίθενται πρώτιστα από τους γονείς. Αυτή η συνεργασία μειώνει την πιθανότητα επηρεασμού των στόχων επεξεργασίας από τις προκαταλήψεις του κυρίαρχου πολιτισμού και

εξασφαλίζει την καταλληλότητα των επεμβάσεων για όλες τις πολιτιστικές αξίες οικογενειών.

Τρίτον, η πολυσυστημική θεραπεία υπογραμμίζει την ανάπτυξη της εκτεταμένης οικογένειας και των άτυπων δικτύων υποστήριξης για την οικογένεια. Εξ ορισμού, η οικοδόμηση της γηγενούς οικογένειας και των άτυπων δικτύων υποστήριξης, απεικονίζουν τον πολιτισμό της νεολαίας και της οικογένειας.

Τέλος, οι ομάδες επεξεργασίας της πολυσυστημικής θεραπείας απεικονίζουν συνήθως την εθνική σύνθεση του πληθυσμού που εξυπηρετείται. Η πολυπολιτισμική σύνθεση ομάδων παρέχει ένα πλαίσιο στο οποίο οι πολιτιστικά κατάλληλες και ακατάλληλες πρακτικές μπορούν να προσδιοριστούν και να συζητηθούν μεταξύ των ομοϊδεατών συναδέλφων, των οποίων ευρύτερος σκοπός είναι η διευκόλυνση της επίτευξης των ευνοϊκών κλινικών εκβάσεων μεταξύ των συμμετεχόντων του προγράμματος (Hoagwood, Brent & Jensen, 1995, σελ.683-687).

4.2.11. Στοιχεία της αποτελεσματικότητας προγράμματος

Η πρώτη μελέτη πολυσυστημικής θεραπείας με ανήλικους παραβάτες δημοσιεύθηκε το 1986 και από τότε έχουν πραγματοποιηθεί τέσσερις τυχαίες κλινικές δοκιμές με τους βίαιους και χρόνιους ανήλικους παραβάτες. Σε αυτές τις δοκιμές, η πολυσυστημική θεραπεία έχει καταδείξει τις μακροπρόθεσμες μειώσεις της εγκληματικής δραστηριότητας, των εξαρτήσεων, των βίαιων παραβάσεων και της φυλάκισης. Αυτή η επιτυχία έχει οδηγήσει σε διάφορες δοκιμές και πειραματικές μελέτες που στοχεύουν στην επέκταση της αποτελεσματικότητας της θεραπείας σε άλλους πληθυσμούς της νεολαίας και των οικογενειών τους, που παρουσιάζουν σοβαρά προβλήματα.

Συμπέρασμα

Η πολυσυστημική θεραπεία αναπτύχθηκε για να εξετάσει διάφορους περιορισμούς των υπάρχουσών διανοητικών υγειονομικών υπηρεσιών για τους ανήλικους παραβάτες, όπως η ελάχιστη αποτελεσματικότητα, οι υψηλές δαπάνες και η χαμηλή υπευθυνότητα των φορέων παροχής υπηρεσιών για τις εκβάσεις. Έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό στη μείωση των μακροπρόθεσμων ποσοστών της ανήλικης παραβατικότητας. Το πρότυπο έχει επιτύχει τις ευνοϊκές εκβάσεις με

μειωμένο κόστος έναντι των συνηθισμένων υπηρεσιών διανοητικής υγείας και δικαιοσύνης των ανηλίκων. Επιπλέον, τα αποτελέσματα είναι ελπιδοφόρα από μελέτες χρήσης της πολυσυστημικής μεθόδου με άλλους πληθυσμούς που παρουσιάζουν τα σύνθετα κλινικά προβλήματα (π.χ., νέοι που αντιμετωπίζουν διάφορα ψυχιατρικά προβλήματα και που δεν έχουν την κατάλληλη στήριξη από τους γονείς), (Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, πηγή διαδικτύου).

4.3. Επανορθωτική Δικαιοσύνη

4.3.1. Φιλοσοφικό Υπόβαθρο και Αξίες της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης

Η τακτική της χρησιμοποίησης πρακτικών επανόρθωσης της βλάβης είναι πολύ παλαιά. Ο Βαβυλωνιακός κώδικας του Χαμουραμί (1700 π.χ.) απαιτούσε επανόρθωση της ζημιάς στα αδικήματα κατά της ιδιοκτησίας, ενώ ο κώδικας των Σουμερίων (2060 π.χ.) εφάρμοσε την έννοια της αποκατάστασης ακόμα και στα βίαια αδικήματα. Πολύ αργότερα και κατά την διάρκεια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας οι καταδικασμένοι κλέφτες ήταν υποχρεωμένοι να πληρώσουν τη διπλή αξία των αγαθών που είχαν κλαπεί. Με την πρόοδο του χρόνου όμως η παραβατική πράξη θεωρήθηκε ως προσβολή προς το κράτος και τον βασιλέα χάνοντας έτσι την έννοια της βλάβης που αφορά στο συγκεκριμένο θύμα και στην τοπική κοινωνία (Δρίτσας, 2003, σελ.10).

Γενικότερα, επανορθωτική δικαιοσύνη μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι το αντίθετο της ανταποδοτικής δικαιοσύνης. Επιδιώκει να επαναπροσδιορίσει το έγκλημα ως μια παραβίαση των ανθρώπων και των σχέσεων (ζημία προς άλλους ανθρώπους), παρά μια παραβίαση του κράτους (παράβαση ενάντια σε ένα κράτος). Περιλαμβάνει το θύμα, τον παραβάτη και την κοινότητα που συνυπάρχουν στην έρευνα των λύσεων, προωθώντας την αποκατάσταση, τη συμφιλίωση και τη διαβεβαίωση. Επιδιώκει να επιλύσει τα ζητήματα μέσω της κατανόησης και του διαλόγου. Οι υπερασπιστές της επανορθωτικής δικαιοσύνης σημειώνουν ότι κατευθύνεται στην αναγνώριση του τραυματισμού του θύματος, την προώθηση της θεραπείας και τη μείωση των φόβων που έχουν κρυσταλλώσει μεταξύ του θύματος

και του παραβάτη. Οι παραβάτες που συναντιούνται και που επικοινωνούν με τα θύματά τους υποστηρίζονται στην ανάληψη των ευθυνών των ενεργειών τους και την αποφυγή των περαιτέρω παραβάσεων. Μια κριτική της επανορθωτικής δικαιοσύνης είναι η δυσκολία εφαρμογής της, όταν ο παραβάτης δεν γίνεται γνωστός. Επιπλέον, η ενθάρρυνση, των εγκληματικών κατηγορουμένων, επανόρθωσης των αξιόποινων πράξεών τους (με την επιβολή μικρότερων καταδικών στους κατηγορουμένους που ομολογούν και μετανοούν), μπορεί να είναι άδικη για έναν ενδεχομένως αθώο κατηγορούμενο που επιθυμεί να υποστηρίξει είτε ότι δεν είχε κανένα μέρος στο έγκλημα ή ότι το επίπεδο εγκληματικής ευθύνης είναι λιγότερο από ότι το κράτος έχει ορίσει (Wright, 1991, σελ.44).

Έτσι λοιπόν, αν και η επανορθωτική δικαιοσύνη δεν αποτελεί νέα πρακτική, άρχισε να επανέρχεται στην επικαιρότητα τη δεκαετία του 1970 (Christie, 1977, Zehr, 1985) από τα κίνητρα υπεράσπισης των δικαιωμάτων των θυμάτων και κοινοτικά προγράμματα διαμεσολάβησης και διευθέτησης των συγκρούσεων. Η επανορθωτική δικαιοσύνη στην εποχή μας βασίζεται στις ακόλουθες αρχές και αξίες:

- Η παράβαση ζημιώνει ανθρώπους, ευρύτερες οικογένειες και κοινότητες και δημιουργεί την υποχρέωση για αποκατάσταση της βλάβης.
- Όλοι οι άμεσα εμπλεκόμενοι στο αδίκημα θα πρέπει να συμμετέχουν και στην αντιμετώπιση των συνεπειών και στην επίλυσή του.
- Οι επίσημες αστυνομικές και δικαστικές αρχές θα πρέπει να έχουν δευτερεύοντα ρόλο σ' αυτήν την διαδικασία.
- Η άποψη του θύματος είναι αποφασιστική στο πώς θα πρέπει να επανορθωθεί η ζημιά.
- Υπεύθυνη στάση από τον παραβάτη σημαίνει και συνεπάγεται την ανάληψη πρωτοβουλιών από τον ίδιο για την αποκατάσταση της βλάβης.

Μεταφράζοντας αυτό το σύστημα αξιών και αρχών σε συγκεκριμένους στόχους μπορούμε να σημειώσουμε ότι:

- Θύματα και θύτες αποκτούν ένα ενεργητικό ρόλο στη διαδικασία και στο αποτέλεσμα της εκδίκασης της κάθε υπόθεσης.
- Και τα δύο μέρη έχουν τη δυνατότητα και ευκαιρία μετά από μία διαδικασία διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης να καταλήξουν σε σαφή

οφέλη και για τους δύο, όπως αποζημίωση για το θύμα και μείωση της ποινής ή αναστολή για τον παραβάτη.

- Τόσο για το θύμα όσο και για τον θύτη η διαπραγμάτευση μπορεί να αποτελέσει μια εκπαιδευτική και ακόμα θεραπευτική εμπειρία μέσα από την οποία οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα αρχίζουν να αμφισβητούνται. Για παράδειγμα, δεν είναι ασυνήθιστο για θύματα που έχουν λάβει μέρος σε προγράμματα επανόρθωσης και διαπραγμάτευσης να εκφράσουν την έκπληξή τους που οι παραβάτες ήταν τελικά «τόσο συνηθισμένοι άνθρωποι». Θεωρούν μάλιστα παράξενο ότι αυτοί οι νεαροί παραβάτες έχουν διαπράξει τόσα πολλά αδικήματα.(Δρίτσας, 2003, σελ.10-11).

Οι υπερασπιστές της θεωρίας επισημαίνουν ότι η τιμωρία πρέπει να είναι ανάλογη προς το έγκλημα, και ότι τα δευτερεύοντα εγκλήματα πρέπει να επιφέρουν ηπιότερες τιμωρίες ενώ σε σημαντικά εγκλήματα πρέπει να αναλογούν πιο αυστηρές τιμωρίες. Η θεωρία δικαιολογείται από την πεποίθηση ότι η τιμωρία αναμένεται κάποιες φορές να ενεργήσει ως αποτρεπτικός παράγοντας. Στην πράξη, η τιμωρία έχει αυτήν την επίδραση μόνο έμμεσα. Πολλές μακροχρόνιες μελέτες σε πολλές χώρες (Κίνα, Η.Π.Α., Ν.Αφρική), έχουν δείξει ότι, παραδείγματος χάριν ,τα μέτρα της θανατικής ποινής δεν αποτρέπουν την δολοφονία. Επιπλέον, ακόμα και οι πιο μακροπρόθεσμες λύσεις (φυλάκιση) δεν αποτρέπουν το έγκλημα ούτε μειώνουν την υποτροπή, αλλά δίνουν μια μικρή αναβολή (Ted Honderich, "Punishment: the supposed justifications", πηγή διαδικτύου).

Σ' ένα γενικότερο επίπεδο, οι οπαδοί της Ε.Δ. υποστηρίζουν ότι η θεραπεία του παραβάτη είναι αδύνατη αν ο ίδιος δεν παραδεχθεί και αποδεχθεί τη βλάβη που έχει προκαλέσει και δεν επανορθώσει. Ομοίως, η προστασία του κοινού συνεπάγεται όχι μόνο ασφάλεια από μελλοντική βλάβη αλλά και μέριμνα για τις ζημιές που έχουν ήδη προκύψει. Αυτό προϋποθέτει την επαναδραστηριοποίηση και ενίσχυση των παραδοσιακών τρόπων διαμεσολάβησης και εκτόνωσης των διαφορών σε τοπικό επίπεδο (Jensen, Hoagwood & Petti, 1996).

Το Σύστημα Δικαιοσύνης και η Τοπική Κοινότητα θα πρέπει να έχουν συμπληρωματικούς ρόλους στην αντιμετώπιση της παραβατικότητας τόσο σε μακρο όσο και σε μικρο-επίπεδο. Το Σύστημα Δικαιοσύνης θα έχει την ευθύνη για την τάξη ενώ η Κοινότητα την ευθύνη για την αποκατάσταση και διατήρηση της ειρήνης. Η επανορθωτική δικαιοσύνη με τη χρησιμοποίηση παρεμβάσεων όπως,

διαμεσολαβητικές συναντήσεις θυμάτων και θυτών, εθελοντική κοινοτική εργασία και αποκατάσταση (restitution) ανταποκρίνεται σε μια βασική ανάγκη της Κοινότητας να καταγγέλλει την παραβατική συμπεριφορά, να την αντιμετωπίσει με τις ανάλογες συνέπειες και να στέλνει το μήνυμα στον παραβάτη και σε άλλους, ότι τέτοιες συμπεριφορές είναι απαράδεκτες.

Η δημιουργία και η διατήρηση συνθηκών ασφάλειας στην τοπική κοινωνία δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί απλά με τιμωρία ή θεραπεία του συγκεκριμένου δράστη μέσα από απρόσωπους μηχανισμούς. Όπως αναφέρει ο Braithwaite (1989) η παραβατικότητα ελέγχεται καλλίτερα όταν τα μέλη της κοινότητας συμμετέχουν ενεργητικά στον στιγματισμό των παραβατών και στη συνέχεια στην κοινωνική επανένταξή τους στην κοινότητα. Κοινωνίες με χαμηλή παραβατικότητα είναι αυτές όπου οι άνθρωποι δεν αδιαφορούν για ότι συμβαίνει γύρω τους, όπου η ανεκτικότητα των παραβάσεων έχει όρια και όπου οι πολίτες προτιμούν να αντιμετωπίζουν τα σχετικά προβλήματά τους παρά να τα αναθέτουν αποκλειστικά στους επαγγελματίες (Δρίτσας, 2003, σελ.11).

4.3.2. Αρχές Διαμόρφωσης των Θεμελίων της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης:

1. Η δικαιοσύνη απαιτεί την αποκατάσταση εκείνων που έχουν τραυματιστεί ή που έχουν υποστεί την βλάβη.
2. Εκείνοι που περιλαμβάνονται και επηρεάζονται αμεσότερα από το «έγκλημα» πρέπει να έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν πλήρως στην επιλογή τρόπων αποκατάστασης, αν επιθυμούν.
3. Ο κυβερνητικός ρόλος είναι η συντήρηση μιας δίκαιης δημόσιας τάξης και η διατήρηση του υπέρτατου αγαθού της ειρήνης (McElrea, 1994, σελ.99-101).

4.3.3. Τρόπος Λειτουργίας της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης

Υπάρχουν προγράμματα τα οποία λειτουργούν ανεξάρτητα από το Σύστημα Δικαιοσύνης και μπορεί να αποτελούν μια εναλλακτική επιλογή για όσους εμπλέκονται στη διένεξη σχετικά με τις συνέπειες των παραβάσεων. Άλλα προγράμματα αποτελούν τμήμα του επίσημου Συστήματος και οι σκοποί τους συμπεριλαμβάνουν εκτός των γενικών σκοπών της ποινικής δικαιοσύνης και εκείνους που αναφέρονται στην Επανορθωτική Δικαιοσύνη. Τα τελευταία προγράμματα

προϋποθέτουν την υποστήριξη δικαστών, δικηγόρων, επιμελητών ανηλίκων και συνήθως εφαρμόζονται σε τρία στάδια της ποινικής διαδικασίας:

- Το στάδιο πριν την καταδικαστική απόφαση σε περιπτώσεις όπου ο παραβάτης αποδέχεται την ενοχή του. Στην περίπτωση αυτή ο Εισαγγελέας μπορεί να σταματήσει τη δίωξη εφ' όσον έχει προηγηθεί συμφωνία μεταξύ όσων εμπλέκονται.
- Το πριν της ποινής στάδιο, όπου η ενοχή είναι αποδεκτή ή αποδεδειγμένη. Το δικαστήριο μπορεί να παραπέμψει την περίπτωση σε ένα από τα πολλά προγράμματα Ε.Δ.
- Το στάδιο μετά την ανακοίνωση της ποινής, όπου ο παραβάτης αφού έχει ήδη καταδικαστεί σε ιδρυματική ή εξωιδρυματική ποινή, συμφωνεί να συμμετάσχει σε ένα πρόγραμμα διαπραγμάτευσης μεταξύ θυμάτων και θυτών (Δρίτσας, 2003, σελ.11-12).

4.3.4. Προγράμματα Επανορθωτικής Δικαιοσύνης

Τα προγράμματα της επανορθωτικής δικαιοσύνης χαρακτηρίζονται από τέσσερις βασικές αρχές:

1. *Αντιμετώπιση*: πρέπει να δημιουργηθούν οι ευκαιρίες για τα θύματα, τους παραβάτες και τα κοινοτικά μέλη που θέλουν, ώστε να συναντηθούν για να συζητήσουν το «έγκλημα» και τη συνέπειά του.
2. *Τροποποίηση*: πρέπει να υπάρχει αναμονή ώστε οι παραβάτες να λάβουν μέτρα για να επανορθώσουν τη ζημιά που έχουν προκαλέσει.
3. *Επανενοποίηση*: πρέπει να υπάρχει επιδίωξη ώστε να αποκατασταθούν τα θύματα και οι παραβάτες, σαν να είναι μέλη της κοινωνίας και όχι να αντιμετωπίζονται κουβαλώντας το κοινωνικό στίγμα.
4. *Συνυπολογισμός*: πρέπει να παρέχονται εκείνες οι ευκαιρίες για τα συμβαλλόμενα μέρη, ώστε να έχουν τη δυνατότητα να πάρουν μέρος στην επίλυση κάποιου «εγκλήματος» που έχει συμβεί (Minor and Morrison, 1996, σελ.120-121).

Από την μεγάλη ποικιλία προγραμμάτων Επανορθωτικής Δικαιοσύνης σε διεθνές επίπεδο, τα δύο πλέον συνήθη που χρησιμοποιούνται σε Συστήματα Δικαιοσύνης Ανηλίκων είναι:

4.3.4.α. Προγράμματα συναντήσεων διαμεσολάβησης

Αρχικά τέτοιες συναντήσεις εμφανίστηκαν στην πόλη Ontario του Καναδά το 1974 και ήταν το αποτέλεσμα της συνεργασίας μεταξύ του τοπικού τμήματος Επιμελητών και της κοινότητας των Μεννονιτών. Πολλά από τα προγράμματα αυτά έβρισκαν στέγη σε εκκλησίες και κοινοτικά κέντρα και το ανθρώπινο δυναμικό τους ήταν εθελοντές. Από τη δεκαετία του '90, πολλά από τα προγράμματα αυτά, έχοντας προσλάβει επαγγελματίες διαμεσολαβητές (το επαγγελματικό πεδίο των οποίων, τώρα πια, καθορίζεται από κώδικα δεοντολογίας και συγκεκριμένο πρόγραμμα εκπαίδευσης) υιοθέτησαν τον τίτλο διαμεσολάβησης.

Με τη βοήθεια του διαμεσολαβητή το θύμα ενθαρρύνεται να εξηγήσει στον παραβάτη πώς το αδίκημα έχει επηρεάσει τη ζωή του και στη συνέχεια μπορεί να απευθύνει ερωτήσεις στον θύτη. Ο τελευταίος θα πρέπει να έχει συμφωνήσει και να είναι σε θέση να αναλάβει την ευθύνη για τη συμπεριφορά του, αναμένεται δε να κάνει μια φιλότιμη προσπάθεια να καταλάβει τις συνέπειες των πράξεων του και να προτείνει ένα σχέδιο αποκατάστασης της βλάβης (McKnight, 1981, Hughes and Schneider, 1990). Αυτή η αποκατάσταση μπορεί να πάρει διάφορες μορφές, όπως για παράδειγμα, προσωπική συγγνώμη στο θύμα, επιστροφή των κλοπιμαίων, προσωπικές υπηρεσίες (εποχικές εργασίες ή επισκευές) και εθελοντική προσφορά στην κοινότητα. Στην τελευταία περίπτωση ο παραβάτης μπορεί να προσφέρει υπηρεσίες σε μέλη της κοινότητας με ειδικές ανάγκες.

Αυτές οι συναρτήσεις μεταξύ θυμάτων και θυτών ακολουθούν συνήθως δύο πρότυπα διευθέτησης της σύγκρουσης. Σύμφωνα με το πρώτο, το θύμα συναντά τον παραβάτη ή μια ομάδα αυτών που είναι υπεύθυνοι για τη ζημιά που έχει υποστεί. Ο αριθμός των συναντήσεων είναι περιορισμένος (μία ή δύο), η ατμόσφαιρα είναι ιδιαίτερα φορτισμένη και κατά κανόνα το κύριο ζητούμενο είναι η υπογραφή ενός «συμβολαίου», σύμφωνα με το οποίο αυτός που έχει διαπράξει τη βλάβη αναγνωρίζει την προσωπική του ευθύνη και δεσμεύεται να επανορθώσει ουσιαστικά ή συμβολικά, καταφέροντας έτσι να αποφύγει την εκδίκηση της υπόθεσης ή μια ποινή φυλάκισης. Το θύμα έχει την ικανοποίηση ότι η ζημιά που έχει υποστεί αναγνωρίζεται και

επανορθώνεται ηθικά αλλά και πρακτικά. Σύμφωνα με το δεύτερο πρότυπο διευθέτησης των διαφορών μεταξύ παραβάτη και θύματος, μια ομάδα θυμάτων συναντά μια τυχαία ομάδα θυτών και για ένα κύκλο συναντήσεων έχουν, εκτός από την αντιμετώπιση της άμεσης σύγκρουσης με τη μορφή απολογιών και εξηγήσεων, την ευκαιρία να επιβεβαιώσουν ή όχι τις προκαταλήψεις από τις οποίες συνήθως διακατέχονται. Στην περίπτωση αυτού του προτύπου η έμφαση δεν είναι στην υλική αποκατάσταση του θύματος και στην αναστολή ή μείωση της ποινής του θύτη αλλά στη δημιουργία ενός κλίματος που διευκολύνει την αληθινή επικοινωνία και ανταλλαγή συναισθημάτων. Μάλιστα έρευνες αξιολόγησης και σύγκρισης των δύο αυτών προτύπων, επιβεβαιώνουν ότι συχνά η ατμόσφαιρα που επιτυγχάνεται στο δεύτερο μπορεί να αποτελέσει μια εκπαιδευτική εμπειρία και να συμβάλει περισσότερο στη συναισθηματική προσέγγιση και λιγότερο στην υλική αποκατάσταση της βλάβης (Δρίτσας, 2003, σελ.12-13).

4.3.4.β. Προγράμματα συναντήσεων οικογενειακών ομάδων

Βασισμένη στις παραδόσεις της φυλής Maori, μια τέτοια συνάντηση συμπεριλαμβάνει εκτός από τον παραβάτη και το θύμα, τις οικογένειες, φίλους και συγγενείς καθώς και εκπροσώπους των δικαστικών αρχών και της τοπικής κοινωνίας. Η συνάντηση έχει σαν σκοπό να δώσει σε όλους την ευκαιρία να εκφράσουν απόψεις και συναισθήματα σχετικά με το πώς η παράβαση έχει επηρεάσει τη ζωή τους και να καταλήξει σε ένα από κοινού συμφωνηθέν σχέδιο αποκατάστασης (Ban, 1996, Fraser and Norton,1996). Το Σύστημα Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη Νέα Ζηλανδία αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα υιοθέτησης τέτοιων συναντήσεων στην αντιμετώπιση των ανηλίκων (Δρίτσας, 2003, σελ.12-13).

Βέβαια, υπάρχουν και κάποια άλλα προγράμματα τα οποία αν και δεν είναι τόσο διαδεδομένα όπως τα δύο παραπάνω, είναι και αυτά εξίσου σημαντικά:

4.3.4.γ. Προγράμματα συσκέψεων

Τα προγράμματα σύσκεψης είναι παρόμοια με τα προγράμματα των συναντήσεων διαμεσολάβησης, δεδομένου ότι περιλαμβάνουν το θύμα και τον παραβάτη σε μια εκτεταμένη συνομιλία για το έγκλημα και τις συνέπειές του. Εντούτοις, τα προγράμματα σύσκεψης περιλαμβάνουν επίσης, εκτός από το θύμα και τον παραβάτη, τη συμμετοχή των οικογενειών, των ομάδων ενίσχυσης της

Κοινότητας, της αστυνομίας, των ανώτερων υπαλλήλων κοινωνικής ευημερίας και των πληρεξουσίων (Stewart, 1996 σελ. 66-73).

Ο Stewart υποθέτει ότι τα προγράμματα σύσκεψης περιλαμβάνουν αυτήν την ποικιλία των ομάδων, για να καταδείξουν στον ανήλικο εγκληματία ότι πολλοί άνθρωποι φροντίζουν για αυτόν και για να ενσταλάξουν στον παραβάτη την αίσθηση υπευθυνότητας στην οικογένεια, τον κοινωνικό του κύκλο και την κοινωνία γενικότερα (Stewart, 1996 σελ 67). Σύμφωνα με McElrea, σε αυτήν την "συγγενική μήτρα" όλα τα συμβαλλόμενα μέρη πρέπει να συμφωνήσουν με το σχέδιο επιδιόρθωσης, μια συμφωνία η οποία αυξάνει τη δέσμευση για το δίκαιο ψήφισμα δεδομένου ότι όλα τα ενδιαφερόμενα συμβαλλόμενα μέρη εμπλέκονται (McElrea, 1994, σελ. 99-101). Για τον Minor και Morrison, αυτή η κοινοτική συναίνεση στο ψήφισμα και την καταδίκη της απαράδεκτης συμπεριφοράς, οδηγεί έπειτα στη διευκρίνιση κανόνων και αξιών (Minor and Morrison, 1996, σελ. 120-121). Σημαντικό στοιχείο σε αυτό το πρόγραμμα είναι η αναγνώριση της εποικοδομητικής αξίας της "ντροπής" (σε αντιδιαστολή με το στιγματισμό), με την οποία η κοινότητα καταγγέλλει τη συμπεριφορά του παραβάτη (δεδομένου ότι είναι απαράδεκτος) αλλά βεβαιώνει τη δέσμευσή της για τον παραβάτη και την ενεργό επιθυμία της να τον επανεντάξει στην κοινωνία (Moore, 1993, σελ. 5).

Η σύσκεψη χρησιμοποιείται μόνο όταν αναγνωρίζει ο παραβάτης την ενοχή (ή αναγνωρίζει την ευθύνη και αρνείται την ενοχή). Δεν χρησιμοποιείται για να καθορίσει την ενοχή και οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ο παραβάτης μπορεί να επιλέξει να σταματήσει τη διάσκεψη και να προχωρήσει στο δικαστήριο με έναν παραδοσιακό προσδιορισμό της ενοχής ή της αθωότητάς του.

Η διαδικασία συσκέψεων μπορεί να θεωρηθεί ως αποτέλεσμα ιδιαίτερων φάσεων: προετοιμασία, σύσκεψη και έλεγχος μετα-συσκέψεων (Hudson, et al., 1996, σελ. 10).

Κατά τη διάρκεια της προετοιμασίας, ένας εκπαιδευμένος βοηθός λαμβάνει μια έκθεση παραπομπής και συσκέπτεται με τους ανώτερους υπαλλήλους δικαιοσύνης ανηλίκων για να γίνει γνώστης της περίπτωσης. Αυτό δίνει στο βοηθό την ευκαιρία να αποκτήσει εξοικείωση με τα συμβαλλόμενα μέρη και να προσδιορίσει και να συζητήσει οποιοσδήποτε ανάγκες των συμβαλλόμενων μερών και των σκοπών της σύσκεψης.

Κατά τη διάρκεια της σύσκεψης, ο παραβάτης αφηγείται τα γεγονότα από την πλευρά του και στη συνέχεια εκφράζεται μέσω της δικής του οπτικής γωνίας. Και οι δύο έχουν έπειτα την ευκαιρία να εκφράσουν τα συναισθήματά τους για τα γεγονότα και

τις περιστάσεις που περιβάλλουν το έγκλημα. Κάθε ένας μπορεί, στη συνέχεια, να απευθύνει ερωτήσεις στον άλλο, οι οποίες ακολουθούνται από ερωτήσεις που τίθενται από τις αντίστοιχες οικογένειες. Ο παραβάτης και η οικογένειά του συναντιούνται έπειτα ιδιαιτέρως για να συζητήσουν τις διορθώσεις των όσων είπαν και στην συνέχεια παρουσιάζουν μια προσφορά στο θύμα και στους παρόντες. Οι διαπραγματεύσεις συνεχίζονται στην ομάδα έως ότου επιτυγχάνεται η συναίνεση. Η συμφωνία συγγράφεται συμπεριλαμβανομένων και των προγράμματα πληρωμής / ελέγχου.

Στη φάση μετα-συσκέψεων, ο βοηθός ελέγχει την ολοκλήρωση της συμφωνίας και εντοπίζει τους αναγκαίους πόρους για τη νεολαία (ή την οικογένεια όταν απαιτείται). Η συμφωνία δεν μπορεί να ολοκληρωθεί επιτυχώς με την συμμετοχή μόνο του βοηθού-η υπόθεση επιστρέφεται στα δικαστήρια για την περαιτέρω δράση και αξιολόγηση.

Αξιολόγηση:

Τα προγράμματα σύσκεψης παρουσιάζουν ελπιδοφόρα μηνύματα στις νεανικές παραβατικές συμπεριφορές, με ποσοστά ικανοποίησης των θυμάτων περίπου 90%, με ποσοστό 95% των περιπτώσεων που επιτυγχάνονται με συμφωνίες αποκατάστασης και 90% ποσοστό επιτυχίας όσον αφορά στην ολοκλήρωση της αποκατάστασης χωρίς την παρουσία της αστυνομίας. Οι ποιοτικές μελέτες, σημειώνουν ότι τα προγράμματα σύσκεψης μπορούν να βοηθήσουν τους παραβάτες στην ανάπτυξη ενσυναίσθησης για τα θύματά τους, μπορεί να υπάρξει αλλαγή στη συμπεριφορά τους και βελτίωση των σχέσεων μεταξύ αυτών, των οικογενειών και της αστυνομίας, καθώς και με τα δίκτυα υποστήριξης για ανήλικων παραβατών (Van Ness and Strong, 1997, σελ. 74).

4.3.4.δ. Προγράμματα Κύκλων

Τα προγράμματα των κύκλων εφαρμόζονται στους εγγενείς αμερικανικούς πολιτισμούς των Ηνωμένων Πολιτειών και του Καναδά και χρησιμοποιούνται για πολλούς λόγους. Η προσαρμογή τους στο ποινικό δικαστικό σύστημα πραγματοποιήθηκε τη δεκαετία του '80 όταν οι πρώτοι λαοί εθνών του Yukon και τοπικοί ανώτεροι υπάλληλοι της δικαιοσύνης προσπάθησαν να «χτίσουν» πιο στενούς δεσμούς μεταξύ της κοινότητας και του επίσημου δικαστικού συστήματος. Το 1991, ο δικαστής Barry Stuart από το δικαστήριο του Yukon Territorial εισήγαγε τον

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

«καταδικάζοντα κύκλο» ως μέσο διανομής της διαδικασίας δικαιοσύνης με την κοινότητα (Bazemore and Umbreit 1999, Crnkovich 1995, Coates et al 2000).

Όπως στις επανορθωτικές διαδικασίες της διαμεσολάβησης και της σύσκεψης, έτσι και στις διαδικασίες των κύκλων παρέχεται ένα διάστημα για τη σύγκρουση μεταξύ του θύματος και του παραβάτη, αλλά κινείται πέρα από αυτό για να περιλάβει και την κοινότητα στη διαδικασία λήψης απόφασης. Ανάλογα με το πρότυπο που χρησιμοποιείται, οι κοινοτικοί συμμετέχοντες μπορούν να κυμανθούν από το προσωπικό δικαστικών συστημάτων μέχρι καθέναν στην κοινότητα ενδιαφερόμενο για το έγκλημα. Ο καθένας που είναι παρών στην διαδικασία - το θύμα, η οικογένεια του θύματος, ο παραβάτης, η οικογένεια του παραβάτη και οι κοινοτικοί αντιπρόσωποι, έχει το δικαίωμα λόγου στα πρακτικά. (Coates et al 2000, Bazemore and Umbreit 2001).

Η διαδικασία αυτή, έχει πρώτιστα ως σκοπό να επιφέρει την αποκατάσταση και την κατανόηση του θύματος και του παραβάτη. Η επίτευξη αυτού του στόχου πραγματοποιείται με την ενδυνάμωση τόσο του παραβάτη και του θύματος όσο και ολόκληρης της κοινότητας. Στην επίτευξη αυτών των στόχων, η διαδικασία των κύκλων στηρίζεται στις τιμές του σεβασμού, της τιμότητας, της υπομονής, της αλήθειας, της ειλικρίνειας, κ.ά. (Coates et. al. 2000, Bazemore and Umbreit 2001).

Η συμμετοχή στον κύκλο είναι εθελοντική. Το θύμα πρέπει να συμφωνήσει να παρευρεθεί χωρίς οποιαδήποτε μορφή εξαναγκασμού. Ο παραβάτης δέχεται την ενοχή του στο θέμα και συμφωνεί να αναφερθεί για το θέμα της ενοχής του στον κύκλο. Ειδικά για τις εγγενείς κοινότητες, είναι σημαντικό για τον παραβάτη να έχει τις βαθιές ρίζες στην κοινότητα. Κάθε κύκλος οδηγείται από έναν "φύλακα", ο οποίος κατευθύνει τη συζήτηση (Coates et al 2000, σελ.17-21, McCold 1999, σελ.16-17).

Στην διαδικασία εξέτασης του εγκλήματος οι συμμετέχοντες περιγράφουν πώς αισθάνονται. Για τον παραβάτη, αυτό περιλαμβάνει «το γιατί» διέπραξε το έγκλημα. Για το θύμα και κάθε έναν από τους κοινοτικούς συμμετέχοντες, ο κύκλος παρέχει μια ευκαιρία να περιγραφεί ο αντίκτυπος που το έγκλημα έχει οικονομικά και συναισθηματικά. Μέσω αυτής της διαδικασίας οι συμμετέχοντες πρέπει να εκφράσουν τις θέσεις τους για το έγκλημα και τις αιτίες του (Coates et al 2000, σελ. 33-49). Αν και οι κύκλοι ποικίλλουν όσον αφορά στη θέση και στην πολιτιστική προσαρμογή, μπορούν να περιλάβουν μια πολύ-βαθμική και σύνθετη διαδικασία. Στην ένταξη του παραβάτη σ' ένα κύκλο του πρώτου σταδίου, διάφοροι παράγοντες θεωρούνται σημαντικοί, όπως η προθυμία αλλαγής συμπεριφοράς και η βοήθεια του

συστήματος υποστήριξης. Όταν μια περίπτωση στέλνεται στον «καταδικάζοντα κύκλο», τόσο ο παραβάτης όσο και το θύμα είναι σε ετοιμότητα μέσω της ενημέρωσης του τόπου και του χρόνου πραγματοποίησης του κύκλου (Coates et al 2000, σελ.33). Στη συνέχεια μια σειρά «θεραπευόντων κύκλων» θα πραγματοποιηθεί για την επίλυση των διαφόρων προβλημάτων και μετά από τους θεραπεύοντες κύκλους, ένας καταδικάζοντας κύκλος θα καθορίζει το είδος απάντησης που αναμένεται για τον παραβάτη. Το τελικό στάδιο αποτελείται από τους «κύκλους της υποστήριξης» που ακολουθούν την πρόοδο του σχεδίου δράσης (Bazemore and Umbreit 2001, Bushie 1999, McCold 1998. σελ. 15-17, Coates et al 2000, σελ.31).

Αξιολόγηση:

Λίγες μελέτες έχουν γίνει για την αποτελεσματικότητα των κύκλων και έχουν παρουσιάσει γενικά θετικά αποτελέσματα. Στη μελέτη της Μινεσότα, οι εναγόμενοι σημείωσαν την ισχυρότερη συνεκτικότητα των ανθρώπων στην κοινότητα ως σημαντικό χαρακτηριστικό γνώρισμα του καταδικάζοντας κύκλου. Ως επί το πλείστον, η διαδικασία θεωρείται δίκαιη, δεδομένου ότι επιτρέπει σε κάθε πρόσωπο να έχει λόγο και για να εργαστεί και το ίδιο στην εύρεση μιας λύσης. Τέλος, υπήρξαν και κάποιες επιφυλάξεις οι οποίες αφορούσαν στη χρονική διάρκεια της διαδικασίας και στην ανάγκη για την καλύτερη προετοιμασία των συμμετεχόντων (Coates et al 2000, 50-55).

4.3.4.ε. Προγράμματα βοήθειας θυμάτων

Τα προγράμματα βοήθειας των θυμάτων παρέχουν υπηρεσίες μετά από ένα χρονικό διάστημα επαναφοράς των θυμάτων από το έγκλημα και συνδράμουν στην δρομολόγηση των διαδικασιών ποινικής δικαιοσύνης. Οι προσπάθειες ικανοποίησης των αναγκών των θυμάτων θεμελιώνονται σε δύο βάσεις: βεβαίωσης των θυμάτων κατοχής αρχικού ρόλου στην εφαρμογή της δικαιοσύνης (Karmen, 1992) με τις ομάδες ενίσχυσης της κοινότητας να εξετάζουν τις προσωπικές κρίσεις που μπορούν να προκύψουν από τη δίωξη (Van Ness and Strong, 1997,σελ. 113).

Έχουν γίνει διάφορες προτάσεις για τα προγράμματα βοήθειας θυμάτων, όπως η παροχή δωρεάν νομικής αντιπροσώπευσης στα θύματα του εγκλήματος, έτσι ώστε τα θύματα να μην παραμελούνται από το σύστημα (Rowland, 1992) αλλά και η ικανοποίηση φυσικών και ψυχολογικών αναγκών των θυμάτων (Van Ness and Strong, 1997) ώστε να δοθεί στα θύματα η δυνατότητα για επιτυχή επανένταξη στην κοινωνία ως αποκατεστημένα άτομα (Van Ness and Strong, 1997). Οι συνήγοροι των

θυμάτων αναγνωρίζουν σύγκρουση συμφερόντων που, υποστηρίζουν πως προκύπτει όταν ο κυβερνητικός κατηγορος αντιπροσωπεύει και το κράτος και το θύμα (Rowland, 1992 ,σελ.191). Παραδείγματος χάριν, το κράτος μπορεί να καθορίσει μια συμφωνία με τον παραβάτη ,που είναι απαράδεκτη για το θύμα, αλλά το θύμα δεν έχει κανένα δικαίωμα λόγου στην απόφαση. Επιπλέον, ο παραβάτης μπορεί να τιμωρηθεί από τα αρμόδια κρατικά - δικαστικά όργανα, όμως στο θύμα δεν παρέχεται καμία διαδικασία «επιδιόρθωσης» για τα όσα του συνέβησαν. Για τα θύματα το τραύμα που έχει προκληθεί μπορεί να καταστεί δύσκολο στην επανόρθωσή του (Van Ness and Strong, 1997, σελ. 112-113).

Κάποια προγράμματα βοήθειας θυμάτων στοχεύουν στην ικανοποίηση συγκεκριμένων υλικών και ψυχολογικών αναγκών των θυμάτων. Παραδείγματος χάριν, ένα θύμα που πάσχει από την μετα-τραυματικό σοκ θα μπορούσε να βοηθηθεί από τον τομέα της διανοητικής-ψυχικής υγείας ενώ ένα να θύμα διάρρηξης μπορεί να βοηθήσει στην υποστήριξη κοινοτικών ομάδων που προσφέρουν να αντικαταστήσουν τις σπασμένες κλειδαριές και πόρτες. (Knorr, 1991 ,σελ. 190).

Τέλος, το ενδιαφέρον της γειτονιάς μπορεί να εκδηλωθεί μέσω της οργανωμένης βοήθειας της εκκλησίας που μπορεί να ενισχύσει τα θύματα του εγκλήματος με προσφορά βασικών υποστηρικτικών μηχανισμών και υπηρεσιών τις πρώτες ημέρες μετά από το συμβάν (Van Ness and Strong, 1997, σελ.129).

4.3.4.στ. Προγράμματα βοήθειας πρώην-παραβατών

Πολλά έχουν ειπωθεί στις αρχές της δεκαετίας του '70 για την αποτυχία των προσεγγίσεων αποκατάστασης στη μείωση της υποτροπής. Επίσης έχει επισημανθεί των σφραγιστικών κυρώσεων στη θετική έκβαση της (Bazemore and Walgrave, 1997, σελ. 6-8). Το πρόβλημα επιδεινώνεται με τις εθνικές μειονότητες λόγω της ενδεχόμενης διάκρισης που μπορούν να αντιμετωπίσουν εξ αιτίας της φυλής ή της προέλευσής τους.

Έχει τεθεί ως προϋπόθεση ότι το έγκλημα αποδυναμώνει και καταστρέφει συχνά δεσμούς και σχέσεις (Bazemore and Walgrave, 1997, σελ.10).

Σύμφωνα με τους Bazemore και Walgrave, τα προγράμματα βοήθειας φυλακισμένων παρέχουν τις ευκαιρίες εκείνες στους φυλακισμένους που θα καταστήσουν δυνατή τη μετάβασή τους, από την κατάσταση του στιγματισμού και κοινωνικού αποκλεισμού στην επανένταξη (Bazemore and Walgrave, 1997,σελ. 33).

Στόχος των προγραμμάτων, είναι να βοηθηθεί το άτομο να αναπτύξει εκείνες τις δεξιότητες που είναι βοηθητικές τόσο για αυτόν όσο και για την κοινωνία, αλλά και να «χτίσει» την εμπιστοσύνη της κοινωνίας προς το πρόσωπό του (Rucker, 1991,σελ.173).

4.3.4.ζ. Προγράμματα Αποκατάστασης

Η αποκατάσταση ως θεσμός χρονολογείται στα αρχαία χρόνια (Karmen, 1990,σελ. 279). Από εκείνη την εποχή τα θύματα είχαν το δικαίωμα να λάβουν πληρωμή για ορισμένες παραβάσεις ιδιοκτησίας. Επικρατούσε η αντίληψη της αποκατάστασης της ζημιάς, υπό τον όρο ότι "εκπολιτισμός" συνάδει με την αποκατάσταση. Αλλά, στη δύση, με την άνοδο της φεουδαρχικής αριστοκρατίας και του έθνους κράτους, οι βασιλικοί υπάλληλοι άρχισαν να αξιολογούν τα πρόστιμα, σε μια προσπάθεια αύξησης αυτών για την προεδρία. Τελικά, αυτά τα πρόστιμα κατέληξαν να μην στοχεύουν στην αποκατάσταση του θύματος και έτσι η διαδικασία «αποκατάσταση» του θύματος αδράνησε. Υπό την παραδοσιακή έννοιά της, η αποκατάσταση έχει οριστεί ως "μια νομισματική πληρωμή από τον παραβάτη στο θύμα για τη ζημιά - αποτέλεσμα της παράβασης" (Galaway and Hudson, 1990, σελ. 34-35). Ενδεχομένως, για τον παραβάτη, η αποκατάσταση μπορεί να είναι αποτελεσματικότερη από τη φυλάκιση (Weitekamp, 1992, σελ. 83). Ακόμα, η αποκατάσταση επιτρέπει στον παραβάτη να εκφράσει την ενοχή του κατά συγκεκριμένο τρόπο. Παρέχει μια εναλλακτική λύση από τον στιγματισμό και τη φυλάκιση.

Μέσω μελετών διαπιστώθηκαν τέσσερις βασικοί τύποι αποκατάστασης:

- Η αποκατάσταση που επιβάλλεται ως υποχρέωση στα πλαίσια κάποιων προγραμμάτων βοήθειας των θυμάτων και που οργανώνεται από τους κατηγορούς.
- Η αποκατάσταση που απορρέει φυσικά από τον θύτη (ενισχύεται και η κοινότητα με αυτό τον τρόπο) και που οργανώνεται από μη-κερδοσκοπικές ομάδες.
- Η αποκατάσταση της απασχόλησης, όπου ο θύτης «επιδιορθώνει» την πράξη του μέσω κάποιας απασχόλησης ή προσφοράς.

- Η αποκατάσταση ως τμήμα ενός στερεότυπου προγράμματος και δοκιμασίας (Karmen, 1990, σελ. 285).

Αξιολόγηση:

Η αποκατάσταση αντιμετωπίζει πολλά εμπόδια στην αποτελεσματική της εφαρμογή. Πολλοί παραβάτες δεν συλλαμβάνονται ποτέ, δεν διώκονται ποτέ ποινικώς, δεν καταδικάζονται και εκείνοι που καταδικάζονται, η αποκατάσταση δεν μπορεί να ελεγχθεί και να επιβληθεί κάποιες φορές (Karmen, 1990, σελ. 286-87). Πολλοί έχουν επικρίνει τα υπάρχοντα προγράμματα αποκατάστασης για τα πάρα πολύ περιοριστικά κριτήρια επιλογής (Weitekamp, 1992). Τα περισσότερα προγράμματα, όπως ένας συντάκτης επισημαίνει, εμφανίζονται να εξυπηρετούν τους λευκούς παραβάτες και αυτούς των μεσαιών τάξεων. Μια έρευνα στη Νέα Ζηλανδία κατέδειξε ότι η επανόρθωση απέτυχε να αποκαταστήσει τη συναισθηματική ζημιά και δεν πέτυχε επίσης τους ανταποδοτικούς σκοπούς της, ενώ στις βίαιες παραβάσεις αποκλείστηκε η εκτίμηση της επιδιόρθωσης ως κύρωση (Jervis, 1996).

4.3.4.η. Προγράμματα κοινοτικών υπηρεσιών

Τα προγράμματα κοινοτικών υπηρεσιών ξεκίνησαν την λειτουργία τους στις Η.Π.Α. και οι πρώτοι παραβάτες ήταν γένος θηλυκού. Έχει προταθεί ο ακόλουθος (ή μια παραλλαγή του ακόλουθου) καθορισμός για την επιδιόρθωση: "δράση του παραβάτη για να αποκατασταθεί η απώλεια που υφίσταται το θύμα" (Baker, 1994, σελ. 73). Η ερώτηση είναι εάν η κοινότητα είναι πάντοτε αληθινά το θύμα, και σε αυτή την περίπτωση, εάν η κοινοτική υπηρεσία αποκαθιστά πραγματικά τις κοινοτικές απώλειες. Μερικοί έχουν απαντήσει καταφατικά, θέτοντας ως προϋπόθεση ότι η κοινότητα είναι το δευτεροβάθμιο θύμα που επηρεάζεται έμμεσα από το έγκλημα (Van Ness and Strong, 1997, σελ.93). Άλλοι υποστηρίζουν ότι οι ζημιές που υπέστη η κοινότητα ως αποτέλεσμα του εγκλήματος είναι άυλες για να υπολογιστούν και συνεπώς η αποκατάσταση που επιβάλλεται είναι αυθαίρετη. Μια σημαντική διάκριση που μπορεί να βοηθήσει ώστε να διατηρηθούν οι επανορθωτικοί σκοποί της αποκατάστασης και της κοινοτικής υπηρεσίας είναι η εξής: η αποκατάσταση «επιδιορθώνει» τη ζημιά στο θύμα, ενώ μέσω της κοινοτικής υπηρεσίας «επιδιορθώνεται» η ζημιά στην κοινότητα. Το θύμα ή η κοινότητα καθορίζει τον τύπο της επανορθωτικής κύρωσης, είναι το ερώτημα που τίθεται. Η

διάκριση της κοινοτικής υπηρεσίας από την αποκατάσταση βοηθά να αποτραπεί η χρησιμοποίηση της σωφρονιστικής κύρωσης από τη κοινοτική υπηρεσία. Επομένως, οι κοινοτικές διαταγές των υπηρεσιών πρέπει να διευκρινίζουν τη φύση και την έκταση της ζημιάς που γίνεται στην κοινότητα. Αυτό απαιτεί σαφώς τη σχετική κοινότητα που επηρεάζεται από την παράβαση, την ιδιαίτερη ζημιά που πραγματοποιείται και την υπηρεσία που άμεσα θα επανορθώσει τη ζημιά.

Η κοινοτική υπηρεσία του παραβάτη μπορεί να είναι μια επανορθωτική διαδικασία που συνδέει τη φύση της υπηρεσίας με την παράβαση, μπορεί να είναι μια θετική κύρωση που προκαλεί την μετανόηση του παραβάτη για τις ενέργειές του, μπορεί επίσης, να μειώσει την ποινή της φυλάκισης (Walgrave, 1992, σελ. 346). Η κοινοτική υπηρεσία παρέχει μια ευκαιρία στον παραβάτη να δει τις έμμεσες συνέπειες που προκαλούνται από την παράβασή του. Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο παραβάτης μπορεί να συνειδητοποιήσει τα όρια της κοινωνικής ανοχής. Η έμφαση της κοινοτικής υπηρεσίας δεν δίδεται ούτε στην τιμωρία ούτε στην αποκατάσταση, αλλά στην υπεύθυνη στάση (Wright, 1991, σελ. 44). Εστιάζει «όχι στις ανάγκες των παραβατών αλλά τις δυνάμεις τους, όχι στην έλλειψή της διορατικότητας τους αλλά στην ικανότητά τους να είναι υπεύθυνοι, όχι στην ευπάθειά τους στους κοινωνικούς και ψυχολογικούς παράγοντες αλλά στην ικανότητά τους να επιλέξουν» (Wright, 1991, σελ. 44).

Παραδείγματα προγραμμάτων κοινοτικών υπηρεσιών μπορεί να είναι: κάποιες υποτροφίες που δίνονται στις φυλακές ή μια μη κερδοσκοπική χριστιανική οργάνωση.

Στη συνέχεια θα αναφερθεί ένα παράδειγμα προγράμματος κοινοτικής υπηρεσίας που εφαρμόζεται στην Ουάσιγκτον: Ο δικαστής διατάζει στην κοινοτική υπηρεσία το είδος της επανορθωσης που θα αναλάβει ο παραβάτης, διευκρινίζοντας τον αριθμό ωρών που θα εργαστεί και τον χρόνο μέσα στον οποίο θα ολοκληρώσει την επανορθωτική εργασία. Κατόπιν, η περίπτωση αναφέρεται σε έναν συντονιστή προγράμματος που κάνει την κατάλληλη τοποθέτηση του παραβατικού ανήλικου. Όταν δεν υπάρχει ελεύθερη θέση, μια προ-καταδικάζουσα έκθεση δίνεται στο δικαστή που προτείνει στην κοινοτική υπηρεσία τις απόμενες ενέργειες. Στην Ουάσιγκτον, η χαρακτηριστική διαταγή απαιτεί στον παραβάτη να εργαστεί μεταξύ πενήντα και διακοσίων ωρών. Δεδομένου ότι ο παραβάτης θα εργάζεται σε μια δημόσια επιχείρηση, πραγματοποιείται προσεκτικά η επιλογή και η τοποθέτησή του για να διασφαλιστεί η ασφάλεια του κοινού. Ως επί το πλείστον, οι μη βίαιοι

παραβάτες επιλέγονται για το πρόγραμμα. Εάν για κάποιους λόγους η διαταγή δεν ολοκληρωθεί, ο παραβάτης, ο συντονιστής του προγράμματος και ο δικαστής πραγματοποιούν συνάντηση εξέτασης των αιτιών αν-ολοκλήρωσης καθώς και των εναλλακτικών μέσων συνεισφοράς στην ολοκλήρωση της αποκατάστασης. Κάποιες φορές οι αλλαγές στη διαταγή πρέπει να γίνει μέσω της μεταφοράς του ανήλικου παραβάτη σε διαφορετική επιχείρηση (Minuchin, 1974, σελ.318).

Παρακάτω παρατίθενται, συγκεκριμένες θεραπευτικές μέθοδοι αντιμετώπισης των νέων, που χρησιμοποιούνται και στα προγράμματα πρόληψης και αποκατάστασης, καθώς επίσης και στα προγράμματα παρεκτροπής όπως και από τους υπευθύνους που ασχολούνται με την υψηλού κινδύνου νεολαία της κοινότητας. Είναι στρατηγικές που επιχειρούν να μετατρέψουν εκείνες τις συνθήκες που θεωρούνται αιτιολογικοί παράγοντες στη νεανική εγκληματικότητα.

4.4. Άλλες Κλινικές Παρεμβάσεις

Η τιμωρία είναι μια μορφή αντιμετώπισης η οποία σήμερα δεν είναι επικρατούσα σε τέτοιο βαθμό όπως στο παρελθόν και δεν εξετάζεται ως βιώσιμη τεχνική επεξεργασίας. Γενικά, υπάρχουν δύο βασικές προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση των νέων: η εργασία με το άτομο και την ομάδα. Η μεμονωμένη εργασία με το άτομο χρησιμοποιείται γενικά από τους ψυχιάτρους, τους ψυχολόγους, και τους κοινωνικούς λειτουργούς ενώ η μέθοδος της ομαδικής εργασίας περιλαμβάνει τους δασκάλους, τους ειδικούς αναψυχής, και τους κοινωνικούς λειτουργούς. Η γνώση των διάφορων προσεγγίσεων αντιμετώπισης και αποκατάστασης του παραβάτη ή των ομάδων υψηλού κινδύνου είναι σημαντική για τον επαγγελματία που απασχολείται στο σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων. Ο θεραπευτής παρά την ύπαρξη πολλών μεθόδων αντιμετώπισης της νεανικής παραβατικότητας, σημειώνει την αποτελεσματικότητα της ολιστικής προσέγγισης (Kazdin & Kendall, 1998).

4.4.1. Ψυχοθεραπεία

Η ψυχοθεραπεία ορίστηκε ως μια μέθοδος θεραπείας, βασισμένη στην ψυχολογία, των συναισθηματικών προβλημάτων της προσωπικότητας. Στόχος αυτής της μεθόδου είναι απαλοιφή συμπτωμάτων ή συμπεριφορών που συμβάλλουν στη δυσλειτουργική συμπεριφορά. Βασική έννοια της ψυχοθεραπείας είναι η αλληλεπίδραση και μεταβίβαση των συναισθημάτων του θεραπευόμενου στο θεραπευτή. Στην ψυχοθεραπευτική μέθοδο αποδίδεται συχνά μια αύρα μυστικισμού. Με απλούς όρους, η ψυχοθεραπεία είναι μια μέθοδος συνομιλίας μεταξύ του πελάτη και του θεραπευτή, η δημιουργία μιας θεραπευτικής σχέσης που συμβάλει στην ανάπτυξη επικοινωνίας. Οι μελέτες της αποτελεσματικότητας της ψυχοθεραπείας στην αντιμετώπιση της εγκληματικής συμπεριφοράς δεν είναι ενθαρρυντικές και σε μερικές περιπτώσεις, κατά την διάρκεια της ψυχοθεραπείας επιδεινώνεται η εγκληματική συμπεριφορά. Οι εξαιρέσεις περιλαμβάνουν τα προγράμματα που χρησιμοποιούνται μόνο για τους νέους που έχουν κριθεί ως κατάλληλα υποκείμενα ψυχοθεραπείας, και τα προγράμματα που χρησιμοποιούν την ψυχοθεραπεία σε συνδυασμό με άλλες μεθόδους αντιμετώπισης (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.2. Κοινωνική εξέταση κατά περίπτωση

Παραδοσιακά, η κοινωνική εργασία σχετιζόταν πρώτιστα με το τμήμα διορθώσεων του ποινικού δικαστικού συστήματος. Κατά τη διάρκεια των προηγούμενων λίγων δεκαετιών, η κοινωνική εργασία έχει επεκτείνει τις υπηρεσίες της σε ολόκληρο το σύστημα. Η εξέταση κατά περίπτωση με τους εγκληματίες μπορεί να προσδιοριστεί ως μια τριφασική διαδικασία: παθητική εξέταση κατά περίπτωση, επιθετική εξέταση κατά περίπτωση, και επέμβαση με επιτακτική αντιπροσωπεία. Μια άλλη μορφή αποκαλούμενης εξέτασης κατά περίπτωση είναι η "κατευθυνόμενη φιλία" που περιλαμβάνει επισκέψεις επαγγελματιών σε σπίτια και σχολεία με σκοπό την προσωπική συμβουλευτική και καθοδήγηση (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.3. Θεραπεία πραγματικότητας

Η σημαντικότερη προϋπόθεση της θεραπείας πραγματικότητας είναι ότι όλα τα πρόσωπα έχουν ορισμένες πρώτες ανάγκες τις οποίες είναι ανίκανοι να εκπληρώσουν και ενεργούν κατά τρόπο ανεύθυνο. Το αντικείμενο της θεραπείας πραγματικότητας

είναι η ενίσχυση της υπεύθυνης συμπεριφοράς. Σε περιπτώσεις παραβατών στόχος είναι η απαλοιφή της αντικοινωνικής δραστηριότητας. Η θεραπεία πραγματικότητας υπογραμμίζει και θεωρεί την παρούσα συμπεριφορά του νεαρού το σημαντικότερο γεγονός. Ο Glaser δημιουργός της θεωρίας της πραγματικότητας, σημείωσε ότι η έρευνα στο παρελθόν είναι "ένα άκαρπο ιστορικό περιοδικό - που οδηγεί στη συγχώρηση των προηγούμενων ενεργειών του παραβάτη ως ανεπιτυχές αποκορύφωμα της ιστορίας του." Ο θεράπων αντιμετωπίζει το νέο ως υπεύθυνο άτομο παρά ως ανεπιτυχή. Αναμένει από το νέο υπακοή στους κανόνες της θεραπευτικής σχέσης και είναι δεν είναι απορριπτικός σε περιπτώσεις ανυπακοής. Ενισχύει πάντα την υπεύθυνη δραστηριότητα του πελάτη. Η θεραπεία πραγματικότητας έχει επικριθεί καθώς πολλοί θεωρούν ότι είναι μια υπεραπλοποίηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, και σε μερικές περιπτώσεις η διαβίβαση των προσδοκιών στο νεαρό μπορεί να έχει τα αρνητικά αποτελέσματα εάν ο νεαρός προήλθε από μια κατάσταση στην οποία υπήρξαν πολλές διαβιβασθείσες προσδοκίες. Ανεξάρτητα από την κριτική, εντούτοις, υπάρχουν στοιχεία για την αποτελεσματικότητα της μεθόδου. Η θεραπεία πραγματικότητας, όπως άλλες θεραπείες, είναι τόσο αποτελεσματική, όσο ο μεμονωμένος σύμβουλος ή ο θεράπων. Ένας βασικός παράγοντας της θεραπείας είναι η συνέπεια (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.4. Ανάλυση Συναλλαγών

Η ανάλυση συναλλαγών, που μπορεί εφαρμοσθεί τόσο ατομικά όσο και ομαδικά, ασχολείται κυρίως με την αξιολόγηση και την ερμηνεία των διαπροσωπικών σχέσεων και των δυναμικών συναλλαγών μεταξύ του πελάτη και του περιβάλλοντος. Ο σημαντικότερος σκοπός της θεραπείας είναι η κατάδειξη των διαφόρων τακτικών του πελάτη στην προσπάθεια ενδυνάμωσης των ενήλικων στοιχείων της προσωπικότητας, την απαλοιφή των ανώριμων στοιχείων της παιδικής προσωπικότητας και την μείωση της υποκειμενικής κρίσης του γονικού συστατικού. Ακόμα κι αν αυτή η μέθοδος έχει χρησιμοποιηθεί πρώτιστα με τους ενήλικους, μερικοί υποστηρίζουν ότι έχει μια ειδική αξία για τους εφήβους λόγω της χαρακτηριστικής αντίστασής τους στην ψυχοθεραπεία (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.5. Επαγγελματική παροχή συμβουλών

Η επαγγελματική παροχή συμβουλών είναι διαφορετική από τις προηγούμενες θεραπευτικές μεθόδους. Δεν εξετάζει τη διαπροσωπική δυναμική της ανθρώπινης συμπεριφοράς ή δεν αναλώνεται στη διάγνωση. Ο κύριος σκοπός της επαγγελματικής παροχής συμβουλών είναι η αύξηση των γνώσεων των επιλογών σταδιοδρομίας του πελάτη, των προδιαγραφών εργασίας, και των προσόντων και της κατάρτισης που απαιτούνται για την επιτυχή απασχόληση. Η θετική συμπεριφορά, οι δεξιότητες, και οι συνήθειες που αναπτύσσονται όταν απασχολούνται οι νέοι, μεταφέρονται και στην κοινοτική ζωή τους και έχουν θετική επίπτωση στη διαντίδραση με τους άλλους ανθρώπους. Εργασιακές τοποθετήσεις των νέων και προγράμματα απασχόλησης μειώνουν επιτυχώς την παραβατικότητα ,περιλαμβάνοντας ένα σημαντικό στοιχείο: παρέχουν στη νεολαία εργασία που δεν αποτελεί αδιέξοδο αλλά που επιτρέπει την πρόοδο της σταδιοδρομίας. Τα προγράμματα επαγγελματικού προσανατολισμού που περιλαμβάνουν την επαγγελματική παροχή συμβουλών είναι συχνά αποτελεσματικά στον επαναπροσανατολισμό της ενέργειας των εγκληματικών νεαρών στις θετικές προκλήσεις (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.6. Θεραπεία συμπεριφοράς

Η θεραπεία συμπεριφοράς, ή η τροποποίηση συμπεριφοράς, χρησιμοποιεί τις θεραπείες που βασίζονται στις αρχές της θεωρίας μάθησης καθώς επίσης και την πειραματική ψυχολογία. Αυτές οι θεραπείες εστιάζουν στις ρητές προδιαγραφές των διαδικασιών και των στόχων καθώς επίσης και την αντικειμενική αξιολόγηση των θεραπευτικών εκβάσεων. Αυτός ο τύπος θεραπείας συνδέεται στενά με την κοινωνική θεωρία εκμάθησης που αναφέρθηκε παραπάνω. Η δυσπροσαρμοστική συμπεριφορά πρέπει συνήθως να τροποποιηθεί μέσω της ανάπτυξης των νέων διαδικασιών εκμάθησης. η συμπεριφορά θα αλλάξει ανάλογα με το ποσό ανταμοιβών ή τιμωριών που υπάρχουν ως ενίσχυση. Ένα σύστημα σημείου χρησιμοποιείται συχνά ως μέρος της επεξεργασίας τροποποίησης συμπεριφοράς. Γενικά, η επεξεργασία τροποποίησης συμπεριφοράς έχει επηρεάσει θετικά τη συμπεριφορά των ευρισκόμενων σε πρόγραμμα νέων. Οι μελέτες όμως των μακροπρόθεσμων αποτελεσμάτων στην υποτροπή παρουσιάζουν ασυμβίβαστα αποτελέσματα. Η τροποποίηση συμπεριφοράς έχει χρησιμοποιηθεί επιτυχώς για να αλλάξει την αρνητική συμπεριφορά και να ενθαρρύνει τα θετικά επιτεύγματα. Η οικογένεια είναι

το πρώτο "ίδρυμα" στο οποίο χρησιμοποιείται ότι είτε άμεσα είτε έμμεσα η προσέγγιση τροποποίησης συμπεριφοράς (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.7. Συμπεριφοριστικές συμβάσεις

Η συμπεριφοριστική συμβολή (επίσης αποκαλούμενη διαχείριση πιθανότητας) έχει γίνει μια πολύ δημοφιλής και χρήσιμη μέθοδος με τους έφηβους παραβάτες. Οι υποθέσεις του συμβολαίου τροποποίησης συμπεριφοράς έχουν αποδειχθεί χρήσιμες στην γραφική επεξήγηση στον πελάτη των προσδοκίες του συμβούλου και τις συνεπειών της συμπεριφοράς πελατών. Για την ενίσχυση της χρησιμότητας των συμβάσεων μεταξύ της νεολαίας και του σωφρονιστικού προσωπικού, οι συμβάσεις μπορούν επίσης να αναπτυχθούν μεταξύ της νεολαίας και των γονέων. Διάφορες μελέτες έχουν παρουσιάσει την αποτελεσματικότητα της χρησιμοποίησης των συμβάσεων συμπεριφοράς στα σωφρονιστικά προγράμματα. Αυτή η μέθοδος επεξεργασίας εμφανίζεται επίσης να είναι αποτελεσματική στα κοινωνικά υπόβαθρα. Τα ουσιαστικά βήματα στη συμπεριφοριστική αναδοχή περιλαμβάνουν (α) ανάλυση της συμπεριφοράς του πελάτη με σκοπό τον καθορισμό της προηγούμενης συμπεριφοράς και των συνεπειών της, (β) η συμπεριφοριστική σύμβαση πρέπει όχι μόνο να είναι δίκαιη και επίσημη, αλλά πρέπει επίσης ακριβώς να δηλώνει τους όρους της συμφωνίας και (γ) η σύμβαση πρέπει να δηλωθεί στους θετικούς όρους και να εφαρμοστεί με τις θετικές ανταμοιβές για τη θετική συμπεριφορά (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.8. Επέμβαση κρίσης

Η βάση της μεθόδου επέμβασης σε κρίση είναι η περαιτέρω τρωτότητα κατάρρευσης που επιφέρει η ψυχολογική επιβάρυνση. Η ανάλυση της τρέχουσας κρίσης μπορεί επίσης να οδηγήσει στη λύση των παλαιότερων προβλημάτων, μέσω της αναζωπύρωσης των φόβων και των κατασταλαμένων προβλημάτων που επαναλαμβάνονται κατά τη διάρκεια της κρίσης. Ο εγκληματίας εκφράζει συχνά την επιθετικότητα του στην κοινότητα ερχόμενος σε σύγκρουση με το νόμο. Σε μερικές περιπτώσεις, η επέμβαση σε κρίση περιλαμβάνει την οικογένεια καθώς επίσης και το νέο. Όταν είναι στο στάδιο κρίσης και επικρατεί πολλή ανησυχία, τα διαχειριζόμενα προβλήματα μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση προβλήματος. Η επέμβαση

κρίσης, ως τεχνική αντιμετώπισης των προβλημάτων επί τόπου, μπορεί να προάγει την αλλαγή και να βοηθήσει τον παραβάτη στην αναζήτηση νέων μεθόδων αντιμετώπισης της έντασης, της απογοήτευσης και της επιθετικότητας σε καταστάσεις κρίσεων (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.9. Συμβουλευτική ατόμων και ομάδων

Η παροχή συμβουλευτικής μπορεί να εφαρμοσθεί και σε ομάδες και σε τα άτομα. Συνήθως, οι σημαντικότεροι στόχοι είναι υποστήριξη και επανεκπαίδευση. Υπάρχουν διάφοροι τύποι μεμονωμένων μεθόδων αντιμετώπισης των παραβατών. Η πιο επικρατούσα ομαδική θεραπευτική προσέγγιση σε ιδρυματικές τοποθετήσεις και προγράμματα δικαστηρίων ανηλίκων είναι η συμβουλευτική ομάδας, που περιλαμβάνει ανταλλαγή προσωπικών αναζητήσεων, προβλημάτων και καθημερινών εμπειριών μέσα στην ομάδα. Στην συμβουλευτική ομάδα ή τη θεραπευτική ομάδα, είναι σημαντικό να επιλεχθούν εκείνοι οι νεαροί που μπορούν να ωφεληθούν από την ομάδα χωρίς να είναι αποδιοπομπαίοι τράγοι. Η υπόδηση ρόλων (role-playing) μπορεί να είναι ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό συστατικό της παροχής συμβουλευτικής σε ομάδα καθώς επιτρέπει στους νέους να αντιμετωπίσουν μια κατάσταση ερχόμενοι στη θέση του άλλου. Η βασική έννοια της υπόδησης ρόλου είναι η εξέταση των διαφορετικών αντιλήψεων και ρόλων σε μια μη απειλητική κατάσταση για το νέο συνειδητοποιώντας πως η συμπεριφορά είναι κυρίως το αποτέλεσμα μιας αντίδρασης σε αυτό που άλλοι άνθρωποι σκέφτονται για ένα πρόσωπο ή τί θεωρεί αυτό το πρόσωπο πως σκέφτονται. Πολλά σχήματα μπορούν να χρησιμοποιήσουν την υπόδηση ρόλων. Αν και μερικά προγράμματα παροχής συμβουλευτικής σε ομάδα είναι αποτελεσματικά στη μείωση της υποτροπής και στη βελτίωση άλλων συμπεριφορών, πολλά δεν είναι (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.10. Θεραπεία ομάδας

Επιλέγοντας ανάμεσα στην θεραπεία ομάδας, την παροχή συμβουλευτικής σε ομάδα, την ομαδική ψυχοθεραπεία, την καθοδηγημένη αλληλεπίδραση της ομάδας και την κοινωνική εργασία με ομάδα μπορεί να επικρατήσει σύγχυση. Οι Sarrí και Vinter περιέλαβαν την ψυχοθεραπεία, την καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας, και την εργασία κοινωνικής ομάδας κάτω από τη θεραπεία ομάδας. Επισημαίνουν την επιλογή της μεθόδου ανάλογα με τον τύπο του θεραπευτή που εκτελεί την εργασία.

Μερικοί υποστηρίζουν ότι η θεραπεία ομάδας είναι μια εντονότερη διαδικασία από την εργασία κοινωνικής ομάδας - η έμφαση είναι ακόμα στο άτομο ενώ η ομάδα χρησιμοποιείται ως μηχανισμός για να καταλάβει καλύτερα τη συμπεριφορά ατόμων και του συγκεκριμένου ατόμου. Η διαδικασία της ομάδας δεν λύνει από μόνη της όλα τα προβλήματα της αντίστασης στην αντιμετώπιση. Οι ομάδες περνούν γενικά μέσω των διάφορων φάσεων με διακριτά χαρακτηριστικά και διαδικασίες. Όπως και στις περισσότερες άλλες μεθόδους που αναφέρθηκαν, ο συγκεκριμένος προσανατολισμός που ο ηγέτης της ομάδας ακολουθεί προς την εκπλήρωση του στόχου βοήθειας των νέων ποικίλει ανάλογα με την κατάρτιση του ηγέτη ομάδας, την προσωπικότητα, και την ομάδα πελατών (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.11. Εργασία κοινωνικής ομάδας

Ο Ferguson καθορίζει την εργασία κοινωνικής ομάδας ως κοινωνική εργασία "εστιασμένη στο ατομικότητα σε μια ομάδα", που προσπαθεί να βοηθήσει αποτελεσματικότερα κάθε λειτουργία των μελών της ομάδας μέσα σ' αυτήν και την άντληση μεγαλύτερης ικανοποίησης από αυτήν την συμμετοχή. Η μέθοδος εργασίας κοινωνικής ομάδας λειτουργεί κάτω από πολλές συνθήκες, ίδιες με την κοινωνική εξέταση κατά περίπτωση, αν και είναι πιο σύνθετη λόγω του αριθμού μελών της ομάδας και της αυξανόμενης διαπροσωπικής δυναμικής. Ο εργαζόμενος πρέπει να είναι σε θέση όχι μόνο και καταλαβαίνει τα μεμονωμένα προβλήματα, αλλά και να απεικονίσει και να αντιληφθεί τον τρόπο με τον οποίο οι διαδικασίες της ομάδας μπορούν να συμβάλουν στην επίλυση προβλήματος. Μια ιδιαίτερη παραλλαγή της εργασίας ομάδας και της θεραπείας εργασίας καλείται "αποσυνδεδεμένη" μέθοδος εργασίας ομάδας. Αν και δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι η "αποσυνδεδεμένη" μέθοδος εργασίας ομάδας περιλαμβάνει την εργασία του κοινωνικού λειτουργού με τους νέους που δεν θα προσέρχονταν σ' ένα ρυθμισμένο πρόγραμμα, έχουν υπάρξει μερικά σοβαρά προβλήματα στη χρησιμοποίηση αυτής της μεθόδου. Μερικές μελέτες των αποτελεσμάτων αυτής της μεθόδου είναι αρνητικές. Εκτός από τις διάφορες άμεσες υπηρεσίες που προσφέρονται στους νεαρούς, οι κοινωνικοί λειτουργοί παρέχουν επίσης υπηρεσίες στις οικογένειες των νεαρών και έμμεσες υπηρεσίες σχετιζόμενες με τη λειτουργία ομάδας «σπιτιού» (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.12. Ψυχοθεραπεία ομάδας

Η ψυχοθεραπεία ομάδας, συγκρινόμενη με άλλες ομαδικές μεθόδους, θεωρείται συνήθως να περιλαμβάνει πιο φιλόδοξους στόχους, όπως η ανάπτυξη διορατικότητας και η αναδόμηση προσωπικότητας. Ο Schulman σημείωσε πως τα απαραίτητα συστατικά για μια αποτελεσματική ψυχοθεραπευτική κατάσταση της ομάδας, όπως η προσωπικές αλληλεπίδραση, η συνεργασία, και η ανοχή, έρχονται σε άμεση σύγκρουση με τον αντικοινωνικό ανταγωνισμό και τον επιδεικτικό προσανατολισμό παλικαριάς των εγκληματιών. Μια βασική υπόθεση της θεραπείας ομάδας είναι ότι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που οι εγκληματίες έχουν στις κοινότητές τους είναι η μη ρεαλιστική συμπεριφορά και οι απαιτήσεις τους. Μέσω της οικογενειακής θεραπείας, οι ασθενείς ενημερώνονται για τις συχνά κρυμμένες και διαστρεβλωμένες αρνητικές πτυχές της σχέσης τους με τους νεότερούς τους. Ανεξάρτητα από το εάν η θεραπεία περιλαμβάνει μια ομάδα οικογενειακών μελών ή μια ομάδα παραβατικών νέων, οι τεχνικές είναι παρόμοιες. Δεν υπάρχει καμία σαφής ερευνητική ένδειξη ότι η ψυχοθεραπεία ομάδας είναι αποτελεσματική (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.13. Εργοθεραπεία

Η μέθοδος της εργοθεραπείας είναι κατάλληλη για τα πολύ μικρά παιδιά, τους παραβάτες και τις ομάδες υψηλού κινδύνου. Μια ομάδα έξι έως οκτώ παιδιών συγκεντρώνεται ή καλείται να συναντηθεί σε έναν συγκεκριμένο χρόνο και τόπο για να συμμετέχει στο παιχνίδι, όπως τα παιχνίδια ομάδας ή κάποια καλλιτεχνική προσπάθεια. Δεν είναι μόνο σημαντική η επιλογή των υποψηφίων νέων εργοθεραπείας αλλά είναι επίσης ουσιαστική η λήψη προσοχής στην επιλογή κατάλληλων δραστηριοτήτων. Η χρήση των παιχνιδιών στη θεραπεία είναι βασισμένη στην ιδέα της σπουδαιότητας του παιχνιδιού στην κοινωνικοποίηση των παραβατών. Ανεξάρτητα από τη θεραπευτική τεχνική που χρησιμοποιείται, πρέπει να γίνει μια προσεκτική αξιολόγηση σχετικά με την καταλληλότητά της για τον ιδιαίτερο πελάτη (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.14. Καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας

Η καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας είναι βασικά παρόμοια με τη θεραπεία ομάδας ή την ψυχοθεραπεία ομάδας δεδομένου ότι είναι επίσης βασισμένη στην υπόθεση της επίλυσης των προβλημάτων μέσω της ομάδας. Η ομάδα είναι ένας

σημαντικός φορέας για την αλλαγή. Η ομάδα μπορεί να ασκήσει πολλή πίεση στα μεμονωμένα μέλη της αφότου έχει σταθεροποιηθεί η ομάδα, ο ηγέτης έχει κερδίσει την εμπιστοσύνη και ο σημαντικός διάλογος έχει πραγματοποιηθεί. Η διαδικασία που περιγράφεται για την καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας αναφορικά με τη δομή της ομάδας και των στόχων για την επιτυχία του σημαντικού διαλόγου, την επικοινωνία και την έκφραση είναι παρόμοια με τις διαδικασίες ομάδας που παρουσιάστηκαν νωρίτερα. Ο Gottfredson κατέληξε στο συμπέρασμα ότι, στην κοινότητα, η καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας παρέχει μια εναλλακτική λύση στην τοποθέτηση σε ίδρυμα (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.15. Θεραπεία περιβάλλοντος

Εάν ο νεαρός είναι σε ένα ίδρυμα, κοντινής απόστασης από το σπίτι του ή σε κάποιο ελεγχόμενο ή ημι-ελεγχόμενο περιβάλλον, η θεραπεία αυτή επιχειρεί την παροχή ενός περιβάλλοντος που θα διευκολύνει τη σημαντική αλλαγή, την αυξανόμενη ανάπτυξη και την ικανοποιητική αποκατάσταση. Επειδή το περιβάλλον είναι, στην πραγματικότητα, η θεραπευτική ρύθμιση, οι καθημερινές δραστηριότητες, που περιλαμβάνουν και τις αποτυχίες και τις επιτυχίες, είναι τα θέματα της συζήτησης μεταξύ των πελατών και εκείνων των προσώπων που αποτελούν μέρος του περιβάλλοντός τους. Η θεραπεία περιβάλλοντος περιλαμβάνει έναν γενικότερο προσανατολισμό στη θεραπεία από την καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας, τη θεραπεία ομάδας, την κοινωνική εξέταση κατά περίπτωση, και άλλες μεθόδους επειδή εστιάζει στο συνολικό περιβάλλον του ατόμου και αντιμετωπίζεται ως σημαντικότερος θεραπευτικός πράκτορας (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.4.16. Επέμβαση με τις οικογένειες

Δεν είναι όλα τα προγράμματα οικογενειακής παροχής συμβουλών αποτελεσματικά, αλλά εκείνα που εστιάζουν στη βελτίωση της οικογενειακής επικοινωνίας και τη διδασκαλία των δεξιοτήτων πειθάρχησης και λήψης αποφάσεων γονέων. Η οικογενειακή επέμβαση προϋποθέτει πως η οικογένεια δεν είναι τόσο σοβαρά αποδιοργανωμένη ώστε τα μέλη της να μην μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη θεραπεία (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

4.417. Προληπτικές μέθοδοι επέμβασης

Είναι σημαντικό να αναγνωρισθεί ότι μερικές από αυτές τις μεθόδους επίσης χρησιμοποιούνται στα προγράμματα πρόληψης για τους νέους που δεν έχουν καταδικαστεί ως παραβάτες. Σε πολλές περιπτώσεις τα προγράμματα πρόληψης επικεντρώνουν τις υπηρεσίες τους στην νεολαία υψηλού κινδύνου, παραδείγματος χάριν εκείνοι που έχουν σοβαρά σχολικά προβλήματα ή που παρουσιάζουν αντικοινωνική συμπεριφορά στην οικογένεια ή την κοινότητα

Η έρευνα και η αξιολόγηση μας έχουν παράσχει σημαντικές γνώσεις σχετικά με το τι είναι αποτελεσματικό και τι όχι στη μεταχείριση των ανήλικων παραβατών. Από διάφορες μελέτες για παράδειγμα, έχει διαπιστωθεί ότι η τιμωρία ως αποτρεπτικός παράγοντας δεν είναι αποτελεσματική και δεν μειώνει την υποτροπή μακροπρόθεσμα.

Μια αναθεώρηση της λογοτεχνίας είχε ως συμπέρασμα ότι, διάφοροι τύποι τιμωρίας, συμπεριλαμβανομένων και των καθείρξεων, έχουν ως αποτέλεσμα υψηλότερα ποσοστά υποτροπής από ότι η μη τιμώρηση. Άλλα προγράμματα τα οποία αποδείχθηκαν ατελέσφορα στην μείωση της υποτροπής είναι η αυξανόμενη επιτήρηση, η ψυχοδυναμική ή η μη δομημένη συμβουλευτική, ο περιορισμός στο σπίτι, η υπό αστυνομική επιτήρηση υπηρεσίες, η συχνή δοκιμή φαρμάκων, τα προγράμματα αγριότητας / επιβίωσης, ο ηλεκτρονικός έλεγχος.

Τα παιδιά με συναισθηματικές και συμπεριφοριστικές διαταραχές παρουσιάζουν ένα μοναδικό σύνολο προκλήσεων στο σύστημα δικαιοσύνης ανήλικων. Πρότυπα προγράμματα υπάρχουν για να προσδιορίσουν, να θεραπεύσουν και να αποκαταστήσουν συναισθηματικά διαταραγμένα παιδιά που διαπράττουν παραπτώματα. Οι κοινότητες, γνωρίζοντας περισσότερα για τις ανάγκες των συναισθηματικά διαταραγμένων παιδιών και την αποτελεσματική θεραπεία, μπορούν να επιφέρουν καλύτερα αποτελέσματα για αυτήν την νεολαία και τις οικογένειές τους (National Mental Health Association, 2004, πηγή διαδικτύου).

Επίλογος

Στο παραπάνω κεφάλαιο παρουσιάστηκαν τρεις διαφορετικοί τύποι θεραπευτικών παρεμβάσεων της ανήλικης παραβατικότητας. Συμπερασματικά, επισημαίνουμε την αξία αυτών των προσεγγίσεων καθώς οι αξιολογήσεις αυτών των

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

θεραπειών δίνουν πολύ υψηλά ποσοστά επιτυχίας (έως και 95%). Κάθε θεραπεία προσεγγίζει από διαφορετική σκοπιά και με διαφορετικό τρόπο τον ανήλικο παραβάτη και αυτό βοηθάει ώστε κάθε φορά να επιλέγεται από τους ειδικούς επιστήμονες ο κατάλληλος τρόπος αντιμετώπισης του ανήλικου σύμφωνα με τις ανάγκες και τα χαρακτηριστικά της εκάστοτε περίπτωσης.

Το γνωστικό-συμπεριφοριστικό πρότυπο, οι γνωστικό-συμπεριφοριστικές θεραπευτικές προσεγγίσεις έχουν αποδειχθεί ιδιαίτερα αποτελεσματικές για τους νέους στο σύστημα της δικαιοσύνης των ανηλίκων, καθώς επίσης και για τα παιδιά που παρουσιάζουν επιθετική συμπεριφορά. Η γνωστικό- συμπεριφοριστική προσέγγιση είναι βασισμένη στη θεωρία του καθορισμού τη συμπεριφοράς και των συναισθημάτων από τις σκέψεις και τις πεποιθήσεις. Δηλαδή ο τρόπος αξιολόγησης και πρόσληψης μιας κατάστασης επηρεάζει την συναισθηματική και συμπεριφοριστική μας στάση. Η γνωστικό- συμπεριφοριστική αντιμετώπιση είναι μια διδακτική προσέγγιση που περιλαμβάνει την εκμάθηση της σύνδεσης των σκέψεων – συναισθημάτων – συμπεριφορών με τις πράξεις των παιδιών, στοχεύοντας στην τροποποίηση των σκέψεων για την καλύτερη προσαρμοστική συμπεριφορά σε προκλητικές καταστάσεις. Η γνωστικό-συμπεριφοριστική προσέγγιση είναι αποτελεσματική για τη νεολαία στο σύστημα δικαιοσύνης των ανηλίκων καθώς είναι ιδιαίτερα δομημένη και εστιάζει στην αποδιοργανωτική ή επιθετική συμπεριφορά τους.

Στην πολυσυστημική αντιμετώπιση, ο θεραπευτής συνεργαζόμενος με την οικογένεια, το σχολείο και την κοινότητα εξετάζει τους παράγοντες κοινωνικής απόκλισης των νέων, των απορρεόντων προβλημάτων και καθορίζει τη θεραπευτική γραμμή παρεμβάσεων. Ο θεραπευτής είναι αρμόδιος για την καταστολή των εμποδίων πρόσβασης σε υπηρεσίες και για την ενδυνάμωση των νέων και των οικογενειών τους στην επιτυχία βιώσιμων αποτελεσμάτων κάθε φορά. Οι τελευταίοι στόχοι της πολυσυστημικής θεραπείας είναι η προετοιμασία της οικογένειας στην αντιμετώπιση των προκλήσεων ανατροφής των παιδιών που εμφανίζουν συμπεριφοριστικά και συναισθηματικά προβλήματα χωρίς να δημιουργηθούν προβλήματα στην οικογένεια, το σχολείο, τη γειτονιά. Η πολυσυστημική θεραπεία έχει σχεδιαστεί με στόχο την αποτελεσματική μείωση της υποτροπής κατά 70% στις εσωτερικές και εξωτερικές τοποθετήσεις και μέχρι 64% ενάντια στις ομάδες του

ΠΛΕΟΝ ΔΙΑΔΕΔΟΜΕΝΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

ελέγχου των στις διάφορων, τυχαίων κλινικών δοκιμών. Επιπλέον, η πολυσυστημική θεραπεία είναι οικονομικά αποδοτικότερη.

Ο στόχος του μοντέλου της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης, είναι η επανόρθωση ή η αποκατάσταση της βλάβης που έχει υποστεί το θύμα και η τοπική κοινότητα σαν αποτέλεσμα της παραβατικής πράξης και η ενίσχυση της προσωπικής ευθύνης του θύτη, δίνοντας παράλληλα ευκαιρία στους άμεσους πρωταγωνιστές (θύτης και θύμα, οι οικογένειές τους και εκπρόσωποι της τοπικής κοινότητας) να συμμετάσχουν ενεργητικά στην όλη διαδικασία αντιμετώπισης και διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης όσο και στην τελική μορφή αποκατάστασης της βλάβης.

Στην τέταρτη ενότητα παρατέθηκαν οι ακόλουθες θεραπευτικές μέθοδοι αντιμετώπισης των παραβατικών νέων, οι οποίες χρησιμοποιούνται και στα προγράμματα πρόληψης και αποκατάστασης, καθώς επίσης και στα προγράμματα παρεκτροπής όπως και από τους υπευθύνους που ασχολούνται με την υψηλού κινδύνου νεολαία της κοινότητας: Κοινωνική εξέταση κατά περίπτωση, Θεραπεία πραγματικότητας, Ανάλυση συναλλαγών, Ψυχοθεραπεία, Επαγγελματική παροχή συμβουλών, Θεραπεία συμπεριφοράς, Συμπεριφοριστικές συμβάσεις, Επέμβαση κρίσης, Συμβουλευτική ατόμων και ομάδων, Θεραπεία ομάδας, Εργασία κοινωνικής ομάδας, Ψυχοθεραπεία ομάδας, Εργοθεραπεία, Καθοδηγημένη αλληλεπίδραση ομάδας, Θεραπεία περιβάλλοντος, Επέμβαση με τις οικογένειες, Προληπτικές μέθοδοι επέμβασης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

-ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΗΛΙΚΗΣ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Πρόλογος

Στην Α' ενότητα του πέμπτου κεφαλαίου παρουσιάζονται οι Σκοποί και οι Στόχοι της έρευνας καθώς και η Ερευνητική Υπόθεση - τα Ερευνητικά Ερωτήματα. Στη Β' ενότητα η Μεθοδολογία της έρευνας - αναλύονται το είδος έρευνας, το εργαλείο έρευνας, ο Πληθυσμός (-στόχος), το Δείγμα, η Πιλοτική Έρευνα ή Προέρευνα και η Επιμέλεια. Τέλος, στην Γ' ενότητα παρουσιάζεται η κωδικοποίηση των δεδομένων ενώ στην Δ' τα αποτελέσματα της ερευνητικής προσέγγισης.

5.1. Σκοποί - Στόχοι της Έρευνας

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων. Το περιεχόμενο του έργου των επιμελητών ανηλίκων και της συνεργασίας τους με τους παραβάτες.

Οι επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι οι ακόλουθοι:

- Η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των μεθόδων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας που εφαρμόζουν οι υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων.
- Η διερεύνηση προτάσεων για βελτίωση του έργου των επιμελητών ανηλίκων.
- Η ανάδειξη προβλημάτων που προκύπτουν κατά την διαδικασία εκτέλεσης του έργου των επιμελητών ανηλίκων.
- Η διερεύνηση της επαγγελματικής ιδιότητας και του επιστημονικού εκπαίδευσης των επιμελητών ανηλίκων.
- Η διερεύνηση του βαθμού ενημέρωσης και γνώσης των θεραπευτικών προσεγγίσεων που εφαρμόζονται σε χώρους του εξωτερικού.

5.1.1. Ερευνητική υπόθεση – Ερευνητικά ερωτήματα

Η ερευνητική υπόθεση της μελέτης συνίσταται στην ακόλουθη πρόταση: «οι επιμελητές ανηλίκων δεν προσεγγίζουν θεραπευτικά την συμπεριφορά των ανηλικών παραβατών»

Τα ερευνητικά ερωτήματα είναι τα ακόλουθα:

- Πώς αντιμετωπίζονται οι ανήλικοι παραβάτες από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων
- Εάν είναι αποτελεσματικός ο ισχύον τρόπος αντιμετώπισης των ανηλικών παραβατών

5.2. Μεθοδολογία

5.2.1. Είδος έρευνας

Η ερευνητική στρατηγική που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της ερευνητικής μελέτης είναι η επισκόπηση ή διερευνητική έρευνα. Πρόκειται για την πλέον διαδεδομένη και επιστημονικά τεκμηριωμένη μέθοδο η οποία ακολουθεί αυστηρούς κανόνες σχεδιασμού, οργάνωσης και, κυρίως, επιλογής του δείγματος της έρευνας. Κατά κανόνα οι επισκοπήσεις συλλέγουν δεδομένα σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο, αποσκοπώντας να περιγράψουν την φύση των υπάρχουσών συνθηκών ή να εντοπίσουν σταθερές με βάση τις οποίες μπορούν να συγκριθούν οι υπάρχουσες συνθήκες ή να προσδιορίσουν τις σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα σε συγκεκριμένα γεγονότα. Μέσω της επισκόπησης στην ερευνητική μελέτη θα επιδιωχθεί η διερεύνηση του τρόπου αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τους επιμελητές ανηλικών οι οποίοι και αποτελούν τον υπό μελέτη πληθυσμό. Προσφέρουν μεγάλο βαθμό εγκυρότητας και αξιοπιστίας και διευκολύνουν την γενίκευση των συμπερασμάτων της έρευνας. Το ερευνητικό είδος της επισκόπησης εφαρμόζεται κυρίως σε έρευνες μεσαίου ή μεγάλου μεγέθους με σχετικά μεγάλο δείγμα. Προσφέρει τη δυνατότητα έγκυρης περιγραφής μιας κατάστασης αλλά και συσχετισμού μεταξύ δύο ή περισσότερων μεταβλητών που ο ερευνητής εξετάζει. Τα δεδομένα που ο ερευνητής συλλέγει έχουν συχνά ποσοτικό χαρακτήρα ή είναι εύκολο

να «ποσοτικοποιηθούν» προκειμένου να γίνει η επεξεργασία τους. Χρησιμοποιεί ως εργαλεία της κυρίως το ερωτηματολόγιο και τη συνέντευξη. Με τη μέθοδο αυτή είναι δύσκολο να αποκτηθεί σε βάθος γνώση για κάποια θέματα, κυρίως για αυτά που δεν είναι μετρήσιμα ή δεν είναι εύκολο να κωδικοποιηθούν με την μορφή αριθμών.

5.2.2. Εργαλείο έρευνας

Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων στην παρούσα ερευνητική μελέτη είναι η συνέντευξη και το ερωτηματολόγιο. Μέσω της διαμεθοδικής / πολυμεθοδικής έρευνας και της διασταύρωσης των στοιχείων (τριγωνοποίηση) επιτυγχάνεται η αύξηση της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της μελέτης.

Η ερευνητική συνέντευξη έχει οριστεί ως «συζήτηση δύο ατόμων, που αρχίζει από τον συνεντευκτή, με ειδικό σκοπό την απόκτηση σχετικών με την έρευνα πληροφοριών και επικεντρώνεται από αυτόν σε περιεχόμενο καθορισμένο από τους στόχους της έρευνας με συστηματική περιγραφή, πρόβλεψη ή ερμηνεία» (Cannell & Kahn, 1968). Η συνέντευξη περιλαμβάνει τη συλλογή στοιχείων μέσω της άμεσης λεκτικής συναλλαγής μεταξύ ατόμων, επιτρέποντας μεγαλύτερη δυνατότητα εμβάθυνσης. Το είδος της συνέντευξης που επιλέχθηκε για τη συγκεκριμένη ερευνητική μελέτη, σε συνδυασμό με το ερωτηματολόγιο, είναι η συνέντευξη εις βάθους, παρέχοντας περισσότερες ευκαιρίες για εμβάθυνση καθώς και ευελιξία στον συνεντευκτή κατά την διαδικασία συλλογής των δεδομένων. Μέσω της άμεσης αλληλεπίδρασης με τον ερωτώμενο αυξάνεται η αξιοπιστία, επιτυγχάνεται η εγγύτερη επικοινωνία συνεντευκτή και συνεντευξιαζόμενου, η εξασφάλιση ευρύτερου φάσματος συλλεχθέντων στοιχείων, καθώς και η χωρίς περιορισμούς έκφραση απόψεων και συναισθημάτων του ερωτώμενου. Η συνέντευξη εις βάθους περιλαμβάνοντας μόνο ανοιχτές ερωτήσεις επιτρέπει στον συνεντευκτή να κάνει ερωτήσεις έτσι ώστε να μπορεί α εμβαθύνει περισσότερο αν το επιλέξει ή να διευκρινίσει οποιοσδήποτε παρανοήσεις. Δίνει τη δυνατότητα στον συνεντευκτή να ελέγξει τα όρια της γνώσης του ερωτώμενου και να κάνει πιο σωστή εκτίμηση των πραγματικών απόψεων του ερωτώμενου. Οι ανοιχτές ερωτήσεις μπορεί επίσης, να έχουν ως αποτέλεσμα μη αναμενόμενες ή απρόβλεπτες απαντήσεις, οι οποίες μπορεί να υποδείξουν σχέσεις ή υποθέσεις που δεν έχουν εξεταστεί ως τώρα. Η συνέντευξη αποτελεί βέβαια μια χρονοβόρα και δαπανηρή ερευνητική διαδικασία με

περιορισμένο προσεγγίσιμο αριθμό ερωτώμενων και δυσκολία στην κωδικοποίηση των ποιοτικών δεδομένων. Η παρούσα ερευνητική συνέντευξη εις βάθους αποτελείται από 4 άξονες οι οποίοι περιλαμβάνουν ευρύτερους.

Σε συνδυασμό με το εργαλείο της συνέντευξης χρησιμοποιήθηκε και το ερευνητικό εργαλείο του ερωτηματολογίου μέσω του οποίου ο αριθμός των ερωτώμενων που μπορούν να προσεγγιστούν είναι μεγαλύτερος, απαιτεί λιγότερο χρόνο να απαντηθεί και εφόσον παραδοθεί ιδιοχείρως οι ευκαιρίες για διευκρίνιση των απαντήσεων είναι πολλές, χωρίς όμως πολλές δυνατότητες εμβάθυνσης. Η αξιοπιστία του συγκεκριμένου εργαλείου έρευνας αυξάνεται εξαιτίας της ανωνυμίας, η οποία ενθαρρύνει μεγαλύτερη ειλικρίνεια. Είναι πιο οικονομικό, τόσο από πλευράς χρόνου όσο και χρήματος καθώς υπάρχει και η δυνατότητα να ταχυδρομηθεί. Καθώς το ερωτηματολόγιο συλλέγει περισσότερα ποσοτικά στοιχεία (απόρροια των κλειστών τύπου ερωτήσεων) συμβάλει στην ευκολότερη κωδικοποίηση των αποτελεσμάτων. Το ερωτηματολόγιο που σχεδιάστηκε για την ερευνητική μελέτη, αποτελείται από 17 ερωτήσεις, με 12 προκατασκευασμένες ερωτήσεις κλειστού τύπου και με 5 ερωτήσεις ανοιχτού τύπου, με σκοπό την εξασφάλιση των ζητούμενων πληροφοριών. Το έντυπο του ερωτηματολογίου παραδόθηκε ιδιοχείρως ώστε να δοθεί η δυνατότητα στους ερωτώμενους να ζητήσουν διευκρινίσεις, εξασφαλίζοντας έτσι την μεγαλύτερη εγκυρότητα των απαντήσεων. Κάποια έντυπα ταχυδρομήθηκαν εφόσον είχε ήδη προϋπάρξει μια πρώτη ενημερωτική συνάντηση με το υποψήφιο υπό μελέτη δείγμα.

5.2.3. Πληθυσμός (-στόχος)

Οι Επιμελητές Ανηλίκων των ελληνικών υπηρεσιών αποτελούν τον πληθυσμό της ερευνητικής μας μελέτης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ο αριθμός των οργανικών θέσεων των Επιμελητών Ανηλίκων, ανέρχεται σε 148, ενώ οι υπηρετούντες Επιμελητές Ανηλίκων (πληθυσμός-στόχος), ανέρχονται στους ενενήντα τέσσερις (94).

5.2.4. Δείγμα

Το δείγμα μη πιθανοτήτων, του υπό μελέτη πληθυσμού αποτέλεσαν οι επιμελητές ανηλικών των πόλεων Αθηνών, Πάτρας και Λάρισας. Η επιλογή του δείγματος έγινε με τη μέθοδο της «βολικής δειγματοληψίας» η οποία εφαρμόζεται σε περιπτώσεις όπου υπάρχει αδυναμία προσδιορισμού του δείγματος με μια από τις έγκυρες επιστημονικές μεθόδους δειγματοληψίας και μόνο εάν δεν υπάρχει προοπτική γενίκευσης των συμπερασμάτων της έρευνας. Στην περίπτωση αυτή, ο ερευνητής μπορεί να επιλέξει τα πιο «εύκολα να βρεθούν», τα πιο «κοντινά» σε αυτόν άτομα που πληρούν τις προδιαγραφές των ποιοτικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού της έρευνας. Το μικρό μέγεθος του δείγματος μειώνει την αντιπροσωπευτικότητα του και την εγκυρότητα. Όμως η σαφή και ακριβή γνώση του στατιστικού πληθυσμού, της δειγματοληπτικής βάσης της έρευνας, της αξιοπιστίας του εργαλείου και του τρόπου χρήσης του κατά τη διάρκεια υλοποίησης της έρευνας και της συλλογής δεδομένων αυξάνουν την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας.

Κωδικοποιήθηκαν 11 έντυπα ερωτηματολόγια και 4 συνεντεύξεις εις βάθος, στο σύνολο του αριθμού των 15 Επιμελητών Ανηλικών (υπό μελέτη δείγμα), στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλικών των Δικαστηρίων Αθηνών, Πάτρας και Λάρισας.

5.2.5. Πιλοτική Έρευνα ή Προέρευνα

Ο έλεγχος του μέχρι τούδε σχεδιασμού της έρευνας πραγματοποιήθηκε με τη βοήθεια της πιλοτικής έρευνας ή προέρευνας. Από την εφαρμογή της στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλικών Αθηνών και Λάρισας, προέκυψε η ικανοποίηση του υπό μελέτη δείγματος, για το περιεχόμενο τόσο του ερευνητικού εργαλείου του ερωτηματολογίου όσο και της συνέντευξης. Κρίθηκε αναγκαία σε κάποιες περιπτώσεις, διευκρίνιση στην πρώτη ερώτηση του ερωτηματολογίου που αφορούσε την επαγγελματική ιδιότητα. Επιπλέον στην τρίτη ερώτηση που αναφερόταν στην συχνότητα συμμετοχής σε επιμορφωτικά σεμινάρια, ημερίδες κτλ., κρίθηκε σκόπιμος ο προσδιορισμός συγκεκριμένου χρονικού πλαισίου. Τέλος σε μία Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλικών θεωρήθηκε περιττή η ανταπόκριση στην ερευνητική διαδικασία από αρκετούς Επιμελητές με την αιτιολόγηση της κοινής άποψης εκπροσωπώντας την ίδια Υπηρεσία, ένα σημείο που μας προβλημάτισε και το οποίο

συζητήθηκε με το υπό μελέτη δείγμα, χωρίς τέλος ο μεγαλύτερος αριθμός να συμφωνεί με την παραπάνω άποψη. Προσαρμόζοντας, έτσι τις παραπάνω παρατηρήσεις έλαβε χώρα η ερευνητική διαδικασία.

5.2.6. Επιμέλεια

Η εργασία του ελέγχου των συνεντεύξεων και των ερωτηματολογίων, πριν την κωδικοποίησή τους, αναφέρεται ως «επιμέλεια». Αποσκοπεί στον εντοπισμό και την εξάλειψη των σφαλμάτων που έχουν κάνει οι συνεντευκτές ή οι ερωτηθέντες. Οι Moser και Kalton επισημαίνουν τρία βασικά καθήκοντα που πρέπει να επιτελεστούν κατά την επιμέλεια:

Πληρότητα: γίνεται ένας έλεγχος ώστε να επαληθευτεί ότι έχουν απαντηθεί όλες οι ερωτήσεις. Οι απαντήσεις που λείπουν μπορούν κάποιες φορές να εξακριβωθούν από άλλες ενότητες της επισκόπησης. Στη χειρότερη περίπτωση, οι ερευνητές μπορούν να έρθουν πάλι σε επαφή με τους απαντήσαντες, ώστε να πάρουν τις πληροφορίες που λείπουν.

Ακρίβεια: στο μέτρο του δυνατού γίνεται ένας έλεγχος ώστε να επαληθευτεί ότι όλες οι ερωτήσεις έχουν απαντηθεί με ακρίβεια. Οι ανακρίβειες προέρχονται από απροσεξία είτε εκ μέρους των συνεντευκτών είτε των απαντώντων. Μερικές φορές μπορεί να υπάρχει μια σκόπιμη απόπειρα παραπλάνησης. Ένα τσεκάρισμα σε λάθος κουτί, ένα σφάλμα απλής αριθμητικής – όλα αυτά μπορούν να μειώσουν την εγκυρότητα των δεδομένων, αν δεν επισημανθούν κατά τη διαδικασία της επιμέλειας.

Ομοιομορφία: γίνεται ένας έλεγχος ώστε να επαληθευτεί ότι οι απαντήσαντες έχουν ερμηνεύσει τις οδηγίες και τις ερωτήσεις με ομοιόμορφο τρόπο (Louis Cohen – Lawrence Manion , 2000, σελ.146-147).

Εφαρμόζοντας της εργασία της επιμέλειας στα συλλεχθέντα ερωτηματολόγια και τις πραγματοποιηθείσες συνεντεύξεις, έλαβε χώρα η κωδικοποίηση των απαντήσεων.

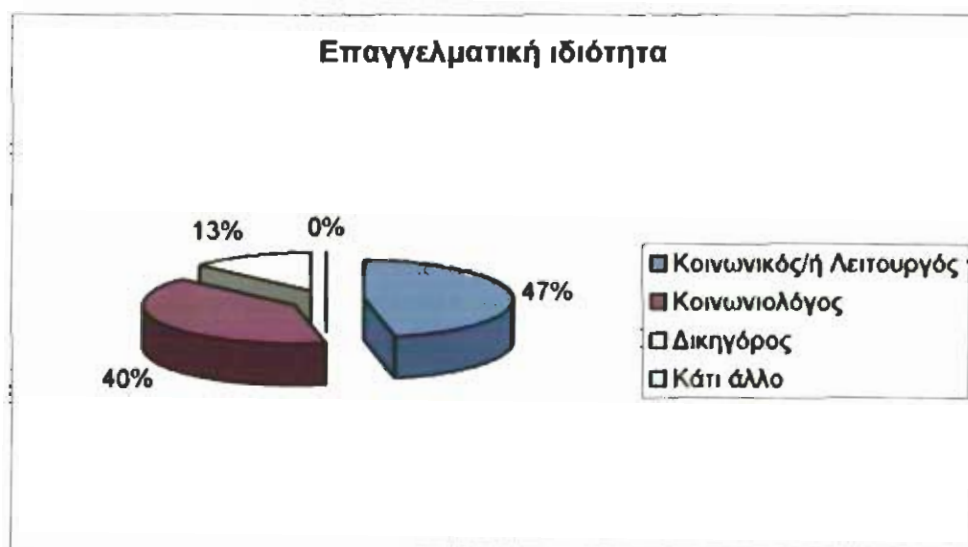
5.3. Κωδικοποίηση

Κωδικοποιήθηκαν 11 έντυπα ερωτηματολόγια και 4 συνεντεύξεις εις βάθους, στο σύνολο του αριθμού των 15 Επιμελητών Αηλίκων (υπό μελέτη δείγμα), στις Υπηρεσίες Επιμελητών Αηλίκων των Δικαστηρίων Αθηνών, Πάτρας και Λάριδας.

Πίνακας 1- Επαγγελματική ιδιότητα Επιμελητών Ανηλίκων

Επαγγελματική ιδιότητα	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Κοινωνικός/ή Λειτουργός	7	47 %
Κοινωνιολόγος	6	40 %
Δικηγόρος	2	13 %
Κάτι άλλο	0	0 %

Παραστατική απεικόνιση 1- Επαγγελματική ιδιότητα Επιμελητών Ανηλίκων

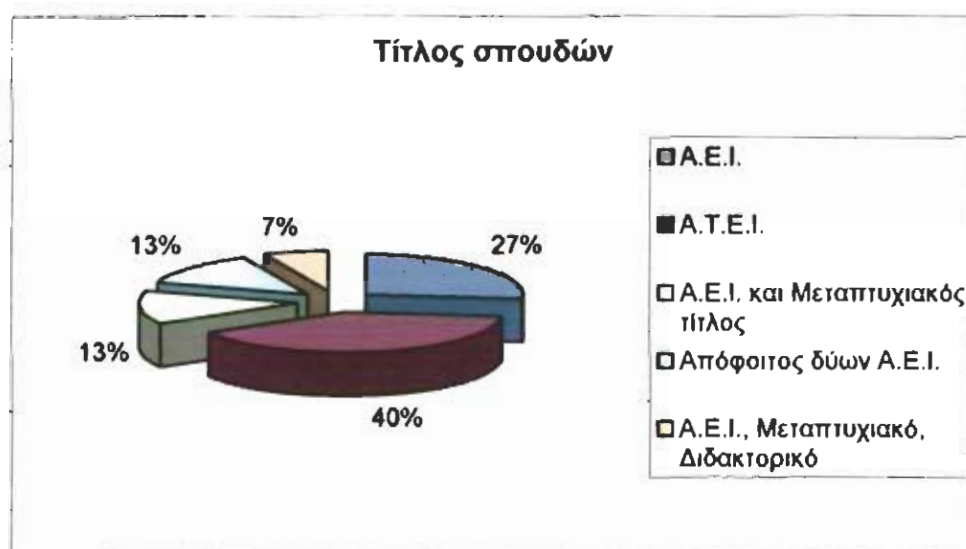

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 1, το 47% της επαγγελματικής ιδιότητας των Επιμελητών Ανηλίκων, αποτελεί το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού, το 40% το επάγγελμα του Κοινωνιολόγου και το 13% του Δικηγόρου.

Πίνακας 2- Τίτλος σπουδών Επιμελητών Ανηλίκων

Τίτλος σπουδών	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Α.Ε.Ι.	4	27 %
Α.Τ.Ε.Ι.	6	40 %
Α.Ε.Ι. και Μεταπτυχιακός τίτλος	2	13 %
Απόφοιτος δύο Α.Ε.Ι.	2	13 %
Α.Ε.Ι., Μεταπτυχιακό, Διδακτορικό	1	7 %

Παραστατική απεικόνιση 2- Τίτλος σπουδών Επιμελητών Ανηλίκων

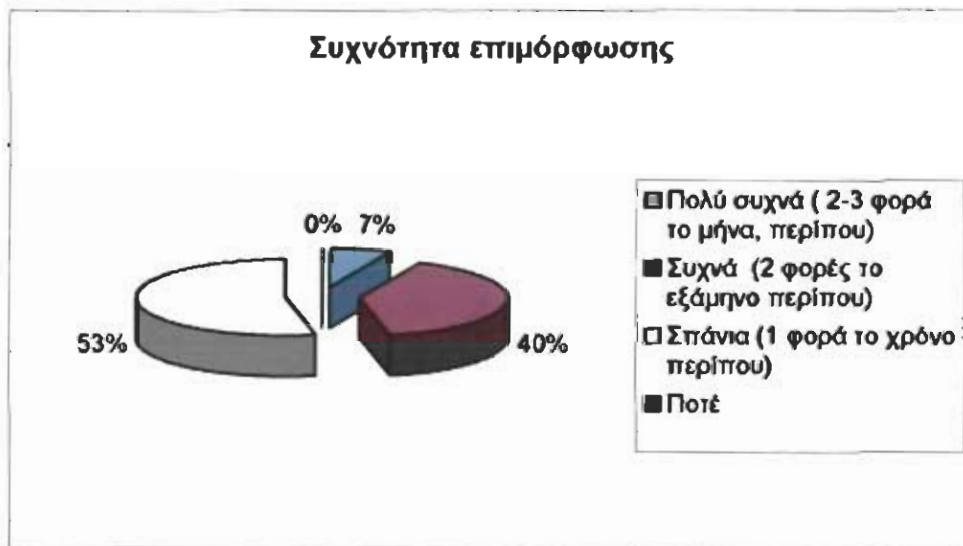

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 2, το 40% των τίτλων σπουδών που κατέχει το υπό μελέτη δείγμα των Επιμελητών Ανηλίκων, αποτελούν τα Ανώτερα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Τ.Ε.Ι.), το 27% τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Α.Ε.Ι.), το 13% του υπό μελέτη δείγματος κατέχει πτυχίο Α.Ε.Ι. και Μεταπτυχιακό τίτλο, το 13% κατέχουν πτυχία δύο Α.Ε.Ι. ενώ τέλος το 7% κατέχει πτυχίο Α.Ε.Ι., Μεταπτυχιακό και Διδακτορικό τίτλο.

Πίνακας 3- Συχνότητα επιμόρφωσης Επιμελητών Ανηλίκων

Συχνότητα επιμόρφωσης	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Πολύ συχνά (2-3 φορά το μήνα, περίπου)	1	7 %
Συχνά (2 φορές το εξάμηνο περίπου)	6	40 %
Σπάνια (1 φορά το χρόνο περίπου)	8	53 %
Ποτέ	0	0 %

Παραστατική απεικόνιση 3- Συχνότητα επιμόρφωσης Επιμελητών Ανηλίκων

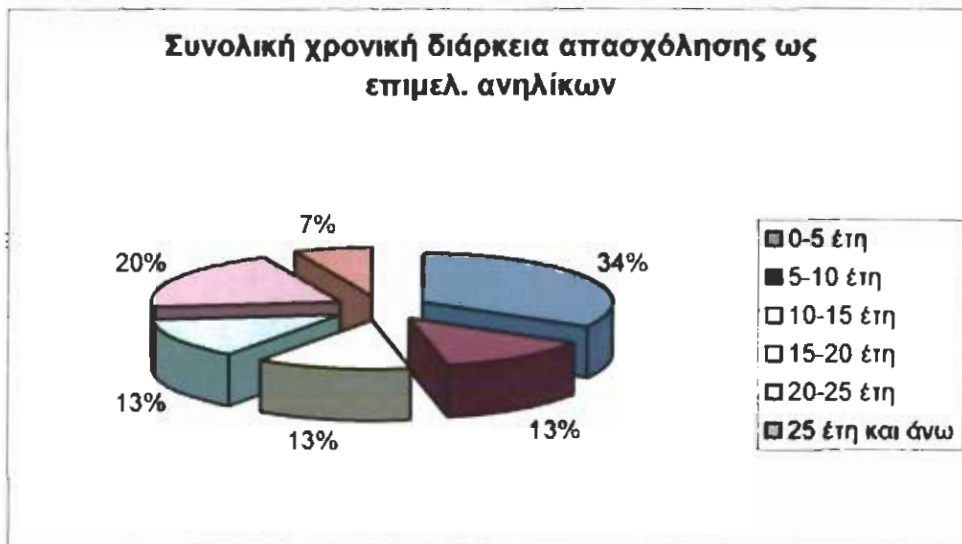

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 3, το 53% σημείωσε την ένδειξη «Σπάνια (1 φορά το χρόνο περίπου)», το 40% την ένδειξη «Συχνά (2 φορές το εξάμηνο περίπου)», το 7% την ένδειξη «Πολύ συχνά (2-3 φορά το μήνα, περίπου)» και το 0% «Ποτέ».

Πίνακας 4- Συνολική χρονική διάρκεια απασχόλησης ως Επιμελητής Ανηλίκων

Συνολική χρονική διάρκεια απασχόλησης ως επιμελητής ανηλίκων	Αριθμός απαντησεων N=15	Ποσοστό %
0-5 έτη	5	34 %
5-10 έτη	2	13 %
10-15 έτη	2	13 %
15-20 έτη	2	13 %
20-25 έτη	3	20 %
25 και άνω έτη	1	7 %

Παραστατική απεικόνιση 4- Συνολική χρονική διάρκεια απασχόλησης ως Επιμελητής Ανηλίκων

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 4, τα 0-5 έτη, συνολικής χρονικής διάρκειας απασχόλησης ως επιμελητής ανηλίκων, αποτέλεσαν το ποσοστό των 34%, τα 20-25 έτη το ποσοστό των 20%, τα 15-20 έτη το ποσοστό των 13%, τα 10-15 έτη το ποσοστό των 13%, τα 5-10 έτη το ποσοστό των 13% και τα 25 έτη και άνω το ποσοστό των 7%.

Πίνακας 5- Θητεία στη συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων

Θητεία στη συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
0-5 έτη	6	40 %
5-10 έτη	3	20 %
10-15 έτη	2	13 %
15-20 έτη	1	7% %
20-25 έτη	2	13 %
25 και άνω έτη	1	7% %

Παραστατική απεικόνιση 5- Θητεία στη συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 5, τα 0-5 έτη θητείας στη συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων αποτέλεσαν το 40%, τα 5-10 έτη το ποσοστό των 20%, τα 10-

15 έτη το ποσοστό των 13%, τα 20-25 έτη το ποσοστό των 13% τα 15-20 έτη το ποσοστό των 7% και τα 25 έτη και άνω το ποσοστό των 7%.

Πίνακας 6- Περιεχόμενο έργου Επιμελητών ανηλίκων

Περιεχόμενο έργου Επιμελητών ανηλίκων	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Υποστήριξη, Πρόληψη, Καταστολή, Συμβουλευτική, Συνεργασία με άλλους κοινωνικούς φορείς, μελέτη της ανήλικης παραβατικότητας	1	7%
Υποστήριξη, Πρόληψη, Καταστολή	5	33 %
Πρόληψη, Καταστολή	2	13 %
Υποστήριξη, Πρόληψη, Καταστολή, Συμβουλευτική	3	20 %
Υποστήριξη, Καταστολή	1	7 %
Υποστήριξη, Πρόληψη, Θεραπεία, Καταστολή	1	7 %
Πρόληψη, Σωφρονισμός	2	13 %

Παραστατική απεικόνιση 6- Περιεχόμενο έργου Επιμελητών ανηλίκων

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 6, η υποστήριξη, η πρόληψη και η καταστολή αποτελεί το 33% των απαντήσεων στο περιεχόμενο του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων, η υποστήριξη, πρόληψη, καταστολή και η συμβουλευτική το 20%, η πρόληψη και η καταστολή το 13%, η πρόληψη και ο σωφρονισμός το 13%, η υποστήριξη, πρόληψη, θεραπεία και καταστολή το 7%, η υποστήριξη, πρόληψη, καταστολή, συμβουλευτική και η συνεργασία με άλλους κοινωνικούς φορείς, μελέτη της ανήλικης παραβατικότητας το 7% και η υποστήριξη και η καταστολή το 7%.

7. Περιεχόμενο προληπτικού έργου της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων.

Από τους 15 Επιμελητές Ανηλίκων που συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία, οι 2 (13%) απάντησαν πως το προληπτικό έργο δεν πραγματοποιείται λόγω ελλιπούς στελέχωσης, ένας (7%) πως δεν υπάρχει γενική πρόληψη της παραμπωματικής συμπεριφοράς αλλά αντιμετωπίζονται περιστατικά ατομικών περιπτώσεων που φτάνουν μέχρι τις Υ. Ε. Α., ενώ οι απαντήσεις των υπολοίπων 12 (80%) συνοψίζονται στα παρακάτω:

Το προληπτικό έργο της Υπηρεσίας Επιμελητών ανήλικων περιλαμβάνει τη διερεύνηση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και συμβουλευτική για αλλαγή τρόπου ζωής και συμπεριφοράς των ανηλίκων που διατρέχουν κίνδυνο. Περιλαμβάνει περιπτώσεις ανηλίκων που δεν διέπραξαν αδίκημα, με την έννοια του ποινικού κώδικα, αλλά οι συνθήκες διαβίωσής τους, οι συναναστροφές τους και η συμπεριφορά τους εγκυμονούν κινδύνους για εκτροπή σε παραβατική συμπεριφορά ή δραστηριότητα (ηθικός κίνδυνος). Οι περιπτώσεις αυτές παραπέμπονται στο Δικαστήριο (κοινωνική έρευνα), με αίτηση γονέα, δασκάλου, Εισαγγελέα, αστυνομίας κτλ. Και οι ανήλικοι τίθενται υπό Διοικητική Επιμέλεια.

8 Περιεχόμενο κατασταλτικής αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων

Το περιεχόμενο των απαντήσεων του υπό μελέτης δείγματος συνοψίστηκε στην παρακάτω κοινή γραμμή αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας σε κατασταλτικό επίπεδο:

Σημειώθηκε η ανυπαρξία συγκεκριμένου προφίλ του ανήλικου παραβάτη στην Ελλάδα και ιδιαίτερα στην Αθήνα που διαθέτει μια μεγάλη γεωγραφική κινητικότητα και έναν πολύ σημαντικό οικονομικό αποκλεισμό. Ως εκ τούτου η αντιμετώπιση του ανήλικου και της οικογένειάς του έχει μια ευμετάβλητη δυναμική όπως και η συνεργασία, σε κατασταλτικό επίπεδο, των Ε. Α. με τους νεαρούς παραβάτες, ρυθμίζεται από απρόβλεπτους παράγοντες και απαιτεί εξατομικευμένη και διαπροσωπική σχέση με κάθε παραβάτη. Η συνεργασία του Ε.Α. και του ανήλικου παραβάτη, είναι σε επίπεδο συμβουλευτικής. Μια παρέμβαση συμβουλευτικού

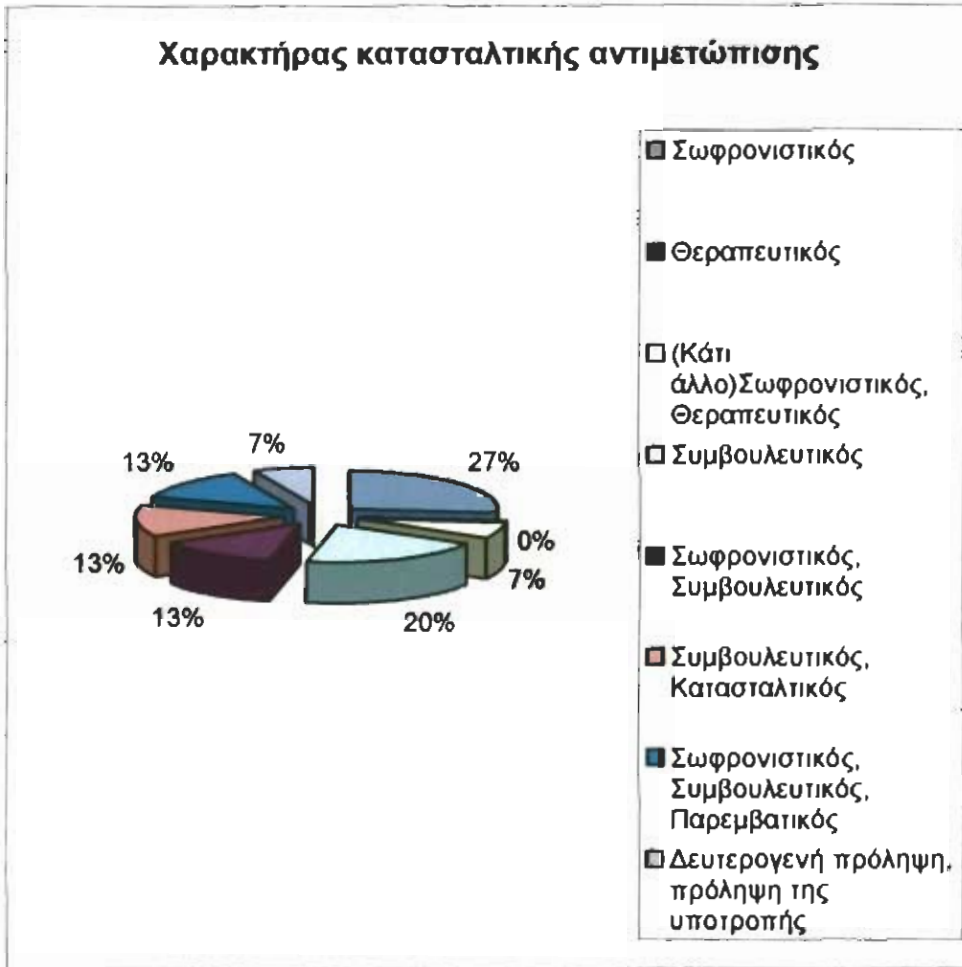
χαρακτήρα, κινητοποίηση του ανηλίκου σε συνεργασία με το οικογενειακό του περιβάλλον ή το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον και υποστήριξη ώστε να διαγνωσθούν τα προβλήματα και να επιλεγεί ρεαλιστική λύση. Συγκεντρωτικά σημειώνεται:

- α) Επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον και οριοθέτηση του προβλήματος
- β) Προσπάθεια να αναγνωριστεί ως πρόβλημα από όλους (ανήλικος, γονείς, αδέρφια)
- γ) Διερεύνηση δυνατοτήτων λύσης (με τη σύμφωνη γνώμη του ανηλίκου)
 - Οριοθέτηση ανηλίκου, επιβολή περιορισμών (ώρα επιστροφής στο σπίτι, αποφυγή συναναστροφών).
 - Επιβολή της εντατικής παρουσίας του ανηλίκου στην Υπηρεσία Επιμελητών.
 - Παραπομπή σε άλλους κατασταλτικούς μηχανισμούς, π.χ. κέντρα πρόληψης ή θεραπείας (ψυχιατρεία, θεραπευτικές κοινότητες κτλ.).

Πίνακας 9- Χαρακτήρας κατασταλτικής αντιμετώπισης

Χαρακτήρας κατασταλτικής αντιμετώπισης	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Σωφρονιστικός	4	27 %
Θεραπευτικός	0	0 %
(Κάτι άλλο) Σωφρονιστικός, Θεραπευτικός	1	7 %
Συμβουλευτικός	3	20 %
Σωφρονιστικός, Συμβουλευτικός	2	13 %
Συμβουλευτικός, Κατασταλτικός	2	13 %
Σωφρονιστικός, Συμβουλευτικός, Παρεμβατικός	2	13 %
Δευτερογενή πρόληψη, πρόληψη της υποτροπής	1	7 %

Παραστατική απεικόνιση 9- Χαρακτήρας κατασταλτικής αντιμετώπισης

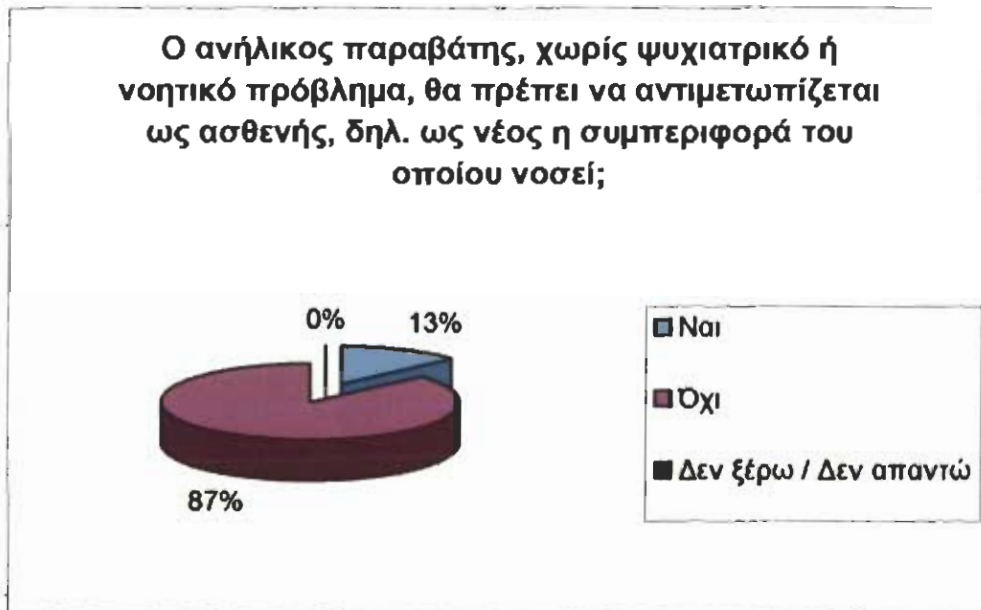

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 9, το 27% αναφορικά με τον χαρακτήρα της κατασταλτικής αντιμετώπισης, σημείωσε σωφρονιστικός, το 20% συμβουλευτικός, το 13% σωφρονιστικός και συμβουλευτικός, το 13% συμβουλευτικός και κατασταλτικός, το 13% σωφρονιστικός, συμβουλευτικός και παρεμβατικός, το 7% σωφρονιστικός και θεραπευτικός, το 7% δευτερογενή πρόληψη, πρόληψη της υποτροπής και το 0% θεραπευτικός.

Πίνακας 10- Απάντηση στο ερώτημα εάν ο ανήλικος παραβάτης, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ασθενής, δηλαδή ως ένας νέος η συμπεριφορά του οποίου νοσεί

Ο ανήλικος παραβάτης, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ασθενής, δηλαδή ως ένας νέος η συμπεριφορά του οποίου νοσεί;	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Ναι	2	13 %
Όχι	13	87 %
Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	0	0 %

Παραστατική απεικόνιση 10- Απάντηση στο ερώτημα εάν ανήλικος παραβάτης, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ασθενής, δηλαδή ως ένας νέος η συμπεριφορά του οποίου νοσεί

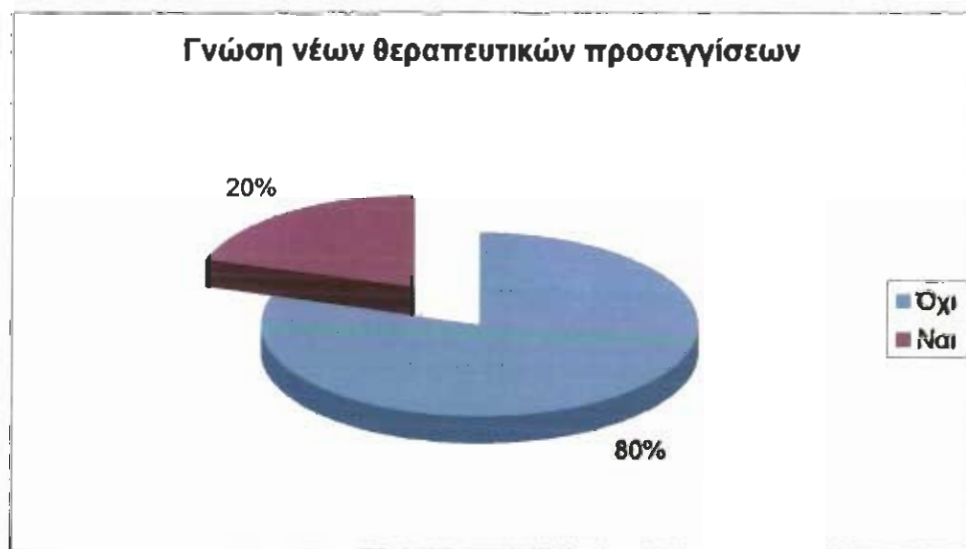

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 10, το 87% του ερωτώμενου πληθυσμού, αναφορικά με το αν θα πρέπει ο ανήλικος παραβάτης, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, να αντιμετωπίζεται ως ασθενής, δηλαδή ως νέος η συμπεριφορά του οποίου νοσεί, απάντησε αρνητικά, ενώ το 13% απάντησε θετικά.

Πίνακας 11- Γνώση νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων

Γνώση νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων ξένων κρατικών συστημάτων δικαιοσύνης	Αριθμός απαντήσεων N -15	Ποσοστό %
Όχι	12	80 %
Ναι	3	20 %
Αν ναι, ποιες είναι αυτές	Επανορθωτική Ολλανδίας(2), Γνωστική(1)	

Παραστατική απεικόνιση 11- Γνώση νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων

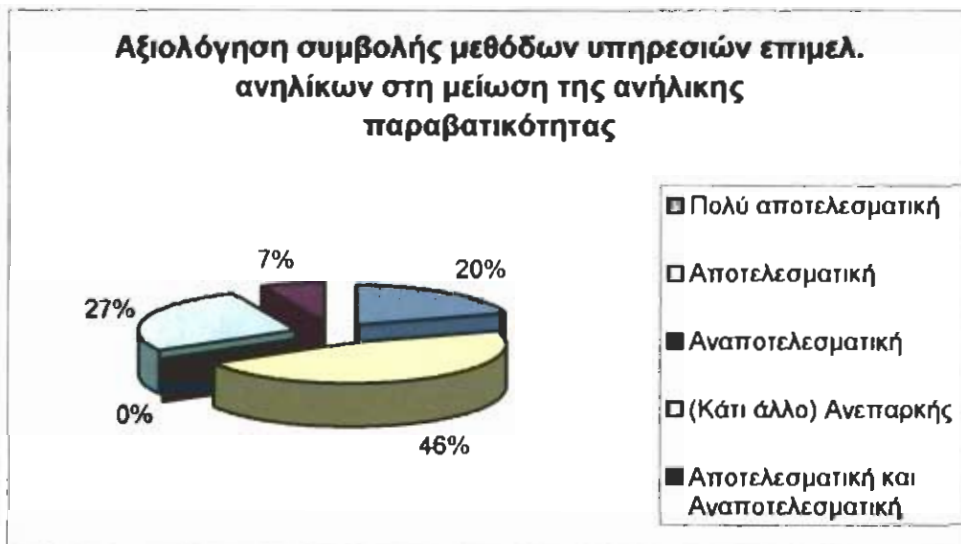

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 11, αναφορικά με την γνώση των επιμελητών ανηλίκων κάποιων νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων οι οποίες εφαρμόζονται σε ξένα κρατικά συστήματα δικαιοσύνης, το 80% του ερωτώμενου πληθυσμού απάντησε αρνητικά, ενώ το υπόλοιπο 20% απάντησε ότι γνώριζε κάποιες θεραπευτικές προσεγγίσεις και συγκεκριμένα την επανορθωτική δικαιοσύνη που εφαρμόζεται στην Ολλανδία καθώς και γνωστική θεραπευτική προσέγγιση.

Πίνακας 12- Χαρακτηρισμός συμβολής μεθόδων αντιμετώπισης, από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, στην μείωση της ανήλικης παραβατικότητας

Χαρακτηρισμός συμβολής μεθόδων αντιμετώπισης, από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, στην μείωση της ανήλικης παραβατικότητας	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Πολύ αποτελεσματική	3	20 %
Αποτελεσματική	7	46 %
Αναποτελεσματική	0	0 %
(Κάτι άλλο) Ανεπαρκής	4	27 %
Αποτελεσματική / Αναποτελεσματική	1	7 %

Παραστατική απεικόνιση 12- Χαρακτηρισμός συμβολής μεθόδων αντιμετώπισης, από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, στην μείωση της ανήλικης παραβατικότητας

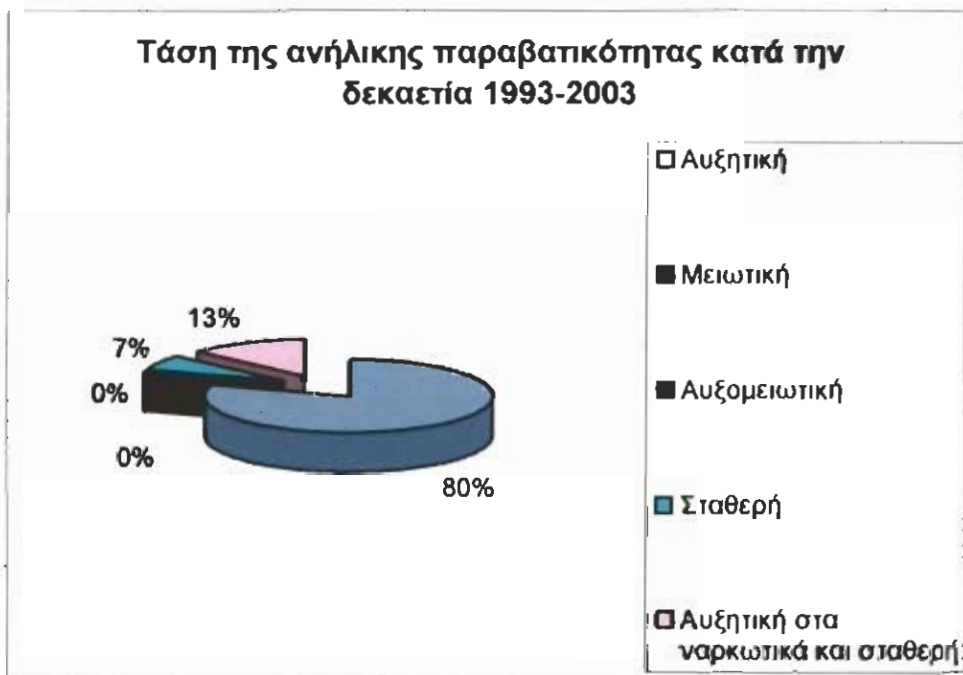

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 12, αναφορικά με την αξιολόγηση της συμβολής των μεθόδων των υπηρεσιών των επιμελητών ανηλίκων στη μείωση της ανήλικης παραβατικότητας, το 20% των ερωτώμενων απάντησαν ότι κρίνεται πολύ αποτελεσματική, το 46% ότι κρίνεται αποτελεσματική, το 0% ότι κρίνεται αναποτελεσματική, το 27% ότι κρίνεται ανεπαρκής και το 7% ότι κρίνεται αποτελεσματική και αναποτελεσματική ταυτόχρονα.

Πίνακας 13- Τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την τελευταία δεκαετία (1993-2003)

Τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την τελευταία δεκαετία (1993-2003)	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Αυξητική	12	80 %
Μειωτική	0	0 %
Αυξομειωτική	0	0 %
Σταθερή	1	6,6 %
Αυξητική στα ναρκωτικά και σταθερή στις λοιπές παραβάσεις	2	13,3 %

Παραστατική απεικόνιση 13- Τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την τελευταία δεκαετία (1993-2003)

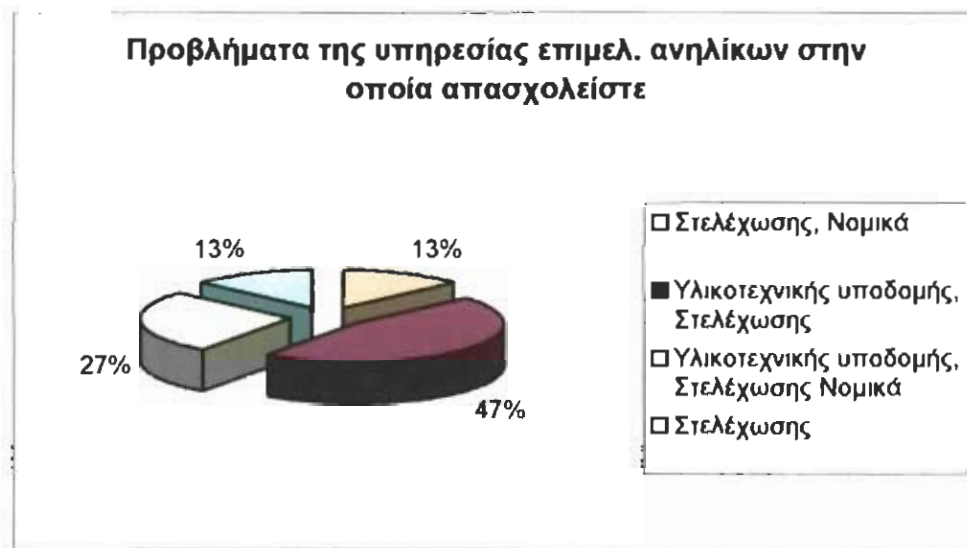

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 13, αναφορικά με την τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την δεκαετία 1993-2003, το 80% των ερωτώμενων απάντησαν ότι είναι αυξητική, το 13% ότι είναι αυξητική στα ναρκωτικά και σταθερή στις λοιπές παραβάσεις, το 7% ότι είναι σταθερή, το 0% ότι είναι μειωτική και επίσης ίδιο ποσοστό, δηλαδή 0% απάντησε ότι είναι αυξομειωτική.

Πίνακας 14- Προβλήματα Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων

Ενδεχόμενα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων στην οποία απασχολείστε	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Στελέχωσης, Νομικά	2	13 %
Υλικοτεχνικής υποδομής, Στελέχωσης	7	47 %
Υλικοτεχνικής υποδομής, Στελέχωσης Νομικά	4	27 %
Στελέχωσης	2	13 %

Παραστατική απεικόνιση 14- Προβλήματα Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 14, αναφορικά με τα ενδεχόμενα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων στην οποία απασχολούνται, το 47% απάντησε ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα υλικοτεχνικής υποδομής και στελέχωσης, το 27% απάντησε ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα υλικοτεχνικής υποδομής, νομικά και στελέχωσης, το 13% ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα νομικά και στελέχωσης και το 13% ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα στελέχωσης

15. Ενδεχόμενα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Επιμελητές Ανηλίκων κατά την διάρκεια εκτέλεσης του έργου τους και της συνεργασία με τους ανήλικους παραβάτες και το υποστηρικτικό τους περιβάλλον, τους σχετιζόμενους φορείς και επαγγελματικά πρόσωπα.

Το περιεχόμενο των απαντήσεων του υπό μελέτη δείγματος συνοψίστηκε στα παρακάτω κοινά σημεία:

- Απουσία κοινωνικού κράτους και κράτους πρόνοιας
- Απουσία μεταναστευτικής πολιτικής (έλλειψη προγραμμάτων για τους μετανάστες)
- Ταξικότητα της δικαιοσύνης
- Απουσία κοινωνικής πολιτικής (έλλειψη στεγών φιλοξενίας ανήλικων ατόμων, αυξημένο ποσοστό ανεργίας, έλλειψη κλειστών προγραμμάτων για την τοξικοεξάρτηση, μη συντονισμένη δράση φορέων που δραστηριοποιούνται στο ίδιο αντικείμενο)
- Υπηρεσίες στήριξης, όπως επιμορφωτικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ανηλίκων, γραφεία εύρεσης εργασίας ακόμη και για τους γονείς που είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι
- Αύξηση ανήλικων παραβατών
- Δυσκολίες συνεργασίας και επικοινωνίας με αθίγγανους και αλλοδαπούς
- Στελέχωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων με διεπιστημονική ομάδα
- Ελλιπής πληροφόρηση σε σχέση με τους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς που δραστηριοποιούνται σε τομείς πρόληψης, θεραπείας, καταστολής και συμβουλευτικής παιδιών και εφήβων
- Αδιαφορία ή απαξία του φορέα Υπαγωγής για την υπηρεσία επιμελητών ή για το έργο το οποίο επιτελούν
- Έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής και μηχανοργάνωσης εν γένει
- Ανταγωνιστική διάθεση από συναφείς ιδιωτικούς φορείς προστασίας ή συμβουλευτικής ανηλίκων
- Ελλιπής πληροφόρηση σε σχέση με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και το έργο της και η συνταύτισή της με έναν κατασταλτικό μηχανισμό πλάι σε αυτόν του δικαστηρίου.

Επιπλέον, σημειώθηκε η απάντηση στον αριθμό των τριών από τους ερωτηθέντες (20%), της μη αντιμετώπισης ιδιαίτερων προβλημάτων.

Η έλλειψη στεγών φιλοξενίας ανηλίκων ατόμων, το αυξημένο ποσοστό ανεργίας και η μη συντονισμένη δράση φορέων που δραστηριοποιούνται στο ίδιο αντικείμενο συγκέντρωσαν τη μεγαλύτερη συχνότητα απαντήσεων του υπό μελέτη δείγματος.

16. Προτάσεις βελτίωσης του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων

Συγκεντρωτικά οι προτάσεις που σημείωσαν οι Επιμελητές Ανηλίκων περιλαμβάνουν:

- Επένδρωση των κενών οργανικών θέσεων Επιμελητών Ανηλίκων
- Επανεργοποίηση του ν.2447/96 ο οποίος αναφερόταν στην δημιουργία οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών στα Δικαστήρια Ανηλίκων στελεχωμένων με επιμελητές, ψυχιάτρους, ψυχολόγους και κοινωνιολόγους οι οποίοι θα δράσουν συλλογικά ως διεπιστημονική ομάδα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ανηλίκων και ότι άπτεται του οικογενειακού δικαίου
- Μέριμνα για την επαγγελματική αποκατάσταση των ανηλίκων παραβατών
- Δημιουργία μονάδων μέριμνας και χώρων φιλοξενίας ανήλικων παραβατών
- Καλύτερες και περισσότερες υποδομές για απεξάρτηση ναρκωτικών ουσιών
- Βελτίωση των συνθηκών και του είδους της εργασίας των ανήλικων (ασφάλιση)
- Αποφυγή της «επικάλυψης» των υπηρεσιών
- Υπαρξη μόνιμου Δικαστή και Εισαγγελέα ανηλίκων
- Έγκαιρη παρέμβαση κατά το προδικαστικό στάδιο
- Σχεδιασμός απεγκληματικής πολιτικής στην κατεύθυνση των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης
- Δικτύωση ιδιωτικών και δημοσίων φορέων που ασχολούνται με ανήλικους
- Εξεύρεση προγραμμάτων απασχόλησης (Ο.Α.Ε.Δ.)
- Υπαρξη στενότερης συνεργασίας με Κοινωνικές Υπηρεσίες, Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, Πρόνοια κτλ.
- Συνεργασία με συγκεκριμένους φορείς ψυχιατρικής και ψυχολογικής στήριξης και δημιουργία κέντρων ψυχιατρικής στήριξης

- Δυνατότητα εναλλακτικών μορφών παρέμβασης στους ανήλικους (επαφή με την τέχνη, μουσεία, κινηματογράφους)
- Ανάπτυξη φορέων που δραστηριοποιούνται στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή στην ανεύρεση εργασίας
- Άμεση παρέμβαση με κοινωνικό χαρακτήρα μιας Δικαστικής Αστυνομίας
- Μείωση του χρόνου εκδίκασης των υποθέσεων
- Εφαρμογή σωφρονιστικής πολιτικής με κοινωνικό χαρακτήρα(κονδύλια προς άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών αποκλεισμών)
- Εκδίκαση όλων των θεμάτων που αφορούν τους ανήλικους από το Δικαστήριο Ανηλίκων και όχι μόνο της παραβατικής συμπεριφοράς

Η στελέχωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων με διεπιστημονικές ομάδες, η μέριμνα για την επαγγελματική αποκατάσταση των παραβατών και η δημιουργία μονάδων μέριμνας και χώρων φιλοξενίας των ανηλίκων υπήρξαν οι προτάσεις που σημειώθηκαν από το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων.

Πίνακας 17- Απαντήσεις στην ερώτηση αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας

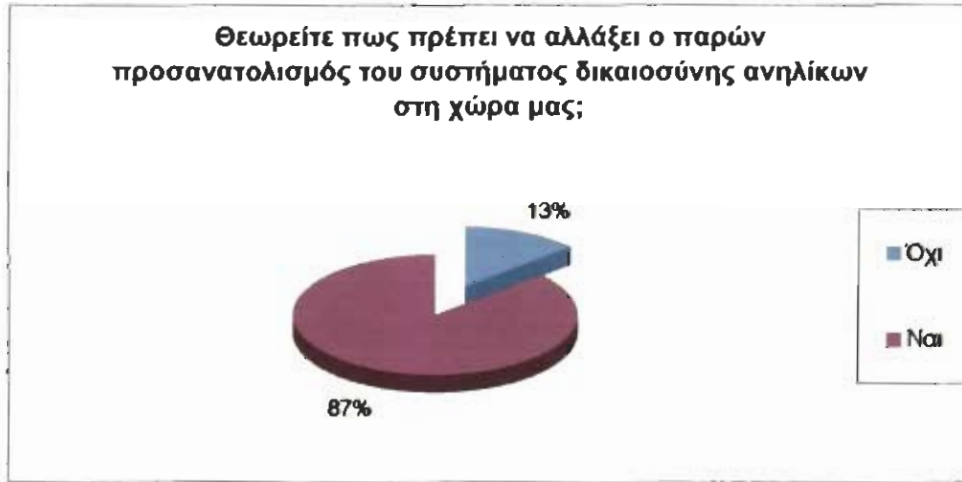
Θεωρείτε πως θα πρέπει να αλλάξει ο παρών προσανατολισμός του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας;	Αριθμός απαντήσεων N=15	Ποσοστό %
Όχι	2	13 %
Ναι	13	87 %

Οι απαντήσεις που δόθηκαν αναφορικά των αλλαγών της κατευθύνσεων του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας, συμπεριέλαβαν συγκεντρωτικά τα παρακάτω:

- Διαπλάτυνση των ορίων σχετικά με τις προβλεπόμενες από το νόμο περί εισαγωγής σε Σωφρονιστικά καταστήματα και παροχή ευκαιριών που να δίνουν τη δυνατότητα να σωφρονιστούν οι ανήλικοι εκτός σωφρονιστικών καταστημάτων
- Αποποινικοποίηση των παραβάσεων του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.)
- Επιβολή διοικητικών και όχι ποινικών κυρώσεων στις παραβάσεις του Κ.Ο.Κ.
- Δημιουργία ανεξάρτητου κλάδου Δικαστών και Εισαγγελέων Ανηλίκων
- Κατοχύρωση δικονομικών εγγυήσεων υπέρ του ανηλίκου κατηγορουμένου
- Απεγκληματοποίηση, Αποδικαστηριοποίηση, Αποιδρυματοποίηση, Αποστιγματοποίηση
- Προεπιλογή περιπτώσεων που θα οδηγούνται σε δίκη
- Δημιουργία υποδομών επανένταξης για ανηλικούς παραβάτες
- Κοινωνική πολιτική στηριγμένη σε οικονομική βάση ώστε οι κοινωνικά ευαίσθητες ομάδες να συμμετέχουν στην κοινωνική μορφοποίηση του κράτους γενικότερα, συντονισμένη σε μια Σωφρονιστική πολιτική κοινωνικού χαρακτήρα

Οι κατευθύνσεις στις οποίες συνέκλιναν οι περισσότερες θετικές απαντήσεις στην αλλαγή του παρόντος προσανατολισμού του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας, υπήρξαν οι ακόλουθες : κοινωνική πολιτική στηριγμένη σε οικονομική βάση ώστε οι κοινωνικά ευαίσθητες ομάδες να συμμετέχουν στην κοινωνική μορφοποίηση του κράτους γενικότερα, συντονισμένη σε μια Σωφρονιστική πολιτική κοινωνικού χαρακτήρα και απεγκληματοποίηση, αποδικαστηριοποίηση, αποιδρυματοποίηση, αποστιγματοποίηση.

Παραστατική απεικόνιση 17- Απαντήσεις στην ερώτηση αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας

- Όπως προκύπτει από τον πίνακα 17, αναφορικά με την γνώμη των επιμελητών ανηλίκων για το αν θα πρέπει να αλλάξει ο παρών προσανατολισμός του συστήματος δικαιοσύνης στη χώρα μας, το 87% του ερωτώμενου πληθυσμού απάντησε θετικά, ενώ το υπόλοιπο 13% απάντησε αρνητικά.

5.2.8. Αποτελέσματα- Συζήτηση

Παρακάτω θα αναφερθούν και θα συζητηθούν τα σημαντικότερα στοιχεία που προέκυψαν από την ερευνητική διαδικασία, στοχεύοντας στην πραγματοποίηση των απαραίτητων συσχετίσεων με τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν και υιοθετήθηκαν στην βιβλιογραφική επισκόπηση.

Αναφορικά με την πρώτη ερώτηση της επαγγελματικής ιδιότητας, το επάγγελμα του Κοινωνικού Λειτουργού είναι αυτό που παρουσιάζεται σε μεγαλύτερο ποσοστό (47%) στους Επιμελητές Ανηλίκους, ενώ ακολουθεί το επάγγελμα του

Κοινωνιολόγου(40%) και του Δικηγόρου(13%). Το περιεχόμενο της παρούσας αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών ανηλίκων (υποστηρικτικό, προληπτικό, κατασταλτικό, διενέργεια κοινωνικής έρευνας κτλ) συνάδει με το περιεχόμενο σπουδών Κοινωνικής Εργασίας. Ωστόσο κρίνεται σημαντική η εξειδίκευση όπως και η στελέχωση των Υπηρεσιών με διεπιστημονικές ομάδες (ψυχιάτρους, ψυχολόγους κτλ.).

Ο τίτλος σπουδών του Ανώτερου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Τ.Ε.Ι.), κατέχεται από το μεγαλύτερο ποσοστό(40%) των Επιμελητών ανηλίκων, ενώ σε μικρότερα ποσοστά ακολουθούν, ο τίτλος του Ανώτατου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Α.Ε.Ι., 27%), του Α.Ε.Ι. και του Μεταπτυχιακού (13%), οι τίτλοι δύο Α.Ε.Ι.(13%) και τέλος οι τίτλοι Α.Ε.Ι., Μεταπτυχιακό και Διδακτορικό(7%). Όπως παρατηρείται ο τίτλος των Α.Τ.Ε.Ι. κατέχεται από το μεγαλύτερο ποσοστό Επιμελητών Ανηλίκων, με τα ποσοστά όμως κατοχής μεταπτυχιακών τίτλων να είναι ενθαρρυντικά

Στην ερώτηση της συχνότητας επιμόρφωσης (σεμινάρια, ημερίδες κτλ.), οι ενδείξεις «σπάνια» και «συχνά» συγκέντρωσαν τα μεγαλύτερα ποσοστά ενώ κανένας δεν σημείωσε την ένδειξη «ποτέ»

Στην ερώτηση της συνολικής χρονικής διάρκειας απασχόλησης ως επιμελητής ανηλίκων τα 0-5 έτη σημειώθηκαν από του περισσότερους ενώ τα 25 έτη και άνω από τους λιγότερους. Χωρίς να είναι αντιπροσωπευτικά τα στοιχεία(μικρό δείγμα), το μεγάλο ποσοστό των 0-5 έτη συνολικής χρονικής διάρκειας απασχόλησης ως επιμελητής ανηλίκων μπορεί να συσχετιστεί με το ενθαρρυντικό στοιχείο της εισόδου νέων επιστημόνων στην Υπηρεσία

Επίσης ο αριθμός των 0-5 ετών θητείας στη συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό (40%), ενώ το μικρότερο τα 25 έτη και άνω.

Η απάντηση που δόθηκε από το μεγαλύτερο ποσοστό (33%) αναφορικά με το περιεχόμενο του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων ήταν η υποστήριξη, η πρόληψη και η καταστολή ενώ σημειώθηκαν και τα στοιχεία της συμβουλευτικής, του σωφρονισμού και της θεραπείας συμπεριλαμβανομένης στα παραπάνω στοιχεία. Ως εκ τούτου και συσχετιζόμενο με τα στοιχεία της βιβλιογραφικής επισκόπησης, το περιεχόμενο του έργου της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων συνοψίζεται στην πρόληψη, την υποστήριξη και την καταστολή, στοιχεία το περιεχόμενο των οποίων αναλύεται σε επόμενες ερωτήσεις όπως και η αξιολόγηση του παρόντος περιεχομένου

καθώς και προτάσεις αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων.

Στην ερώτηση του «περιεχομένου του προληπτικού έργου της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων» η απάντηση του 80% περιελάμβανε *τη διερεύνηση της παραβατικής συμπεριφοράς των ανηλίκων και συμβουλευτική για αλλαγή του τρόπου ζωής και συμπεριφοράς των ανηλίκων που διατρέχουν κίνδυνο*. Περιπτώσεις ανηλίκων που δεν διέπραξαν αδίκημα, με την έννοια του ποινικού κώδικα, αλλά οι συνθήκες διαβίωσής τους, οι συνναστροφές τους και η συμπεριφορά τους εγκυμονούν κινδύνους για εκτροπή σε παραβατική συμπεριφορά ή δραστηριότητα (ηθικός κίνδυνος). Επιπλέον το 13% σημείωσε πως το προληπτικό έργο δεν πραγματοποιείται λόγω ελλιπούς στελέχωσης και το 7% πως δεν υπάρχει γενική πρόληψη της παραμπωματικής συμπεριφοράς αλλά αντιμετωπίζονται περιστατικά ατομικών περιπτώσεων που φτάνουν μέχρι τις Υ. Ε. Α. Παρατηρείται σε μικρό ποσοστό μια διάσταση των απόψεων που θέτει θεμέλια προβληματισμού.

Αναφορικά με το περιεχόμενο της κατασταλτικής αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων συγκεντρωτικά σημειώθηκαν τα παρακάτω «βήματα», τα οποία συνάδουν με την βιβλιογραφική επισκόπηση:

- α) Επικοινωνία με το οικογενειακό περιβάλλον και οριοθέτηση του προβλήματος
- β) Προσπάθεια να αναγνωριστεί ως πρόβλημα από όλους (ανήλικος, γονείς, αδέρφια)
- γ) Διερεύνηση δυνατοτήτων λύσης (με τη σύμφωνη γνώμη του ανηλίκου)
 - Οριοθέτηση ανηλίκου, επιβολή περιορισμών (ώρα επιστροφής στο σπίτι, αποφυγή συνναστροφών).
 - Επιβολή της εντατικής παρουσίας του ανηλίκου στην Υπηρεσία Επιμελητών.
 - Παραπομπή σε άλλους κατασταλτικούς μηχανισμούς, π.χ. κέντρα πρόληψης ή θεραπείας (ψυχιατρεία, θεραπευτικές κοινότητες κτλ.).

Ο χαρακτήρας, της κατασταλτικής αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, που σημείωσε το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (27%) υπήρξε ο *σωφρονιστικός* ενώ το 7% απέδωσε τον θεραπευτικό και σωφρονιστικό χαρακτηρισμό στο περιεχόμενο της κατασταλτικής αντιμετώπισης. Αποδόθηκαν επίσης οι χαρακτηρισμοί συμβουλευτικός και παρεμβατικός, δευτερογενή πρόληψη, πρόληψη της υποτροπής.

Η απάντηση στην ερώτηση «αν ο ανήλικος παραβάτης, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ασθενής, δηλαδή ως νέος η συμπεριφορά του οποίου νοσεί, υπήρξε *αρνητική* σε ποσοστό 87%, ενώ μόλις το 13% (2 στους 15 ερωτηθέντες) απάντησε θετικά. Η ερώτηση αυτή αποτελεί ένα σημείο προβληματισμού, καθώς μόλις το 13% σημείωσε πως δεν θεωρεί «νοσογόνο» τη συμπεριφορά ενός ανήλικου παραβάτη, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα και άρα δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ασθενής. Οι απόψεις εν προκειμένω δίστανται- όλες όμως στοχεύουν στην εξεύρεση του αποτελεσματικότερου μέτρου αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας.

Το 80% του ερωτώμενου πληθυσμού απάντησε *αρνητικά* στη γνώση νέων θεραπευτικών προσεγγίσεων οι οποίες εφαρμόζονται σε ξένα κρατικά συστήματα δικαιοσύνης, ενώ μόλις το 20% απάντησε θετικά και συγκεκριμένα γνώση της επανορθωτικής δικαιοσύνης που εφαρμόζεται στην Ολλανδία καθώς και της γνωστικής θεραπευτικής προσέγγισης.

Αναφορικά με την αξιολόγηση της συμβολής των μεθόδων των υπηρεσιών των επιμελητών ανηλίκων στη μείωση της ανήλικης παραβατικότητας, σε ποσοστό 46% κρίθηκε *αποτελεσματική* ενώ κανείς δεν απέδωσε τον χαρακτηρισμό αναποτελεσματική. Σημειώθηκε επίσης ο χαρακτηρισμός «ανεπαρκείς».

Το 80% των ερωτώμενων έκρινε *αυξητική* την τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την δεκαετία 1993-2003 ενώ κανένας δεν την χαρακτήρισε μειωτική. Επιπλέον σημειώθηκε (13%) *αυξητική* τάση στα ναρκωτικά και σταθερή στις λοιπές παραβάσεις ενώ μόλις το 7% την έκρινε σταθερή.

Τα προβλήματα της *υλικοτεχνικής υποδομής και της στελέχωσης* υπήρξαν αυτά που σημειώθηκαν στο μεγαλύτερο ποσοστό. Αναφέρθηκαν επίσης νομικά προβλήματα

Στην ερώτηση, των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι Επιμελητές Ανηλίκων κατά την διάρκεια εκτέλεσης του έργου τους και της συνεργασία με τους ανήλικους παραβάτες και το υποστηρικτικό τους περιβάλλον, τους σχετιζόμενους φορείς και επαγγελματικά πρόσωπα, σημειώθηκαν σε μεγαλύτερη συχνότητα, *η έλλειψη στεγών φιλοξενίας ανηλίκων ατόμων, το αυξημένο ποσοστό ανεργίας και η μη συντονισμένη δράση φορέων που δραστηριοποιούνται στο ίδιο αντικείμενο*. Επιπλέον, σημειώθηκε η απάντηση σε ποσοστό 20% τον αριθμό των τριών από τους ερωτηθέντες, της μη αντιμετώπισης ιδιαίτερων προβλημάτων. Σημειώθηκαν επίσης, σε γενικές γραμμές, η απουσία μεταναστευτικής πολιτικής (έλλειψη προγραμμάτων για τους μετανάστες), η

ταξικότητα της δικαιοσύνης, η αύξηση των ανήλικων παραβατών, ελλιπής πληροφόρηση σε σχέση με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων και το έργο της και η συνταύτισή της με έναν κατασταλακτικό μηχανισμό πλάι σε αυτόν του δικαστηρίου, η αδιαφορία ή απαξία του φορέα Υπαγωγής για την υπηρεσία επιμελητών ή για το έργο το οποίο επιτελούν και η ανταγωνιστική διάθεση από συναφείς ιδιωτικούς φορείς προστασίας ή συμβουλευτικής ανηλίκων.

Η στελέχωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων με διεπιστημονικές ομάδες, η μέριμνα για την επαγγελματική αποκατάσταση των παραβατών και η δημιουργία μονάδων μέριμνας και χώρων φιλοξενίας των ανηλίκων υπήρξαν οι προτάσεις βελτίωσης του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων, που σημειώθηκαν από το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων. Αναφέρθηκαν επίσης η επάνδρωση των κενών οργανικών θέσεων Επιμελητών Ανηλίκων, η ύπαρξη μόνιμου Δικαστή και Εισαγγελέα ανηλίκων, οι καλύτερες και περισσότερες υποδομές για απεξάρτηση ναρκωτικών ουσιών, η βελτίωση των συνθηκών και του είδους της εργασίας των ανηλίκων (ασφάλιση), η έγκαιρη παρέμβαση κατά το προδικαστικό στάδιο, ο σχεδιασμός απεγκληματικής πολιτικής στην κατεύθυνση των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης, η δικτύωση ιδιωτικών και δημοσίων φορέων που ασχολούνται με ανηλίκους, η εφαρμογή σωφρονιστικής πολιτικής με κοινωνικό χαρακτήρα (κονδύλια προς άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών αποκλεισμών), η εκδίκαση όλως των θεμάτων που αφορούν τους ανήλικους από το Δικαστήριο Ανηλίκων και όχι μόνο της παραβατικής συμπεριφοράς κτλ.

Αναφορικά με την γνώμη των επιμελητών ανηλίκων για το αν θα πρέπει να αλλάξει ο παρών προσανατολισμός του συστήματος δικαιοσύνης στη χώρα μας, το 87% του ερωτώμενου πληθυσμού απάντησε θετικά, ενώ το υπόλοιπο 13% απάντησε αρνητικά. Οι κατευθύνσεις στις οποίες συνέκλιναν οι περισσότερες θετικές απαντήσεις στην αλλαγή του παρόντος προσανατολισμού του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας, υπήρξαν οι ακόλουθες : *κοινωνική πολιτική στηριγμένη σε οικονομική βάση ώστε οι κοινωνικά ευαίσθητες ομάδες να συμμετέχουν στην κοινωνική μορφοποίηση του κράτους γενικότερα, συντονισμένη σε μια Σωφρονιστική πολιτική κοινωνικού χαρακτήρα και απεγκληματοποίηση, αποδικαστηριοποίηση, αποιδρυματοποίηση, αποστιγματοποίηση*. Σημειώθηκαν επίσης η αποποινικοποίηση των παραβάσεων του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας (Κ.Ο.Κ.), η κατοχύρωση δικονομικών εγγυήσεων υπέρ του ανηλικού κατηγορουμένου, η προεπιλογή περιπτώσεων που θα οδηγούνται σε δίκη, η διαπλάτυνση των ορίων

σχετικά με τις προβλεπόμενες από το νόμο περί εισαγωγής σε Σωφρονιστικά καταστήματα και παροχή ευκαιριών που να δίνουν τη δυνατότητα να σωφρονιστούν οι ανήλικοι εκτός σωφρονιστικών καταστημάτων, η επιβολή διοικητικών και όχι ποινικών κυρώσεων στις παραβάσεις του Κ.Ο.Κ., η δημιουργία ανεξάρτητου κλάδου Δικαστών και Εισαγγελέων Ανηλίκων.

Μέσα από την ερευνητική προσέγγιση της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, καταδείχθηκαν τόσο τα προβλήματα και η αυξητική τάση της ανήλικης παραβατικότητας όσο κι αναγκαιότητα αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στην χώρα μας. Μια αλλαγή για την οποία σημειώθηκαν πολλές προτάσεις με επικρατούσες την σωφρονιστική πολιτική κοινωνικού χαρακτήρα, την απεγκληματοποίηση, αποδικαστηριοποίηση, αποιδρυματοποίηση και αποστιγματοποίηση. Μια αλλαγή η οποία απαιτεί διερεύνηση των προβλημάτων του υπάρχοντος συστήματος δικαιοσύνης και έναν από κοινού διάλογο όλων των επαγγελματιών του συστήματος, των εξειδικευμένων επιστημόνων στο θέμα αλλά και της κοινής γνώμης.

Επίλογος

Σκοπός της ερευνητικής προσέγγισης ήταν η διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων. Η ερευνητική στρατηγική που ακολουθήθηκε για την εκπόνηση της ερευνητικής μελέτης είναι η επισκόπηση ή διερευνητική έρευνα. Τα μέσα που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των δεδομένων στην παρούσα ερευνητική μελέτη είναι η συνέντευξη εις βάθους και το ερωτηματολόγιο ενώ το δείγμα μη πιθανοτήτων, του υπό μελέτη πληθυσμού αποτέλεσαν οι επιμελητές ανηλίκων των πόλεων Αθηνών, Πάτρας και Λάρισας. Κωδικοποιήθηκαν 11 έντυπα ερωτηματολόγια και 4 συνεντεύξεις εις βάθους, στο σύνολο του αριθμού των 15 Επιμελητών Ανηλίκων (υπό μελέτη δείγμα), στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Αθηνών, Πάτρας και Λάρισας. Μέσα από την ερευνητική προσέγγιση της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, καταδείχθηκαν, ενδεικτικά, τόσο τα προβλήματα και η αυξητική τάση της

ανήλικης παραβατικότητας όσο κι αναγκαιότητα αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στην χώρα μας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Μέσα από την βιβλιογραφική επισκόπηση της μελέτης αναλύθηκαν τόσο το θεσμικό πλαίσιο αντιμετώπισης των παραβατικών ανηλίκων στη Ελλάδα και διεθνώς όσο και οι νέες θεραπευτικές προσεγγίσεις της ανήλικης παραβατικότητας που λαμβάνουν χώρα στο εξωτερικό.

Συμπερασματικά η αντιμετώπιση της ανήλικης παραβατικότητας στην Ελλάδα διεξάγεται από:

- Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων: πρόληψη- προστασία
- Υπηρεσίες Επιμελητών των Δικαστηρίων ανηλίκων: πρόληψη-καταστολή
- Ιδρύματα αγωγής: εκτέλεση του αναμορφωτικού μέτρου της εισαγωγής σε Ίδρυμα
- Σωφρονιστικά καταστήματα: ποινικός σωφρονισμός

Μέσω του Υπουργείου Δικαιοσύνης προβάλλεται το «πρότυπο δικαιοσύνης» που αποβλέπει στην δίκαιη μεταχείριση των ανηλίκων για τους οποίους πρέπει να ληφθούν κρατικά μέτρα για να συμμορφωθούν προς τους νόμους.

Με το Π.Δ. 278/1988 (α.7) ιδρύθηκε μια νέα αρχή, η Διεύθυνση Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγή Ανηλίκων του Υπουργείου Δικαιοσύνης, η οποία ασχολείται με την πρόληψη και τη μέριμνα της εγκληματικότητας των ανηλίκων καθώς και την καταστολή αυτών. Επίσης, μελετά, εφαρμόζει, θεσπίζει και υλοποιεί μέτρα κατάλληλης αγωγής. Ασχολείται με την παρακολούθηση και άρση της διοικητικής επιμέλειας των ανηλίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο καθώς και με την οργάνωση και λειτουργία των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανηλίκων και τη μέριμνα για συγκρότηση των Εταιριών Προστασίας Ανηλίκων και των Ιδρυμάτων Αγωγής. Η Ελληνική ποινική νομοθεσία ανηλίκων αναμορφώθηκε τον Οκτώβρη του 2003, προσαρμόζοντας ουσιαστικά το Δίκαιο Ανηλίκων της Ελλάδας με τις επιταγές του Διεθνούς Δικαίου και των Συμβάσεων για τα Δικαιώματα του Παιδιού, επιφέροντας έτσι αλλαγές σύγκλισης.

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία των ετών 1998-2003 της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αθηνών και των ετών 2001-2003 της Υπηρεσίας

Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών, οι ηλικίες των 13-17 αποτελούν το 54,25% του συνόλου των ανηλίκων ενώ τα αγόρια αποτελούν συντριπτική πλειοψηφία. (96,8 %). Στο σύνολο των καταδικασθέντων στο Μονομελές και Τριμελές Δικαστήριο Ανηλίκων οι καταδικασθέντες σε αναμορφωτικά μέτρα αποτελούν το 85,45% ενώ γίνονται δεκτές η συντριπτική πλειοψηφία των μετατροπών, δεδομένου ότι πρυτανεύει η αναμόρφωση και επανένταξη ανηλίκων. Παρατηρείται μια πλουραλιστική συμμετοχή των ανηλίκων από πλευράς εθνικότητας στην επιβολή των αναμορφωτικών μέτρων. Οι παραβάσεις του Κ.Ο.Κ. ανέρχονται στο 54%, ενώ παρατηρείται πλασματική μείωση των καταδικασθέντων ανήλικων για ναρκωτικά τόσο λόγω των σκόπιμων αναβολών για παρακολούθηση της πορείας τους όσο και των ιδιαίτερων κοινωνικών – πολιτικών συνθηκών όπως π.χ. συλλήψεις τρομοκρατικών ομάδων, εκλογές, έλεγχος γηπέδων, κλπ., που δεν ενεργοποίησαν τους μηχανισμούς καταστολής στη διενέργεια συστηματικών ελέγχων – συλλήψεων ανηλίκων οι οποίες αποβαίνουν σωτήριες για τους ανήλικους γιατί όπως έχει παρατηρηθεί όταν η παρέμβαση γίνει έγκαιρα, στην αρχή της χρήσης, αφυπνίζεται ο ανήλικος και η οικογένεια, συνειδητοποιείται ο κίνδυνος και ανακόπτεται η χρήση. Τα ποσοστά υποτροπής των ανηλίκων στην τέλεση των αξιόποινων πράξεων είναι μάλλον χαμηλά, επισημαίνεται όμως ότι το χαμηλό ποσοστό υποτροπής στη χρήση ουσιών είναι μάλλον πλασματικό, δεδομένου ότι πολλοί παράγοντες επενεργούν, όπως η μακρόχρονη παρακολούθηση προγραμμάτων απεξάρτησης, το γεγονός ότι οι εξαρτημένοι ανήλικοι κάνουν χρήση χωρίς να εντοπίζεται από τα διωκτικά όργανα ως και η θέληση του ανηλίκου να κινητοποιηθεί, να αλλάξει τρόπο ζωής. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων Αθηνών αυτό που διαφαίνεται από την καθημερινή επαφή με τους ανηλίκους και ειδικά σε εκείνες τις περιπτώσεις όπου δεν είναι σαφή τα κίνητρα ή δεν υπάρχει συνειδητότητα από την πλευρά του δράστη, είναι η δυσαρμονία μεταξύ του έσω και του έξω, ήτοι η δοκιμασία των κοινωνικοποιητικών μηχανισμών προς το περιβάλλον. Είναι σαφές ότι αυτή η «δοκιμασία» περνά μέσα από τη σημερινή κρίση της οικογένειας, η οποία όχι μόνο εδράζεται στην ευρύτερη κρίση της κοινωνίας, αλλά και η ίδια η οικογένεια αναπαράγει την κρίση της συνολικής κοινωνίας.

Αναφορικά με τις νέες θεραπευτικές προσεγγίσεις της ανήλικης παραβατικότητας που λαμβάνουν χώρα στο εξωτερικό αναπτύχθηκαν αναλυτικά η Γνωστική -Συμπεριφοριστική προσέγγιση, η Πολύ-Συστημική θεραπεία και θεραπευτική προσέγγιση της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης. Η Γνωστική -

Συμπεριφοριστική προσέγγιση θεωρεί ότι η συμπεριφορά ενός ατόμου είναι αποτέλεσμα μάθησης που έγινε σε προηγούμενα στάδια ζωής. Βάσει αυτού του ισχυρισμού η προβληματική συμπεριφορά εκλαμβάνεται ως «μαθημένη δυσπροσαρμοστική αντιμετώπιση» που καθορίζεται από προσωπικές εμπειρίες όπως σχέσεις του ατόμου με το κοινωνικό, πολιτισμικό, οικογενειακό και εργασιακό περιβάλλον του. Καθώς κυρίαρχο ρόλο στη διαμόρφωση της οποιασδήποτε συμπεριφοράς παίζει η μάθηση, το συμπεριφοριστικό μοντέλο αποσκοπεί, χρησιμοποιώντας τους νόμους της μάθησης, στην τροποποίηση της συμπεριφοράς ή στη διδαχή νέων τρόπων συμπεριφοράς.

Στόχος της Πολύ-Συστημικής θεραπείας είναι η ενδυνάμωση τόσο της οικογένειας, ώστε να μπορεί να αντιμετωπίσει τις συναισθηματικές και συμπεριφοριστικές δυσκολίες του παραβάτη, όσο και του τελευταίου στην αντιμετώπιση των δυσλειτουργιών μέσα στην οικογένεια, στο σχολείο και στις σχέσεις με τους συνομηλίκους. Ο θεραπευτής συνεργάζεται με την οικογένεια για να καθορίσουν τους παράγοντες στο κοινωνικο-οικολογικό περιβάλλον (συνομήλικοι, σχολείο, τοπική γειτονιά) του νεαρού που συντελούν στην εμφάνιση του προβλήματος και στη συνέχεια να αποφασίσουν πώς θα τους αντιμετωπίσουν από κοινού.

Η θεραπευτική προσέγγιση της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης βασίζεται στην επανόρθωση ή αποκατάσταση της βλάβης που έχει υποστεί το θύμα και η τοπική κοινότητα σαν αποτέλεσμα της παραβατικής πράξης και η ενίσχυση της προσωπικής ευθύνης του θύτη, δίνοντας παράλληλα την ευκαιρία στους άμεσους πρωταγωνιστές (θύτης και θύμα, οικογένειές τους και εκπρόσωποι της τοπικής κοινότητας) να συμμετάσχουν ενεργητικά τόσο στην όλη διαδικασία αντιμετώπισης και διαπραγμάτευσης της σύγκρουσης όσο και στην τελική μορφή αποκατάστασης της βλάβης.

Πάντοτε υπήρχαν συγγραφείς οι οποίοι ισχυρίζονταν ότι η θεραπεία των παραβατών δεν ήταν ένας απραγματοποίητος στόχος. Όμως ένα από τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν αυτοί οι υποστηρικτές της αποτελεσματικής θεραπείας ήταν το γεγονός ότι η νεανική παραβατικότητα όχι μόνο είναι πολυδιάστατο και πολύ-παραγοντικό φαινόμενο, αλλά και η θεραπεία έχει πολλές μορφές, διεξάγεται σε διαφορετικές συνθήκες, για διαφορετικούς πληθυσμούς και υπάρχουν πολλαπλά κριτήρια της «αποτελεσματικότητας».

Ο κοινωνικός λειτουργός κατά τη διάρκεια άσκησης του έργου του θα πρέπει να εξυπηρετεί άτομα κάθε ηλικίας και να επιδιώκει την χρησιμοποίηση των μεθόδων

της κοινωνικής εργασίας και τη συνεργασία του με συναφείς ειδικότητες (γιατροί, ψυχολόγοι, σύμβουλοι επαγγελματικού προσανατολισμού, κοινωνιολόγοι, επισκέπτες υγείας, εκπαιδευτικοί, λογοθεραπευτές, κ. ά.) ώστε να συμβάλλει στην πρόληψη και την αντιμετώπιση κοινωνικοοικονομικών και συναισθηματικών προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα άτομα είτε ως μεμονωμένες οντότητες, είτε ως μέλη ομάδων ή ακόμα και σαν μέλη της κοινότητας. Η όλη του προσπάθεια σαν επαγγελματίας θα πρέπει να είναι στραμμένη στην διατήρηση και την αποκατάσταση της ισορροπίας και της ευημερίας μεταξύ ατόμου και περιβάλλοντος του.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί στον τομέα της εγκληματικότητας / παραβατικότητας απασχολούνται:

- Στις εισαγγελίες και στα δικαστήρια ανηλίκων
- Στις υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων
- Στις διευθύνσεις του Υπουργείου Δικαιοσύνης
- Στα σωφρονιστικά καταστήματα
- Σε ξενώνες παραβατικών εφήβων
- Σε προγράμματα κοινωνικής επανένταξης
- Στα δικαστήρια και στα καταστήματα κράτησης για ενήλικες (φυλακές)
- Σε εταιρείες προστασίας αποφυλακισμένων
- Σε ξενώνες αποφυλακισμένων

Επίσης, ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να τηρεί τις αρχές και τις αξίες που διέπουν την άσκηση επαγγέλματος της κοινωνικής εργασίας, και ειδικά στο ρόλο του στον τομέα της ανήλικης παραβατικότητας θα πρέπει τα στοιχεία των οποίων γίνεται γνώστης να τα διαφυλάσσει με κάθε δυνατό τρόπο, κάνοντας έτσι χρήση της αρχής των κοινωνικών λειτουργών «περί απόρρητου». Επιπροσθέτως, και σύμφωνα με την Καλλινικάκη Θ. «Ένας από τους κύριους στόχους της κοινωνικής εργασίας σε αυτόν τον τομέα είναι η διατήρηση της επικοινωνίας και των δεσμών του παραβάτη με την οικογένειά του και τα σημαντικά για αυτόν πρόσωπα» (Καλλινικάκη, 1998, σελ. 196).

Πιο συγκεκριμένα, στον τομέα της εγκληματικότητας - παραβατικότητας ο κοινωνικός λειτουργός πρέπει να συμβάλλει στην συνεργασία του με άλλες ειδικότητες, ώστε να προλαμβάνει και να αντιμετωπίζει συναισθηματικά ή κοινωνικοοικονομικά προβλήματα ατόμων οι οποίοι περιέρχονται σε καταστάσεις κοινωνικού κινδύνου, ή υποπίπτουν σε αντικοινωνική ή παραβατική συμπεριφορά και

να μεριμνά για την κοινωνική επανένταξη αυτών. Δηλαδή, το έργο του κοινωνικού λειτουργού στον τομέα της εγκληματικότητας – παραβατικότητας συνίσταται αφενός μεν στην διερεύνηση των συνθηκών ή καταστάσεων που αποτελούν τους γενεσιουργούς λόγους του κοινωνικού κινδύνου ή της αντικοινωνικής / παραβατικής συμπεριφοράς που εκδηλώνουν τα άτομα, αφετέρου δε στην παροχή ειδικών υπηρεσιών ενημερωτικού, συμβουλευτικού και επιβοηθητικού χαρακτήρα τόσο στα άτομα που εκδηλώνουν την αντικοινωνική / παραβατική συμπεριφορά, όσο και στο περιβάλλον τους. Οι παραπάνω ενέργειες των κοινωνικών λειτουργών θα πρέπει να στοχεύουν στην αξιοποίηση των κοινωνικών σχέσεων των παραβατών με το περιβάλλον τους καθώς και στην κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση ώστε να αποβούν δημιουργικά μέλη της κοινωνίας. Οι παραπάνω δραστηριότητες των κοινωνικών λειτουργών θα πρέπει να αναπτύσσονται εντός πλαισίων συγκροτημένης κοινωνικής υπηρεσίας είτε για τα άτομα που αντιμετωπίζουν συναισθηματικά ή κοινωνικοοικονομικά προβλήματα ή περιέρχονται σε καταστάσεις κοινωνικού κινδύνου, ή υποπίπτουν σε αντικοινωνική ή παραβατική συμπεριφορά, είτε για άτομα τα οποία έρχονται παραδείγματος χάριν σε επαφή με Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων, Εταιρίες Προστασίας Ανηλίκων, Εταιρίες Προστασίας Αποφυλακισμένων, είτε με άτομα τα οποία τελούν υπό περιορισμό σε Ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων ή Σωφρονιστικά Καταστήματα Ανηλίκων (Φαρσεδάκης, 2004, σελ. 176-180, άρθρο 7, Π.Δ. 891/1978 “Περί καθορισμού του αντικειμένου εργασίας των Κοινωνικών Λειτουργών”).

Τέλος, ιδιαίτερα ευρύ και σημαντικό είναι το πεδίο της κοινωνικής εργασίας με τους ανήλικους παραβάτες και τις οικογένειές τους καθ’ όλη τη διάρκεια εμπλοκής τους με τις υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης, και πιο συγκεκριμένα:

- Αμέσως μετά τη σύλληψη ή την απαγγελία της κατηγορίας
- Στο στάδιο της προφυλάκισης, πριν τη δίκη
- Κατά τη διάρκεια έκτισης της ποινής (προληπτικός ή ποινικός σωφρονισμός)
- Στη φάση της αποφυλάκισης
- Μετά την αποφυλάκιση (Καλλινικάκη, 1998, σελ. 196).

Περνώντας στο ερευνητικό μέρος της μελέτης - σκοπός ήταν η διερεύνηση των τρόπων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις υπηρεσίες επιμελητών ανηλίκων. Η επιλογή του δείγματος έγινε με τη μέθοδο της «βολικής δειγματοληψίας». Το μικρό μέγεθος του δείγματος μειώνει την

αντιπροσωπευτικότητά του και την εγκυρότητα, όμως η σαφή και ακριβή γνώση του στατιστικού πληθυσμού, της δειγματοληπτικής βάσης της έρευνας, της αξιοπιστίας του εργαλείου και του τρόπου χρήσης του κατά τη διάρκεια υλοποίησης της έρευνας και της συλλογής δεδομένων μπορούν να αυξήσουν την αξιοπιστία και την εγκυρότητα της έρευνας. Μέσα από την κωδικοποίηση 11 εντύπων ερωτηματολογίων και 4 συνεντεύξεων εις βάθος, στο σύνολο του αριθμού των 15 Επιμελητών Ανηλίκων (υπό μελέτη δείγμα), στις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων των Δικαστηρίων Αθηνών, Πάτρας και Λάρισας καταδείχτηκαν η αυξητική τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την τελευταία δεκαετία, τα προβλήματα κατά την διάρκεια τέλεση του έργου των Επιμελητών Ανηλίκων και η αναγκαιότητα αλλαγής του παρόντος προσανατολισμού του Συστήματος Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη χώρα μας.

Τίθεται επομένως το θέμα της κατεύθυνσης του Συστήματος Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη χώρα μας, καθώς και της επάρκειάς του να αντιμετωπίσει την συνεχώς αυξανόμενη νεανική παραβατικότητα. Οι προτάσεις των Επιμελητών ανηλίκων αναφορικά με την αλλαγή της κατεύθυνσης του Συστήματος Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη χώρα μας, συνοψίστηκαν στην «κοινωνική πολιτική, στηριγμένη σε οικονομική βάση ώστε οι κοινωνικά ευαίσθητες ομάδες να συμμετέχουν στην κοινωνική μορφοποίηση του κράτους γενικότερα, συντονισμένη σε μια Σωφρονιστική πολιτική κοινωνικού χαρακτήρα και απεγκληματοποίηση, αποδικαστηριοποίηση, αποιδρυματοποίηση, αποστιγματοποίηση».

Πρωταρχικής σημασίας και σπουδαιότητας, βέβαια, στη καταπολέμηση και στον περιορισμό της παραβατικότητας των ανηλίκων, αποτελεί η πρόληψη. Η δυσχέρεια εξεύρεσης εργασίας, ιδίως για τη μερίδα εκείνη των ανηλίκων με συμπεριφορά υψηλού κινδύνου, αποτελεί τροχοπέδη στο έργο της πρόληψης και κοινωνικής αποκατάστασης αυτών. Η βελτίωση των διατάξεων της εργατικής νομοθεσίας, η δημιουργία κινήτρων για την πρόσληψη αυτών των ανηλίκων σε εργασία και η ίδρυση σε κάθε επαρχία, μέσω του Ο.Α.Ε.Δ. ή άλλου αρμοδίου φορέα, κάποιου κέντρου απασχόλησης ειδικά προορισμένου για τη μερίδα αυτών των σε ηθικό κίνδυνο τελούντων και γενικότερα απροστάτευτων ανηλίκων, αποτελούν κάποιες προτάσεις πρόληψης της παιδικής εγκληματικότητας. Σημειώνονται επιπλέον:

- Η ίδρυση και λειτουργία παιδικής αστυνομίας καθώς και ειδική μετεκπαίδευση των υπαρχόντων αστυνομικών οργάνων σε θέματα ανηλίκων.

- Η διοργάνωση κατάλληλων ομιλιών και συζητήσεων, πάνω σε θέματα πρόληψης, αλλά και γενικότερα των προβλημάτων της εφηβείας από Επιμελητές, κοινωνικούς λειτουργούς κ. ά., σε σχολεία μέσα στα πλαίσια των πολιτιστικών εκδηλώσεων.
- Η τακτική επιμόρφωση και ανταλλαγή πείρας όλων όσοι ασχολούνται με ανηλικούς (Δικαστών-Εισαγγελέων, Επιμελητών Ανηλίκων, Κοινωνικών Λειτουργών, κ. ά.) με διοργάνωση ετησίων σεμιναρίων.
- Η τοποθέτηση κοινωνικών λειτουργών και ψυχολόγων στα σχολεία για την πρόληψη και συμβουλευτική των ανηλίκων.
- Η δημιουργία Συμβουλευτικών Σταθμών Νέων και Γονέων
- Η ίδρυση θεραπευτικών ιδρυμάτων (ψυχιατρείων, κέντρων αποτοξίνωσης, κ. ά.) ειδικά για ανηλικούς.
- Ο εκσυγχρονισμός των ιδρυμάτων αγωγής και σωφρονισμού ανηλίκων.
- Η δημιουργία κέντρων ψυχαγωγίας νέων, γυμναστηρίων και μαθητικών στεκιών.

Το μεγαλύτερο βάρος, βέβαια, στην πρόληψη της ανήλικης παραβατικότητας, επισύρεται στο πρωταρχικό κύτταρο της κοινωνίας, την οικογένεια. Για το θέμα της πρόληψης της ανήλικης παραβατικότητας η οποία αποτελεί απόρροια και σύμπτωμα πολλαπλών παραγόντων και κοινωνικό-οικονομικών συνθηκών έχουν βέβαια σημειωθεί πολλές προτάσεις.

Αναφορικά με τα ενδεχόμενα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Επιμελητές Ανηλίκων κατά την διάρκεια εκτέλεσης του έργου τους και της συνεργασία με τους ανήλικους παραβάτες και το υποστηρικτικό τους περιβάλλον, τους σχετιζόμενους φορείς και επαγγελματικά πρόσωπα, το περιεχόμενο των απαντήσεων του υπό μελέτη δείγματος συνοψίστηκε στα παρακάτω κοινά σημεία:

- Απουσία κοινωνικού κράτους και κράτους πρόνοιας
- Απουσία μεταναστευτικής πολιτικής (έλλειψη προγραμμάτων για τους μετανάστες)
- Ταξικότητα της δικαιοσύνης
- Απουσία κοινωνικής πολιτικής (έλλειψη στεγών φιλοξενίας ανηλικών ατόμων, αυξημένο ποσοστό ανεργίας, έλλειψη κλειστών προγραμμάτων για την τοξικοεξάρτηση, μη συντονισμένη δράση φορέων που δραστηριοποιούνται στο ίδιο αντικείμενο)

- Υπηρεσίες στήριξης, όπως επιμορφωτικά προγράμματα και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ανήλικων, γραφεία εύρεσης εργασίας ακόμη και για τους γονείς που είναι κοινωνικά αποκλεισμένοι
- Αύξηση ανήλικων παραβατών
- Δυσκολίες συνεργασίας και επικοινωνίας με αθίγγανους και αλλοδαπούς
- Στελέχωση των Υπηρεσιών Επιμελητών Ανήλικων με διεπιστημονική ομάδα
- Ελλιπής πληροφόρηση σε σχέση με τους ιδιωτικούς και δημόσιους φορείς που δραστηριοποιούνται σε τομείς πρόληψης, θεραπείας, καταστολής και συμβουλευτικής παιδιών και εφήβων
- Αδιαφορία ή απαξία του φορέα Υπαγωγής για την υπηρεσία επιμελητών ή για το έργο το οποίο επιτελούν
- Έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής και μηχανοργάνωσης εν γένει
- Ανταγωνιστική διάθεση από συναφείς ιδιωτικούς φορείς προστασίας ή συμβουλευτικής ανήλικων
- Ελλιπής πληροφόρηση σε σχέση με την Υπηρεσία Επιμελητών Ανήλικων και το έργο της και η συνταύτισή της με έναν κατασταλτικό μηχανισμό πλάι σε αυτόν του δικαστηρίου.

Συγκεντρωτικά οι προτάσεις βελτίωσης του έργου των Επιμελητών Ανήλικων που απορρέουν από την ερευνητική διαδικασία περιλαμβάνουν:

- Επάνδρωση των κενών οργανικών θέσεων Επιμελητών Ανήλικων
- Επανεργοποίηση του ν.2447/96 ο οποίος αναφερόταν στην δημιουργία οργανωμένων κοινωνικών υπηρεσιών στα Δικαστήρια Ανήλικων στελεχωμένων με επιμελητές, ψυχιάτρους, ψυχολόγους και κοινωνιολόγους οι οποίοι θα δράσουν συλλογικά ως διεπιστημονική ομάδα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων των ανήλικων και ότι άπτεται του οικογενειακού δικαίου
- Μέριμνα για την επαγγελματική αποκατάσταση των ανήλικων παραβατών
- Δημιουργία μονάδων μέριμνας και χώρων φιλοξενίας ανήλικων παραβατών
- Καλύτερες και περισσότερες υποδομές για απεξάρτηση ναρκωτικών ουσιών
- Βελτίωση των συνθηκών και του είδους της εργασίας των ανήλικων (ασφάλιση)
- Αποφυγή της «επικάλυψης» των υπηρεσιών
- Ύπαρξη μόνιμου Δικαστή και Εισαγγελέα ανήλικων
- Έγκαιρη παρέμβαση κατά το προδικαστικό στάδιο

- Σχεδιασμός αντεγκληματικής πολιτικής στην κατεύθυνση των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης
- Δικτύωση ιδιωτικών και δημοσίων φορέων που ασχολούνται με ανήλικους
- Εξεύρεση προγραμμάτων απασχόλησης (Ο.Α.Ε.Δ.)
- Ύπαρξη στενότερης συνεργασίας με Κοινωνικές Υπηρεσίες, Κέντρο Ψυχικής Υγιεινής, Πρόνοια κτλ.
- Συνεργασία με συγκεκριμένους φορείς ψυχιατρικής και ψυχολογικής στήριξης και δημιουργία κέντρων ψυχιατρικής στήριξης
- Δυνατότητα εναλλακτικών μορφών παρέμβασης στους ανήλικους (επαφή με την τέχνη, μουσεία, κινηματογράφους)
- Ανάπτυξη φορέων που δραστηριοποιούνται στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων ή στην ανεύρεση εργασίας
- Άμεση παρέμβαση με κοινωνικό χαρακτήρα μιας Δικαστικής Αστυνομίας
- Μείωση του χρόνου εκδίκασης των υποθέσεων
- Εφαρμογή σωφρονιστικής πολιτικής με κοινωνικό χαρακτήρα(κονδύλια προς άμεση αντιμετώπιση των κοινωνικο-οικονομικών αποκλεισμών)
- Εκδίκαση όλως των θεμάτων που αφορούν τους ανήλικους από το Δικαστήριο Ανηλίκων και όχι μόνο της παραβατικής συμπεριφοράς

Χωρίς να σταθούμε περισσότερο στην ανάλυση και κριτική του παρόντος Συστήματος θα σημειώσουμε την αναγκαιότητα επαναπροσδιορισμού της φιλοσοφίας και της πρακτικής του όλου Συστήματος για τη μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση του φαινομένου της αυξανόμενης ανήλικης παραβατικότητας. Ένα λοιπόν τόσο πολυσύνθετο φαινόμενο απαιτεί πολυδιάστατη αντιμετώπιση. Ο Δρίτσας (2003, σελ.16-17), σημειώνει την αναγκαιότητα αναζωπύρωσης του δημοσίου διαλόγου σχετικά με τα άλυτα προβλήματα του υπάρχοντος Συστήματος Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη χώρα μας και τη διερεύνηση των απόψεων, τόσο των επαγγελματιών του Συστήματος Δικαιοσύνης, όσο και της κοινωνικής γνώμης σχετικά με την αναγκαιότητα της συμπλήρωση Αρχών και Πρακτικών της Επανορθωτικής Δικαιοσύνης στο υπάρχον σύστημα και στη συνέχεια τη σταδιακή εφαρμογή, αξιολόγηση και έρευνα της λειτουργικότητας και απόδοσης των προτεινόμενων αλλαγών.

Βασισμένη σε ένα σύστημα αξιών που δίνει σημασία όχι στην τιμωρία ή θεραπεία του παραβάτη αλλά στην αποκατάσταση της βλάβης και της σχέσης μεταξύ θύματος και θύτη με την άμεση και ενεργητική συμμετοχή όσων εμπλέκονται στη διένεξη, η

επανορθωτική δικαιοσύνη θεωρείται ως μια νέα φιλοσοφία για τον στρατηγικό επαναπροσδιορισμό των Συστημάτων Δικαιοσύνης Ανηλίκων σε πολλές χώρες. Αποφεύγοντας τη μονοδιάστατη έμφαση του υπάρχοντος συστήματος στον παραβάτη και μόνο, η νέα προσέγγιση αποτελεί μια πιο ισορροπημένη προοπτική εννοώντας ότι συμπεριλαμβάνονται όσοι άμεσα ή έμμεσα εμπλέκονται στη διένεξη. Ταυτόχρονα όμως αυτή η φιλοσοφία, εκτός του ότι δημιουργεί νέα διλήμματα (προέχει το συμφέρον του θύματος ή του θύτη;) όπως ο διαφορετικός προσανατολισμός τέτοιων παρεμβάσεων σε άλλες χώρες σηματοδοτεί, αδυνατεί προς το παρόν να τεκμηριώσει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών της σε επίπεδο εμπειρικής έρευνας ή η όποια διαθέσιμη τεκμηρίωση αφορά επιμέρους στοιχεία, και ως εκ τούτου ο συγγραφέας είναι κατά της άμεσης και ολικής υιοθέτησης του μοντέλου επανορθωτικής δικαιοσύνης από το Σύστημα Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη χώρα μας.

Σαφέστατα η Επανορθωτική Δικαιοσύνη δεν μπορεί να αποτελέσει την πανάκεια για όλες τις δυσλειτουργίες του Συστήματος στη χώρα μας, όπως για παράδειγμα, το γεγονός ότι ακόμη και σήμερα οι παραβάτες του Κ.Ο.Κ. αποτελούν μέρος της δικαιοδοσίας του δικαστηρίου ανηλίκων ή ότι η ανάπτυξη εξωϊδρυματικών μέσων για την αντιμετώπιση της παραβατικότητας είναι σε νηπιακό στάδιο. Σίγουρα το συγκεκριμένο μοντέλο συνεπάγεται νέους ρόλους για τους επαγγελματίες και στελέχη του Συστήματος (και εδώ προσφέρεται η ευκαιρία στον κοινωνικό λειτουργό που λόγω της εφαρμοσμένης επιστημονικής προσέγγισής του στις ανθρώπινες σχέσεις μπορεί να διαδραματίσει κύριο ρόλο, σύμφωνα εξάλλου και με τις σχετικές πρακτικές άλλων χωρών, τόσο σε επίπεδο εκπαίδευσης, όσο και σε επίπεδο επαγγελματικής εξειδίκευσης) και ένα διαφορετικό προσανατολισμό στην ερμηνεία και αντιμετώπιση της παραβατικής συμπεριφοράς.

Η δική μας άποψη, ως μελλοντικοί Επαγγελματίες Κοινωνικοί Λειτουργοί, Επαγγελματίες εμπλεκόμενοι στο Σύστημα Δικαιοσύνης Ανηλίκων, ως μελετητές της παρούσας έρευνας και ως άτομα με κοινωνικούς προβληματισμούς, συντείνει οπωσδήποτε στην αναγνώριση της παραβατικότητας ως πολυπαραγοντικό φαινόμενο με κοινωνικές προεκτάσεις που ο σχεδιασμός της αντιμετώπισής του θα πρέπει αναμφισβήτητα να θεμελιωθεί σε έναν δημόσιο διάλογο όλων των εμπλεκόμενων στο Σύστημα, των εξειδικευμένων επιστημόνων στο θέμα, του συγκερασμού της θεωρητικής βάσης και της πρακτικής εμπειρίας, της ενημέρωσης και αξιολόγηση των διεθνών τάσεων. Να θεμελιωθεί σε μια κοινωνική πολιτική στηριγμένη σε μια οικονομική βάση, μια πολιτική που θα δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στον προληπτικό

τομέα και ένα σωστό μήνυμα προσωπικής ευθύνης στον παραβάτη μαζί με την απαραίτητη στήριξη για τη αποκατάσταση προσωπικών δυσλειτουργιών και προβλημάτων, τις κατάλληλες δομές για επανένταξη, ενισχύοντας συγχρόνως το κοινωνικό ενδιαφέρον.

Ελληνική βιβλιογραφία

1. Αλεξιάδη Στ., *Εγκληματικότητα ή «παραβατικότητα» των ανηλίκων*, Αθήνα, Ποιν. Χρ. 1986.
2. Barry Anderson, *Οι νέοι ενώπιον της ποινικής δικαιοσύνης στην Αγγλία και την Ουαλία*, "Αρσις" Εταιρία Κοινωνικής Υποστήριξης Νέων, Νεανική παραβατικότητα και επαγγελματική ένταξη. Συγκριτική μελέτη για τις αναπτυσσόμενες πολιτικές στην Ελλάδα και Βρετανία, Αθήνα 1995.
3. Becker H. S., *Οι περιθωριοποιημένοι. Μελέτες στην κοινωνιολογία της παρέκκλισης*, μετάφρ.: Α. Κουτζόγλου, Β. Μπουρλιάσκος, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2000.
4. Γεωργούλας Στράτος, *Ανήλικοι παραβάτες στην Ελλάδα*, εκδ. ελληνικά
5. Δρίτσας Ιωάννης, *Φέρνοντας σε επαφή θύματα και θύτες – νέες προοπτικές για το σύστημα δικαιοσύνης ανηλίκων μέσα από τα μονοπάτια του παρελθόντος*, περιοδικό κοινωνικής εργασίας, τεύχος 69^ο, Αθήνα 2003.
6. Δρίτσας Ιωάννης, *Προς μια ολιστική προσέγγιση στην κλινική θεραπεία της νεανικής παραβατικής συμπεριφοράς*, περιοδικό κοινωνικής εργασίας τεύχος 72^ο, Αθήνα 2003.
7. Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, αρ. φύλλου 243, νόμος υπ' αριθ. 3189, *Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις*, 2003.
8. Herbert M., *Ψυχολογικά προβλήματα εφηβικής ηλικίας*, Α. Γ. Καλαντζή - Αζίτζι (επιμέλεια έκδοσης), εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1992.
9. Herbert M., *Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας: πλήρης οδηγός για όλους τους ενδιαφερομένους*, Ι. Ν. Παρασκευόπουλος (επόπτης έκδοσης), εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1989.
10. Ιωαννίδη-Ψυχογιού Β., *Ο θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων/ Ιδρυμάτων Αγωγής. Παιδαγωγική θεμελίωση και πράξη*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
11. Ιωαννίδη - Ψυχογιού Β., *Ο θεσμός των Αναμορφωτικών Καταστημάτων / Ιδρυμάτων Αγωγής. Παιδαγωγική θεμελίωση και πράξη*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001. (Διδακτορική διατριβή, Σπουδαστήριο

- Παιδαγωγικής, Τμήμα Φ.Π.Ψ., Φιλοσοφική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών), Αθήνα 1998.
12. Καλλιδικάκη Θεανώ, *Κοινωνική εργασία*, εκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998.
 13. Κάντα Σπ., *Παραπτωματική συμπεριφορά*, Π.Ψ.Ε.-Λεξικό, τ. 7^{ος}, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1991.
 14. Κουράκη Ν., Μηλιώνη Φ. και ερευνητική ομάδα φοιτητών Νομικής Σχολής Αθηνών, *Έρευνα στις ελληνικές φυλακές, Α', Τα σωφρονιστικά καταστήματα ανηλίκων Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας*, "Ποινικά " αρ. 44, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1995.
 15. Κουράκης Ν., *Εφηβοι παραβάτες και κοινωνία*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1999.
 16. Κρουσταλάκη Γ. Σ., *Παιδιά με ιδιαίτερες ανάγκες στην οικογένεια και το σχολείο. Ψυχοπαιδαγωγική παρέμβαση*, Αθήνα, 1990.
 17. Louis Cohen – Lowrence Manion, «Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας», εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα, 2000.
 18. Μάντης Ι. Ν., *Ψυχοκοινωνικές και Ψυχοπαιδαγωγικές παρεμβάσεις: Διαδικασίες επαναγωγής και επανένταξης των ανηλίκων παραβατών, Ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις σε οργανισμούς, ομάδες και άτομα, Αναστασία - Βαλεντίνη Ρήγα και συνεργάτες, εκδόσεις ελληνικά γράμματα, Αθήνα 2001.*
 19. Σωτήρης Δημητρίου, *Μορφές κοινωνικού αποκλεισμού και μηχανισμοί παραγωγής του, Κέντρο Έρευνας και Τεκμηρίωσης, Ομάδα Ανθρωπολογίας*, εκδ. Ιδεοκίνηση, Αθήνα 1997.
 20. Μόσχος Γιώργος, *Παραμορφωτική αναμόρφωση; Αποχρώσεις του χαρακτήρα της αγωγής στα ιδρύματα Αγωγής Ανηλίκων, Συμπόσιο- Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη)*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
 21. Μπεζέ Λ., *Ανήλικοι παραβάτες. Μελέτη 20 περιπτώσεων*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1985.
 22. Μπεζέ Λ., *Εφηβοι*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1991.

23. Μπεζέ Λ., Εισηγήσεις συμποσίου: *Δυσκοινωνικότητα των νέων και δυσκολία προσαρμογής του αναμορφωτικού συστήματος*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
24. Μπουμπιώτη Ελευθερία – Γιάννης Παπαδάτος, *Γενικά δημογραφικά στοιχεία εφήβων ιδρυμάτων αγωγής και σωφρονιστικών καταστημάτων*. Εισηγήσεις συμποσίου: *δυσκοινωνικότητα των νέων και δυσκολία προσαρμογής του αναμορφωτικού συστήματος*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
25. Παναγιωτόπουλου Ν., *Οι απόκληροι. Τα ιδρύματα αγωγής ανηλίκων*, μετάφρ.-επιμέλεια: Καίτη Διαμαντάκου, Ινστιτούτο του Βιβλίου-Α. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1998.
26. Παπαδημητρίου Ζ., *"Παραβατικότητα"*, Π.Ψ.Ε.-Λεξικό, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τ. 7^{ος}, Αθήνα 1991.
27. Πιτσελά Αγγελική, *Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής – Δίκαιο ανηλίκων*, εκδ. ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1995.
28. Σπινέλλη Κ., *Πρότυπο Πρόνοιας, Δικαιοσύνης και οι Κανόνες του Πεκίνου*, Συμπόσιο- Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
29. Σπινέλλη Κ. Δ., *Ελληνικό Δίκαιο Ανηλίκων Δραστών και Θυμάτων. Ένας κλάδος υπό διαμόρφωση*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1992.
30. Σπινέλλη Κ.Δ. – Τρωιάνου Α., *Ποινικές ρυθμίσεις και εγκληματολογικές προεκτάσεις*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1992.
31. Τζέρμπη Φ., *Πρόληψη και Αντιμετώπιση των Ανηλίκων από την Αρμόδια Διεύθυνση και Υπηρεσίες του Υπουργείου Δικαιοσύνης*, Συμπόσιο- Πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων (Επανεκπαίδευση-Ένταξη), εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
32. Τρωιάνου-Λουλά Α., *Η ποινική νομοθεσία των ανηλίκων. Κείμενα-Βιβλιογραφία-Νομολογία-Σχόλια*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987, αναθεωρημένη έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή 1995.
33. Τρωιάνου-Λουλά Α., *Η υπηρεσία επιμελητών των δικαστηρίων ανηλίκων*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1999.

34. Thomas R. G., *Παραπτωματική συμπεριφορά: Συμβουλευτική*, Π.Ψ.Ε.-Λεξικό, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, τ. 7^{ος}, Αθήνα 1991.
35. Φαρσεδάκης Ι., *Δίκαιο Ανηλίκων*, εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004.
36. Frenderique Minault-Rallie, *Η αντιμετώπιση των ανηλίκων παραβατών στο Γαλλικό Ποινικό Δίκαιο*, Εταιρία Προστασίας ανηλίκων Βέροιας, Β' πανελλήνιο Συμπόσιο Επιμελητών δικαστηρίων ανηλίκων, Βέροια 1992.
37. Χάιδου Α., *Το θεωρητικό και θεσμικό πλαίσιο του κοινωνικού ελέγχου των ανηλίκων*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1989.
38. Χάιδου Α., *Η ιδρυματική και εξωιδρυματική μεταχείριση των ανηλίκων στην Ελλάδα και το εξωτερικό*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1990.

Ξένη βιβλιογραφία

1. Bazemore and Umbreit, Restorative justice, 2001.
2. Borduin, C. M., Mann, B. J., Cone, L. T., Henggeler, S.W., Fucci, B. R., Blaske, D. M., & Williams, R. A., *Multisystemic treatment of serious juvenile offenders: Long-term prevention of criminality and violence*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1995.
3. Blaske, D.M., Borduin, C.M., Henggeler, S.W., & Mann, B.J., *Individual, family and peer characteristics of adolescent sex offenders and assaultive offenders*. Developmental Psychology, 1989.
4. Bickman, L., Summerfelt, W.T., Firth, J., & Douglas, S., The Stark County Evaluation Project: Baseline results of a randomized experiment. In T.C. Nixon & D.A. Northrop (eds.), *Evaluating mental health services: How do programs for children "work" in the real world?* Newbury Park CA: Sage Publications, 1997.
5. Clarke, G., *Improving the transition from basic efficacy research to effectiveness studies: Methodological issues and procedures*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1995.
6. Coates et. Al, Restorative justice, 2000.
7. Dobson, K., Shaw, B.F., & Vallis, T.M., *Reliability of a measure of the quality of cognitive therapy*. British Journal of Clinical Psychology, 1985.
8. Elliott, D.S., *Serious violent offenders: Onset, developmental course, and termination*. The American Society of Criminology 1993 Presidential address. Criminology, 1994.
9. Gendreau, P., & Coggin, C., *Principles of effective correctional programming*. Forum on Correctional Research, 1996.
10. Henggeler, S.W., Melton, G.B., Smith, L.A., Schoenwald, S.K., & Hanley, J. *Family preservation using multisystemic therapy: Long-term follow-up to a clinical trial with serious juvenile offenders*. Journal of Child and Family Studies, 1993.

11. Henggeler, S.W., *Multisystemic therapy: An overview of clinical procedures, outcomes, and policy implications*. Child Psychology & Psychiatry Review, 1999.
12. Henggeler, S.W., & Borduin, C.M., *Family therapy and beyond: A multisystemic approach to treating the behavior problems of children and adolescents*. Pacific Grove CA: Brooks/Cole, 1990.
13. Henggeler, S.W., & Borduin, C.M., *Multisystemic therapy adherence scales. Unpublished instrument*. Department of Psychiatry and Behavioral Sciences, Medical University of South Carolina, 1992.
14. Henggeler, S.W., Brondino, M.J., Pickrel, S.G., Donkervoet, J.C., Penman, J., & Rowland, M.D., *Multisystemic Therapist Adherence Measure II. Unpublished instrument*. Charleston SC: Family Services Research Center, Department of Psychiatry and Behavioral Sciences, Medical University of South Carolina, 1996.
15. Henggeler, S.W., Melton, G.B., Brondino, M.J., Scherer, D.G., & Hanley, J.H., *Multisystemic therapy with violent and chronic juvenile offenders and their families: The role of treatment fidelity in successful dissemination*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1997.
16. Henggeler, S.W., Pickrel, S.G., & Brondino, M.J., *Multisystemic treatment of substance abusing and dependent delinquents: Outcomes, treatment fidelity, and transportability*. Mental Health Services Research, 1999.
17. Henggeler, S.W., Rowland, M.D., Pickrel, S.G., Miller, S.L., Cunningham, P.B., Santos, A.B., Schoenwald, S.K., Randall, J., & Edwards, J.E., *Investigating family-based alternatives to institution-based mental health services for youth: Lessons learned from the pilot study of a randomized field trial*. Journal of Clinical Child Psychology, 1997.
18. Henggeler, S.W., Rowland, M.D., Randall, J., Ward, D.M., Pickrel, S.G., Cunningham, P.G., Miller, S.L., Edwards, J., Zealberg, J.J., Hand, L.D., & Santos, A.B., *Home-based multisystemic therapy as an alternative to the hospitalization of youths in psychiatric crisis: Clinical outcomes*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 1999.
19. Henggeler, S.W., & Schoenwald, S.K., *Multisystemic therapy supervisory manual*. Charleston SC: MST Institute, 1998.

20. Henggeler, S.W., Schoenwald, S.K., Borduin, C.M., Rowland, M.D., & Cunningham, P.B., *Multisystemic treatment for antisocial behavior in children and adolescents*. New York: Guilford Press, 1998.
21. Henggeler, S. W., Borduin, C. M., Melton, G. B., Mann, B. J., Smith, L., Hall, J. A., Cone, L., & Fucci, B. R., *Effects of multisystemic therapy on drug use in serious offenders juvenile offenders: A progress report from two outcome studies*. Family Dynamics of Addiction Quarterly, 1991.
22. Henggeler, S. W., Melton, G. B., & Smith, L. A., *Family preservation using multisystemic therapy: An effective alternative to incarcerating serious juvenile offenders*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1992.
23. Henggeler, S. W., Melton, G.B., Smith, L.A., Schoenwald, S.K. Hanley, J.H. , *Family preservation using multisystemic treatment: Long-term follow-up to a clinical trial with serious juvenile offenders*. Journal of Child and Family Studies, 2, 1993.
24. Henggeler, S. W., Rodick, J. D., Borduin, C. M., Hanson,, C. L., Watson, S. M., & Urey, J. R., *Multisystemic treatment of juvenile offenders: Effects on adolescent behavior and family interactions*. Developmental Psychology, 1986.
25. Jensen, P.S., Hoagwood, K., & Petti, T., *Outcomes of mental health care for children and adolescents: II. Literature review and application of a comprehensive model*. Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry, 1996.
26. Kazdin, A.E., & Kendall, P.C., *Current progress and future plans for developing effective treatments: Comments and perspectives*. Journal of Clinical Child Psychology, 1998.
27. Kazdin, A.E., Siegel, T.C., & Bass, D., *Cognitive problem solving skills therapy and parent management training in the treatment of antisocial behavior in children*. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1992.
28. Linehan, M.M., *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. New York: Guilford Press, 1993.
29. Minuchin, S., *Families & family therapy*. Cambridge: Harvard University Press, 1974.

Διευθύνσεις Διαδικτύου (Internet)

1. <http://www.findarticles.com> – Πολυσυστημική Προσέγγιση
2. <http://oijd.ncjrs.org> - Γνωστική- Συμπεριφοριστική Προσέγγιση
3. http://www.restorative_justice.org – Επανορθωτική Δικαιοσύνη
4. <http://www.ilppp.virginia.edu> - Πολυσυστημική Προσέγγιση
5. <http://www.kvv.se> - Γνωστική- Συμπεριφοριστική Προσέγγιση
6. <http://www.kbsolutions.com> - Γνωστική- Συμπεριφοριστική Προσέγγιση
7. <http://www.mstservices.com> – Πολυσυστημική Προσέγγιση
8. <http://www.state.id.us/crimevictim> - Γνωστική- Συμπεριφοριστική Προσέγγιση
9. http://www.brcz1.org/resources/restorative_justice - Επανορθωτική Δικαιοσύνη
10. <http://www.rcmp-grc.gc/ccaps> - Επανορθωτική Δικαιοσύνη
11. <http://www.kikker.com> - Γνωστική- Συμπεριφοριστική Προσέγγιση
12. <http://www.auth.gr> – Κοινωνική εργασία και παραβατικότητα
13. <http://www.ekdd.gr> – Κοινωνική εργασία και παραβατικότητα
14. <http://www.peraghn.gr> - Κοινωνική εργασία και παραβατικότητα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«ΝΕΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρίτσας Ιωάννης

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ: Αρβανιτάκη Αθηνά
Σαρμανιώτη Βασιλική

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Σημειώστε παρακάτω με ένα σταυρό (+):

1. Την επαγγελματική σας ιδιότητα:

Κοινωνικός/η Λειτουργός
Κοινωνιολόγος
Δικηγόρος
Κάτι άλλο

2. Τον τίτλο σπουδών σας:

Α.Ε.Ι.
Α.Τ.Ε.Ι.
Μεταπτυχιακός τίτλος
Κάτι άλλο

{Μπορείτε να σημειώσετε πάνω από ένα σταυρούς (+)}

3. Τη συχνότητα συμμετοχής σε επιμορφωτικά σεμινάρια, ημερίδες κτλ.:

Πολύ συχνά (2-3 φορά το μήνα, περίπου)
Συχνά (2 φορές το εξάμηνο περίπου)
Σπάνια (1 φορά το χρόνο περίπου)
Ποτέ

4. Τη συνολική χρονική διάρκεια απασχόλησης σας ως επιμελητής ανηλίκων:

0-5 έτη	5-10 έτη
10-15 έτη	15-20 έτη
20-25 έτη	25 και άνω

5. Τη θητεία σας στο συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων:

0-5 έτη	5-10 έτη
10-15 έτη	15-20 έτη
20-25 έτη	25 και άνω

6. Σε τι συνίσταται το έργο των επιμελητών ανηλίκων:

Υποστήριξη
Πρόληψη
Θεραπεία
Καταστολή

Κάτι άλλο

.....
.....
.....

{Μπορείτε να σημειώσετε πάνω από ένα σταυρούς (+)}

7. Τι περιλαμβάνει το προληπτικό έργο της Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων:

.....
.....
.....
.....

8. Αναφερθείτε συνοπτικά στην συνεργασία σας με τους ανήλικους παραβάτες σε κατασταλτικό επίπεδο:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

9. Πώς θα χαρακτηρίζατε το περιεχόμενο της κατασταλτικής αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων:

Σωφρονιστικό

Θεραπευτικό

Κάτι άλλο

10. Θεωρείτε πως ο ανήλικος παραβάτης, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ως ασθενής, δηλαδή ως ένας νέος η συμπεριφορά του οποίου νοσεί;

Ναι

Όχι

Δεν ξέρω / Δεν απαντώ

11. Γνωρίζετε κάποιες από τις νέες θεραπευτικές προσεγγίσεις (π.χ. γνωστική, πολυσυστημική, επανορθωτική δικαιοσύνη) που εφαρμόζονται από ξένα κρατικά συστήματα δικαιοσύνης:

Όχι

Ναι

Αν ναι, ποιες είναι αυτές;

.....

.....

12. Πώς θα χαρακτηρίζατε την συμβολή των μεθόδων αντιμετώπισης από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων στην μείωση της ανήλικης παραβατικότητας:

Πολύ αποτελεσματική

Αποτελεσματική

Αναποτελεσματική

Κάτι άλλο

13. Μέσα από την επαγγελματική σας πρακτική ποια θεωρείτε πως είναι η τάση της ανήλικης παραβατικότητας κατά την τελευταία δεκαετία (1993-2003):

Αυξητική

Μειωτική
Αυξομειωτική
Σταθερή

14. Αναφερθείτε επιγραμματικά στα ενδεχόμενα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζει η Υπηρεσία Επιμελητών Ανηλίκων στην οποία απασχολείστε:

Υλικοτεχνικής υποδομής (Η/Υ, αναλώσιμα)
Στελέχωσης
Στέγασης
Κάτι άλλο

.....
.....
.....

15. Αναφερθείτε σε ενδεχόμενα προβλήματα που αντιμετωπίζετε κατά την διάρκεια εκτέλεσης του έργου σας και της συνεργασία σας με τους ανήλικους παραβάτες και το υποστηρικτικό τους περιβάλλον, τους σχετιζόμενους φορείς και επαγγελματικά πρόσωπα:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

.....
.....

16. Ποιες προτάσεις βελτίωσης θα θέλατε να κάνετε για το έργο σας:

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

17. Θεωρείτε πως θα πρέπει να αλλάξει ο παρών προσανατολισμός του συστήματος δικαιοσύνης ανηλίκων στη χώρα μας;

Όχι

Ναι

Αν ναι, υπό ποια κατεύθυνση

.....
.....
.....
.....
.....

(Σας παρακαλούμε πολύ βεβαιωθείτε πως δεν έχετε παραλείψει εκ παραδρομής κάποια απάντηση. Σας ευχαριστούμε πολύ για τη συμμετοχή σας και τη συμβολή σας στη διεκπεραίωση της ερευνητικής μελέτης).

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ:

«ΝΕΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΗΛΙΚΗ ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΟΤΗΤΑ»

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Δρίτσας Ιωάννης

ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ: Αρβανιτάκη Αθηνά

Σαρμανιώτη Βασιλική

ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΕΙΣ ΒΑΘΟΥΣ

1. Προσωπικό Υπηρεσίας Επιμελητών Ανηλίκων

- Πόσα χρόνια εργάζεσθε ως επιμελητής ανηλίκων;
- Ποια είναι η θητεία σας στη συγκεκριμένη υπηρεσία επιμελητών ανηλίκων;
- Ποια είναι η επαγγελματική σας ιδιότητα;
- Ποιος είναι ο τίτλος σπουδών σας;
- Ποια είναι η συχνότητα συμμετοχής σας σε επιμορφωτικά σεμινάρια, ημερίδες, κλπ.;

2. Έργο Επιμελητών Ανηλίκων

- Σε τι συνίσταται το έργο των επιμελητών ανηλίκων;
- Σε τι συνίσταται το προληπτικό έργο των Επιμελητών Ανηλίκων;
- Τι περιλαμβάνει η συνεργασία σας με τους ανήλικους παραβάτες σε κατασταλτικό επίπεδο; Ποια είναι τα «βήματα» της αντιμετώπισης;

- Πως θα χαρακτηρίζατε το περιεχόμενο της αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τις Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων;
- Ποια είναι η άποψή σας για την αντιμετώπιση του ανήλικου παραβάτη, χωρίς ψυχιατρικό ή νοητικό πρόβλημα, ως ασθενούς, ως ενός νέου η συμπεριφορά του οποίου νοσεί;

3. Απόψεις – Προτάσεις Επιμελητών Ανηλίκων

- Ποια θεωρείται πως είναι η τάση της ανήλικής παραβατικότητας κατά την τελευταία δεκαετία (1993-2003);
- Πώς θα χαρακτηρίζατε την συμβολή των μεθόδων αντιμετώπισης της ανήλικης παραβατικότητας από τους φορείς του ελληνικού συστήματος Δικαιοσύνης;
- Από τη συνεργασία σας με τους συναδέλφους σας, ποια θεωρείται πως είναι η ενημέρωση και η γνώση για τις νέες θεραπευτικές προσεγγίσεις που εφαρμόζονται από ξένα κρατικά συστήματα δικαιοσύνης ανηλίκων;
- Ποια είναι η άποψή σας α). για τον παρών προσανατολισμό, του συστήματος Δικαιοσύνης Ανηλίκων στη χώρα μας, β)ποιες προτάσεις θα θέλατε να κάνετε;

4. Προβλήματα υπηρεσιών επιμελητών ανηλίκων – Προτάσεις

- Αντιμετωπίζετε προβλήματα όσον αφορά π.χ. στην υλικοτεχνική υποδομή και στην στελέχωση των υπηρεσιών;
- Ποιες προτάσεις βελτίωσης θα θέλατε να κάνετε;
- Αντιμετωπίζετε προβλήματα κατά την διάρκεια εκτέλεσης του έργου σας, της συνεργασίας σας α). με τους ανήλικους παραβάτες και το υποστηρικτικό τους περιβάλλον, β). τους σχετιζόμενους φορείς και επαγγελματικά πρόσωπα;
- Ποιες προτάσεις επίλυσης θα θέλατε να κάνετε;
- Αντιμετωπίζεται προβλήματα σε επίπεδο νομοθεσίας (π. χ. απαρχαιωμένη νομοθεσία);
- Ποιες προτάσεις βελτίωσης θα επιθυμούσατε να κάνετε;

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Αριθμ. _____

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΕΠΙΜΕΛΗΤΩΝ

ΑΤΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Αριθ.

Δικάσιμη

ΑΤΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

I. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Όνοματεπώνυμο 'Όνομα πατέρα

Ψευδώνυμο ή παρώνυμο

Ημερομηνία γεννήσεως Τόπος γεννήσεως

Θρησκεία Εθνικότητα Επάγγελμα (ιδιότητα)

Διεύθυνση : Πόλη..... οδός αριθ..... Αστυν. Τμήμα.....

Συνοικία

II. ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΑΞΗ

Πράξη για την οποία κατηγορείται (χαρακτηρισμός)

Χρόνος και τόπος τέλεσης της πράξης

Ύπαρξη συνενόχων

Δέχεται ότι τέλεσε την πράξη

Περιγραφή της πράξης από τον ίδιο

ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΑ ΜΕΛΗ ΤΗΣ - ΠΩΣ ΑΝΑΤΡΑΦΗΚΕ Ο ΑΝΗΛΙΚΟΣ

ΥΓΕΙΑ ΚΑΙ ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Σωματική υγεία

Ψυχοδιανοητική υγεία

Χαρακτήρας

ΕΚΤΑΚΤΑ ΣΟΒΑΡΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Θάνατοι, διάσταση γονέων, πτώχευση, καταστροφές, ανεργία κλπ.

ΓΥ. ΚΑΤΟΙΚΙΑ

Είδος κατοικίας (περιγραφή της, αριθμός δωματίων κλπ.) :

Ιδιόκτητη-με ενοίκιο (ποσό ενοικίου)-κατά παράκληση :

Άτομα κατά δωμάτιο :

Άτομα κατά κλίνη (ιδιαίτερα για τον ανήλικο) :

Κατάσταση του εσωτερικού της κατοικίας (τάξη, καθαριότητα, επίπλωση) :

Υγιεινή κατάσταση της κατοικίας .

Υ. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Νόμιμο, εξώγαμο, υιοθετημένο κτλ.

Περίοδος κυσοφορίας, γέννηση και στάση των γονέων απέναντι στο νήπιο.

Εμφάνιση ήβης και επίδραση της στον ανήλικο. Σχέση με το άλλο φύλο κτλ.

ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Σώμα : ύψοςβάρος

Κορμός (ασυμμετρίες, τριχωτός) :

Άνω και κάτω άκρα (ολικό, μήκος, ασυμμετρία) :

Οργανικές μειονεκτικότητες (μυωπία, βαρηκοΐα, ραχίτιδα, ατροφία, αριστεροχειρία, στραβισμός, τραλισμός κτλ.).

Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Στίγματα εκφυλιστικά. Διαστίξεις.

Μορφολογικός τύπος (αθλητικός ή λεπτόσωμος ή πυκνικός ή δυσπλαστικός).

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

Νοσήματα (λοιμώδη και μή, σπασμοί, γαγγλιακές διηθήσεις, επιληψία, μηνιγγίτιδα, τύφος) :

Πλευρίτιδα, φυματίωση, αφροδίσια νοσήματα, τραυματισμοί, άλλα σοβαρά νοσήματα.

Όραση :

Αλκοολισμός, χρήση νικοτίνης ή άλλων τοξικών ουσιών :

Γενετήσιο ένστικτο (αυνανισμός, γενετήσιες σχέσεις, διαστροφές) :

Ειδικά για κορίτσια : (παρθενικός υμένας, μηνιαία ρύση, τοκετοί, αποβολές, εκτρώσεις).

Πόρισμα ιατρικής εξέτασης :

ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΗ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΑΝΗΛΙΚΟΥ :

Εξέλιξη ανηλίκου κατά τη νηπιακή ηλικία (φυσιολογική ή μη ανάπτυξη κτλ.) :

Συμπεριφορά προς την οικογένεια :

Συμπεριφορά έξω από την οικογένεια (σχολείο, εργασία, συνοικία) :

Κακές έξεις (χρήση οινόπνευματωδών, καπνού κτλ.) :

Συναναστροφές (σχέσεις με συμμαθητές και φίλους γενικά) :

Ιδιαίτερες κλίσεις ή ασχολίες κατά τις ελεύθερες ώρες :

Ενδιαφέροντα του ανηλίκου (είδος ψυχαγωγίας, αναγνώσματα, αθλητισμός, κινηματογράφος).

Θρησκευτικό συναίσθημα :

Χαρακτήρας (κοινωνικός, εργατικός, φιλότιμος, ευέξαπτος, εγωιστής, φιλόδοξος, επιπόλαιος, ευφάντακτος κτλ.).

ΥΙ. ΒΑΘΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΕΣ ΓΝΩΣΕΙΣ

Τάξη και Σχολείο (ημερήσιο ή νυκτερινό, δημόσιο ή ιδιωτικό) :

Φοίτηση στο σχολείο (τακτική ή όχι επιτυχής ή όχι και γιατί) :

Σε ποιά ηλικία άρχισε η στοιχειώδης εκπαίδευση και σε ποία τελείωσε ;

Επίδοση κατά τη σχολική περίοδο :

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΜΟΡΦΩΣΗ

Φοίτηση σε τεχνική σχολή :

Πρακτικές τεχνικές γνώσεις :

Επαγγελματική επίδοση :

Αλλαγή θέσεων ή επαγγελμάτων : Σημειώστε το χρόνο κατά τον οποίο εργάστηκε για πρώτη φορά ο ανήλικος).

ΠΕΡΙΟΥΣΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΝΗΛΙΚΟΥ

Απολαυές από εργασία (πως τις διαθέτει)

*Άλλα περιουσιακά στοιχεία (ιδιοκτησία, κληρονομικά δικαιώματα, εισοδήματα, σύνταξη, οφειλές κτλ.) :

ΥΠΙ. ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΡΑΣΗ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΗ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΕ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

Ημερομηνία εισαγωγής και αιτία :

Ποιός ζήτησε την εισαγωγή του :

Ημερομηνία εξόδου του ανηλίκου και αποκατάστασής του (να σημειωθεί αν αποδόθηκε στους γονείς του και αν αποκαταστάθηκε επαγγελματικά με δοκιμαστική άδεια ή οριστική απόλυση).

Συμπεριφορά ανηλίκου μετά την έξοδό του από το αναμορφωτικό κατάστημα.

ΑΛΛΟ ΑΝΑΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ ΠΟΥ ΙΣΩΣ ΛΗΦΘΗΚΕ

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΜΕΤΡΟ Ή ΑΛΛΗ ΚΑΤΑΔΙΚΗ

Ποιός ο χρόνος παραμονής του ανηλίκου σε Σωφρονιστικό κατάστημα και ποία η μετασωφρονιστική του συμπεριφορά).

ΥΠΙ. ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΙΧ. ΝΕΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΡΟΚΥΨΑΝΤΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

Χ. ΑΠΟΦΑΣΗ

Ποιό μέτρο επιβλήθηκε

Μεταβολή ή άρση του μέτρου

ΧΙ. ΕΞΕΛΙΞΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

011002132110030000

4315

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ

Αρ. Φύλλου 243

21 Οκτωβρίου 2003

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3189

Αναμόρφωση της ποινικής νομοθεσίας ανηλίκων και άλλες διατάξεις.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α' ΠΟΙΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Άρθρο 1

1. Ο τίτλος του όγδοου κεφαλαίου του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Ειδικές διατάξεις για ανήλικους".

2. Το άρθρο 121 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 121 - Ορισμοί

1. Στο κεφάλαιο αυτό με τον όρο ανήλικοι νοούνται αυτοί που, κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης, έχουν ηλικία μεταξύ του όγδοου και του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας τους συμπληρωμένων.

2. Οι ανήλικοι υποβάλλονται σε αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα ή σε ποινικό σωφρονισμό σύμφωνα με τις διατάξεις των επόμενων άρθρων."

3. Το άρθρο 122 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 122 - Αναμορφωτικά μέτρα

1. Αναμορφωτικά μέτρα είναι: α) η επίπληξη του ανηλίκου, β) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς ή στους επιτρόπους του, γ) η ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου σε ανάδοχη οικογένεια, δ) η ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε ιδρύματα ανηλίκων ή σε επιμελητές ανηλίκων, ε) η συνδιαλλαγή μεταξύ ανηλίκου δράστη και θύματος για έκφραση συγγνώμης και εν γένει για εξώδικη διευθέτηση των συνεπειών της πράξης, στ) η αποζημίωση του θύματος ή η κατ' άλλον τρόπο άρση ή μείωση των συνεπειών της πράξης από τον ανήλικο, ζ) η παροχή κοινωνικού εργασίου από τον ανήλικο, η) η παρακολούθηση από τον ανήλικο κοινωνικών και ψυχολογικών προγραμμάτων σε κρατικούς, δημοτικούς, κοινοτικούς ή ιδιωτικούς φορείς, θ) η φοίτηση του ανηλίκου σε σχολές επαγγελματικής ή άλλης εκπαί-

δευσης ή κατάρτισης, ι) η παρακολούθηση από τον ανήλικο ειδικών προγραμμάτων κυκλοφοριακής αγωγής, ια) η ανάθεση της εντατικής επιμέλειας και επιτήρησης του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων και ιβ) η τοποθέτηση του ανηλίκου σε κατάλληλο κρατικό, δημοτικό, κοινοτικό ή ιδιωτικό ίδρυμα αγωγής.

2. Σε κάθε περίπτωση ως πρόσθετο αναμορφωτικό μέτρο μπορεί να επιβληθούν επιπλέον υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του ανηλίκου ή τη διαπαιδαγώγησή του. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν δύο ή περισσότερα από τα μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' έως και ια' της προηγούμενης παραγράφου.

3. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται η μέγιστη διάρκεια του αναμορφωτικού μέτρου."

4. Το άρθρο 123 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 123 - Θεραπευτικά μέτρα

1. Αν η κατάσταση του ανηλίκου απαιτεί ιδιαίτερη μεταχείριση, ιδίως αν πάσχει από ψυχική ασθένεια ή τελεί σε νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών ή από οργανική νόσο ή κατάσταση που του δημιουργεί σοβαρή σωματική δυσλειτουργία ή του έχει γίνει έξη η χρήση οινοπνευματωδών ποτών ή ναρκωτικών ουσιών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις ή εμφανίζει ανώμαλη καθυστέρηση στην πνευματική και την ηθική του ανάπτυξη, το δικαστήριο διατάσσει: α) την ανάθεση της υπεύθυνης επιμέλειας του ανηλίκου στους γονείς, στους επιτρόπους του ή στην ανάδοχη οικογένεια, β) την ανάθεση της επιμέλειας του ανηλίκου σε προστατευτικές εταιρείες ή σε επιμελητές ανηλίκων, γ) την παρακολούθηση συμβουλευτικού θεραπευτικού προγράμματος από τον ανήλικο και δ) την παραπομπή του ανηλίκου σε θεραπευτικό ή άλλο κατάλληλο κατάστημα. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορεί να επιβληθούν τα μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' ή β' σε συνδυασμό με το μέτρο που προβλέπεται στην περίπτωση γ'.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα διατάσσονται ύστερα από προηγούμενη διάγνωση και γνωμοδότηση από εξειδικευμένη ομάδα ιατρών, ψυχολόγων και κοινωνικών λειτουργών, οι οποίοι κατά περίπτωση υπάγονται σε Μονάδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης ή σε ιατρικά κέντρα υγείας ή κρατικά νοσηλευτικά ιδρύματα.

3. Αν ο ανήλικος είναι χρήστης ναρκωτικών και αν η χρήση του έχει γίνει έξη και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις, το δικαστήριο πριν επιβάλει θεραπευτικά μέτρα που προβλέπονται στην παράγραφο 1 του παρόντος άρθρου διατάσσει ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη και εργαστηριακή εξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 13 παράγραφος 2 του Ν. 1729/1987."

5. Το άρθρο 124 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 124 - Μεταβολή ή άρση μέτρων

1. Το δικαστήριο που δίκασε μπορεί οποτεδήποτε να αντικαταστήσει τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε με άλλα, αν το κρίνει αναγκαίο. Αν τα μέτρα εκπλήρωσαν το σκοπό τους, τα αίρει.

2. Το ίδιο μπορεί να πράξει και για τα θεραπευτικά μέτρα, ύστερα από γνωμοδότηση σύμφωνα με το άρθρο 123 παρ. 2.

3. Το δικαστήριο αντικαθιστά τα αναμορφωτικά μέτρα με θεραπευτικά, ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παράγραφος 2.

4. Η συνδρομή των προϋποθέσεων αντικατάστασης ή άρσης των αναμορφωτικών ή θεραπευτικών μέτρων ελέγχεται από το δικαστήριο το αργότερο μετά την πάροδο ενός έτους από την επιβολή τους."

6. Το άρθρο 125 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 125 - Διάρκεια μέτρων

1. Τα αναμορφωτικά μέτρα που επέβαλε το δικαστήριο παύουν αυτοδικαίως, όταν ο ανήλικος συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας. Το δικαστήριο μπορεί, με ειδικά αιτιολογημένη απόφασή του, να παρατείνει τα μέτρα, το πολύ μέχρι τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους της ηλικίας του ανήλικου.

2. Τα θεραπευτικά μέτρα επιτρέπεται να παραταθούν και μετά το δέκατο όγδοο έτος, ύστερα από γνωμοδότηση, σύμφωνα με το άρθρο 123 παράγραφος 2, το πολύ μέχρι τη συμπλήρωση του εικοστού πρώτου έτους της ηλικίας του ανήλικου."

7. Το άρθρο 126 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 126 - Ανήλικοι ποινικώς ανεύθυνοι

1. Η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε από ανήλικο οκτώ έως δεκατριών ετών δεν καταλογίζεται σε αυτόν.

2. Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη χωρίς να έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται μόνο αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα.

3. Σε ανήλικο που τέλεσε αξιόποινη πράξη και έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του επιβάλλονται αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα, αν δεν υπάρχει περίπτωση να υποβληθεί ο ανήλικος σε ποινικό σωφρονισμό κατά το επόμενο άρθρο."

8. Το άρθρο 127 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 127 - Ανήλικοι ποινικώς υπεύθυνοι

1. Αν το δικαστήριο ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανήλικου που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του κρίνει ότι είναι αναγκαίος ο ποινικός σωφρονισμός του για να συγκρατηθεί από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων, τον καταδικάζει σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

2. Στην απόφαση του δικαστηρίου ορίζεται επακριβώς ο χρόνος παραμονής του ανήλικου στο κατάστημα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 54."

9. Το άρθρο 128 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"Άρθρο 128 - Πταίσματα ανηλικών

Αν η πράξη που τέλεσε ο ανήλικος συνιστά πταίσμα, εφαρμόζονται μόνο τα αναμορφωτικά μέτρα υπό στοιχεία α', β' και γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 122."

10. Το άρθρο 129 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 129 - Απόλυση υπό όρο

1. Με τη λήξη του ημίσεος της ποινής του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, η οποία έχει επιβληθεί, το δικαστήριο απολύει τον ανήλικο, κατά τα οριζόμενα παρακάτω. Στην απόφαση για την απόλυση υπό όρο ορίζεται ο χρόνος της δοκιμασίας, που δεν μπορεί να υπερβαίνει το υπόλοιπο της ποινής.

2. Η απόλυση υπό όρο χορηγείται οπωσδήποτε, εκτός αν κριθεί με ειδική αιτιολογία ότι η διαγωγή του ανήλικου κατά την έκταση της ποινής καθιστά απολύτως αναγκαία τη συνέχιση της κράτησής του, για να αποτραπεί η τέλεση από αυτόν νέων αξιόποινων πράξεων. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης η διεύθυνση του καταστήματος στο οποίο κρατείται ο ανήλικος υποβάλλει αίτηση μαζί με έκθεσή της κοινωνικής υπηρεσίας του καταστήματος μόλις συμπληρωθεί η έκταση του ημίσεος της επιβληθείσας ποινής.

3. Η απόλυση υπό όρο μπορεί να χορηγηθεί και πριν από την έκταση του ημίσεος της ποινής που έχει επιβληθεί, μόνο για σπουδαίους λόγους και εφόσον έχει εκτιθεί πραγματικά το ένα τρίτο αυτής.

4. Για τη χορήγηση της υπό όρο απόλυσης, ως ποινή που εκτίθηκε θεωρείται και αυτή που υπολογίστηκε εύεργετικά σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις. Η απόλυση υπό όρο δεν μπορεί να χορηγηθεί, αν ο ανήλικος δεν έχει παραμείνει σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων για χρονικό διάστημα ίσο με το ένα τρίτο της ποινής που έχει επιβληθεί.

5. Στον απολυόμενο μπορεί να επιβληθούν κατά τη διάρκεια του χρόνου δοκιμασίας του υποχρεώσεις που αφορούν τον τρόπο ζωής του και ιδίως τον τόπο διαμονής, τη διαπαιδαγώγηση ή την παρακολούθηση συγκεκριμένου από το νόμο θεραπευτικού προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης από ναρκωτικές ή άλλες οινόπνευματώδεις ουσίες. Στον αλλοδαπό απολυόμενο μπορεί να διαταχθεί και η απέλασή του στη χώρα από την οποία προέρχεται, εκτός αν η οικογένειά του διαμένει νομίμως στην Ελλάδα ή η απέλασή του είναι ανέφικτη. Αν ο απολυόμενος παραβιάσει τους όρους εφαρμόζεται αναλογικώς το άρθρο 107.

6. Αν ο απολυόμενος κατά το χρόνο δοκιμασίας του καταδικασθεί για κακούργημα ή πλημμέλημα από δόλο, η απόλυση αίρεται και εφαρμόζεται το άρθρο 132.

7. Αν μετά την απόλυση παρέλθει ο χρόνος δοκιμασίας τον οποίο όρισε η απόφαση χωρίς να γίνει ανάκληση, η ποινή θεωρείται ότι εκτίθηκε.

8. Αρμόδιο για την απόλυση του ανήλικου και την ανάκληση της υπό όρο απόλυσης είναι το Τριμελές Δικαστήριο Ανηλικών στο Πλημμελειοδικείο του τόπου όπου εκτίεται ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

9. Αν ανήλικος κατά τη διάρκεια του περιορισμού του σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων για έγκλημα του άρθρου 5 του Ν. 1729/1987, όπως ισχύει, ή για έγκλημα που φέρεται ότι τελέστηκε για να διευκολυνθεί η χρήση ναρκωτικών ουσιών, παρακολούθησε επιτυχώς εγκεκριμένο συμβουλευτικό πρόγραμμα και υπάρχει δήλωση από τον υπεύθυνο αναγνωρισμένου προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης ότι γίνεται δεκτός σε αυτό, η παρακολούθηση αυτή συνιστά σπουδαίο λόγο για πρόωγη απόλυση υπό όρο με την έννοια της παραγράφου 3. Οι υπεύθυνοι του εκτός καταστήματος προγράμματος ψυχικής απεξάρτησης έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν ανά δίμηνο τη δικαστική αρχή για τη συνεπή παρακολούθηση του προγράμματος από τον εν λόγω ανήλικο ή για την επιτυχή ολοκλήρωση του προγράμματος και χωρίς καθυστέρηση για την αδικαιολόγητη διακοπή της παρακολούθησής του. Στην περίπτωση διακοπής ανακαλείται η υπό όρο απόλυση.

10. Αν η αίτηση για απόλυση υπό όρο δεν γίνει δεκτή, νέα αίτηση μπορεί να υποβληθεί μετά δύο μήνες από την απόρριψη, εκτός αν υπάρξουν νέα στοιχεία."

11. Το άρθρο 130 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 130 - Εκδίκαση μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους

1. Αν ανήλικος που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του τέλεσε αξιόποινη πράξη και εισάγεται σε δίκη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους, το δικαστήριο μπορεί, αντί για περιορισμό σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων, να επιβάλει την ποινή που προβλέπεται για την πράξη που τελέστηκε, ελαττωμένη, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 83. Τούτο γίνεται, αν το δικαστήριο κρίνει ότι, αν και ο ποινικός σφραγισμός του ανήλικου είναι αναγκαίος, δεν είναι όμως σκόπιμος ο περιορισμός του σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων.

2. Οι στερητικές της ελευθερίας ποινές που επιβλήθηκαν σύμφωνα με την προηγούμενη παράγραφο δεν συνεπάγονται σε καμία περίπτωση τη στέρηση των πολιτικών δικαιωμάτων ή την παραπομπή σε κατάστημα εργασίας.

3. Κατά γενικό κανόνα οι κατόδικοι αυτοί κρατούνται χωριστά από άλλους ενήλικους καταδίκους."

12. Το άρθρο 131 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"Άρθρο 131 - Έναρξη εκτέλεσης της απόφασης μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους

1. Αν ο καταδικασμένος σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων συμπλήρωσε το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του, πριν αρχίσει η εκτέλεση της απόφασης, το δικαστήριο που δίκασε, αν κρίνει ότι ο περιορισμός αυτός δεν είναι σκόπιμος, μπορεί να τον αντικαταστήσει με την ποινή που προβλέπεται στο προηγούμενο άρθρο.

2. Αν ο καταδικασμένος συμπλήρωσε το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του, η αντικατάσταση του περιορισμού κατά την παράγραφο 1 είναι υποχρεωτική.

3. Οι παράγραφοι 2 και 3 του προηγούμενου άρθρου ισχύουν και στις περιπτώσεις του άρθρου αυτού."

13. Το άρθρο 132 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"Άρθρο 132 - Συρροή

1. Αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέ-

ων διαπράξει αξιόποινη πράξη πριν συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας του ή αν συντρέξει άλλη περίπτωση συρροής κατά το άρθρο 97, το δικαστήριο επαυξάνει την ποινή που του είχε καθορίσει με την προηγούμενη απόφασή του χωρίς να υπερβεί τα όρια του άρθρου 54.

2. Αν ο κρατούμενος σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων διαπράξει αξιόποινη πράξη μετά τη συμπλήρωση του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας του:

α) Εφόσον η ποινή που προσδιορίστηκε για την πράξη αυτή είναι πρόσκαιρη κάθειρξη, το δικαστήριο επιβάλλει συνολική ποινή κάθειρξης επαυξημένη. Η επαύξηση της κάθειρξης δεν μπορεί να είναι κατώτερη από το ήμισυ της ποινής που είχε καθορίσει η προηγούμενη απόφαση του δικαστηρίου. Κατά τα λοιπά εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 94 παρ. 1.

β) Αν η ποινή που επιβλήθηκε για τη νέα πράξη είναι ηπιότερη από την πρόσκαιρη κάθειρξη, το δικαστήριο επαυξάνει την ποινή που είχε καθορίσει με προηγούμενη απόφαση, όχι όμως πέρα από το ανώτατο όριο περιορισμού, το οποίο ορίζεται στο άρθρο 54."

14. Το άρθρο 133 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"Άρθρο 133 - Νεαροί ενήλικες

Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ποινή ελαττωμένη (άρθρο 83) σε όποιον, κατά το χρόνο που τέλεσε αξιόποινη πράξη, είχε συμπληρώσει το δέκατο όγδοο, όχι όμως και το εικοστό πρώτο έτος της ηλικίας του. Στην περίπτωση αυτή εφαρμόζονται οι διατάξεις των παραγράφων 2 και 3 του άρθρου 130."

Άρθρο 2

1. Το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 18 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Κάθε πράξη που τιμωρείται με φυλάκιση ή με χρηματική ποινή ή με περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων είναι πλημμέλημα."

2. Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 51 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"1. Ποινές στερητικές της ελευθερίας είναι η κάθειρξη, η φυλάκιση, ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων, ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα και η κράτηση."

3. Το άρθρο 54 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

"Άρθρο 54 - Περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων

Η διάρκεια του περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων δεν υπερβαίνει τα είκοσι ούτε είναι μικρότερη από πέντε έτη, αν για την πράξη που τελέστηκε ο νόμος απειλεί ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη από δέκα έτη. Σε κάθε άλλη περίπτωση το ελάχιστο όριο διάρκειας του περιορισμού είναι έξι μήνες και το ανώτερο δέκα έτη."

4. Το πέμπτο εδάφιο της παραγράφου 6 του άρθρου 105 του Ποινικού Κώδικα καταργείται.

5. Η περίπτωση γ' του άρθρου 114 του Ποινικού Κώδικα αντικαθίσταται ως εξής:

γ) η φυλάκιση, η χρηματική ποινή και ο περιορισμός σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων (άρθρο 54) μετά δέκα έτη".

6. Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 360 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"1. Όποιος, ενώ έχει υποχρέωση εποπτείας ανηλίκου νεότερου από δεκαοκτώ ετών παραλείπει να τον παρεμποδίσει από την τέλεση αξιόποινης πράξης ή από το να επιδιόχεται στην πορνεία, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους, αν δεν συντρέχει περίπτωση να τιμωρηθεί αυστηρότερα με άλλη διάταξη."

7. Η περίπτωση β' του άρθρου 409 του Ποινικού Κώδικα τροποποιείται ως εξής:

"β) όποιος παραδίδει ή προμηθεύει σε άλλους πρόσωπα ηλικίας κάτω των δεκαοκτώ ετών ή που έχουν υπερβεί αυτή την ηλικία, είναι όμως σωματικώς ή διανοητικώς ανάπηρα, για να προκαλούν με τη νεαρή τους ηλικία ή με την τυχόν σωματική ή διανοητική ασθένεια ή αναπηρία τους τον οίκτο ή την περιέργεια του κοινού για χρηματικό όφελος δικό του ή άλλου."

Άρθρο 3

Η παράγραφος 1 του άρθρου 13 του Ν. 2331/1995 καταργείται και επανέρχεται σε ισχύ το άρθρο 17 του Ν. 2298/1995.

Άρθρο 4

1. Το δεύτερο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 27 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας τροποποιείται ως εξής:

"Στα πρωτοδικεία Αθηνών, Πειραιώς, Θεσσαλονίκης και Πατρών ο εισαγγελέας εφετών ορίζει, ειδικά για την άσκηση της ποινικής δίωξης κατά ανηλίκων, έναν εισαγγελέα πρωτοδικών και τον αναπληρωτή του."

2. Στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται άρθρο 45Α, που έχει ως εξής:

Άρθρο 45Α: Αποχή από ποινική δίωξη ανηλίκου

1. Αν ανήλικος τελέσει αξιόποινη πράξη, η οποία είναι πταίσμα ή πλημμέλημα, ο εισαγγελέας μπορεί να απέσχει από την άσκηση της ποινικής δίωξης αν κρίνει, ερευνώντας τις περιστάσεις υπό τις οποίες τελέστηκε η πράξη και την όλη προσωπικότητα του ανηλίκου, ότι η άσκησή της δεν είναι αναγκαία για να συγκρατηθεί ο ανήλικος από την τέλεση νέων αξιόποινων πράξεων.

2. Στον ανήλικο μπορεί να επιβληθούν με διάταξη του εισαγγελέα ένα ή περισσότερα από τα αναμορφωτικά μέτρα που προβλέπονται στις περιπτώσεις α' έως και ια' του άρθρου 122 του Ποινικού Κώδικα, καθώς και η καταβολή χρηματικού ποσού μέχρι 1.000 ευρώ σε μη κερδοσκοπικό ή κοινωφελές νομικό πρόσωπο. Με την ίδια διάταξη ορίζεται και η προθεσμία συμμόρφωσης. Αν ο ανήλικος συμμορφωθεί με τα μέτρα και τις υποχρεώσεις που του επιβλήθηκαν, ο εισαγγελέας ενεργεί σύμφωνα με όσα προβλέπονται στο άρθρο 43 παρ. 2. Σε αντίθετη περίπτωση ο εισαγγελέας κινεί την ποινική δίωξη σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 1."

3. Το άρθρο 113 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίσταται ως εξής:

Άρθρο 113 - Δικαστήριο Ανηλίκων

1. Τα δικαστήρια ανηλίκων δικάζουν τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους ηλικίας από δεκατριών μέχρι και του δέκατου όγδοου έτους συμπληρωμένου, με τις παρακάτω διακρίσεις:

Α. Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει: α) τις πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, εκτός από εκεί-

νες που δικάζονται από το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων, β) τα πταίσματα που τελούνται από ανηλίκους στην έδρα του πρωτοδικείου και γ) τις εφέσεις κατά των αποφάσεων του πταισματοδικείου για ανηλίκους.

Το μονομελές δικαστήριο ανηλίκων επιβάλλει επίσης τα αναμορφωτικά ή θεραπευτικά μέτρα που ορίζονται από τον Ποινικό Κώδικα για ανηλίκους που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας τους.

Β. Το τριμελές δικαστήριο ανηλίκων δικάζει τις αξιόποινες πράξεις που τελούνται από ανηλίκους, για τις οποίες η ποινή περιορισμού σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων που πρέπει να επιβληθεί σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα είναι τουλάχιστον πέντε ετών.

Γ. Το εφετείο ανηλίκων δικάζει τις εφέσεις κατά των αποφάσεων των μονομελών και τριμελών δικαστηρίων ανηλίκων που λειτουργούν στα πλημμελειοδικεία.

2. Το άρθρο 119 εφαρμόζεται αναλόγως στις περιπτώσεις των εδαφίων Α και Β της προηγούμενης παραγράφου."

4. Η παράγραφος 5 του άρθρου 282 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίσταται ως εξής:

"5. Η παράγραφος 3 του παρόντος εφαρμόζεται και για ανήλικο κατηγορούμενο που έχει συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος της ηλικίας του, εφόσον η πράξη για την οποία κατηγορείται απειλείται στο νόμο με ποινή κάθειρξης τουλάχιστον δέκα ετών. Η αδυναμία παροχής εγγύησης δεν επιτρέπεται να οδηγήσει από μόνη της σε προσωρινή κράτηση."

5. Οι περιπτώσεις δ' και ε' της παραγράφου 1 του άρθρου 489 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίστανται ως εξής:

"δ) κατά της απόφασης του μονομελούς και τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων, με την οποία καταδικάστηκε ο ανήλικος σε περιορισμό σε ειδικό κατάστημα κράτησης νέων,

ε) κατά της απόφασης του μονομελούς ή τριμελούς δικαστηρίου ανηλίκων με την οποία ο ανήλικος που κατά την τέλεση της πράξης είχε συμπληρώσει το δέκατο τρίτο έτος, δικάστηκε όμως μετά τη συμπλήρωσή του δέκατου όγδοου έτους της ηλικίας του, καταδικάστηκε κατά το άρθρο 130 του Ποινικού Κώδικα σε ποινή στερητική της ελευθερίας μεγαλύτερη από τις ποινές που προβλέπονται στα εδάφια β' και γ'."

6. Στο άρθρο 549 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται παράγραφος 5 που έχει ως εξής:

"5. Για την εκτέλεση των αποφάσεων των δικαστηρίων ανηλίκων φροντίζει αυτεπαγγέλτως ο αρμόδιος εισαγγελέας ανηλίκων και, αν η απόφαση έχει εκδοθεί από το εφετείο ανηλίκων, ο εισαγγελέας του δικαστηρίου αυτού, ο οποίος μπορεί να αναθέσει την εκτέλεση στον εισαγγελέα ανηλίκων. Επίσης, ο ίδιος εισαγγελέας επιβλέπει την εφαρμογή των αναμορφωτικών και θεραπευτικών μέτρων, καθώς και τον περιορισμό σε ειδικά καταστήματα κράτησης νέων."

7. Το άρθρο 565 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας αντικαθίσταται ως εξής:

Άρθρο 565 - Αμφιβολίες σχετικά με το είδος ή τη διάρκεια της ποινής

Κάθε αμφιβολία ή αντίρρηση σχετικά με την εκτελεστότητα της απόφασης και το είδος ή τη διάρκεια της ποινής λύεται από το δικαστήριο των πλημμελειοδικών του τόπου όπου εκτίεται η ποινή. Το ίδιο ισχύει και σε πε-

ρίπτωση περιορισμού σε ειδικό κατάσταση κράτησης νέων. Κατά της απόφασης αυτής επιτρέπεται να ασκηθεί αναίρεση από τον εισαγγελέα και από τον καταδικασμένο."

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β' ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ

Άρθρο 5

1. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 8 του Ν. 1729/1987 (ΦΕΚ 144 Α) αντικαθίσταται ως εξής:

"8. Με ισόβια κάθειρξη και με χρηματική ποινή είκοσι εννέα χιλιάδων τετρακοσίων δώδεκα (29.412) ευρώ μέχρι πεντακοσίων ογδόντα οκτώ χιλιάδων διακοσίων τριάντα πέντε (588.235) ευρώ τιμωρείται ο παραβάτης των άρθρων 5, 6 και 7, αν είναι υπότροπος ή ενεργεί κατ' επιταγήματα ή κατά συνήθεια ή ενεργεί με σκοπό να προκαλέσει τη χρήση ναρκωτικών ουσιών από ανηλίκους ή χρησιμοποιεί με οποιονδήποτε τρόπο ανήλικα πρόσωπα κατά την τέλεση των παραπάνω πράξεων ή μετέρχεται κατά την τέλεση των πράξεων αυτών ή προς το σκοπό διαφυγής του τη χρήση όπλων ή οι περιστάσεις μαρτυρούν ότι είναι ιδιαίτερα επικίνδυνος."

2. Ο τίτλος του άρθρου 12 του Ν. 1729/1987 αντικαθίσταται ως εξής: "Χρήση ναρκωτικών ουσιών".

3. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 12 του Ν. 1729/1987, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του Ν. 2161/1993, αντικαθίσταται ως εξής:

"Όποιος για δική του αποκλειστικά χρήση προμηθεύεται ή κατέχει με οποιονδήποτε τρόπο ναρκωτικά σε ποσότητα, που αποδεδειγμένα εξυπηρετεί αποκλειστικά τις δικές του ανάγκες ή κάνει χρήση τους ή καλλιεργεί φυτά κάνναβης σε αριθμό ή έκταση που δικαιολογούνται μόνο για δική του αποκλειστική χρήση, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι ενός έτους."

4. Το τρίτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 12 του Ν. 1729/1987, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του Ν. 2161/1993, αντικαθίσταται ως εξής:

"Με αποφάσεις του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας μπορεί να προσδιορίζονται τα όρια ποσότητας της κάθε επί μέρους ναρκωτικής ουσίας, που θεωρείται ότι καλύπτει τις ανάγκες ενός χρήστη, έστω και εξαρτημένου, για ορισμένο χρόνο."

5. Η παράγραφος 2 του άρθρου 12 του Ν. 1729/1987, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 14 του Ν. 2161/1993, καταργείται και στη θέση της τίθεται νέα παράγραφος που έχει ως εξής:

"2. Καταδικαστικές αποφάσεις της προηγούμενης παραγράφου δεν καταχωρίζονται στα αντίγραφα των δελτίων ποινικού μητρώου, εκτός αν μέσα σε πέντε χρόνια από τη δημοσίευση της αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης επακολογήσει αμετάκλητη καταδίκη για την ίδια πράξη."

6. Το τρίτο εδάφιο της παραγράφου 4 του άρθρου 12 του Ν. 1729/1987, όπως η παράγραφος αυτή προστέθηκε με την παράγραφο 1 του άρθρου 9 του Ν. 2721/1999, αντικαθίσταται ως εξής:

"Αν συντρέχει διακεκριμένη περίπτωση από τις προβλεπόμενες στο άρθρο 6 ή επιβαρυντική κατάσταση του άρθρου 8, η διάταξη του πρώτου εδαφίου δεν εφαρμόζεται."

7. Το τέταρτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 14 του Ν. 1729/1987, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 16 του Ν. 2161/1993, αντικαθίσταται ως εξής:

"Την εισαγωγή του δράστη σε Ειδικό Θεραπευτικό Κατάστημα ή Ειδικό Τμήμα Καταστήματος Κράτησης, που λειτουργεί υπό την ευθύνη αναγνωρισμένου κατά νόμο φορέα, μπορεί να διατάξει και ο ανακριτής με σύμφωνη γνώμη του Εισαγγελέα, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 13 παράγραφος 1."

8. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 2 του άρθρου 14 του Ν. 1729/1987, όπως το άρθρο αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 16 του Ν. 2161/1993, αντικαθίσταται ως εξής:

"2. Όποιος καταδικάστηκε σε ποινή φυλακίσεως και υποβάλλεται σε θεραπευτικό πρόγραμμα κατά την προηγούμενη παράγραφο, μπορεί με βούλευμα του συμβουλίου πλημμελειοδικών του τόπου της κράτησης, μετά από γνώμη του επιστημονικού συμβουλίου του Ειδικού Θεραπευτικού Καταστήματος ή του υπευθύνου του Ειδικού Τμήματος του Καταστήματος Κράτησης, να απολυθεί υπό όρο και πριν από τη συμπλήρωση του απαιτούμενου κατά τα άρθρα 105 επ. Π.Κ. χρόνου, εφόσον έχει παρακολουθήσει με επιτυχία το πρόγραμμα απεξάρτησης."

9. Το άρθρο 17 του Ν. 1729/1987 αντικαθίσταται ως εξής:

"1. Σε κάθε περίπτωση καταδίκης σε ποινή κάθειρξης για παράβαση του νόμου αυτού, το δικαστήριο, αν κρίνει ότι η διαμονή του καταδικασμένου σε ορισμένους τόπους δημιουργεί κινδύνους για τον ίδιο ή για τρίτους, μπορεί να διατάξει την απαγόρευση της διαμονής του στους τόπους αυτούς για χρονικό διάστημα ενός (1) μέχρι πέντε (5) ετών.

2. Για αλλοδαπούς που καταδικάζονται για παράβαση του νόμου αυτού σε ποινή κάθειρξης το δικαστήριο διατάσσει την ισόβια απέλασή τους από τη χώρα, εκτός αν συντρέχουν σπουδαίοι λόγοι, ιδίως οικογενειακοί, που δικαιολογούν την παραμονή τους, οπότε ισχύουν και γι' αυτούς οι ρυθμίσεις της παραγράφου 1. Για την εκτέλεση της απέλασης εφαρμόζεται το άρθρο 74 του Π.Κ. με επιφύλαξη των σχετικών διατάξεων που περιλαμβάνονται σε διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα."

10. Στην παράγραφο 2 του άρθρου 21 του Ν. 1729/1987 προστίθεται περίπτωση δ' που έχει ως εξής:

"δ) Σε περίπτωση αντικατάστασης της προσωρινής κράτησης με περιοριστικούς όρους, το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο μπορεί, μεταξύ των όρων, να συμπεριλάβει και την παρακολούθηση θεραπευτικού προγράμματος συντήρησής και απεξάρτησης του αιτούντος, εφόσον έχει γίνει δεκτός από εγκεκριμένο προς τούτο φορέα."

Άρθρο 6

1. Το τέταρτο εδάφιο της περίπτωσης α' της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Ν. 2331/1995 (ΦΕΚ 173 Α) αντικαθίσταται ως εξής:

"Τα παραπάνω δεν εφαρμόζονται για τα εγκλήματα που προβλέπονται στα άρθρα 299, 306, 309, 310, 311, 312, 322, 323, 324, 336, 374 εδ. α' και β' και 380 του Ποινικού Κώδικα και του άρθρου 2 του νόμου αυτού, όπου δε στην παράγραφο αυτή αναφέρονται εγκλήματα του πρώτου εδαφίου, νοείται πάντα ως ισχύουσα και η ανωτέρω εξαίρεση από την εφαρμογή του."

2. Το τρίτο και τέταρτο εδάφιο της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Ν. 2331/1995 αντικαθίστανται ως εξής:

"Η υποβολή σε θεραπευτική αγωγή εγκεκριμένου κατά νόμο θεραπευτικού προγράμματος συντήρησής και απε-

ζάρτησης αποτελεί σημαντικό αίτιο αναβολής της δίκης, κατά την έννοια του άρθρου 349 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Κατά τη διάρκεια της θεραπευτικής αυτής αγωγής αναστέλλεται, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 113 παρ. 3 του Ποινικού Κώδικα, η παραγραφή οποιουδήποτε εγκλήματος του θεραπευομένου."

3. Το έβδομο εδάφιο της περίπτωσης δ' της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Ν. 2331/1995, όπως το εδάφιο αυτό προστέθηκε με την παράγραφο 3 του άρθρου 9 του Ν. 2721/1999, αντικαθίσταται ως εξής:

"Ο εισαγγελέας πλημμελειοδικών, με την έγκριση του εισαγγελέα εφετών, αναστέλλει την εκτέλεση ποινής προσώπου που παρακολουθεί εγκεκριμένο κατά νόμο θεραπευτικό πρόγραμμα συντήρησης και απεξάρτησης, εφόσον οι ποινές αυτές αφορούν πράξεις που περιλαμβάνονται στην περίπτωση α' και φέρεται ότι τελέστηκαν πριν από την εισαγωγή του διωκομένου στο παραπάνω πρόγραμμα, εφόσον βεβαιώνεται από τον υπεύθυνο του θεραπευτικού αυτού προγράμματος η συνεπής παρακολούθησή του εκ μέρους του διωκομένου."

4. Στο τέλος του πρώτου εδαφίου της περίπτωσης θ' της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Ν. 2331/1995 προστίθενται οι λέξεις "εφόσον έχει εκτίσει τουλάχιστον το 1/5 της ποινής."

5. Το δεύτερο εδάφιο της περίπτωσης θ' της παραγράφου 1 του άρθρου 21 του Ν. 2331/1995 αντικαθίσταται ως εξής:

"Οι υπεύθυνοι του προγράμματος έχουν την υποχρέωση να ενημερώνουν την πρώτη ημέρα κάθε δεύτερου μήνα τη δικαστική αρχή και να συμπληρώνουν ειδικό δελτίο, στο οποίο αναφέρεται ρητά η συνεχής παρακολούθηση, η συναφής πρόοδος, η σταθεροποίηση και η επιτυχής ολοκλήρωσή του, καθώς και η αδικαιολόγητη διακοπή του."

6. Όπου στο κείμενο του άρθρου 21 του Ν. 2331/1995 υπάρχει ο όρος "ψυχική απεξάρτηση" αντικαθίσταται με τον όρο "συντήρηση και απεξάρτηση" και ο όρος "αποθεραπεία" με τον όρο "σταθεροποίηση και βελτίωση".

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 7

1. Στην παράγραφο 2 του άρθρου 245 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως ισχύει, προστίθεται τρίτο εδάφιο που έχει ως εξής:

"Πρόταση επίσης στο δικαστικό συμβούλιο γίνεται και όταν ο εισαγγελέας εφετών, στον οποίο υποβάλλεται μετά την προανάκριση η δικογραφία, που αφορά πρόσωπα ιδιαίτερης δώσιδικας, αρμοδιότητας τριμελούς εφετείου, κρίνει ότι δεν συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο και παραγγέλλει την εισαγωγή της υποθέσεως στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο."

2. Μετά την παράγραφο 2 του άρθρου 308 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως ισχύει, προστίθεται νέα παράγραφος με αριθμό 3 που έχει ως εξής:

"3. Η κύρια ανάκριση στα πλημμελήματα περατώνεται και με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο του αρμόδιου δικαστηρίου με διαταγή του εισαγγελέα, εφόσον υπάρχει η σύμφωνη γνώμη του ανακριτή. Σε αυτήν την περίπτωση εφαρμόζεται και η διάταξη του άρθρου 322. Ο εισαγγελέας εφετών έχει δικαίωμα, αν δεχτεί

την προσφυγή, να διατάξει είτε να υποβληθεί η προσφυγή στο συμβούλιο είτε να συμπληρωθεί η ανάκριση, που περατώνεται με βούλευμα του συμβουλίου. Η παρ. 2 του άρθρου 245 εφαρμόζεται αναλόγως. Το συμβούλιο πλημμελειοδικών αποφαινεται αμετακλήτως αν θα συνεχιστεί ή όχι η προσωρινή κράτηση."

Οι παράγραφοι 3 και 4 του ίδιου άρθρου (308) αναριθμούνται σε 4 και 5 αντιστοίχως.

3. Από την περίπτωση στ' υπό στοιχείο Β' του άρθρου 114 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όπως ισχύει, απαλείφεται η φράση "του άρθρου 42 και" και από το έκτο εδάφιο της παραγράφου 1 του άρθρου 349 του ίδιου Κώδικα (Κ.Π.Δ.), όπως ισχύει, απαλείφονται οι λέξεις "ή του συμβουλίου".

4. Στο άρθρο 416 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας προστίθεται παράγραφος 3, που έχει ως εξής:

"Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και για τον απόντα κατηγορούμενο που καταδικάστηκε ανεκκλήτως κατά την κοινή διαδικασία, εφόσον δεν είχε κλητευθεί νομίμως ή είχε καταβάλει το πρόστιμο για την παράβαση που καταμηνύθηκε πριν από την εκδίκαση της υπόθεσης."

Άρθρο 8

1. Ανεκτέλεστες ποινές φυλάκισης που έχουν επιβληθεί για πλημμελήματα με δικαστικές αποφάσεις, οι οποίες κατέστησαν αμετάκλητες πριν από την 1η Ιανουαρίου 1999 και δεν έχουν μετατραπεί σε χρηματικές, μετατρέπονται σε χρηματικές ποινές, ύστερα από αίτηση του καταδικασθέντος που υποβάλλεται αυτοπροσώπως ή με πληρεξούσιο στον αρμόδιο για την εκτέλεση των ποινών εισαγγελέα μέσα σε αποκλειστική προθεσμία έξι μηνών από τη δημοσίευση του νόμου αυτού. Η μετατροπή αποκλείεται, αν η ποινή φυλάκισης έχει περιληφθεί σε συνολική ποινή κάθειρξης που εξακολουθεί να ισχύει.

2. Για τη μετατροπή της ποινής αποφασίζει αμετακλήτως το δικαστήριο που εξέδωσε την καταδικαστική απόφαση ύστερα από κλήτευση του αιτούντος, σύμφωνα με τα άρθρα 155 έως 161 και 166 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Μπορεί όμως ο αιτών να παραιτηθεί από την κλήτευση, καθώς επίσης και να εκπροσωπηθεί από συνήγορο, εφόσον προβεί σε σχετική δήλωση στην αίτησή του ή σε μεταγενέστερο έγγραφο προς τον εισαγγελέα ή το δικαστήριο.

3. Μετά την υποβολή της αίτησης, που προβλέπεται στο εδάφιο α', δεν επιτρέπεται η άσκηση οποιουδήποτε τακτικού ή έκτακτου ένδικου μέσου κατά της απόφασης που επέβαλε την ποινή ή η άσκηση αίτησης ακυρώσεως της διαδικασίας ή της αποφάσεως και εφόσον ασκηθεί κηρύσσεται απαράδεκτο, σύμφωνα με το άρθρο 476 παρ. 1 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας.

Άρθρο 9

1. Στη θέση του άρθρου 675Α του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, που καταργήθηκε με την παράγραφο 3 του άρθρου 32 του Ν. 2172/1993, τίθεται νέο ταυτάριθμο άρθρο, το οποίο έχει ως εξής:

"Άρθρο 675Α.

Το άρθρο 669 εφαρμόζεται και στην αναίρεση."

2. Το πρώτο εδάφιο της παραγράφου 21 του άρθρου 20 του Ν. 2738/1999 (ΦΕΚ 180 Α) αντικαθίσταται ως εξής:

"Σύζυγος ή τα τέκνα Ελλήνων πολιτών, οι οποίοι φονεύθηκαν ή τραυματίσθηκαν σοβαρώς συνεπεία τρομοκρατικής πράξης, είτε αυτή στρεφόταν εναντίον τους είτε εναντίον άλλων, προσλαμβάνονται στο Δημόσιο και στα νομικά πρόσωπα της παρ. 1 του άρθρου 14 του Ν. 2190/1994, όπως αυτή αντικαταστάθηκε με την παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 2527/1997, καθώς και στους φορείς της παρ. 3 του άρθρου 1 του Ν. 2527/1997, καθ' υπέρβαση του προβλεπόμενου από την προκήρυξη αριθμού θέσεων, εφόσον: α) επιτύχουν σε γραπτό διαγωνισμό ή β) καταταγούν σε πίνακα προτεραιότητας, σε σειρά πέραν του αριθμού των διοριστέων."

Άρθρο 10

Η ισχύς του παρόντος νόμου αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Παραγγέλλομε τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και την εκτέλεσή του ως νόμου του Κράτους.

Αθήνα, 17 Οκτωβρίου 2003

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΟΙ ΥΠΟΥΡΓΟΙ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
Ν. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗΣ
ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΚΩΝ. ΣΤΕΦΑΝΗΣ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ, ΔΗΜ.
ΔΙΟΙΚ. ΚΑΙ ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΣΗΣ
ΚΩΝ. ΣΚΑΝΔΑΛΙΔΗΣ
ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ
Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

Θεωρήθηκε και τέθηκε η Μεγάλη Σφραγίδα του Κράτους

Αθήνα, 20 Οκτωβρίου 2003

Ο ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ ΥΠΟΥΡΓΟΣ

Φ. ΠΕΤΣΑΛΝΙΚΟΣ

